

R
3186

R XII 1923; 3794.

R:103.

Robert Ceneau (Censtis) geb.
zu Paris gegen Ende des 16ten
Jahrhunderts, gest. 1560, Bischof
von Vence, Dⁿ Riez, zuletzt von
Avranches, Verfasser verschiedener
Schriften. - *Historia gallica*. Paris.
1557 u. 1581. - *Tractatus de Utrius-
que gladii facultate usque*. Paris
1546. Leyden 1558. - *Pro Evendo
sacro Coelibatu*. Paris 1545. - *Tr^a
ductio Irrue sicophantiae*. Paris
1555. - *Methodus de compescend^a
haereticorum ferocia*. Paris 1557. -
Axioma de divortio matrimonii
Paris 1549. - *De liquidorum le-
guminumque mensuris*. Paris
1532. 1535. 1547. - *Controverschrit-
ten Synodal. Statuten der Diocese
Riez*.

Frankfurt a. M. 1sten März 1898

Adolf Westphal
Kgl. Preuss. Ing. Major u. D.

4/2617.

De vera mensu-
rarum pōderúmque
ratione opus de integro instauratū,
á Reuerédo in Christo patre Rober-
to Cenali, diuina clementia Episco-
po Abrincensi, Theologo doctore
ordine & origine Parisiensi.

Aut doce, aut disce,
Aut patere prōdesse cupientem.

*Liber iā tertio auctus & recognitus ab au-
thore. Accedunt & paralipomena quædā.*

P A R I S I I S,

Apud Ioannem Roigny, sub Basilisco & quatuor
Elementis, in via ad diuum Iacobum.

1 5 4 7.

Bibliotheca
universitatis
Dorpatensis
1923: 3794.

XII . 4 - XII A
2617

Ad Christianissimum, dominum nostrū Francorum regē Franciscum, p anegyris.

QVIS QVIS veterum monumenta reuoluet, Christianorū Regū Christianissime Frācisce, princeps noster clementissime, is facillē intelliget beatē ac foeliciter actum tum Imperatoribus & Regibus (sue hi Oriētis, siue Occidētis gubernacula tenuerint) quibus cū maternis auspiciis vitam ducere, sui que regni scepra moderari, superni afflatu numinis cōcessum est. Ut enim à sapientissimo Salomone ordiamur: tantum abest, ut Bethsabeæ regæ suæ prolis vnicè dilectæ gloriam obnubilauerit, ut, gnatum omnibus etiā seculis, regia in matrem pietas, lōgē reddiderit illustriorem: adeo ut nec maiorem quidē à sapientia commendationē retulerit Salomon ipse omnium iudicio sapientissimus, q̄ à pietate erga matrem, gloriam reportarit, & eò quidem ampliorem, quò sapientiā pietas magno superat intervallo: vel hac etiam ratione, quò pietatem erga parētes, fructus sequatur vberimus. Nam qui honorat parentes, iocūdabitur in filiis, & vita viuet longiore. Huius pietatis symbolū est Ciconiæ simulacrum, quod summis regum scepris olim inferebatur. Quo sane argumento vetustas declarare voluit summam ex pietate, ac maiore quā ex maiestate regibus imminere parari que gloriam. Quotquot enim legimus reges aut imperatores sit-

mi ac gloriosi nominis, rerum gestarum titulis insignes, eos cum maiestate pietatem coniunxisse, luce clarius compertum est. Ut autē Ethnicos valere sinamus, & inter hos Ninum Semiramidis, Alexandrum Olympiadis, Ptolemæum Beronices, argumento nobis est Cōstantinus ille Helenes, qui primus sub Christiano stemmate militauit crucis munitus insignibus, magnus & vir & imperator. Sic enim à maternis vberibus hauserat pietatem, vt primus legem tulerit de Christo publicitus colendo, primus templa erexerit, quibus donaria magnificentissimè largitus est. Quo factū est, vt merito Magni cognomentum ab Alexandro Græcorū imperatore, & à Pompeio Romanorū suo tēpore monarcha, quasi ab Hercule clauam eripuerit. Huius matrisque Helenes auspiciis, crux perpetuo ac summo veneranda cultu reperta est, cæteraq; nostrę redēptionis insignia: quo vel vnico nomine magnus ille imperator vnā cū pientissima ac religiōsissima matre, non humanæ tātū laudis titulos, quin etiam diuorum propè (vt sic dicā) honores reportauit. Horū in quā auspiciis, Cōstantini scilicet & Helenę, insignis illa Nicena synodus, qua nō præstātor vlla post Apostolos aut auditur, aut legitur, celebrata est, centum quinquaginta patrum insignita corona. Ad hūc sanè modum videmus floruisse imperia, quæ cū vitæ maternæ auspiciis coniuncta fuere. Huic non sine grandi religionis successu, accessit & alius Cōstantinus Irenes: cuius, maternæque opera suis orbi nitor redditus est, veraque pietas restituta. Curarunt enim, vt erāt probitatis opinione insignes, indicto ecclesiasticorū sacerdotū conuentu, quē septimam Synodum

Synodum posteri appellarūt, templis suos honores restitui, & diuis imagines ablatas Christianæ pietatis cultoribus venerandas proponi ac restaurari. Quod præclarum egregiumq; facinus sacra tua maiestas imitata est, dū illatam deiparæ virgini iniuriā, pietatis zelo accēsus, vindicasti, & de lapidea fecisti argenteā, non sine grandi Parisinæ plebis gaudio & exultatione, quæ etiā publicit^o fausta ac læta omnia tibi huic rei intēto, succedere precabatur. Egit itaq; Irenes prudentia, vt summū Græci imperij monarcham, consilij materni nō omnino pœnituerit. Nec temerè accidisse credendum est, q̄ in ea tēpora reponunt spectaculū rerum gestarum scriptores, dum recluso quodam monumēto reperta est lamina, cuius inscriptio talis erat: Christus nascetur ex virgine Maria, credo in eum. O sol Cōstantini & Irenes tēporibus iterū me videbis. Quo sanè spectaculo, ea tēpora clariora reddita, nemo iure ambigere queat. In eo ipso honoris & gloriæ albo inscribendi sunt Michael Græcus imperator & Theodora genitrix: quorū industria, superis bene fauentibus, Bulgari, Scythicū genus, Christianā pietatē populariter amplexati sunt. Theodosius ille senior aduersus Thessalonicā maternæ glorię memoriā tutatus est ac fouit, adeo vt Thessalonicensiu petulatiā, materno nomini insultantiū, non sine graui cede represserit: indigno tamen tanta maiestate, nec à posteris imitādo exēplo, dū in ea vltione nec innocetiæ parcit, nec etati. Et ob id Theodosius ille, alioqui non parua erga superos pietate, pari ad subditos clementia, & in hoīes militaris disciplinæ gloria insignis, quū sub Ambrosio seueritatis contra Thessalonicenses

nimiæ, ecclesiasticam pœnam subiret, castigationis legem patientissimè tulit: vt quò maior esset, tantò se humiliorem præstaret, ac omnibus summæ magnanimitatis summa cum humilitate coniunctæ, etiam vsq; ad miraculum, posteris exemplum præberet. Hic ille, de quo scripsit Claudianus:

O nimum dilecte Deo, tibi militat æther:

Et coniurati veniunt ad classica venti.

Accedit & alius Romani moderator imperij, qui non inferiore gloria maternam pietatē coluit, Alexander Mameæ, cognomēto Seuerus. Hic, vt Egnatius ait, optimis æquandus principibus, & innocentia, & in viros bonos beneuolentia, & (quæ principum dos est maxīma & præcipua) singulari in subditos clemētia, illud inter cætera studiosè obseruauit, vt incruentum, dū viueret, teneret imperium. Et ne veræ pietatis foret omninò expers, etsi non integrè & perfectè, aliqua tamē ex parte nostræ religionis lumen agnouit. In larario enim suo Christi numen adorabat. Abrahæ, & Moyfi memoriã venerabatur. Sed nec omninò à religione abhorrens, illud semper in ore habebat, à Christiano dogmate mutuatum: Quod tibi fieri nolis, alteri ne feceris. Hic pauperis miserat⁹ inopiã, omnes omniū scœnatorum vsuras ad trientariū scœnus coartauit, tanquam ad minimū malorū. Quod ante eū Antonin⁹ Pius fecisse legitur. Quo sanè erudimur, q̄ vigilanter & exactè nostra ætate vsurarū vorago cohibēda foret: quū non pudeat viros Christiano nomine gloriantes, in publicis nundinis supra ceterisimam vsurã excessu quadruplo, sesquisexto, scœnus exercere. Quæ res etiam inter Barbaros, fidei Christianæ expertes, prædonum

prædonū omnium crudelitatem superat. Atque vti nam non ad capitalis quantitatem, annum scœnus accederet. Nunc ad Seuerum redeamus. Habebat ille à consilijs innumeros legalis scientiæ proceres, vt Paulum, & Vlpianum scrinij magistrū: quos ambos fuisse Papiniani assessores tradit Lāpridius: nec eos solū iustitię causa suo adhibebat lateri, verum etiã eū conuiuaretur, eruditorū fruebatur colloquio, vt haberet fabulas literatas, quibus se recreari dicebat & pasci. Quem morē à tua serenitate obseruaturū, clementissime princeps, ipsi sumus experti. Nulla enim dies elabatur, in qua non erudita aliqua lectio, etiam & arrectis auribus astantibus omnibus aulicis, inter epulas cum magno silentio attentè ac diligenter à tua maiestate audiatur. Quū tales viros regio lateri adhibendos Mammeæ prouidentia curauerit, addunt ad hæc nonnulli scriptores, quòd ascitū sibi Origenem fauore iuuerit & opibus: ideòq; causa fuit, vt ad posteritatē insignia eius opera prodiret. Quocirca nō immeritò de hoc Alexādro tradit Lampridius, q̄ in matrem Mammeã vnice pius fuerit: ita vt Romæ in palatio faceret diætas nominis Mammeæ, & in Baiano palatiū cum stagno, quod Mammeæ nomine cœsetur. Et talis erat Alexādi erga maternū & nomē & numen affectus. Qua quidem ratione apud posteros gloriã sibi peperit immortalē. Hęc de externis cōmemorare libuit, cū tamē iter nostros præcipes Gallicæ rei moderatores nō desint pleraq; erga nomē vitamq; maternã pietatis exempla. Vt enim omittam, quæ de Theodorico Clotildis filio natu maiore Austrasiortū principe historiæ tradūt, qui Thuringiam cū rege sibi subiugauit, Ita

liam cum armatorum octoginta millibus traiecit. Belifarij copias repentino impetu fregit, Cispadanam omnem regionem imperata facere compulit, & alia pleraque virtutis ingenia posteritati reliquit. Ut interim taceam, quae de Childeberto referunt historiae, qui post patris ac patruj mortem regnavit in Austria cum Brunichilde matre annos viginti, quae scilicet coenobia, templa, sacras aedes, solo vitae suae tempore edificavit, ac muneribus munificentissime ornavit, ad quam etiam Gregorij Magni nonnullae extant epistolae, suae gloriae & laudis indices. Cuius etiam verba subiungere libet. Ait enim: Excellentiae vestrae praedicandam, ac deo placitam bonitatem, & gubernacula regni testantur, & educatio filij manifestat. cui non solum incolumem rerum temporalium gloriam conservaastis, verum etiam aeternae vitae praemia providistis: dum mentem ipsius in radicem verae fidei, materna, ut decuit, & laudabili iustificatione plantastis. Unde non immerito contigit, ut cuncta gentium regna praecelleret: quippe qui earum creatorem & pure colit, & veraciter confitetur. Extae & alia ad hunc Childebertum epistola, in haec verba: Quanto ceteros homines regia dignitas antecellit, tanto ceterarum gentium regna, regni vestri profecto culmen excellit. Et paulo mox in fine epistolae sequitur: Claves sancti Petri, in quibus de vinculis cathenarum eius inclusum est, excellentiae vestrae direximus, quae collo vestro suspensa, ab omnibus malis vos tueantur. Haec Childeberti & Brunichildis matris, Gregorio teste & authore, celeberrima eulogia. Quid memorae Batildem Clotarij matrem, quae post viri Clodovei huius nominis secundi mortem,

mortem, Chalarum monasterio sese perpetuo dicitur? Coenobium est in agro Parisiensi ad fluvium Matronam situm. In summa, clarissimi maximique fuere omnes & Imperatores & reges, qui cum regnorum suorum gubernaculis pietate coniunxerunt. Quod ut liquidum constet, illud quoque argumeto est, praeter ea quae protulimus exempla, ex Pipino Carolus, ex Augusto Augustus, ex brevis procerus, ex parvo magnus prodijt Imperator, insigni erga genitricem Bertam pietate clarissimus: quae Macropede, ob pedis proceritate, cognominavit antiquitas. Addunt insuper scriptores, eam apud divi Dionysij coenobium ingenti pompa elatam. Cuius magnificentiae studiosus aemulator extitisti Regum magnificentissime. Eam siquidem operam, his nuper transactis diebus, in nostrae Ludovicae funere egregie navatam esse nonnullorum relatione didici, non sine grandi, immo durissima animi anxietate, & acerrima egritudine: tum ob gravissimam non meam tantum, immo & regni totius acceptam, illustrissimae heroidis, ac dominae meae magnificentissimae morte iacturam: tum etiam, quod mihi horum casuum ignaro (neque enim hos, nisi reconfecta, & absolutis funebris pompae exequijs, rescire potui) abesse contigerit. Nunc autem cum non potuerit fieri quod volui, id volo quod possum: daturus operam, dum vixero, ne ipsius & memoria & nomen de intimis animi penetralibus aliquando deleatur. Ad Bertam nostram redeo, quam dum viveret, tradunt ut alteram Mineruam, negotio textorio operam assiduam dedisse, adeo ut cum Penelope olim, lassaret viduas pendula tela manus: ne videlicet cum forti illa muliere panem ociosa comederet.

Texebat autem non ad caducos mūdi honores, verum quicquid ex operosa illa textura prodibat, id omne templorum ac sacrorum vsibus deuouebatur. Fœlicem sanè prole matrem, & matre filium. Ita enim pedi magno magnus congruebat foccus. Secūdū hos, quos suprà meminimus imperatores, ac reges, non mediocrem in hac pietatis arca sortē ac cōditionē obtinet diuorū numero adscriptus Ludouicus, religiosissimæ matris Blanchę sanctissima proles. Cuius ad matrem pietas, vicissimq; matris erga ipsum educatio, tantū viguit & valuit: vt post præclarissimas animi dotes vtrinque datas & acceptas, post egregiè rectam Rēpub. post militiam aduersus hostes fidei strenuè susceptā, deo & hominibus gratam & gloriosam, procerū ecclesię suffragio in sanctorum numerū relatus sit. Domi bella nulla excitauit, mota incredibili celeritate cōpescuit: foris autē, hoc est aduersus fidei hostes, contineri non potuit, quod minus semel atq; iterum instaurata acie Mahumeticam perfidiā vsq; ad mortē funditus delere nitēteretur. Tāta in cōdēdis tēplis magnificētia vsus, & cœnobijs erigendis: vt mirum sit vnus regis & opes & vitam, tot bellorum sumptibus impliciti, tot tamq; superbis structuris superesse potuisse, nisi illud omnem ambiguitatem superaret, quod Sapiens ait: Iustum deduxit dominus per vias rectas, & ostēdit illi regnum dei: honestauit illum in laboribus, & compleuit labores illius. Post hæc tam multa, tāque insignia veræ pietatis exempla, clarissimum ac lympidissimum pietatis speculum in te vno reside-re videtur clementissime princeps, cuius insignem pietatem, nullus casus, enētus nullus, neque mors,

neque

neque vita extinguere potuerit, vsque adeo arctissimis vinculis tæ maiestatis, ac maternæ teneritudinis affectus, repagulis plusquam adamantinis agglutinatus erat & coniūctus, vt æstimare par sit, vnam in gemino corpore mentem, cor vnum, animum vnum, toto vtriusque tempore vitæ deliruisse.

Quod autem ad illustrissimæ dominæ meæ sortē conditionēve attinet, mihi imperare nō possum, quod minus aliquando pariat, quæ iamdudum parturijt animus, etiam citra omnem assentationis suspicionem, vt qui sciam scriptum esse: Lauda post mortem, magnifica post consummationem: quādo nec laudantem assentatio, nec laudatam ultra inuadere possit elatio. Siquidem aptissimus locus est post funera laudum. Qui enim accidere solet in viuis liuor, post fata quiescat necesse est. Quocirca mihi ipse nūquam satisfacio, quoties memoria repeto, & assidua cogitatione reuoluo, quā cōsultē quā etiam strenuè & constanter sub signis maiestatis tuæ serenissimæ, rem tractauerit Gallicā illustrissima herois Ludouica, domina mea beneficentissima. Huius enim rei etiam inimici nostri sunt iudices, quod incredibili serenitate ingruentes rei Gallicæ procellas, tuæ semper maiestatis ductu & auspicio temperauerit, sedauerit, mitigauerit. Iam clara luce intuetur Gallus, Anglus profitetur, agnoscit Italus, non inficiatur Hispanus. Nulla maior per historiam legitur huic augustissimo regno, quā his paucis ante diebus, ingruisse tempestas: verum nec tam subita, nec tam grata, nec tam quieta, aut tranquilla traditur affulisse serenitas. Sic enim negociorum telam texebat, vt ipsa prius peracta

sentiretur, quàm crederetur inchoata: idq; tam profundo silentio, vt omnia peragendo, nihil agere videretur. Harum rerum nisi orbi fidem faciam, sum omnium, quos sua familia aluit, clientum ingratis-
 mus. Eorum enim quæ dixi, conscius sum, & testis oculatus. Cùm essem inter aulicos tumultus, inter malleos gladiosque parantem incudem, ea omnia non satis agnoscebam. Obsurdescebat enim auris ingenti strepitu, vt fabris ac malleatoribus ad fornacem candens ferrum ferientibus, vsu venire solet. Nunc autem mihi in remotiore secessu constituto, ac paulo tranquilliore ocio fruente, longè secus accidit. Nam posito omni stupore, mirari non desino, quoties memoria repeto, qua via, quibus artibus, quibus consilijs, tot reconciliationum anfractus, tot fœderum ambages, tam varios in concordia finem tractatus, denique tam breui tamque grato cõcluserit omnia sine inuidentibus nonnullis, sed temerè: quibusdam viam pacis interrumpere, sed frustra, cupientibus: alijs etiam, si qua arte fieri potuisset, seu clam, seu palam repugnaturis. Verùm omnipotentis dei benignitate, atque clementia, à cuius nutu pax ipsa pendeat, vt à magnete ferrum, versa est tempestas in auram, & siluerunt fluctus. Ita enim rem texebat Olympus, ita Sapientia diuina vicit malitiam, vt attingeret à sine vsq; ad finem fortiter, & disponderet omnia suaviter. Hic ille est author pacis, Deus optimus, elementissimus, qui memor fuit nostri, & benedixit nobis: ille, inquam, qui afflixit nos propter iniquitates nostras: nostri tandem misertus est propter misericordiam suam, & quidem eo tempore quo vidimus, & re ipsa experti sumus,

sumus, vanam esse salutem hominis: cumque in deo fecissemus virtutem, ipse ad nihilum deduxit tribulantes nos. Meminisse credo aulicorum omnium numerosam cateruam, quàm crebro inculcatū fuerit, à Deo magis quàm ab homine nostram pendere salutem. Quo stabilito fundamento, continuo tranquillitatis splendor affulfit, cœpitque arridere nobis dominus, qui se antea præstiterat iratum: quo tandem annuente, & augustæ autoritatis tuæ interuentu, nostræ Ludouicæ magnanimitas semper assurgens ad ardua, pacem nobis peperit, artibus belli longè superiorem. Est enim pax ipsa triumphis innumeris potior. Quo vel vno nomine, corona suæ celsitudini plusquàm ciuica (quam meretur, qui ciuē vnum liberauerit) merito debetur: quæ pacem nobis reddidit, immò verius nos ipsos, vitam ac fortunas omnes nobis restituit: ideòque triumphali merebatur insigniri corona. Nec vno censetur digna triumpho, vt cuius opera nō solum pax reddita sit, immò etiam furens ac seuiens fortuna superata. Impleuit sanè suæ familiæ titularem inscriptionem, Fert Fert, tolerantia & cunctationis nominibus commendabilem. Semel enim atque iterum victa est fortuna ferendo, & hac fortitudine, crucis scilicet toto orbe venerandæ, rotam fortunæ tenuit, vt nec vltra seuire aut audeat, aut valeat. Quo fit, vt iure optimo, pacis conciliatricem, fortunæ domitricem appellare possimus: quæ vt Romanis olim Fabius ille Maximus, ita nobis hodie cunctando restituit rem. non ponebat enim rumores ante salutē. Porro insultantis fortunæ rabies, tantum abest vt suo quicquam detraxerit honori, seu aliquid núbili

suo splendori insperferit, vt etiam laudis iubar vehementer auxerit, illustrarit, amplificauerit. Quis enim non probet Nasonis sententiam, ita dicentis?

Si nihil aduersi durus vidisset Vlyfles:

Penelope foelix, sed sine laude foret.

Scilicet aduersis virtus exercita rebus,

Materiam tristi tempore laudis habet.

Vt enim clarior est solito post plurima nubila Phoebus, ita quoq; victis domitisq; aduersis clarior extat honos, & gloria fulgor splendidius illucescit. Quod si quis aut nasutus forsitã, aut fellis aliquid in peccato gestas, ex earũ (quas pr. diximus) rerũ commemoratiõne assentatoriũ aliquid sentire se credat: illũ intelligere oportet, in re orbi cognita, & apud omnes cõfessa cõmemoranda, nullũ esse assentationi locũ: imò potius si tacuerimus, sceleris arguemur, oscitantiã scilicet, aut ingratiitudinis. Quid, quòd in omnibus his dei potius maiestati, quàm hominũ cõmendamus industriã? Ea enim omnia eo fine velim accipi, vt cũ angelo Thobix benedicamus deũ cæli, & corã omnib; viuẽtib; cõfiteamur ei, quia fecit nobiscũ misericordiã suã. Quãquã enim, vt idẽ ait, sacramentũ regis abscondere bonũ est: opera certẽ dei reuelare & cõfiteri, honorificũ est. Quòd si quis forte erit, qui ad hoc cõtumacis inuidiã ceruicẽ flectere nolit, aut cor alioqui duriusculũ mollescere nõ permittit: illũ inquã, si quis fortassis talis erit, cepas edere iubemus, vt est in prouerbio. Redeo igitur ad dominã meã illustrissimã, altricẽ meã clemẽtissimã: cuius benignitate, sub deo & sacra tuã maiestatis magnificẽtia sum id quod sum. Gratia enim vestra in me vacua nõ fuit. Cuius si oblitus fuero, obliuio-

ni de-

ni detur dextera mea. Adhæreat lingua faucib; meis si nõ meminero vestri. Illud vnũ toto istius vitæ de cursu summis votis à Christo domino, vestro nomine implorãdũ superest: vt qui germinastis sicut lilium, floreatis in æternũ ante dominũ, qui & ipse vos benedicat ex Siõ, cœlestis Hierusalẽ bonavifuros: q; nõ strẽ Ludouicẽ dũ viueret, id muneris largitus est, q; videret filios filiorũ suorũ, pacẽ super Israël. Id quoq; præstat, vt anima eius in bonis demoretur, & semen illi; hereditet terrã. At quoniã verbis nulla fides, nisi diã factorũ cõstãtia sequatur: vt ingẽtem, cuius me vinculis irretitũ profiteor, obligationẽ vno aliquo testarer indicio, decreui tãdẽ facturã aliquam, quã ad manũ erat, ex sacre scripturẽ, veterũ, recentiorumq; sententijs cõflatã, super illustri tuã maiestati deuouere, ac dicare. Verũ si cui fortẽ videbitur tantillũ istud indignũ tãto principe munus, meminisse illũ oportet, veterũ Romanorũ peritiã Ioui suo vnã amphorẽ mẽsurã deuouisse ac dicasse. Quodq; sanctius est, deo summo, viuo, ac vero, deq; ipsius iussu & mãdato, Moyses vnã aureã, in qua mãna erat reconditũ, in arca reposuit. Exod. 16. Sume vas vnũ, & mitte ibi man, quãtũ potest capere gomor: & repone corã domino, ad seruãdũ in generationes vestras. Quod & Paul; in Hebrẽis cõfirmat. Mihi itaq; per tuã serenitatẽ liceat in omnibus mẽsuris, quod Hebrẽos & Romanos in vnica fecisse nõ poenituit. Proderit enim istud fortasse nõ nihil ad statuẽdas populo Gallico iustas mẽsuras, iniustas vero lege reprime das. Prẽclarũ enim est id nosse legislatore, vt vna omnib; subditis mẽsurẽ lex tradi possit. Qd & Philip pũ cognomẽto Lõgũ attẽtasse legimus, vt vna foret

in toto regno menfurandi ratio, iusta ponderis in-
 stitutio, & in cudendis monetis, auri ad argentum
 proportio feruaretur: opus vtique præclarum, si ma-
 turè fiat, plebi Gallicanæ admodum vtile, & vnde
 regio tuo stemmati apud posteros, laudis plurimū
 & gloriæ accedere possit. Omnia enim constituit
 diuina sapientia in pondere, numero, & mensura.
 Nemo igitur nostram temeritatem accuset, qui in
 ea re morem sum imitatus eorum, qui cum alieno
 ære obstrikti sint, vt nec debiti quadrantem persol-
 uere queant, munusculis aliquot interim suis credi-
 toribus porrectis spem fallunt, animūque solan-
 tur, vsque dum fortè fœlix affulserit hora, qua sese
 in totum extricare possint. Sic ego opellam hanc
 nostram tuæ celsitudini offerēdam statui, nō quod
 minutissimum hoc xeniolum cedere debeat in so-
 lutum, quin potius ac verius in solutionis futuræ
 pignus, si tamen aliquando futura sit, cum obliga-
 tioni tam immensæ condigna satisfactio succedere
 nulla possit. Præclarè secum actum existimabit, si
 senserit famulus addictissimus, aut offerentem ex
 muneribus, aut munera ex offerente non omnino
 displicuisse: is inquam famulus, qui vsque ad eò tuus
 est, vt suus iam esse non possit: quique egregium il-
 lum Regiæ dignitatis splendore, ad summi & opti-
 mi dei gloriam, Christianæ ac Gallicæ salutis incre-
 mentū, diuini numinis afflatu, in multos annos ser-
 uari precatur incolumem.

*Robertus Abrincatēsis episcopus, tuus ac illustrissimæ
 beroidis Ludouicæ alumnus: quem, ut sibi esset à cō-
 cionibus sacris, piisque largitionibus, sua magnifi-
 centia delegerat.*

AD

Ad lectorem satisfactio.

NEMO mihi vitio vertet, qui modò
 æquum se præstare velit & candidū,
 quod à priore non multos ante au-
 nos ædita de liquidorum mensuris
 obseruatione, hoc loco tota (quod
 aiunt) via recedam. Siquidem in ea quæ præcessit
 editione, insignem illum pictorem Appellem imita-
 ri me velle profitebar: què dū sua vulgi iudicio ope-
 ra exponeret, ita subscribere solitum referunt: Apel-
 les hoc faciebat, quò apertissimè significaret nondū
 manum extremam apposuisse operi. Idq; mihi con-
 tigisse ingenuè profiteor. Quod enim tum suspica-
 bar, accidit: futurum scilicet vt paulò altius repetito
 negotio, alia quandoque methodus appareret, qua
 progrediendum certius foret & tutius ad colligen-
 dam veterum mensurarum symmetriam: hoc inter-
 im agens, quod diuus Petrus in sua canonica de
 prophetarum scrutandis vaticinijs admonet, ita di-
 cens: Bene facitis attendentes prophetico sermone,
 sicut lucernę lucenti in caliginoso loco, donec oria-
 tur dies. Quod ergo statuit sanctissimus ille aposto-
 lus in prophetarū studiosa lectione, illud ego in au-
 thorum decretis perscrutandis (quantum ad men-
 surarum rationem pertinebat) perficere atque im-
 plere conatus sum. Perlustratis enim Budei, Alciati,
 Georgij Agricolæ, Leonardi Porcij, virorum in om-
 ni dicendi genere consummatorum, collatisque

B

AD LECTOREM

Inuicem eorum rationibus & placitis, lux quædam veluti per transfennam nobis adfulsisse visa est, qua non tantum veritatem, certissimumque in ea re iudicium me attigisse existimo, quin etiã ad veræ symmetriæ scopum omnium inter se mensurarum peruenisse, omnibus facile persuasum iri nullatenus dubito: nisi me mea vehementer fallit opinio. Quæ in re si quid foeliciter actum est, eorum quos supra commemoravi, & diligentia & eruditioni acceptum referri volo: quos, nobis etiam tacentibus, commendat rarissimæ eruditionis, lætioni plurimæ, cõsummatissimæ eloquentiæ laurea & triumphus. Quum autem à libræ mensuralis ratione, sextarij: & à vera pedis constitutione, amphoræ observatio tota pendeat: qui sine pedanæ mensuræ defectu rem aggrediuntur, ut in ea aliquid certi cõstituere se posse putent, ita mihi ludere videntur operam, uti si nõ profecturis littora bobus ararent. hoc enim agentes, sine fundamento ædificant. Quam quidem observationem Parisinus ille legislator, primariusque mensurarum institutor, quisquis ille tandẽ fuerit, in suo semimedimno, quæ vera est amphora, ad rationem pedis Parisini cubicẽ ducti constituta: ita observasse visus est, ut ne ad latum quidem vnguẽ à geometricis legibus discesserit. Quod quidem in exteris mensuris minimẽ fuisse observatum, in ipso huius operis recessu luculenter apparebit. Oportet igitur eum, qui in hoc negotio certum aliquid & fixũ statuere velit, præcipuas mensuras suo pede metiri. Nã constituta libra mensurali, stabilitisque ad sui pedis rationem sextario & amphora (quam, si verè cubica est, centum quadragintaquatuor libras mensurales

iuxta

SATISFACTIO.

iuxta proprij ac legitimi pedis dimensionem complecti necesse est,) pronò cætera procedent aluo. Est enim amphora mensura quædam inter imas summâsque media. Quod an foeliciter à nobis tentatũ sit, an secus: tuum erit iudicare lector, & pro tui animi candore boni consulere. Quod ad me attinet, satius duxi à minus rectè ccepto itinere citius recurrere, quàm à via perpetuo descendo, per incerta & inuia semper errare: & mihi ipsi potius veritatis scopum præfigere, quàm à duro iniquo ve censore, tametsi veram, sed nimium forte severam reprehensionem experiri dum vivo, aut post fata non sine proprij iactura nominis expectare. Eum nihil minus venerabor & amplectar reprehensorem, qui certiora & potiora proferre & velit & possit. Memineris itaque lector suo pede metienda esse singula. Interim vive beatius, ut foelicius semper valeas.

B ij

INDEX AMPLISSIMVS FORVM

quæ in hoc opere continentur, ordine alphabetico
digestus: cuius à primam, b. uerò secundam
folii faciem designat,

A

Brincatense iugerū. 45.b
Acerra. 42.a.
Acerræ pondus. 97.a.
Acetabulum .7.b. 11.b.
97.a.
Acetaria vasa. 7.a.
Acra, terræ dimensio. 28.a.b.
Acra, vulgariter iugerū. 45.b.
Aequarij Gallicè *greffier* præmium. 117.b.
Aëus maximus quadratus. 46.a.
Adarcon. 111.a.
Adarconim. 117.a.
Aduocatorū sitis. 104.a.
Aduocatorum honorarium. 114.a.
Aegyptiæ pecuniariæ mensis fructus annuus. 158.b.
Aera duo minuta viduæ euangelicæ. 77.b.

Aereolum. 2.a. & 83.b.
Aerarium Romanū Pompeiana industria auctū. 159.a.
Aereus nummus. 70.a.
Aeris libræ precium. 98.a. 151.a.
Aeris multorum milliū valor. 100.b. & seq.
Aesopi patinæ æstimationio. 105.b.
Aesopus, cuius summæ reliquit filium heredē. 106.b.
Actas olim aurea, nunc minus quàm ferrea. 144.b.
Aetas nostra testea. 163.
Ager hordeaceus quanti redimendus. 28.a.
Ager seminabilis cori hordei. 91.b.
Agesilai de Daricis nummis facetum dictum. 94.b. 95.a.
Agnētis beatę dictū. 32.a.
Agorah

INDEX.

Agorah ceseph. 82.b
Agri in iubileo redimēdi precium. 91.b
Alciatus in æstimatione solidi aurei fallitur. 121.a.b
Alexander pulillæ statuaræ. 39.b
Alexandri magni donū, quod Aristoteli fecit. 158.b
Eiusdē thesaurus. 157.a
Impensa quotidiana. 156.a. 158.a
Alexandro quanti constitit Ephæstionis funus. 156.b. 19
Alexandri Mammeę imperatoris pietas, præf. pag. 6.
Eiusdem consiliarij, & affectus in viros literatos, & in matrē amor. Ibidem pag. 7.
Almenum. 68.b. 69.b
Alphonfinus nummus. 75.a. 76.a
Amah mēsurā. 39.b. 43.a
D. Ambrosius Theodosium imperatorem excommunicauit. in præf. pag. 5. & 6.

Ammon filij quo precio conduxerunt exercitū. 140.b
Amphora & partes eius. 12.b
De amphora Parisina, & partibus ei⁹. 24.a. 35.b
Amphora georgica. 34.b
Amphora mēsurā liquorum. 14.a
Amphora Romana. 13.b. 36.a.b
Amphoræ Atticę Parisinis mensuris comparatæ. 15.b
Amphorę Hebraicę partes. 19.a
Amphorarū diuersarum collatio. 34.a. & sequ.
Amplexus. 40.b
Anathematis Achan furtum. 93.a. 96.a
Angelotius nūmus. 73.b
Angelotz. 65.b. 117.a
Anglicanū iugerū. 45.b
Annonæ precii plus iusto excreuit anno. 1343. 65.a.b
Annonæ precii quomodo cōstituendū. 57.a
Annus quot horas complectatur. 57.a.

INDEX.

Antigoni ꝑmissionis va-
lor ad Pacorum regem
Persarum. 166.b
Antiochi petitionis va-
lor Iudæis factæ. 155.b
Apiciani luxus & mors.
106.b
Apocalypsis locus. 16.a
Apollinis diuerticulum.
128.b
Appellatio non egredia-
tur limites prouinciæ.
119.b. in fi.
Aqua in vinum mutata.
15.b
Aquarum diuersa pon-
dera. 2.b
Aquiminarium. 32.a
Aratiunculæ dimensio.
46.b
Aratolla. 68.b
Arbaith. 11.b
Arca Noë. 39.b
Aræ emptæ à Dauide de
Ornam Iebuseo pre-
um. 96.a
Argentea imago b. Mariæ
virginis, pro lapidea Pa-
risiis reposita. in præf.
pag. 5
Argentei mille Abime-
lech quâti valeat. 89.a
Argentei pro siclis repq-
nuntur. 87.b
Argenteus. 23.b
Argenti valorem reperi-
re. 56.a
Argenti libræ valor. 64.b
Argenti marcæ valor. 63.a
Argentum nullius præcij
apud Salomonē. 143.
b. 149.b.
Arietis offerēdi pro de-
licto precium. 89.b
Aristoboli muneris ad
Nicomeden facti æsti-
matio. 166.a
Armillarum præciū, quas
obtulit Rebeckæ famu-
lus Abrahæ. 95.b
Arpennū Parisinū. 46.b
Arsinoë ꝑmissionis sin-
gulis victoribus factæ
valor. 155.b
Artaba mensura. 26.b.
36.a
Ascheret monim. 123.a
Aschure. 38.b
Asiæ multæ indiçtæ à L.
Sylla valor. 157.a
Asinius Celer quàm ca-
rè emerit piscē. 103.b
Asinius vir consularis
quanti emerit piscem
mul-

INDEX.

mullum. ibidem
Asina ingentis præcij.
104.a
Asini caput emptum.
80. argenteis. 23.b. 88.
a. 93.a
Aspreus nummus. 66.
a. 67.a
Aspreus nummus. 58.b.
66.a. 67.a
Assarium mensura. 21.b.
22.b.
As & eius diuisio. 51.a.b
As, denarij decima pars.
99.a
As duplex. 79.a
As scænerus. 80.a.b
As Papyrianus. 77.b,
79.a.b
Asis partes. 78.b
Asis significationes.
78.a.b
Asis varia acceptio, &
eius partitio. 76.b
Assurè Galicè. 38.b
Aternia lex. 100.a
Atheniensis ꝑuentus an-
nuus. 158.b
Atsal. 38.a. 39.b
Auaritia Nicephori im-
peratoris taxatur. 52.b
Augusti Cæsaris frugali-
tas. 7.b
Eiusdem legatum insi-
gne. 108.a
Eiusdē in singulos di-
stributio. 168.b
Aureliani frugalitas no-
tanda. 113.a
Aurelianus edax & bi-
bax. 31.b
Auris obsurdescit, fabris
ferum ferientibus. in
præf. pag. 12.
Aure' prisc'. 74.b. 76.a.
Aurum obrizū, seu ophi-
rizum. 143.a
Aurum supra modū ex-
creuit in valore. 53.a
Auri ad argētum auctio
& diminutio. 64.b
Auri ad argentum ana-
logia & proportio. 62.
b. 65.a. 95. a. 164.b. &
deinceps.
Auri ad argentum colla-
tionis abacus. 112.b.
& sequent.
Auri argentiq; copia tē-
pore Salomonis. 143.
b. 144.a
Auri & argēti Tholosanꝝ
B iiij

INDEX.

moles. 159.b. & ieq.
 Auri plus est in rerū natura, q̄ argenti. 113.a.
 Auri valores describuntur. 55.a.b
 Auri valor minimus fuit tempore Iulij Cæsaris. 64. b
 Auri valorem & certum pondus quare constituat author. 116.b
 Auri ubi copia est, ibi cætera cariora sunt. 152.b
 Aureorum noua estimatio. 76.a
 Aureorū nummorū duo genera. 72.b
 Authoris oratio ad Deū pro rege & eius matre. in præf. pag. 15.
 Aza rex montem Samariæ emit. 130.b.
 B
 Baccar. 68.a.b. & 69.a
 Baioarica lex de incusione colaphi. 100.a
 Baioque. 65.b
 Balsami benedictio. 121.a
 Baltasar Danielis. 5.8.a
 Baqua. 11.b
 Barbaræ sanctæ cœnobium in nortmania. 31.a
 Barchatinus. 66.a
 Barrotz, Gal. 31.b
 Batildis Clotarij regis matris votum. in præf. pag. 8. & 9.
 Batus mensura Hebraica. 19.a
 Batus & ephi mensuræ æquales. 17.a.b
 Batus pro amphora. 17.b
 Baucalium mediolanense. 12.a
 Berlingue Gal. 66.a
 Berta, mater Caroli imperatoris, altera Minerua. in præf. pag. 7
 Bes. 7.a. 21.a. 72. b
 Bessenagar vrbs. 70.a.
 Bessi apud venetos. 66.a
 Bethania quantum distet à Hierosolymis. 42.a
 Bezans Gal. 144.b
 Bibere nemo cogebatur imperio Ahassueri regis. 8.a
 Bibaces huius temporis redarguit. 7.b. in fi.
 Bibere quomodo solebant Romani. 7.b.
 Bili-

INDEX.

Bilibris mensura. 5.b.
 Bitremontius nummus. 67.a.
 Bohem. 37.a. in fi.
 Bolognin° nūm°. 66.b.
 Booz Ruth oneravit sex modis. 18.b.
 Bosselli Ruth. 18.a.
 Bossellus Parisinus. 25.a. 46.b.
 Bos in lingua prouerbiū 86.a.
 Bouis precium. 71.85.a.
 Bonum diurnale. 45.a.
 Bouteilles, Gal. 31.b.
 Brassa, amplexus, vlna, idem sunt. 40.b.
 Brochus Parisinus. 25.a.
 Brunichildis matris Chil deberti Regis gesta in præf. pag. 8.
 Brutus quā summā suis militib° dederit. 164.a
 Bucelotus nūmus. 67.a.
 Bucephali equi precium. 158.b.
 Budæo quantum debetur. 105.b.
 Budæus & author libri huius, in sestertijs & denarijs differunt. 98.b. 101.b.
 C.
 Abus mensura. 100. b. 11.a. 23.a.
 Cadus Erpachian°. 31.a.
 Cadus Gallicus. 27.b.
 Cadus vnde deriuationē habeat. 13.a.
 Cæsaris Augusti frugalitas in potu. 7.b.
 Cæsaris dictatoris adhuc priuati, alienū es. 107.a
 Cæsaris legati valor. 128.a.
 Caius Cæsar à piratis interceptus quanti se & suos redemerit. 167.a.
 Calamus mensuræ. 41.b.
 Calamus duplex. 42.a.
 Calchutiana moneta. 68.a.
 Calchutianus rex quod stipendium solet dare suo satellitio. 72.a.
 Apud Calchutium, mercium europæ aestimatio. 69.b.
 Calcutium. 143.a.
 Caligulæ in cœna luxus. 106.a. 107.b.
 Caligulæ in populū distributio. 98.b.
 Calliodor° taxatur. 103.a

INDEX.

- Camilli mulctatio. 51.a.
 Cadelabru duatle qua-
 ti aestimatum sit. 135.a
 Canelle Gall. 41.b
 Cane mensura. 41.b
 Cantarus. 68.a.b.
 Caph mensura. 11.a.37.b
 Capitatus nummus. 63.
 a.86.b.111.a
 Capite centi, qui. 101.
 Caquus mensura Gallica
 27.b.
 Caracta, Gallice, carat.
 54.b.
 Caristia annonae anni.
 1359. 65.a
 Carlinus. 65.b
 Carolei sunt denarij ma-
 iores Gallici. 58.b
 Caroleorum ad solidos
 reductio. 58.a.b
 Caroleus nummus Flan-
 drensis. 73.b.76.a
 Caroli imperatoris, Pipi-
 ni filij in genitricem
 Bertam pietas. in praef.
 pag.9.
 Carruba. 53.b
 Catilinae coniuratio-
 nis indicibus praemia.
 104.b.
 Census aequestris. 105.a
 Census senatorius. 105.
 b.106.a.
 Centum mutua, apud
 Martialem quomodo
 intelligendum. 105.a
 Centupondium. 49.a
 Centurionis diurnu sti-
 pendium. 109.b
 Centusis. 100.a
 Cepas edere iubemus.
 prouerbium in praef.
 pag.14.
 Ceramion. 13.a.17.b
 Ceratium trifariam acci-
 pitur. 55.a
 Chable. 44.a
 Chabut quid sit. 153.a.
 Chalarum monasteriu.
 in praef. pag. 9.
 Calchus. 49.a.83.b
 Chaulot, nummus aequu-
 leatus. 67.a
 Chef de beste, Gal. 23.b.
 Cheme. 9.a
 Cheopina Parisina. 6.a.
 11.b.
 Cheopina vnde dicatur.
 12.a.
 Childeberti regis & ma-
 tris eius Brunichildis
 eulogia. in praefatione
 pag.8.

INDEX.

- Choenix Attica. 16.a.b.
 22.a.33.b.
 Choenix Georgica. 22.a
 34.a.
 Choenix Hebraica. 41.a.
 Choenix mensura diarij
 pabuli. 26.b.
 Super choenice ne sede-
 as, prouerbium. 16.a.
 Chomer mensura Hebrai-
 ca. 28.a.
 Cophen. 37.b.
 Chorus mensura Hebrai-
 ca. 11.a.28.a.29.b.36.b.
 Chotsem. 41.a.
 Christus nascetur ex vir-
 gine, & c. pro tunc spe-
 ctaculu. in praef. pag. 5.
 Christus quanti aestima-
 tus sit nostro numis-
 mate. 88.a.
 Christus suo & Petri no-
 mine Publicanis censu
 persolui voluit. 89.b.
 Chus Atticus. 10.b.11.a.
 Cibrath. 42.b.44.b.
 Cibus diurno carcere de-
 tentorum. 33.b.
 Cibi impensa apud Ro-
 manos. 99.b.
 Ciborum in vsum tem-
 pli impensoru aestima-
 tio. 152.a.
 Cicar. 126.b.129.a.
 Ciceronis mors quantum
 costiterit M. Antonio.
 85.b.168.a.
 Ciconiae simulachru, cur
 in sceptris regum inse-
 rebatur. in praef. pag.3.
 Cineres maiorum reco-
 debant olim Romani
 in vrna. 13.b.
 Ciuitatum. 20. quas ha-
 buit Hiram a Salomo-
 ne, aestimatio. 153.a.
 Classis primae census. 101.a
 Claudij Caesaris impensa
 106.a.
 Cl. Leira quod donu re-
 ceperit a M. Antonio
 pro morte Ciceronis.
 85.b.168.a.
 Cleopatra quantum de-
 derit M. Antonio.
 157.a.
 Cleopatrae prodigalitas.
 106.a.
 Clerici a gradu deiecti
 multa. 119.a.
 Clypei aurei valor, que
 misit Simo ad Roma-
 nos. 127.b.154.
 Cocleare maius & mu-

INDEX.

nus. 9.a.
 Coena Luculli. 104.b.
 Colarbe nummus. 67.a.
 Columbini stercoris pre-
 ciū & vsus. 23.b. 90.a.
 Commercia tempore Sa-
 lomonis non in nume-
 ro, sed pondere hebāt.
 143.b.
 Conchæ æneę. 29.b.
 Cōgius. 54.a. 25.b. 36.a.
 Congiarium. 14.b.
 Constantini magni pie-
 tas et laus. in præf. pag. 4
 Constantinus Irenes im-
 perator quān pius fue-
 rit. in præf. pag. 4. & 5.
 Cōsuetudo recepta ser-
 uanda. 118.a.
 Cōiuijs nuptialib⁹ quā-
 tum olim impedere li-
 cebat. 100.a. 103.a.
 Cōiuium Vitellianum
 quāti cōstitit. 106.a.
 Coquemart, Gal. 32.a.
 Corona cui debetur. in
 præf. pag. 13.
 Coronati aurei valor. 62
 in præf. pag. 74.a. 76.a.
 Coronatus nūmus, vul-
 go coronat. 66.b.
 Corporis humani mira

proportio. 38.b.
 Coruus saluator Augu-
 sti quāti emptus. 104.a.
 Cotyla georgica. 5.b.
 9.b.
 Cotyle Græca. 5.b.
 Eius diuisio. 8.b.
 Cotyla hippoiatrica. 3.b.
 10.a. 17.a.
 Cotyle Parisina. 6.a.
 Cotyla p sextario. 22.a.
 Crafsi Romani opulen-
 tia. 107.a.
 Crafsi sacrilegiū, & eius
 punitio. 124.b. 125.b.
 166.a.b.
 Crastinum non esse curā
 dum. 16.a.
 Crateris Semiramidis
 pondus. 158.b.
 Crosali. 67.a.
 Crux Christi à quibus
 reperta. in præf. pag. 4.
 Ctesias Sardanapali ga-
 zas cōmemorat. 149.b.
 Cubica vncia quid. 3.b.
 Cubitus. 38.a. 39.a. 40.a.
 Cucuma, Gal. coquemart
 32.a.
 Culeus. 29.a. 30.a. 36.a.
 Cuppa, cuppula. 31.b.
 Cura nimia prohibetur.

162.

INDEX.

16.a.
 Cursores quot diebus a
 Parisijs Romam profi-
 ciscuntur. 44.b.
 Cuue, cuiuer Gal. 31.b.
 Cyath⁹, Gal. goblet. 7.b.
 9.b. 10.a.
 Cymbium. 32.a.
 Cyri regis Persarū opes.
 161.a.
 D.
 D Arcemon. 84.a.
 Darianę opes. 159.a.
 Denarij impensa. 159.a.
 Darici nummi ad nostrū
 numisma collatio. 94.a.
 Dauid omnium regū re-
 ligiosissimus. 154.b.
 Dauidis opulentia, eius-
 que magnificentia in
 legatis ad templi ædifi-
 cationem relictis. 144
 .a.b. 145.a.b. 147.a.b.
 150.a.b.
 Dauidis è sepulchro eru-
 ta ingentia auri & ar-
 genti pondera. 145.a.
 166.a.
 Decalitrum. 83.a.
 Decempeda. 41.b.
 Decima. 22.b. 23.a.
 Decuplaris aureus. 75.b.
 76.b.
 Decusis. 99.b.
 Dedicatio huius operis
 cui fiat. in præf. pag. 15.
 Deiparę Virgini illata in
 iuria Parisijs vindicata.
 in præf. pag. 5.
 Demensum. 26.a. 36.a.
 Demetrius quantū reci-
 piebat de sacris Iudęo-
 rum. 94.a.
 Demosthenis silentium
 quāti emptum. 156.b.
 Eiusdem multa. ibidem.
 Denarius, septima pars
 vnciæ. 1.b. 167.b.
 Denarius vnde nomen
 promeruit. 51.a.
 Denarius in duos victo-
 riatos distribuitur. 101.b.
 Denarij diuisio. 49.b. 82
 b. 86.a.
 Denarius diurnus. 97.b.
 in fine.
 Denarium complent. 16.
 asses minores. 79.a.
 De denario, & partib⁹
 eius. 97.b. & seq.
 Denarij aurei granula.
 54.a. 62.b. 72.a.
 Denarij ponderalis auri
 aut argenti valorem eli-

INDEX.

cere. 56.a.
 Denarij argenti pōderalis valor. 63.b.
 Denariorū valoris abacus. 99.a. 109.b.
 Denarius p drachma in scriptura. 91.b.
 Denariorum ad solidos collatio. 58.a.
 Denariorū Romanorū, & drachmarū Atticarum differentia. 158.a.
 Denariorū trecetorū valor, quos Marci. 14. Iudas deplorat. 98.b.
 Denari vulgō, apud Infubres. 66.b.
 Desideratus Portugalensis. 75.b.
 Deus nostri misertus. in præf. pag. 12.
 Deunx 5.b. 7.a.
 Dextans. 5.b. 7.a. 21.b.
 Diaconū occidētis mul-
 ta. 119.b.
 Diariz impēsā ad annuā collatio. 59. 60. 61.
 Diavulus. mēfura. 42.b.
 Dichas. 38.a.
 Didrachmus nota bonis signatus. 86.a.
 Didrachmus aureus. 113.b.
 Didrachmalis aurei partitio. 114.b.
 Didrachmali solido respondet nobilis rofatus. 118.a.
 Diefdote. 66.a.
 Digitus. 4.b. 37.a.
 Diomedis & Glauci permutatio, puerbiū. 126.a.
 Diobolare, vilissimū dicitur. 83.b.
 Dives quis olim censebatur. 114.a. 116.b.
 Diuitis & pauperis eadē lex. 86.a. b.
 Doctoribus insignia recepturis, quā summa in conuiualibus expensis dare permittatur. 57.b.
 Dodras. 5.b. 7.a. 38. 52.a.
 Dolichos. 43.b.
 Doliola gestatoria. 31.b.
 Doliū sequiculare. 29.b.
 Domus regia Salomonis 13 ānis edificata. 153.b.
 Donatiuum. 14.b.
 Doron græcē, gallice, mīdour. 37.b.
 Double patart. 67.a.
 Drachma. 1. 2. 48. b. 49. a. 62. b. 84. a.

INDEX.

Drachma pōderalis. 72. in si.
 a. 116.a. Ducati non eandem subeunt æstimationem. 55.a.
 Drachma quanti æstimāda. 50.b. Ducatus aureus. 66.a.
 Drachmæ abacus. 84.b. & seq. Ducatus Venetianus duplex. 66.b.
 Drachmæ partitio. 85.b. Ducum Irael prouentus diurnus. 90.b.
 Drachma auri nostrō nūmismate æstimata. 95. 113.a. Ducum quorūdam præmium. 108.b.
 Drachmæ quomodo in festertios conuertantur. 87.a. Duella. 1.a. 49.b.
 Drachmæ aureæ respōdet aureus p̄ficus. 118.a. Duodenaria libra. 122.a.
 Drachmæ auri & argenti valor. 124.a. Dupondio quinq; passer venditi. 79.b.
 Drachmarum constitutio. 167.b. Dupondius. 99.a.
 Drachmalium nūmorū abacus. 116.b. E
 Drachmarum Atticarū ad scuta coronata collatio. 164.a. Ecclesiastici quomodo olim tractabatur in causis. 52.b.
 Dragma manipulum significat. 84.a. Emaus quantum ab Hierosolymus distet. 42.b. 44.a.
 Drama, orationis genus. 84.a. Ephæstio quāti ab Alexandro funeratus. 156.b.
 Ducales nummi plures. 74.b. 76.a. Ephā. 11.a. 19.a.
 Ducalis nummus quāti hodie æstimetur. 165.a. De ephi amphora hebraica & partib⁹ ei⁹. 17.a. b.
 Ducati vnde dicti. 115.b. Ephī capacitas. 18.a.
 Ephod iudic. 8. quō precio confectum est. 96.b.
 Episcopi receptio. 118.b.

INDEX.

Episcopi diocesim visi-
tantis præmium. 120.b
Episcopo facta inhibiti-
o propter visitationes,
qualis sit. 120.a
Episcopum occidentis
multa. 119.b
Equestris census. 105.a
Equi & equarum valor apud
Riboarios. 71.a
Equi ex Aegypto egre-
dientis precium. 93.a.b
Equorum currulium &
equestrium Salomo-
nis numerus. 150.b
Esdras de usura. 100. scri-
psit. 81.b
Esdras dux populi Israe-
litici. 90.b
Esselles Gal. 38.a. 39.b
Essinum mensura. 21.b
Etsbaa. 37.a. in. fi.
Ezechias quanti multa-
tus sub Sennacherib.
140.b. 142.b.
Ezechiel de siclis cap. 25.
explicatur. 62.b
Ezechielis locus. 41.b
F
FAMES inges. 23.b. 99.
a. 93.a.
Fannia lex de sumptua-
rijs. 100.a
Farasola. 68.a.b
Farasole multarum mer-
cium valor. 69.a.b.
Faus numus. 68.b. 70.a
Fenestre est cubiti dimen-
sio. 39.b
Ferre libræ precium. 151.a
Fert Fert, insignia Ludo-
uicæ matris Francisci
Gallorum regis in præf.
pag. 13.
Fidelia. 32.a.
Fieri quod tibi nolis, al-
teri ne feceris, dogma
Christianum in præf.
pag. 6.
Filleta. 32.a
Flandriæ moneta. 67.a
Flascones. 31.b. 32.a.
Florenus Traiectensis
74.a.
Fœminarum domino per
votum oblatarum re-
demptio. 89.b. 90.a.b.
Fœnus multiplex. 80.b
Fœnus septunciale. 82.a
Fœnus trietarium à qui-
bus olim constitutum.
in præf. pag. 6.
Fori Romani area quanti
constiterit. 107.a
Fortuna

INDEX.

Fortuna sæpe nimis dat,
nunquam satis. 106.b
Fortunatarum insula. 143.
a. in fin.
Frâncisci equites pedane-
ve. 74.b
Franc a pied, & franc a
cheual 118.a
Vn franc monnoye Gal.
68.a
Frâncisci Gallorum regis
præclarum facinus. in
præf. pag. 5.
Eiusdem mos inter præ-
dendum. ibidem pag. 7.
Fanus in matre. ibi. pa. 9
Pietas insignis. ibi. pa.
10. & 11
Fractiones & minutiarum.
4.b
Frugalitas Cæsaris i po-
tu. 7. b
Frugalitas Romanorum.
103.
Frugalitas viget ubi æ-
stus. 26.b
Funiculus. 44 a
Futurum est minoris æsti-
mationis, quam præ-
sens. 92.a
G
Gabinio civi Româ-
no indictæ multæ
valor. 156. b
Galliam expillavit Iulius
Cæsar. 63. b. 168. b
Gallinæ cetum, Sarapho
vno comparatæ. 68. b
Gedeonis præda super ho-
stes. 96. b
Geniati nummi. 65. b.
117. a
Geniatus nummus & an-
gelotius idem. 73. b. 75.
a. 76 a
Genuensis libra. 67. b
Georgij Agricolaus. 3. a
Geraph. 82. b
Gerbee Gal. 41. a
Giezi doni à Naama fa-
cti precium. 139. a
Glauci armorum æstima-
tio. 126. a
Goblet, & gobber Gal.
7. b
Goliath lanceæ ferrum.
97. b
Gomed. 39. b. in fin.
Gomor mensura. 11. a.
12. b. 35. b. 41. a
Gomor ad mensuras alie-
nas comparatum. 22. a
Gomor unde dica. 22. b

INDEX.

Gradus.	40.a	Hecstus.	6.b
Gramma. 24. pars vncię.		Helenę matris Constā-	
1.b		tini magni laudes. in	
Granum.	37.a. 53.b	præf. pag. 4	
Granulorum abacus ad		Hemerotrophis.	16.a
denarios constituen-		Hemichœnicon. ibid.	2
dos.	72.b	Hemimedimnus.	24.b
Gressus.	40.a	Hemina.	5.b
Grosseto Venetianus.		Hemina Attica, Roma-	
69.a		na, & Parisina.	33.a
Grossus Flādrēsis.	67.b	Hemiobolus.	83.a
Grossus Venetian ^o .	70.a	Henricanus nobilis.	75.
Grossus vnde dicitur.		b. 76.b	
54.b		Herodes quo præmio mi-	
Guilielminus Leodien-		lites suos donauerit.	
sis.	76.b	164.b	
Guttum olearium.	32.a	Hin mensura.	10.b
Gutturnium.	31.b.	Hin sextans ephi.	35.b
H		Hippiatrica amphora.	
H æreditas quādoq;		35.a.b	
dicitur as.	78.b	Hispanorum moneta.	
Hæreticorū multa.	119.a	66.b	
Hebræi ditiores & excel-		Homines cubitales.	39.a
letiores Assyriis.	154.a	Hominiis lōgitudō.	39.b
Hebræi huius tēporis in-		Honorarium aduocato-	
re nummaria antiqua		rum.	114.a. 117.a
falluntur.	89.a	Horas quot habeat an-	
Hebræi in deserto pere-		gnus.	57.a
grinantes, paruas fa-		De hordei coro plura re-	
ciebant diētas.	44.b	feruntur.	91.b. 92.a
Hecatombæ æstimatio.		Hospes non eodem ap-	
126.a		paratu excipitur casu	
		oblatus,	

INDEX.

oblatus, & ex præcogi-		Iniuriam committentis	
tato inuitatus.	129.a	pœna.	99.b
Hyda mensura.	47.b	Insubiū moneta.	66.b
Hydria.	32.a	Ioannis Francorū regis	
Hydrię marmoreę Mag		error in auri valore cō	
deburgi capacitas.	15.b	stituendo.	65.a
Hydrię sex, capiētes sin-		Ioseph Ismaëlitis vediti	
gulę metretas binas		precium.	88.b. 90.b
vel ternas.	10ā. 2. 15.a	Ioseph dona ad fratrem	
Hypereus nūm ^o .	67.b.	Beniamin.	93.a
I		Iosephus diuo Ioāni cō-	
I amnię portus quantū		temporaneus.	15.a
distet à Hierusalem.		Iosephus reprehēditur in	
42.b		medimnis Atticis.	28.b
Iesbidenos hastę ferrū.		Iosephus in multis mē-	
97.b		dofus.	89.a. 93.a. 122.b.
Imagines diuorum Chri-		143. b. 166.b	
stianis venerandę pro-		Isch midah.	37.a
ponuntur. in præf. pa. 5		Iudæa multa à Cassio	
Immunitatem lædentis		& Bruto.	166.b
pœna.	118.a	Iudæ machabæi summa	
Imperialis nummus.	75.	pro peccatis mortuo-	
a. 76.a		rum.	85.b
Impostoris calumniōsi		Iudicis præmiū recte iu-	
pœna.	88.a	dicantis.	70.b
India Iosepho dicitur		Iudicis negligentis mul-	
Ophir.	143.a	cta.	119.a
Indica moneta.	68.b	Iudith nummus.	67.a
Indicatura auri plus æ-		Iugera. 10. vineę & c. Isaię	
quo aucta.	95.a	5. b. 17. b	
Indicatura multiplex nū		Iugerum	45.a
morū aureorū.	55.a. b	Iulius Cæsar quanti se	

INDEX.

redemerit à Pyrat. 156.b	Leuca Gallicæ. 40.b
Iulij Cæsaris triumphus. 166.b	Lex Aternia. 100.a
Eiusdem expilatio toto orbe facta. 167.a	Leges de cibis. ibi.
Iulius nummus argenteus. 65.b.	Lex.xij.tabularū. 99.b
L	Lex sumptuaria centusis dicta. 98.b.100.a
Aberius poëta, quo munere donat ^o est. 105.a	Libella duplex. 33.b.101.
Laguncula. 32.a	Libra argenti duplex. 112.a.& seq.
Lagūcula pro bato. 17.b	Libra auri duodenaria. 113.a
Laminae precium, quam Acham tulit de anathe mate. 96.a	Libra auri & argenti. 124.a
Laudare quando oportet.in præf.pag. 11.	Libra in.12.vncias diuiditur. 2.b.
Lecythus. 32.a	De Libra mensurali, & partibus eius. 5.a
Legata Augusti populo Romano. 108.a	Libra mēsuralis duplex. 6.a
Lentuli auguris opes. 107.b	Libra monetę non eadē apud omnes. 67.b
Leodienfis Ebrardinus. 76.b	Libra multiplex. 122.a
Leoninus nūmus. 74.b 76.a	Libra octonaria. 50.a. 54.b
Lepta minutie creoli. 2.a	Libra ponderalis. 48.b. 72.b
Lepton. 77.a.b.83.b	Libra Romana & Parisina in quo differat. 6.a
Letheg mēsurā Hebraica. 27.b.	Libra Romana. 49.a
	Librae auri duodenariae abacus. 125.a
	Librae duodenariae argenti abacus

INDEX.

abacus. 124.b.& seq.	fiam. 157.a
Librae ex coronatis eliciuntur & econuerso. 62.a.b	Luculli coena Ciceroni & Pompeio exhibita. 104.b.128.b
Librae mensuralis pōderalisq; non eadem ratio. 5.a	S. Ludouici Francorum regis egregia gesta. in præf.pag.10
Librae mēsuralis ptes. 5.b	Ludouica Francisci Galorū regis mater,quā prudens in perquirenda pace fuerit. in præf. pag.11.&.12
Libre panis precii. 57.a	Eiusdem tituli & honores. ibid.pag.13
Librarum valoris abacus. 124.a	Pompa funebris. ibid. pag.9.
Licina lex de sumptuariis. 100.a	In Ludo quantū exponere olim permittebatur. 115.a.117.a.in fi.
Ligula. 8.a	Lugdunū quanti constiterit Neroni. 106.a
Lingula & ligula, idē. 9.a	Lusitani regis auaritia. 81.b
Liquores regionis calidae leniores,quā frigidae regionis. 3.a	Lusores arguit. 115.a
Liquorum omnium eadem mensura. 5.a	Luterus. 29.b.30.a.
Literae vnciales. 37.a	M
Log apud Hebręos quid sit. 10.b	MAAcropes dictus Caesarolus imperator Pipini filius. in pf.p.9.
Loh vnū p pradio. 20.b	Maderæ insulę. 143.a.1 fi.
Lombardicæ legis multa. 119.b	Maeros. 72.a
Long & lé. Gal. 32.a	Magistrat ^o multa. 114.a
Longitudines membrorum corporis humani. 39.a	
Loricæ Goliath pondus. 97.b	
Lucij Sylle multa in A-	

INDEX.

Mailles au trecoq, au chat,
chien, & de Horne. Gal
licè quam auri indica-
turam subeant. 55.b
Mailles Gallicè vnde di-
cantur. 95.b
Manah 123.a
Manchar. 67.a
Mancipia Iudæorū apud
Nicanorem vili precio
æstimata. 138.b.155.a
Manè, manè, aduerbia
quid. 20.b
Manch. 122.b
Manesch. 45.a
Manerium. 48.a
Manipulus quid. 22.b.
41.a.
Mansiones Hebræorum
in deserto. 44.a.b
Manfum quid 47.b
Marca. 54.a
Marca auri & argenti.
124.a.
Marca octuncialis. 72.b
Marcæ argenti precium
hodiernum. 164.b
Marcæ varietas in precio
50.a.
Marcello Venetianus.
66.a.
Marcellus argenteus apud
Venetos. ibidem
Marci Lollij donum ex
spolijs corrasum. 106.b
Mare æneum. 29.b.30.a
Mare fusile æneum. 29.b
30.a.b.
Martialis poëtæ loc^o in-
terpretatur. 14.a
Martialis versus faceti.
103.a. & seq.
Maruezis. 66.b
Masculorū domino per
votum oblatorum re-
demptio. 90.a.b
Malsiliensium dos. 101.a
Matrona fluuius in præf.
pag. 9.
Mechanicæ & militaris
operæ stipedium. 109b
Medailles, Gallicè. 95.b
Medimnus atticus. 36.b
Medimnus Georgicus, &
cius sectio. 16.b
medimnus Hippoiatri-
cus. 17.a
medimnus mensura. 11.a
16.a.46.b.
medimnus, mensura re-
rum solidarum. 13.a
medimnus Parisin^o. 27.a
medimnus nūmus. 67.b
medorū regis domi Tho-
biæ

INDEX.

biæ facti valor. 139.a.b
megalix dotis valor.
101.a.
mel purum in pondere
vino grauius. 3.a
mensures lunares Hebræo-
rum. 140.a
mensurabiles posuisti di-
es meos, interpretatur.
37.b
mensura, dictio Hebrai-
ca & Gal. 36. b. in fi.
mensura cubitalis apud
Hebræos celebris. 39.a
mensura eadem omni-
bus liquoribus. 5.a
mensura vti vnica in to-
to regno præclarū fo-
re in præfat. pag. 15.
& 16.
mensuræ Parisinæ quo-
modo conferendæ cū
exteris. 12.a
Earūdem abacus. 32.b
mensurarum maiorum
minima. 26.a
mēsurarum tres ordines.
12.b.
metallorum abundantia
tempore Salomonis.
144.b.146.a.b.
metreta, mensura rerum
liquidarum. 13.a
metrete mēsurā. 11.a.13.a
metretæ partes. 15.b
metretes, amphora Atti-
ca. 14.b.19.a
michaëlis imperatoris
laus. in præf. pag. 5.
midah. i. mensura. 37.a
militare stipedium apud
Hebræos. 139.b
militis equestris stipen-
dium. 110.a
militis gregarij mēstruū
stipendium. 109.b
militum nostrorum sti-
pendium. 140.a
Millesouldier, Gallicè
quis dicatur. 164.a
milliare. 42.b
milliaria Germanica &
Italica. 40.a in fi.
millio. 167.b
milonis alienū æs. 107.a
mina Alexandrina. 122.a
mina Attica argenti. 49.
b. 124. a. Auri verò.
124.b.
mina Attica nummaria.
49.a.122.a.
mina Græca duplex. 2.a.
49.a.
C iij

INDEX.

Mina Hebraica. 122.a
 Mina Hebraica auri & argenti. 124.b
 Mina medica. 122.a
 Mina siclos.60.comprehendit. 130.a
 Mina vulgaris. 134.a
 Minam pro nūmo apud Septuaginta. 89.a
 Minæ Atticæ valor. 84.b.85.a
 Mine Atticæ in re medica pondus. 48.b
 Minæ Hebraicæ ad Romanam libram collatio. 122.b
 Minarū valoris abacus. 124.a
 Minarum argenti Atticarum abacus. 125.b
 Auri verò. 126.a
 Minarum Hebraicarum argenti abacus. 126.b
 Auri verò. 127.a
 Mine, minot, Gil. 24.b.
 Minuta duo mist in gazophilaciū vidua. 77.a
 Minutū, minutulū. 53.b
 Mischqual. 88.a.97.b
 M tugal. 68.a
 Mna & mina, icē 122.a
 Mocenigo. 66.a

Modius. 14.a.36.a
 Modius, mensura aridorum. 14.a
 Modius Parisinus. 29.a
 Modius triticarius. 29.b
 Modij Ruth, quæ mensura. 18.a
 Monachum occidentis multa. 119.b
 Moneta Calechutiana. 68.a
 Moneta Hispanorum. 66.b.
 Moneta Indica. 68.b
 Moneta magni Cham. 70.a
 Moneta Romana communis. 65.b
 Moneta Taprobanę infulæ. 70.a.b
 Moneta Venetorū. 66.a
 Monetæ extræ, cū valore indicatura. 65.b. & seq.
 Monetæ priscæ ad vsū nostrum redactæ cum talentis abacus. 165.b. & deinceps.
 Monetæ veteris Riboniorum vsus. 70.b
 Monetæ libra non eadē apud omnes. 67.

Mone

INDEX.

Monetaria libra apud Britones. 68.a
 Monetariorum in monetis placita. 53. b & sequenti.
 Monialis corruptorem punire iudicis negligentis, multa. 119.a
 Mortarioli pondus. 97.a
 Morte transacta laudandum. in præf. pag. 11.
 Mortuorū pro peccatis Iudæ oblatio. 85.b. 134.b 138.b.
 Moutôs a la grād laine. 65
 Moyse urnam auream deo vino obtulit. in præf. pag. 15.
 Mulli piscis empti precium. 103.a.b
 Munsterus in didrachmi valore fallitur. 86.a.b
 Muselmi, moneta Turcę 58.b.
 Mutonini nummi. 65.b
 Mutoninus aureus. 75.a. 76.a.
 Muy Gallicę, Latine modius. 20.b
 Mystrum. 9.a.b. 10.a
 Naaman abijt ab He-
 lizæ electo tempore, quomodo intelligatur. 42.b.
 Naaman doni facti Giezi precium. 139.a
 Narcingę regni moneta. 70.a.
 Nasserin nummus. 67.a
 Navigationes vltra insulas antiquitus fiebant. 143.a.b.
 Neratius egregie improbus. 99.b
 Nero admodum prodigus. 98.b. 105.a. 108.b. 109.a.
 Nicanor. 90. micipia Iudæorum, pro talento pollicetur. 138.b. 155.a
 Nicena synodus quorū auspicijs celebrata fuerit. in præf. pag. 4.
 Nicephori imperatoris auaritia. 52.b
 Nicopolis. 42.b
 Niquet Gallicę. 66.b
 Nobilis rosati, duplex æstimatio. 63.a
 Nonusis. 99.b.
 Nozdinardechet. 67.a
 Numeratio, appensio, diuisio. 123.a

INDEX.

Numerorum in biblijs loci. 43.a.b.97.a.
 Nummus aureus libralis 76.b.
 Nummus quiuis aureus quotiens marcā cōpleat, seu quot denarijs ponderalibus constet, explicatur. 72.a. & deinceps.
 Nummus pro mina repositus. 123.b
 Nummaria obseruatio de analogia solidorum ad denarios turon. vsque ad mille. 56.b
 Nummarie rei pondera. 48.b.
 Nummorum aureorum duo genera. 72.b
 Nummorum aureorum diuersæ speciei valor. 55.a.b.
 O
 Oblationes pro boue ariete, & agno. 21.b
 Obolus Atticus. 49.a. 82.b.
 Obolus est scriptuli medietas. 4.b.86.a
 Obolus sexta pars drachmæ .2.a
 Obolus, 48. pars vnciæ. 2.b.
 De obolo & partibus eius. 82.a. & seq.
 Obolus Gallicus. 83.b
 Obolus Hebraicus. 82.b
 Obolus Leodiensis Iohannis. 76.b
 Oboli Lotharigæ. 74.a
 Obolus ponderalis. 54.a
 Obolus Romanus. 83.b
 Oboli aurei Attici & Romani. 95.b
 Oboli aurei Hebraici æstimatio. 95.a
 Oboli in re medica ponderus. 48.b
 Ocium turpe est sectari. 16.a.
 Octonaria libra. 122.a
 Octussis. 99.b
 Odoarde^o numus. 114.b
 Oenophrum vas. 31.b
 Olei libra, olim vnciali ære vendebatur. 77.a
 Ophir terra, inde aurum ophirizum. 143.a
 Orcha, vas. 31.b
 Orgia, vlna, amplexus, brassa, idem sunt. 40.b.
 Ouis precium. 84.b
 Oxyba-

INDEX.

Oxybaphum. 9.b.10.a
 P
 Paam. 38.b.
 Pacis author deus in præf. pag. 12.
 Pallas Claudij libertus ditissimus. 107.b
 Palmipes. 39.a
 Palmus minor & maior. 37.b.
 Palmus triplex. 38.a
 Panes ducentorum denariorum, quomodo intelligendi. 91.a
 Panes propositionis. 22.b. 23.a.
 Panis primitiarum. 23.a
 Panis quo precio venditari debeat. 57.a
 Patomimæ dos, cum nupsferit. 101.a.b
 Papales ducati, 55.a
 Paralipomena huius operis. 163.b. & deinceps.
 Paralipomenon liber, est liber relictorum. 143.b
 Paralipomenon librilocus. 117.a
 Parante nummus. 68.b
 Parasanga. 43.b. 44.a
 Pardijs nummus. 70.a
 Parentes qui honorat, iocundabitur in filijs in præf. pag. 3.
 Parisiensis solidus. 67.b.
 Parisina amphora. 24.a. 35.b.
 Parisinarum mensurarum ad exteras collatio. 11.b. & seq. 22.a.b.
 Parisinum iugerum. 45.a
 Parpaiola regalis & simplex. 66.a.b. Vnde dicitur. Ibid.b
 Passeres duo asse venditi 79.b.
 passuum differentia. 40.a
 patareus simplex & minimus. 67.a
 patina Aesopi magni precij. 105.b
 patriarche receptio. 118.b
 pauli apostoli labor. 16.a.
 paulus Venetus Canofsa. 28.b
 pauonum ingens precij. 110.a.
 pauper quis Hermogeni. 113. & 114. a. 116. b.
 pauperis & diuitis eadē lex. 86.a.b

INDEX.

Pecunia captiuos liberat. 85.b.
 Pecunia vnde dicta. 78.b
 Pedon pro mensura. 38.b
 Peltæ ducentæ quanti cõ
 stiterunt. 96.b
 Peltæ trecentæ ex auro
 probato. 148.a
 Pertica. 41.b. 45.b
 Pes Parisinus, pede Ro-
 mano maior. 3. b. &
 4.a.
 Pedis diuisio. 3.b. 38.b
 Pedis vncia. 37.a
 Petreus nummus. 65.b.
 67.a.
 Pharaõ quanti Hebræos
 multauerit. 140.a
 Pherodas quanti redeme-
 rit ab hoste caput Io-
 sephi recisum. 166.b
 Phiala. 32.a
 Phialæ pondus. 97.a
 Philippeus nummus. 114
 a. in fi.
 Philippeus nummus Flã-
 drensis. 74.a. 76.a
 Philippus Augustus mi-
 mit vsuras propter Iu-
 dãos. 80.b
 Philippus Francorũ rex
 malè audijt ob excre-
 mentum valoris solatiũ
 65.a.
 Phocion Atheniẽsis per
 potionem cicutæ mo-
 ritur. 85.a
 Pichis. 39.a
 Pierou in Sabaudia. 65.b
 Pietatem erga parentes,
 fructus sequitur vber-
 rimus in præf. pag. 3.
 Pigmæi dicuntur cubi-
 tales. 39.a. & b. in sine.
 Pinta Parisina. 6.a
 Pisces carè empti. 103.b
 Plethrum mensura. 42.a
 Pollex ad digitũ sesqui-
 tertius. 3.b. 37.a
 Pollicare vasculum. 3.b.
 Pompeiana industria au-
 ctum Romanum æra-
 rium. 159.a
 Põdera liquorum varia.
 3.a
 Põdera medica. 48.b
 Põdere magis, quàm nu-
 mero siebant commer-
 cia tempore Salomo-
 nis. 143.b
 Põderum Romanorum
 partitio. 49.a
 Pondo dictio indeclina-
 bilis. 168.b
 Põndo

INDEX.

Põdo nomẽ discutitur.
 127.b. & seq.
 Põdo iuxta Iustinum,
 Strabonem, & Trogũ
 valor. 159.b. & 160.a. b
 Põdo Romanũ. 49.a.
 Porca mēsurā. 46. 47.a.
 Porci adagium. 85.a.
 Postorum nostrorũ cele-
 ritas. 44.b.
 Possion Gal. 3.b. 6.a.
 Præuaricatoris pœna.
 119.a.
 Prandium terræ. 44.b.
 Precia rerum venalium.
 68.b. & sequentibus.
 Præbiterum occidentis
 multa. 71.a. 119.b.
 Primitiarũ nomine quid
 intelligendum. 18.b.
 Primogenitorum redẽ-
 ptionis præciũ. 94.a.
 Principis thuriferæ regio
 nis impensę. 132.a.
 Principum maxima vir-
 tus. in præf. pag. 6.
 Prodigalitas huius tem-
 poris taxatur. 115.a.
 Proletarius. 100.b. in fi.
 Prouentus ducum Israẽl
 diurnus. 90.b.
 Prouinciales Narbonen-
 ses. 41.b.
 Ptolomeus Cypri rex
 quare se precipitarit in
 mare. 156.b.
 Pupillus. 37.b.
 Pupilli facultates quanti
 æstimandæ. 120.b.
 Purpura Tyria dibapha,
 magni precij. 110.a.
 Purpuræ violacæ libræ
 precium. 110.a.
 Pygon. 39.a.
 Q. Vadrās. 5.b. 7.a. 21.
 a. 77.a.
 Quadrantem nouissimũ
 reddere interpretatur.
 Quadrantal. 12.a. b.
 Quadrigæ præcium. 93.
 a. 150.b.
 Quadrinus. 66.a.
 Quadrussis. 99.a.
 Quanelle Gal. 41.b.
 Quartarius amphoræ.
 14.a.
 Quartari^o Parisin^o. 25.b.
 Quearch mensura. 11.b.
 Quesitah. 123.b.
 Queue Gal. Latine ses-
 quimodius. 29.a.
 Quinarius. 99.a.
 Quincunx. 5.b. 7.a.

INDEX.

- R.**
RAbbi Salomō. 28. b.
 Eiusdem lapsus. 130. a.
 Reba. 11. b.
 Regales aurei. 74. b. 76. a.
 Regales nummi. 55. a.
 Regalis Austrasianus. 75. b. 76. b.
 Regalis nummus, Gal. real. 66. b. 118. a.
 Regibus bene celsit cum matribus scepra moderari. in præfa. pag. 3.
 Regina Sabæ munus. 143. a.
 Reipublicæ moderatores videât, quid agendū fit in vsuris moderandis. 81. b.
 Riboariorum monetæ leges. 70. b. & deinceps.
 Riderei nummi Flandræ ses. 74. b.
 Romana moneta cōmunis. 65. b.
 Romani breuī. 10. millia talentorū à Iudæis extorserunt. 165. b.
 Romani, quanti obsidionem suam à Gallis redemerint. 125. b.
- Romani vnam amphorē mensuram Ioui dicarunt, in præf. pag. 15.
 Romani quomodo bibere solebant. 7. b.
 Romanorum prisca frugalitas. 103. a. 113. a.
 Romanorū luxus. 100. b.
 Rosatuli Angliæ. 74. a. b. 76. a.
 Rosatus nobilis. 75. b. 76. b.
 Roscij histrionici quæstus. 106. a. 110. a.
 Ruth. 2. cap. colligit hordei quasi ephi mensuram, explicatur. 18. a. b.
- S.**
- S**acerdotalis sportula nostri tēporis. 78. a.
 Sacrilegium Crafsi. 124. b. 125. b.
 Sacrilegij rei multa. 121. a.
 Saiga quid. 71. a.
 Salis dictione vtuntur Hebræi pro mensura magna. 32. a.
 Salomō quam diues fuerit. 144. a. & 145. a. b.
 Salomonis

INDEX.

- Sarohari, Turcæ moneta 58. b.
 Satum mensura. 10. b.
 Satum pro modio. 19. b.
 Satum. 3. pars ephi. 19. a. b. 46. b.
 Saussieres vasa Gallica. 7. a.
 Schilfschi. 11. b.
 Scipionis filia quo ære dotata fuit. 101. a.
 Schoenos. 44. a.
 Scriptulum à scripto deductum. 2. b.
 Scriptuli in re medica pōdus. 48. b.
 Scriptuli medietas est obolus. 4. b.
 Scriptulum Romanum. 102. a.
 Scriptulū. 3. pars drachmæ. 85. b.
 Scriptulum. 24. pars vnciæ. 1. b.
 Scrupulum. 46. a.
 Scrupus à scrupo lapillo dicitur. 2. b.
 Scruta vendere quid. 144. a.
 Scutinus Anglicus. 76. b.
 Scutum vetus. 62. b. 74. b. 76. a.
- Salomonis annui proventus per 40. annos summa. 148. a. b. 149. a.
 Salomonis classis in Afiongaber missa. 143. a. b.
 Salomonis donū ad clypeos laminis aureis tēgendos. 96. a.
 Salomonis pietas in matrem. in præf. pag. 3.
 Salomonis vecturæ & æquitaturæ æstimatio. 150. b.
 Salus nostra à deo pendet. in præf. pag. 13.
 Salutianus aureus. 66. a.
 Samariæ mons quo precio emptus. 139. a.
 Sarmartinianus Leodiensis. 76. b.
 Sanctuarij pondus. 130. b.
 Sanctuarij ficlus. 88. b. 89. b.
 Sequal. 88. a.
 Saraph nummus. 67. a. 68. b.
 Sardanapali opes & thesaurus. 147. & 149. b.
 Sardanapali vita & mors quam detrimosa fuerit. 154. a. b. 162. a.

INDEX.

Scyphus. 32.a.
 Seach mensura. 10.b.
 Seach, tertia pars ephi.
 19.a.
 Secl ceseph. 82.b. 87.b.
 Seclus quid. 19.b.
 Seculum aureū. 144.a.b.
 Semiobolus. 48.b. 54.a.
 83.a. 86.a.
 Semiobol^o Atticus. 49.a.
 Semiobolus quid conti-
 neat. 2.b.
 Semioboli Græci Diui-
 fio. 2.a.
 Semiimperialis. 75.a.
 Semiramidis crateris pō-
 dus. 158.b.
 Semls. 5.b. 7.a. 21.a.
 Semis aasis. 78.a.
 Semisextarius dicitur co-
 ryle. 8.b.
 Semisextariolus. 6.a.
 Semifold^o, vulgō seizim.
 66.b.
 Semuncia, est vnciæ me-
 dietas. 1.a. 2.b.
 Semuncia & sclus, idē.
 87.a.
 Semuncia iugeri. 46.a.
 Senarius. 99.a.
 Senatorij census. 105.b.
 106.a.

Senatorū nostrorū sti-
 pendium. 114.a.
 Seneca quare infensus
 Neroni. 107.b.
 Sephel. 32.a.
 Septuaginta agnas, p mi-
 nis reposuerunt. 123.a.
 Septunx. 5.b. 7.a. 21.a.
 Septusis. 99.b.
 Sequel. 117.a.
 Seria. 32.a.
 Serui precium à Callio-
 doro venditi. 103.a.
 Serui precium. 115.b.
 Serui seruum percutien-
 tis multa. 70.b.
 Sruorum diuersę condi-
 tionis precia. 117.b.
 Sequimodius Gallicus.
 29.a.
 Sestertius drachmalis.
 86.a.
 Sestertij^o Roman^o. 84.b.
 Sestertius, sestertium, &
 sestertium cum aduer-
 bio, quomodo diffe-
 rant. 102.a. & seq.
 Sestertij nummi valor.
 167.b. 101. 168.b.
 Sestertij quomodo con-
 uertantur in drachmas
 87.a.

Sestertium

INDEX.

Sestertium neutro gene-
 re cū aduerbio, quomo-
 do intelligatur. 54.a.
 105.b. 163.b. & seq.
 167.b.
 Sestertia centum quātū,
 valeant. 104.b.
 Sestertia mille, & decies
 sestertium, idem sunt.
 105.b.
 Sestertiorum nummorū
 abacus. 162.b.
 In sestertijs maxima nu-
 meratio. 159.a.
 Sextās. 5.b. 7.a. 21.a. 77.a.
 Sextās denarij Romani.
 102.a.
 Sextarius vnde nomen
 habet. 6.b.
 Sextarius Atticus minor
 Romano. 8.b.
 Sextarius Atticus, Roma-
 nus, & Parisinus. 33.a.
 Sextarius bilibris. 161.
 Sextarius Castrensis. 8.a.
 Sextarius Parisin^o quid.
 11.b. 25.a.
 Sextarius triticarius Pa-
 risinus. 28.a.
 De sextario Attico, &
 partibus eius. 8.a.

De sextario georgico, &
 partibus eius. 8.a.
 De sextario Hebraico &
 partibus eius. 10.b.
 De sextario hippoiatri-
 co, & partibus eius.
 10.a.
 Sextariorum, Attici He-
 braici, Romani, & Pari-
 sini collatio. 32.a.b.
 De sextariorum varietate,
 & partitione. 6.b.
 Sextula, vncię sexta pars.
 1.b.
 Sextularis solidi abacus.
 117.a.
 Sextulari solido respon-
 det angelotus. 118.a.
 Siciliquus, vncię quarta
 pars. 1.b. 49.b.
 Sclus auri ad nostrū nu-
 missima relatus. 95.a.
 Sclus duplaris, vncialif-
 que. 88.b.
 Sclus prophanus. 89.b.
 Scl^o, stater, & tetradrach-
 num, idem sunt. 82.b.
 87.a.b.
 Scli valor. 87.a.b.
 In scli valore errat Rab-
 bi Salomon. 86.b.

D

INDEX.

De siclo & eius abaco. 17.a.
 Sicli quadringēti argenti (Gene. 23) quāti valeant. 89.b.
 Siclorum argenti valoris abacus. 89.b. & seq.
 Siclorū auri valoris abacus. 95.a.b. & seq.
 Siclorum valor, quos iudeis remisit Demetri⁹. 96.b.
 De siclis pōderalibus agitur. 96.b. & seq.
 Siliqua grana. 4. cōprehendit. 2.b.
 Siliqua. n. val. 48.b. 52.a.
 Siliqua i ore aucta. 53.b.
 Siliquatores, & siliquatici qui. 53.b.
 Simila est purior farina 23.a.
 Soccus magnus, magno pedi congruit. in præf. pag. 10.
 Solis eclipsati partitio. 78.b.
 Solatus nummus aureus. 74.a. 76.a.
 Solatus numm⁹ aureus, quot denarios cōprehendat. 57.a.
 Solatus nummus duas libras capit. 61.b.
 Solatus aureus, minimi valoris 116.a.
 Solatus. 30. solidis. tur. permutatus. 64.a.
 Solati precium, quāti est hodie. 65.a. 164.b.
 Solatorum & coronatorum nummorū aureorum valoris cōciliatio. 61.b. in fi.
 Soldus apud Insuabres. 66.b.
 Soldus Venetus. 66.a.
 Solidus aureus triplex. 111.a.b. 120.a.
 Solid⁹ drachmalis. 113.b.
 Solidus Iustiniani. 73.b. 75.a.
 Solidus Parisiensis. 67.b.
 Solidus Riboariorum. 70.b.
 Solidus vnus olim alea Iudi permissus. 115.a.
 Solidi aurei Gotthici valor. 58.a.
 Solidi aurei in valore auctio. 53.a.

INDEX.

Solidi sextularis abacus. 87.a.b.
 117.a.
 De solido & eius partitione. 110.b. & seq.
 Solidorum ad caroleos collatio. 58.a.
 Solidorū alius æreus, alius argenteus, alius aureus. 110.b. & seq.
 Sortes mittuntur in vranam. 14.a.
 Spectaculum laminis repta in monumento recluso. in præf. pag. 5.
 Spithame. 38.a.
 sportula ex assib⁹ minoribus constituta. 103.a.
 Sportula, iudiciū & patrocinantium præmiū. 14.b.
 Sportula Romana quid. 77.b.
 Sportula solennior. 109.b. in fine.
 Sportule estimatio. 80.a.
 Stadium. 42.a.
 Stanneus nummus. 70.b.
 Stater. 19.b. 82.b.
 Stater Corinthius. 83.a.
 Stater argenteus, tetradrachmum, idem sunt. 87.a.b.
 Stathmos. 44.a.
 stationes itineratiū diuersæ. 44.a.b.
 statura hominis. 41.a.
 statuta quādoq; variantur. 121.a.
 sterlingus. 54.a.
 sterlingorum libra. 67.b.
 sterlini æstimationē colligere. 56.b.
 stertini j medici stipediū. 105.a.
 Subdiaconum occidetis multa. 119.b.
 suburbanorum latitudo, pro leuitis. 43.a.
 sultanus florenus aureus 67.b.
 sultani moneta. 67.a.
 sulpitię legis indicatura. 85.a.
 Sulpitij tribuni debitum ibidem.a.
 sumatra insula. 70.a.
 Sumptuarię quædam leges interpretantur. 100.a.
 supellestilis Salomonis abac⁹. 151.a. & deinceps
 Eiusdē æstimatio & va-

INDEX.

lor. 153.b. Talentum Syrum. 131.a
 synodus septima in præf. Talenti ratio declaratur.
 pag. 4. & 5. 129.a & seq.
 sycometriō. 26.a. Talenti Attici maioris,
 T. ad talenta Babyloni-
TAbernaculi atrium. cum & Atticum minus,
 47.a. collatio. 136.b
 Tabula aurea versatilis. Talenti minoris & ma-
 124.b. ioris Attici æstimatio.
 Talentum Aegineticum. 126.a.b.
 131.a. Talenti crassioris mina-
 Talentum Aegypticum. rum Hebraicarum, ad
 132.b. aliud proportio. 166.b
 Talentum Atticum ma- Talenti vulgaris Hebrai-
 ius. 2.a. 49.a. ci ad alia minora com-
 132.b. 156.a. paratio. 137.a
 Talentum Atticum mi- Talenti minarum He-
 nus. 2.a. 48.b. 49.a. 131. braicarum argenti aba-
 b. 156.a. cus. 139.a
 Talentum Babylonicum Talenti minarum He-
 132.a.b. braicarum auri abacus
 Talentū Euboicō. 131.a. 142.a.
 Talentum Hebraicū ma Talenta Aeginetica ad
 ius. 134.b. alia minora collata. 37.a
 Talentū Hebraicum vul- Talenta Babylonica cum
 gare. 133.b. Atticis minoribus col-
 Talentum Rhodium. lata. 136.a
 136.a. Talenta argenti & auri
 Talentum Romanum. Syra. 131.a. 161.a & seq.
 49.a. Talenta à siccis separat
 Talentum siclare. 130.b. scriptura. 130.b
 Talen-

INDEX.

125.a
 Talentorum singulorum
 indicaturæ. 135.b
 Talentorum multorū ad-
 inuicem collatio. 137.
 b. & seq.
 Talentorū argenti mina-
 rum Atticarum abacus.
 156.a & seq.
 Talentorum minorū au-
 ri, minarum Atticarum
 abacus. 157.a.b
 Talentorū argenti in scri-
 pturis numeratorum.
 150.a
 Talentorum argenti Sa-
 lomonis summa. 151.a
 Talentorum auri in scri-
 pturis numeratorū aba-
 cus. 147.b. & seq.
 Taprobana insula. 70.a
 Templum domini. 7. an-
 nis ædificatum. 153.b
 Templi Salomonis laus.
 39.b
 Templi ad ædificationē,
 procerū oblatio. 141.
 a. 146.a
 Templi spoliationis per
 Antiochū factæ valor.
 155.b
 Tergiuersatoris pœna.
 125.a
 Terra viua & mortua.
 46.a
 Terræ seminabilis præ-
 cium. 90.b. 91.a
 Teruncius. 77.a
 Teston nummus. 78.a.
 86.b
 Tetradrachmum. 82.b
 Thalmudistæ in siclo se-
 munciali reprehendun-
 tur. 96.b
 In Theatro sedere quis
 prohibebatur. 104.a
 Theodoræ genitricis Mi-
 chaëlis imperatoris laus.
 in præf. pag. 5
 Theodoricus Francorum
 rex. 70.b
 Theodorici Austrasiorū
 regis gesta quædam. in
 præf. pag. 7. in fi.
 Theodosi^{us} imperator, ob
 honorē maternū quid
 egerit. in præf. pag. 5.
 Eiusdem humilitas sub
 diuo Ambrosio. ibidē.
 pag. 6
 Theauri templi valor re-
 gnante Onia. 155.a
 Theauri veterum memo-
 D 11j

INDEX.

rabiles, ad nostram monetam redacti. 159.a. & deinceps.
 Thobix mutui Gabello facti valor. 139.a.b
 Thophac. 37.b.38.b
 Thronus eburneus sumptuosissimus. 149.a
 Thuriferæ regionis principis impensæ. 132.a
 Tiberij Cæsaris thesauri valor. 107.b
 Tiberij Constantini Cæsaris donum, ad Chilpericū regem Francorum. 76.b
 Tiberij distributio. 98.b
 Tina. 31.b
 Toize Gal. 40.b
 Trabis aureæ versatilis valor. 125.b
 Trapezitarum in monetis placita. 53.b. & seq.
 Tremisus. 71.a
 Tressis. 99.a
 Trezain Gal. 99.a
 Triblion. 8.b
 Tributi Gallix impositi summa. 106.b.109.a
 Trientarium fœnus. 81.a
 Triens. 5.b.7.a.21.a
 Triobolus. 83.b
 Triticum valore superat hordecum. 92.a
 Tritici mensura. 26.a
 Trulla vas. 32.a
 Tthead. 40.a.43.a
 Tsemed. 45.a
 Tunitius nummus. 67.a
 Turcarum moneta. ibid.
 Turcicæ monetæ æstimationo. 58.b.

V

Vaccæ valor apud Ri-boarios. 71.a
 Vas Erpachium. 31.a
 Vas maximum apud cœnobium diuæ Barbaræ in nortmannia. 31.a
 Vas Siftertiense magnæ capacitatis. 29.b
 Vasa acetaria aut balsamataria, Gal. *sauſſieres*. 7.a
 Vasculum pollicare cubicum, Gal. *ung pouſſon*. 3.b. & 6.a
 Vastitas pro crassitudine. 37.a
 Venalium rerum precia, 68.b. & sequentib.
 Venetiana libra. 68.a
 Venetorum moneta. 66.a
 Ventres

INDEX.

Ventres vbi calidiores. 26.b.
 Vespasiani cura de ærario. 107.b
 Vestigium quid. 38.b
 Victoriatus. 1. b. 49. b. 99.a.101.b.
 Vineæ prouentus cantic. ultimo, æstimationo. 94.a
 Vinum parte nona oleo grauius. 3.a
 Viri in pompis mulieres nunc vincunt. 113.a
 Virgata, terræ portio. 45.b.
 Virginis corruptoris multa. 88.a
 Virtus in aduersis cognoscitur in præf. pag. 14.
 Vitelliani conuiuij meliorum precium. 106.a
 Vitis aureæ Aristoboli ad Pompeium missæ æstimationo. 166.a
 Vlra, orgia, amplexus, brassa idem sunt. 40.b
 Vncia ab vnitatem dicitur. 49.b.77.a.
 Vncia cubica. 3.b
 Vncia auri & argenti. 124.a.
 Vncia Græca. 2.a
 Vncia iugeri. 46.a
 Vncia libræ argenti. 112.a
 Vncia mensuralis seu pollicaris quid. 3.a
 Vncia mensuralis triplex 3b
 Vncia octo drachmis perficitur. 4.b.
 Vncia Parisina, Romana maior. ibidem
 Vncia ponderalis. 48.b. 54.b.62.b.
 Vncia quotuplex. 1. & .fe.
 Vncix argenteæ valor. 63.b.
 Vncix auri æstimationo. 113.a.
 Vncix diuisio. 49.b
 Vncix Romanæ definitio. 1.a
 Vncix Romanæ sectio. ibidem.
 Vnciales literæ. 37.a
 Vnio immensi precij. 106.a.
 Voluminum superstitionum igne combustorum, valor. 110.b
 Voti reus ad quid olim tenebatur. 86.b
 Vrbea nummus. 67.a
 Vrna

INDEX.

Vrnaquid.	13.b	Vueregildus.	70.b
VrnaParifina.	24.b	Vueregildi ad Gallicum	
Vrna Romana.	36.a	numisma relati valor.	
Vfura . 100 . dicitur as		71.a.	
78.b.			
Vfura centesima quid.		X	
80.b.			
Vfuræ denariorum pro		X	
libra, abacus.	81.a	Estes, id est, sexta-	
Vfuræ minutæ Philippi		rius.	6.b
Augusti edicto.	80.b	De Xeste Attico, & par-	
Vfuræ nunc temporis ad		tibus eius.	8.a
aliorum exemplum co-		XII. tabularum lex. 99.b	
hibendæ. in præfatione			
pag. 6.		Z	
Vfurariorum crudelitas		Z	
hodierna.	81.b.	Ereth.	38.a

De vera mensurarum

ponderumque ratione, Reuerendi in Christo patris, Roberti Cenalis, diuina clemetia Abrincensis episcopi, doctoris theologi, commentarii.

QUISQVIS nostrarum cum exteris rationem mensurarum totam semel assequi desiderat, illum oportet intelligere, vnciam, sextarii, & amphoræ veram capacitatem, & mensuram, sed & vnciarum, sextariorum & amphorarum in-

ter se proportionem: quam si semel assecutus fuerit, nulla iam supererit in reliquis difficultas. In primis autem definienda est, deinde in partes secunda vncia.

Est ergo vncia, libræ seu ponderalis seu mensuralis pars duodecima, quæ in mensuris oblongis & quadratis pollex dicitur, vt alio loco monstratum est. In cubicis autem, seu liquidorum aridorumque capacibus mensuris, quomodo se habeat ad pollicaræ, suo loco disseretur. Denique vncia linealis, est pars duodecima pedanæ longitudinis, quadrata verò quadrati, & cubica cubi.

Iam superest illam in duas partes diuidere.

Huius medietas est semuncia.

Tertia pars vnciam, gemina sextula, atque etiam duella dicitur. Fannius de hac ita scripsit:

MENSVRARVM AC POND.

Sextula quum dupla est, veteres dixere duellam.

Quarta eius pars siciliquus vnciæ quartarius, ita appellatus, quod semunciam fecet. De hac idē Fannius, Drachmā si gemines, aderit quem dicier audis Siciliquus.

Sexta pars, sextula dicta est. idem Fannius author: Drachmæ, scrupuli si adiectio fiet, sextula, quæ hinc dicta est, quod sex his vncia constet.

Septima pars, denarius. Vnciam enim denariorū septē esse abundē probat Agricola ex Celsi & Scribonij Largi autoritatibus. Sic fit, vt denarij octogintaquatuor libram constituent: nam duodecies septem, hunc numerum perficiunt, scilicet quatuor & octoginta. Hic denarius diuiditur in duos victoriatos: qui victoriatus, quinarius olim dicebatur, à quinque assibus, vt denarius à decem appellationem sortitur: vt si nostro nomismate albulum quinarium, caroleum verò nummum denarium appellemus. Huius inscriptio erat, Victoria. Diuiditur etiam hic denarius in sex sextantes, sicut drachmæ Græcis in sex obolos. Verum de alijs sectionibus denarij aliàs.

Octaua pars vnciæ est drachma, in medicinali vsu frequens & celebris. Cum autem medijs partibus vnciæ nomina desint, ad vigesimamquartam transfiliendum est, quæ est scriptulum, tertia pars drachmæ.

Scriptulum seu gramma, vigesimaquarta pars vnciæ appellatur. Hæc autem omnia, quæ de vnciæ ponderali diximus, ad vnciam mensuralem referenda esse necessitas cogit: quod manifestè patebit ex sequentibus: non quod vncia mensuralis vnciæ ponderali

RATIO:

derali respondeat. Nam authore Dioscoride vnciæ nouem mensurales pendent septem vncias ponderales cum dimidia, seu drachmas sexaginta. Hæc de vnciæ Romanæ diuisione.

Sequitur de vnciæ Græca, quæ etiam vt Romana, est as, siue pars duodecima libræ.

Priusquam autem aliquid de huiusmodi vnciæ statuatur, hoc fundamento præmuniendus est lector, quod talentum minus habet sexaginta minas, maior vero octoginta. Mina vero Atticis duplex fuit, vetus scilicet drachmarum septuagintaquinque, altera recentior drachmarum centum: quo fit, vt si de vnciæ loquamur, quæ est duodecima pars minæ cætenariæ, illa in se capiet drachmas octo, & obolos duos: nam octies duodecim sunt nonaginta sex, restant drachmæ quatuor, quæ per obolos diuisæ, constituent viginti quatuor obolos. Superest geminos cuique vnciæ assignare obolos: sic euadent centum drachmæ. Veteris autem minæ Atticæ duodecima pars, quam vnciam appellamus, sex drachmas capit, & drachmæ semissem: nam sexies duodecim sunt septuagintaduo. Restant tres drachmæ, quæ dimidiatæ sex semisses faciunt singulis drachmis adscribendos. Oportet igitur drachmā in suas partes diuidere. Sexta pars drachmæ est obolus.

Duodecima pars drachmæ, semiobolus, seu hemibolus.

Semiobolus diuiditur in æreola tria.

Æreolum seu chalcos diuiditur in minutias septem, quæ Lepta dicuntur, quæ indiuidua manent veluti quædam infestilia puncta.

Alia est vnciæ diuisio ponderali mensuralique

MENSVRARVM AC POND.

communis, quæ sic habet:

Libra in duodecim vncias diuiditur: vncia octo drachmas capit: quare nonaginta sex drachmas habet libra, selibra vero quadraginta noue, & selibra dimidia, quatuor & viginti cum semisse. Hæc igitur vncia quum vsu authorum drachmas octo recipiat, sic diuidenda est.

Semücia, vncie medietas est drachmarum quatuor. Drachma habet scriptula siue grammata tria.

Quum ergo ter octo sint vigintiquatuor, sequens est scriptulum siue scrupulum, esse vigesimam quartam partem vncie.

Scriptulum à scripto deductum nomen habet, gramma appellatum. nam minima scriptura est litera. scrupus autem dicitur à scrupo lapillo vel calculo: quater ac vigesies vnciam ingreditur, ter repetitum drachmam conficit. duos in se recipit obolos.

Obolus semiobolos duos habet, siliquas tres, grana duodecim: est quadragesima octaua pars vncie. nam bis vigintiquatuor sunt quadraginta octo.

Semiobolus habet siliquam vnam cum dimidia, grana vero sex.

Siliqua habet grana quatuor.

Hæc est diuisio vsu medicorum frequens, quum prior magis ad rem nummariam pertineat.

Cæterum ponderum observatio in profundis casibusque mensuris, ad differendam inter eas proportionem nihil aut parum adfert luminis, quin potius obscuritatis & caliginis plurimum: quum eiusdem mensuræ varij liquores varia subeant potera. Aliud est enim aquæ pluuiialis pondus, quam aut fluuiialis aut fontanæ: sed neque idem pondus habent imber æstiuus & hy-

bernus.

RATIO.

3

bernus: crassior enim est hybernus æstiuo. Huc accedit, quod vinum parte nona oleo grauius est: mel autem purum & despumatum, vinum grauitate superat tertio ponderis gradu: quæ Fannij auctoritate probantur, ita scribentis.

Hæc tamen assensu facili sunt credita nobis:

Namque nec errantes vndis labentibus amnes,

Nec merfi puteis latices, aut fonte perenni

Manentes, par pondus habent: non denique vina,

Quæ campi aut colles nuperve aut ante tulere.

Illud præterea tecum cohæbere memento,

Finitum pondus varios seruare liquores.

Nam libra, vt memorant, bessem sextarius addet,

Seu puros pendas latices, seu dona Lyæi.

Addunt semissem libræ liuentis oliui.

Adde & istud, quod regionis calidioris liquores plus leuitatis habent, quæ vero frigidioris regione nascuntur, grauiores sunt. In tanta igitur poterum varietate, quum vix duarum regionum liquores, etiam si sint eiusdem naturæ, nemo possit vno metiri pondere, & inter ex omni parte nutantes coniecturas, nihil constans solidumve colligi possit: idcirco ad librarum mensuralium subsidium recurrentum esse suadet ratio, viget necessitas, eruditorumque persuadet auctoritas. Inter quos vnus erit instar omnium Georgius Agricola, vir accuratus sane & doctus, quiq; adeo vtrunque tenet, vt vtrum magis, non facile diiudices. Hic est, qui vncie mensuralis vetustatis tenebris pene sepultæ nomen nobis restituit. De hac igitur vncia mensurali differere videtur opportunum.

Vncia mensuralis seu pollicaris, duodecima pars pedis est. Nam vnciam pro pollicis mensura accipi-

a iij

MENS VRARVM AC POND.

endā esse scriptura docet, vt in mensuris oblongis docuimus. Pes enim diuiditur in pollices seu vncias duodecim, digitos vero sedecim: quod agnouit Fa-
ninus, dicens:

Modium sextarius ipsum

Sexdecies haurit, quot soluitur in digitos pes.

De vncia vero,

Vnciaque in libra pars est, quæ mensis in anno.

Est autem pollex ad digitum sesquitertius, vt quæ digitum vna tertia superet. Tres enim pollices quatuor digitos æquant. Sex ergo sunt octo digiti, & duodecim pollices sedecim digitos complent.

Vncia mensuralis triplex est, linealis scilicet, mensuræ oblongæ pars duodecima: superficialis quadratæ in se multiplicata: tertia vero cubica. Sicut autem pollex duodecies resumptus pedancam mensuram constituit, ita & cubica vncia duodecies infusa libram mensuralem perficit. Vnciam cubicam appello, vas intus inane & vacuum, cubicè conflatū, ex mensura pollicari seu vnciali ex omni parte circumscriptum. Hoc inquam vasculum pollicare cubicum materno idiomate nostro appellatur, *ung pousson*, sicut vas pollicare dicimus à pollice. Quæ igitur tessera ista vncialis intus inanis & vacua, sit pars aliquota pedis, à pedanca mensura dependēs: necesse est vbi inæquales sint pedaneæ mensuræ, inæquales quoque esse vncias. Pedis autem Romani & Parisini non æquam esse mensuram, certa experientia didicimus, collato pede Parisino ad typum pedis Romani, quæ nobis tradidit Leonardus Porcius, asseuerans in ea quantitate passim Romæ pedē cerni & sculptum & pictum. Facta inquam collatio

ne

RATIO.

4

ne vnus ad alterum, deprehendimus Parisinū maiore esse Romano toto pollice, & sexta digiti parte. Si quis autem diffidit, ipse periculū faciat, & agnoscat quod dico esse verissimum. Ex hoc themate ista sequuntur.

In primis quod pes Parisinus maior est pede Romano in sesquidigito: nam tertia & sexta digiti semissemis digiti faciunt. sic fit vt pollex & sexta digiti mensuram impleant sesquidigitalem. Habet autem pes sesquidigitos decem, & digitum vnum.

Secundo hinc sequitur, quod duodecim vnciæ pedis Romani æquant vndecim vncias pedis Parisini, dempta sexta digiti parte. Verum observatio huius sextæ partis digiti plus esset onerosa quam utilis. Ideo ea neglecta, toto decursu huius operis ita constituemus proportionem pedis Parisini ad Romanum, quasi ille istum vna vncia superet. Si quis autem exactam rationē sequi vellet, haberet sexto quoque pede Romano accedente digitum superaddere, vltra eam quam obseruari sumus in mensuris rationem.

Sequitur & istud, quod quæ duodecim Romanæ vnciæ vndecim Parisinas perficiant, omissa vt prædixi (seuandi oneris gratiā) sexta digiti parte, quod si quis volet pedes Parisinos referre ad Romanos, & è diuerso, Romano addat vnciā, & exurget Parisinus: demat vnciam à Parisino, & exurget Romanus. Hæc observatio plurimum lucis est allatura ad effugandam eorum quæ dicenda sunt obscuritatē.

Qui tamen exactum sequi vellet, istud inueniet: quod cum in sesquidigito, siue (vt apertius dicam) in tribus semidigitis pes Parisinus Romanum su-

MENSVRARVM AC POND.

peret, sitque semidigitus sui assis pars trigesima-
cunda, sicut & digitus pars est decima sexta pedis,
hac ratione necesse est vnciam pollicarē pedis Pa-
risini superare Romanam in eadem proportione,
videlicet supertripartiente trigesima secundas. ita
enim geometræ loqui solent.

Est autem vnciæ pars trigesima secunda, quarta
pars drachmæ, cum drachma sit octaua, & semis sit
decima sexta. Drachma autē pro semisse habet scri-
ptulū vnum, & semissem scriptuli, vt in vnciæ par-
titione videre est. huius semissis medietas est semis
scriptuli, & quarta eiusdem, hoc est sesquibolus.
nam obolus est scriptuli medietas. Hinc apertissi-
mè sequitur, quod vncia Parisina superat Romanā
in tribus sesquibolis, hoc est duobus scriptulis, &
semiobolo: & hæc quidem minutia nullius numeri
repetitione vnciam æquare possunt. Nunquā enim
aberit fractio, siue in scriptula, siue in drachmas hæc
fragmenta reduceris, est enim proportio non mul-
tiplex, sed superpartiens.

Quocirca ne truncatim ob neglectas minutias
processisse videamur (nam quantumuis modicæ in
paruis neglectæ, in maioribus ingentem aceruū fa-
ciūt) ideo præstiterit forsā exactissimo calculo re-
totam prosequi, hic ergo murus athenus esto.

Certum est vnciam octo perfici drachmis, digitū
vero sex, cum vncia sit ad digitū sesquitercia, sicut
sedecim numerus digitorū, ad duodecim numerum
vnciarum. Iam autem diximus pedē Parisinū supe-
rare Romanum in sesquidigito. Habet ergo drach-
mas nouem, hoc est vnciam & drachmam, quæ est
texta pars digiti vltra Romanum. Quoties igitur
reducendi

RATIO.

5

reducendi erunt pedes Romani ad Parisinos, de-
mere oportebit de maiori vnciam & drachmam, &
habebis Romanum. E diuerso si Romano totidem
drachmas, nouem scilicet addideris, habebis Parisi-
num, sic singulas mēsuras suo pede metiri oportet.
Consequens est de libra mensurali differere, quæ
capacitate vnciæ cubicæ duodecies infusa comple-
tur: de qua mox sequitur.

Sequitur de libra mensurali, & partibus eius.

Discussis his, quæ ad vnciæ mēsuralis ra-
tionem spectare videbantur, nūc libræ
mensuralis ratio habenda est: pōderali
in aliū relata locum. Est ergo libra mē-
suralis, vas cubicum intus inane, tātum liquoris ca-
piens, quantum vas vnciale duodecies infusum ad-
ferre potest. Erat autē Galeni tēporibus, Romanis
in vsu vas corneum lineis intersectū, ipsum in duo-
decim lineas diuidentibus: quam à ponderali libra
differre vel hoc vno argumento probat Georgius
Agricola ex Galeno, quod dodrans libræ mensura-
lis seu nouem mensurales vnciæ, pendeant septem
libræ pōderalis vncias, & semissem. Adde quod sex-
tarius oleo plenus, viginti vncias mensurales conti-
nens pendet vncias sedecim, quinque drachmas &
scriptulum vnū. Vini insuper sextarius libræ vnus
& besis in mensura, pendet librā & bessem in pō-
dere, & insuper semunciam, siliquas duas cum duo-
bus granis, & duobus tertiis grani: nō est igitur ea-
dem libræ mensuralis ponderalisque ratio: nā men-
sura vna eademque est omnibus liquoribus, pōsus

MENSURARVM AC POND.

vti affem authores diuidere solet, partiri itaq; operapreciū est. Huius duodecima pars est vncia. Cui altera adiecta sextantē reddit. Sextanti tertia iuncta fit quadrans. Quadranti quarta adiecta trientē totius assis reddit. Quinta si accesserit, habet quincūcem. Sexta verō superaddita semissem constituet. Accessio septimæ ad semissem, septūcem procreat cui octaua superaddita, bessem: besii nona succedens, dodrantem: dodranti decima apposita, dextantem: dextanti vndecima iuncta, deuncem: deūci vero vndecima si iungatur, libram constituet. Mensuræ bilibris meminit Horatius, dicens.

Cornu ipse bilibræ

Caulibus instillat veteris non parcus acetii.

Ibi de mensura, non de pondere agitur.

Huius libræ mēsuralis insigniores partes hæ sunt: Sextarij quartarius, quinque vnciarum, libræ mensuralis quincunx.

Cotyle græca nouem vnciarum capax. Huius mensuræ dodrans.

Hemina sextarij Romani decem vncias capiens, & ob eam causam dextans libræ mensuralis merito dici potest.

Cotyla vero hippoiatrica libralis, est vnciarum Romanarum duodecim. Parisina autē libralis quidem est, sed ea libra quæ Romanā superat ea proportione, qua pes Parisinus Romano pede maior est, videlicet drachmis nouē, hoc est vncia & drachma, quam sesquidigitalem profunditatem dicere possumus cōferendo lineales mensuras cum cauis.

Cotyla georgica maior est quàm libralis. tenet enim

RATIO.

6

enim vncias mensurales tredecim, & somunciam, hoc est libram Romanam, & fescunciam. Ex his duo sequuntur, vnū ad libras, aliud pertinet ad cotylas.

Libra mensuralis vna fuit in vsu Græcis & Latinis, quæ vncias Romanas duodecim capit. Nā Græci medicinæ authores, suas mensuras ad librā mensuralem Romanam reducerunt, vt copiose docuit Georgius Agricola. Huius rei si quis testimonia desiderat, consulat Agricolam. Illic affatim reperiet, vnde sui animi desiderium implere possit. Est ergo in vniuersum libra mensuralis duplex iuxta variam pedis dimensionem. Nam à pede pendet vncia, & ab vncia libra.

Vna est libra Romana vnciarū Romanarū duodecim, à qua etiam pendet exterarum mensurarum dimensio. Alia Parisina vnciarum totidem, verūm vncias habet maiores quam Romana: ideoque capacior est illa, iuxta id quod dictum est de pedis Parisini super Romanum excessu. Superat ergo illam in drachmis mēsuralibus nouē, seu vncia & drachma vna. Hæc libra est hemina Parisina, seu semifextariolus, quam etiam cotylem dicere possumus Parisinam. Qua in re, ne quis hæsitare possit, sciat me id experientia didicisse: quandoquidem ad lineam vnciæ pedis Parisini curauim mihi fabricari vas vnū cubicum intus inane, omnifariam vnciale seu pollicare, Galli vocant *ung pousson*, hoc inquam vasculum duodecies repetita infusione agnouim impleuisse nostrum semifextariolum. Est igitur semifextariolus iste, libra mensuralis Parisina, nostra cheopina bilibris, pinta vero quadrilibris. Id autē quod dico, cuique promptum est experiri.

MENSVRARVM AC POND.

Hæc de libra mensurali dicta sint. Ordo postulat, vt de sextario differatur.

De sextariorum uarietate, & partitione.

Variat sextarij ratio hac potissimum de causa, nam qui absolute sextarium dicit, mensuram designat, quæ duas in se seu cotylas seu heminas recipit, quæ est in mensuris cõcauis idẽ quod in geometricis pes, & in ponderibus as. Alias autem sextarius pro sextate solidi alicuius accipitur: vt cum dicimus sextarius medimni, intelligi volumus sextam eius partem, sicut nomine tertiarj tertiam, & quartarij quartam. Alias etiam sextarius neq; mensuram neq; sextam partem rei solidæ significat: verum trigessimam sextam modij Parisini præsentat, à senarij huius numeri quadrata radice triginta sex, nam sextarius Parisinus trigiesessexies modium implet, porro sexies sex sunt triginta sex. Primum quidem sextarium xestem Greci vocant, secundum hecæum, tertius verò non ex se, sed à radice sua quadrata nomen accepit. Iam ad singulos sextarios progrediendum est.

Sextarius Romanus, authore Fannio, hinc nomen accepit, quod sexto repetitus congium impleat. sic enim ait:

A quo sextari nomen fecisse priores
Crediderim, quod eos capiat sex congius vnus.

Capit autẽ librã vnã & bessẽ, seu vncias mensurales viginti, diuiditurq; more Romano in duodecim cyathos more asis, siquidem duo cyathi sextatem faciunt. Martialis:

Sextantes

RATIO.

7

Sextantes Caliste duos infunde salerni.

Videtur autem quædam pocula tũ fuisse in vsu, quæ quod duos cyathos caperet, sextates adpellabatur.

Tres cyathi quadrantẽ reddunt, de quo Martialis ita loquitur: Quadratem duplices de seniore cado.

Quatuor cyathi trientem perficiunt. Propertius, Cum fuerit multis exacta trientibus hora. Persius,

Calidumque trientem

Excutit e manibus.

Superest quincunx, quinq; cyathos complens.

Quincunci succedit senis seu hemina, hoc est sex cyathi.

Septunx, septem cyathorum est.

Bes verò octo cyathos comprehendit. Martialis: Quincunces & sex cyathos bessẽq; bibamus,

Caius vt fiat, Iulius, & Proculus.

Huic proximẽ succedit dodrãs: hoc est nouem cyathi, deinde dextans cyathorũ decem, deunx verò vndecim, cuius meminit Martialis:

Poto ego sextantes, tu potas Cinna deunces.

Et quereris quod non Cinna, bibamus idem.

Cui si cyathus duodecim accesserit, sextarium efficit. Martialis in Posthumiã meminit bessis & selibræ. De besse quidem ita ait:

Bessalem ad scutulam sexto peruenimus anno.

De selibra verò mox adiungit:

Post hunc in cotula rasa selibra data est.

Est & alia sextarij Romani partitio, siquidẽ sextarius habet heminas duas, quartarios quatuor, acetabula seu oxybapha octo: quæ acetaria aut falsamentaria vasa dici possunt, Gallicẽ sausieres: cyathos vt dictũ est, duodecim. Quã autẽ sextarius iuste

MENSVRARVM AC POND.

Romanus sit vnciarum viginti mensuralium, hinc necesse est heminam decem habere vncias, quartarium quinq;, acetabulum duas cum semisse. Cyathus autem habet sescunciã, & sextam vnciã partem, hoc est drachmã & scriptulũ: vt facile colligi potest ex partitione vnciã, quã suprã descripsimus.

Nunc cyathus describendus est, & partiendus.

DE CYATHO.

Yathus, sextarij Romani (vt ita dicam) vncia, tanti mensura liquoris, quantum quis vno haustu leuissimè exhauriat, Gallicè *goblet*: & *gobber* dicimus leuiter absorbere, & subito deglutire. Bibebant Romani non ad quoscunque potus æquales, sed ad cyathos: quos toties ebibere solebant, quot essent elementa nominis illius, in cuius gratiam ad bibendũ sese prouocabant. Hinc illud, *Naua sex cyathis, septem Iustina bibatur.* quo liquet huic verbo *Naua* nõ deesse diphthongũ, sed nec *Cæsaris* nomini, de quo Martialis ita ait: *Addere quid cessas puer immortale salernum?*

Quadrantem duplica de seniore cado.

Nunc mihi dic, quis erit, cui te calathisse deorum

Sex iubeo cyathos fundere? *Cæsar* erit.

Commendatur *Cæsaris Augusti* frugalitas, qui tãmeti aliquando minus, nunquam tamen amplius quã duodecim cyathos vno conuiuio solebat ebibere. Quã mensura si cum *Parisina* conferatur, minor est *cheopina Parisina*, vt sequentia docebunt. Huius autem ætatis antibibaces non cyathis, se ðcongij se prouocant, vt in eo duello quando-

que

RATIO.

8

que ex certantibus vnus, imò quandoque etiam omnes non mentis tantummodo, sed & vitæ luce priuentur. quos scire oportuit sub *Ahassuero* rege floruisse imperium, quo tempore nemo cogebat nolentes bibere: contrã verò sub *Baltasare* summa imperij ad *Persas* translata est, ab eo scilicet conuiuio celebrato, de quo scriptum est *Danielis* quinto apud *LXX.* quod coram mille vinum bibebat, & vnusquisque secundum suam bibebat ætatem.

Cyathi autem partitio sic habet. Habet enim ligulas quatuor, seu cochlearia magna: nam minus, cochleare expressit Martialis in *Posthuanum* dicens. *Ostauus* ligulam misit sextante minorem.

Nonus aculeolos in cochleare tulit.

Recipit igitur ligula drachmas tres, & scriptulum vnũ. De cochleari minori dicitur in *Græcis* mensuris.

Hactenus de sextario Romano, & partibus eius: quem libram *bessem*que tenere *Fannius* docet, his verbis: Nam libræ, vt memorant, *bessem* sextarius addet, seu puros *pendas* latices, seu *dona Lyæi.*

Hoc autem verius de mensurali, quã ponderali libra, intelligi oportet.

Addunt nonnulli sextarium *Castrensem*, qui est duplus ad *urbicum*, qui tres libras mensurales cum triente recipit.

Sequitur de xeste, seu sextario *Græco Attico*, & partibus eius.

Extarius *Atticus* in vsu Medicorum frequens cotylas duas comprehendit. *Fannius*:

Attocotylas, quas, si placeat, dixisse licebit

MENSVRARVM AC POND.

Heminas recipit geminas sextarius vnus.

Deinde cotyla diuiditur in quartarios duos: quartarius in duo oxybapha seu acetabula. acetabulum sesquicyathum recipit, cyathus cochas duas habet, mystra quatuor, chemas quinque, cheme vero cochlearia duo.

Cotyle siue cotyla, alias triblion, & semifextarius dicitur. minor est hemina Romana, vncia vna: quo fit, vt sextarius Atticus minor sit Romano vncijs duabus, habetque selibram seu vncias decem & octo. Ille vero viginti vncias habet: hemina Romana decem, cotyle Attica nouem, quartarius vero Atticus quatuor & semissem, oxybaphum vncias duas, & drachmas totidem: cyathus seseuciam, hoc est drachmas duodecim: concha drachmas sex, mystrum drachmas tres: cheme drachmas duas, & scrupulum vnum, & grana quatuor cum quatuor quintis eiusdem: cochlearium drachmam vnam, semifem scrupuli, duo grana, & duas quintas grani. quae omnia mente potius, quam sensu accipienda sunt. Verum nequis dubitet hesitans, ne forte vnciae Atticae minores sint Romanis, omnem ambiguitatem resoluit Galeni autoritas citata ab Agricola de mensuris libro secundo ita dicentis:

Cotyle Attica, nouem vnciarum Italicorum existit. etenim nouem vnciae Italicae in cornibus inter sextis discrete pendet vncias septem cum dimidia. sic fit, vt vnciae mensurales a ponderalibus discrepent. sequitur etiam, quod vnciae & librae mensurales medicae sint eadem Atticis & Romanis, quod & Galenus testatur alio loco dicens: Ex multis medicamentis olim conscriptis, priusquam res Romanae in tantam potentiam

RATIO.

9

tentiam venissent, conieci quam illi nominant cotylen, parem esse vncijs nouem librae Romanis nunc consuetae, hac cotyle vtuntur medici, vt sit eadem Attica & medica. Illud quoque annotatu dignum est, quod cotyle, & quae infra cotylem sunt mensurae, solidorum & liquidorum dimensionibus sunt communes. Quod autem ad obscuritatem vocabulorum retegendam attinet, ligula a figura primum nomen accepit, eo quod formam habeat ligulae oblongae, & intus profundae, & lingula lingulae. Deinde tamen ad certae mensurae ordinem redacta est, nec video quo minus vtrunque dici possit, & lingua, & ligula: cum vtriusque figuram referat haec mensura, etiam si contra sentire videatur Martialis, qui ait: Quauis me ligulam dicant equitesque, patresque,

Dicor ab indoctis lingula Grammaticis. Cochleare vero duplicis mensurae nomen, maioris scilicet & minoris, cochleae formam praese fert, & ab ea fortitur appellationem. docet hoc Martialis his verbis:

Sum cochleis habilis, sed non minus utilis ouis: Nunquid scis potius cur cochleare vocer? Quasi mirum esse dicat, si quis ignoret quod a forma cochleae potius, quam a rei alicuius usu nomen accipiat.

Mystrum vero & cheme imaginem testae conchyliorum habet, mystrum quidem maioris, cheme vero minoris.

b

MENSVRARVM AC POND.

De sextario Georgico, & partibus eius.

VI de georgicis mensuris verbum fecerunt, sextarij non meminere, sed cotyles tantum, & quæ infra cotylen sunt mensurarū. Verum nihil prohibet sextarium aliquem constituere, qui duas in se cotylas capiat Georgicas, vt æqua seruetur in his minoribus mensuris linea, & à simili per omnes capite ordiamur. Has omnes ad vnam descripsisse Cleopatram fœminam, author est Agricola: cuius rei fides sit penes authorem. Huius itaque Cleopatrz auctoritatem secuti, illud supponimus, cotylem sextarij Attici tres quartas in se recipere. Quum igitur sextarius Atticus decem & octo vncias capiat, sequitur cotylem Georgicam libram vnam & fescunciam comprehendere, hoc est tredecim vncias cum semisse: quam cum sextarius duplet, sequitur hunc sextarium Georgicum bilibrem esse, & super hæc trium vnciarum. Capit igitur duas libras cum quadrante.

Cotyle sextarij medietas, libram & fescunciam in mensura retinet, & oxybapha quatuor capit.

Oxybaphum est sesquicyathus, tres vncias, & drachmas totidem, accipiens.

Cyathus mystra quatuor habet, duarum vnciarū & totidem drachmarum capax.

Mystrum mensura in Georgicis nouissima, drachmas quatuor dimidiāque retinet. Sunt ergo istæ mensuræ ad sibi respōdentes Atticas sesquialteræ rationis. quod mutuo illas conferendo colligere facile est.

Superest

RATIO.

10

Superest Græcarum mensurarum nouissimum ordinem explicare.

De sextario hippoiatrico, & partibus eius.

Vnus sextarij hippoiatrici nomē apud authores nō legatur, nihilominus ordinis seruandi gratia, nihil erit piaculi, si ceterarum mensurarum caput ipsum esse faciamus. Sextarius igitur geminam cotylam, simulque duas libras mensurales capit, hoc est vncias quatuor & viginti.

Cotyle libram in mensura, & oxybapha duo in partibus recipit.

Oxybaphum selibram, & tres cyathos.

Cyathus mystra quatuor, gemināque tenet mensuralem vnciam.

Mystrum cochlearia duo, hoc est semuncia capit mensuralem.

Cochleare duabus drachmis perficitur.

Ex his quæ dicta sunt, promptum est elicere, quod quum cotyle Georgica, sit vnciarū tredecim & semuncia, hippoiatrica verò duodecim, Romana decem, & Attica nouē: Georgicæ ad hippoiatricem esse proportionē sesquioctauam, quum fescuncia sit, octaua pars libræ. Eiusdem ad Romanam est proportio superseptipartiens vicesimas, ad Atticā verò sesquialtera.

Hippoiatricæ autem ad Romanam est proportio sesquiquinta, ad Atticam verò sesquitertia, demum Romanæ ad Atticam proportio est sesqui-

b ij

MENSVRARVM AC POND.

nona, & eadem est proportio sextariorum inter se: & id quidē non parum habet momenti ad cōferēdas, quæ sequuntur, mēsuras cum prioribus. Nūc de sextario Hebraico differēdum, & eius partibus.

De sextario Hebraico, & partibus eius.

Quem log Hebræi vocant, Hieronymus sextarium ubique reddidit. Est autem log omnium Hebræorum consensu mensuræ hin pars duodecima, sex ouorum capax: alterius autem, quam satum seu seah appellant Hebræi, portio vigesimaquarta. Rabbi Salomon Exod. xxix. sic ait, quarta pars hin sunt tria log. Idem capite xxx. Hin duodecim logim capit. Videatur Sanctes Pagninus in verbo log: & Munsterus in Leuiticum. xiiij. capite: eodēque Rabbi Salomone authore satum habet sex cabos, cabus verò quatuor logim.

Istud autem ex Iosepho secundò supponendum est libro antiquitatum tertio, capite duodecimo & decimotertio, quod hin duos choas Atticos capit. Chus autem Atticus (vt postea elucescet) nouem libras recipit mēsurales. sic ergo chus geminatus, decem & octo libras habet, cuius pars duodecima est libra cum semisse, hoc est vnciæ decē & octo, quæ sextarium Atticum ex æquo constituunt. Hinc ergo luce clarius apparet mensuram log esse capacitatis eiusdē cum sextario Attico, sextario verò Romano duabus tantum vncijs minorem. Hinc secundo sequitur, quod cum log sit vigesimaquarta

pars

RATIO.

ii

pars sati: satum igitur habet viginti quatuor sextarios Atticos. Ea re nihil apertius.

Rursum istud quoq; sequens est, quod cum tria sata cōstituant epha Hebraicū, epha illud Hebraicum capit septuaginta duos sextarios Atticos. sic fit vt metrete, medimnusq; Atticus, & epha siue ephi, sint mensuræ aequales. quod clarius ex his quæ dicenda sunt, elucescet. Quinetiam ex his quæ dicta sunt, facile est constituere mensuram gomor, quæ est decima pars ephi: insuper & capacitatem chori Hebraici, qui mensuram ephi decies accipit: sed & caph capacitatem hinc elicere facile est. Satum enim sex cabos capit. de quibus omnibus suo loco differetur. Hic autem choa accipimus, vt habeat sextarios sex, cotylas duodecim: quæ dictio tamen vsu peritorū octo cotylarū mensurā nōnunquā significet, aliās etiā pro mensura quatuor sextariorum, immò & aliquando pro ea quæ quatuor impletur cotylis, accipiat. si quis tamen omnia in vnum conferat, inueniet solam mensuram quadrare eā, quæ sex sextariorum est. quæ enim de mensura gomor dicenda sunt, non patiuntur dicta Iosephi de mensura hin ad alium choa referri, quàm ad eum qui sex sextarios habet, & duodecim cotylas. qua de re amplius in gomor differetur.

Sextarij Hebraici (quem log esse diximus, eiusdē cum Attico mensuræ) portio, trigesima est ea quam Hebræi caph appellant: quæ tantum dicitur continere liquoris, quātum vola manus cōprehendi potest: & iuxta Rabbi Kimhi est trigesima pars mensuræ log. Caph enim modo volam manus, modo illius mensuræ capacitatem significat. Quod genus

b iiij

MEN SVRARVM AC POND.

mensuræ, si ad exactum libeat modulum referre, quum sit trigesima pars sesquilibræ: inuenies eam mensuram continere semunciam, scriptula duo, totidemq; siliquas, granum vnum cum semisse, & decima parte grani. Est igitur paulo minor concha Attica, & maior mystro. Huius autem dictionis loco, diuus Hieronymus mortariolum vertit, alij vero neoterici cochleare interpretantur, Numeri septimo. Erit igitur hoc cochleare paulo maius ligula Romana, quæ est quarta pars cyathi, nec longè recedit à tertia parte cyathi.

Est & alia mensura quæ Hebræi quearah, nostri acetabulum interpretantur, quæ si apud Hebræos vti apud Græcos oxybaphum, exacti moduli rationem habet, quearah dicemus esse sesquicyathum, duarum videlicet vnciarum, & drachmarum totidem. quod si ad reliquas pergere animus est, semissem huius sextarij appellabimus baqua, trientem vero schil-schi, quadrantem vero arbaith seu reba.

Nouissimè sequitur de sextario Parisino.

Sextarius Parisinus apud nos mensuram implet, quæ cheopina dicitur. Nam cheopinæ medietas semisextariolus vulgò appellatur. hic autem semisextariolus sextarij medietas, libram vnam Parisinam capit: sic fit, vt sextarius sit bilibris ad modulum libræ Parisinæ, quæ libra Romana maior est: vt supra in libra experientia cõpertum fuisse declarauit. Ex his autè quæ in vncia dicta sunt, libra Parisina superat Romanam in sesquidigito, hoc est vncia & drachma. Ita enim mihi liceat dicere sesquidigitalem, sicut dixi vnciam mensuralem. Hinc ergo manifestum est, quod cheopina Parisina, quam sex-

tarius

RATIO.

12

tarium appellamus, duas libras Romanas habet, & duas vncias cum duabus drachmis. Tenet ergo vncias sex & viginti Romanas, & drachmas duas: sicque sextarius noster Parisinus selibra & quadrante vnciæ superat Romanum, qui viginti vncias habet, & Parisinus vigintifex, & duas drachmas. Sextarium verò Græcum, ac perinde log Hæbraicū superat in besse libræ, hoc est vncijs octo & quadrante. Quoties igitur conferendæ erunt Parisinæ mensuræ cum exteris, hac methodo progrediendum erit, vt ad libras mensuræ reducantur: & post, sextariorum numero, si reducendus erit Romanus ad Parisinum, adde pro vnoquoq; sextario vncias sex & quadrantem vnciæ, & facies de Romano Parisinum, quibus adæptis facies de Parisino Romanum. Si autem conferas Parisinum cum Attico, addito besse & quadrante vnciæ, fiet ex Attico Parisinus. Illo verò ablato, fiet de Parisino Atticus. rursus si Atticum ad Romanum reducere cupies, aufer de Romano vncias duas, & euadet Atticus. Quas si addideris Attico, emerget Romanus. Hæc methodus non modicum allatura est facilitatis ad maiores mēsuras inter se cõferendas. Hic sextarius cheopina dicitur à *χῆ* quod est fundo, & *πῖ* bibo. leui enim momento exhauritur & ebibitur. Sextariū Romanum superat in selibra & drachmis duabus, Atticum in besse seu vncijs octo, duabus drachmis: Georgico minor est vncia vna. Cum itaque sextarius Parisinus seu cheopina duas libras Romanas capiat, cum duabus vncijs & duabus drachmis, hoc est vncias sex & viginti Romanas cum exerefcētia duarum drachmarum: baucalium verò Medio-

b iiij

Ianense vncias vigintiocto capiat, haud dubiū quin Romanas: planum est hunc sextarium esse minore vncia vna & dextante. Vide Alciatum lib. dispunct. 4. cap. 21.

De amphora, & partibus eius.

Res mensurarum esse ordines vel literarum expertibus constat. sunt enim mensuræ intimæ: harum caput est sextarius. sunt mediæ, quarum summa est amphora, quæ est summarum infima, & summa mediarum. sunt & maxime, quarum fastigium apud Romanos est culeus. Ab amphora igitur in medijs sumendum est exordium, priusq; differendum est de amphoræ Romanæ capacitæ: si prius tamen dixerimus vas amphoreum constitui ex pede cubico, cuius area ac latera ipsa quadratè constituta pedaneam mensuram non excedant, nec ab ea vlla diminutione recedat: quod Fannius explicat hoc carmine, ita dicens:
 Pes longo spatio latq; notetur in anglo,
 Angulus vt par sit, quem claudit linea triplex,
 Quatuor ex quadris medium cingatur inane.
 Amphora sit cubus: quam ne violare liceret,
 Sacrauere Ioui Tarpeio in monte Quirites.

Hæc igitur est tessera quedam vacua, & cubus inanis, quæ & quadrantal dicitur, ex pede in quadrum, deinde ex quadro in cubum capacitæ resoluta. quo fit, vt vbi maior sit pedanea mensura, ibi maior sit amphora. Quum autem dicatur à figura quadrantal, eo amphora dicitur, quod ex omni parte ansam ha-

beat, qua circumferri possit. Metretem etiam appellant. Ab ea enim tanquam metro mensura & centro, summas, infimas, mediasq; pendere mensuras necesse est, si iusta proportione constituantur. Dicitur & cadus, quæ distio à continendo deriuationem habet. Appellatur etiam & ceramion plerunque in scriptura apud Septuaginta interpretes. Quod autem Græcis est metreta in liquidis, hoc medimnus in solidis: qui cum amphoram Romanam intelligi volunt, appellant metretam, sed Italicam: vt Romani Græcam seu Atticam amphoram. quæ mensuræ tametsi communi gaudeant nomine, nequam tamē sunt æquales. Illud tamen omnibus exploratum esse debet, amphoram verè geometricam debere habere numerum ex cubica multiplicatione collectum, vt ita dicamus: Duodecim vnciæ libram constituit: duodecies verò duodecim quadratum numerum reddit, qui est centum quadraginta quatuor: verum duodecies duodecim duodecies, aut si maius duodecies centum quadraginta quatuor, constituant mille septingentis vigintiocto vncias, quæ ad libras per partitionem duodenariam reductæ efficiunt centum quadraginta quatuor libras mensurales: & hinc manifestè sequitur, tam Romanam quam Græcam amphoras magis vsuales esse, quam verè geometricas. Romana enim octoginta libras veterum testimonio, qui eam quæ in vsu erat apud Romanos amphoram tradiderunt, comprehendit. Attica verò centum & octo libras mensurales recipit. Neutra ad iustam mensuram amphoræ geometricæ accedit. Logius tamē abest Romana quam Attica. Attica enim distat à iusta quantitate ampho-

MENSURARVM AC POND.

ræ libris mensuralibus sex & triginta, Romana vero sexaginta quatuor libris mensuralibus minor est, amphora ad legem geometricam constituta. Et hæc quidem præfati vice dicta sint. Nunc singula mensurarum classes mediæ agminis acieque inter extremas constitutæ nobis describendæ sunt: quas non tam ex geometricis legibus, quàm ex usu authorum describemus. Ab amphora igitur Romana initium esto:

Amphora Romana recipit sextarios quadraginta octo, heminas duplo numero nonaginta sex, quartarios quadruplo centum nouaginta duos, acetabula trecenta octoginta, cyathos ad sesquialterum quingentos octoginta sex, ligulas bis mille trecentas & quadraginta. Cum autem sextarius libram & eius bessem capiat, hoc est uncias viginti, hemina uncias decem, quartarius quinque, acetabulum duas cum dimidia, cyathus sesquunciam, drachmam & scriptulum vnum, ligula vero drachmas tres cum scrupulo: sequens est ut amphora libras mensurales octoginta recipiat. Qui ergo ita amphoram constituerunt, usum magis quàm verè amphoræ rationem secuti sunt. Nunc ad amphoræ partitionem progrediendum est.

Vrna, Romanæ amphoræ medietas est auctore Fannio, qui ait: Huius dimidium fert urna.

Libras quadraginta mensurales, sextarios vero quatuor & viginti sua capacitate ebibit. Hæc enim est librarum sextariorumque medietas. Eo vase maiorum suorum cineres recondebant veteres Romani. Hinc illud est: Cælo tegitur, qui non habet urnam. In eo quoque tessera recondebatur, cum sorte rei cuiuspiam fieret diuisio, iuxta illud Sapientis:

Sortes

RATIO.

14

Sortes mittuntur in urnam, sed à domino temperantur. Ab urinando dictam volunt, quod urinatorum more sub aquismersa statim emergat.

Quum autem amphora tres modios capiat Romanos, sicut epha Hæbraicum tria sata, sequens est modium sexdecim sextarios capere, quem modium quater absorbet demensum, cibi mensura mensuri, de quo suo loco dicitur. Meminit modij Iuuenalis, dum ait:

Seruorum ventres modio castigat iniquo.

Habet autem libras mensurales modius septem & viginti, unciam vnam, drachmas duas, scriptula sex. Hæc tamen ratio amphoræ ad modium, minus obseruata videtur à Martiali hoc carmine:

Amphora vigesims, modius venit ære quaterno.

Subducta enim tertiarum ratione, modium non quatuor assibus, sed sex & amplius æstimari oportuit. Ad quod ita respondendum videtur, ex quo in huius authoris interpretatione locus frequens solet esse coniecturis, intellexisse Martiale in vinum caro precio vendi, modium vero tritici vili æstimari. Erat igitur duplici nomine agricolæ conditio deterior: ut qui vili precio venderet triticum, caro autem emeret vinum. Modius enim aridorum est, amphora vero liquidorum. Nec erat proportio præcij ad precium, qualis est amphoræ ad modium.

Quartarius amphoræ si quis esset usu receptus authorum, sicut modium tertiarium fecimus, sextarios duodecim, libras vero mensurales viginti caperet, & duo urnam perficerent.

Congius, amphoræ bes seu octaua pars, decem mensurales libras, sextarios sex continet: & inde sex-

MENSURARVM AC POND.

tario Romano nomen est inditum, Fānio auctore, qui ait: A quo sextari nomen fecisse priores Crediderim, quod eos capiat sex congius vnus.

A congio congiarium dicebatur, munus viritim populo distributum, aut amicitiae aut liberalitatis ergo: sicut donatiuū militibus, iudicibus vero causarumq; patronis sportula donabatur. Illud tamen animaduertendum est, quod tametsi congius apud Romanos, & chus apud Græcos sex sextarios capiat: superat nihilominus cōgius Atticum choa libra vna mensurali, eo quod sextarius Romanus sit maior Attico duabus vncijs. & quēadmodū hemina Romana decem vncias habet, Attica vero nouē: ita quoq; congius decem libras, chus vero nouem, tātū recipit. De choenice dicitur in Græcis. Superest ad metretem medimnumque Atticos procedere.

De metrete Attico, & partibus eius.

Metretes Atticus seu metreta (vtrumque enim legimus) amphora liquidorū capax non est ad amphoram Romanam sesquialtera: quæ res Fannium fefellit, ita dicentem:

Attica præterea dicenda est amphora nobis,
Seu cadus: hanc facies, nostræ si adieceris vnam.

Tametsi enim septuaginta duos sextarios capiat metretes, qui numerus est sesquialter ad quadraginta octo, summam videlicet sextariorum Romanorum: quia tamē sextarij sunt inæquales, ideo capacitas tota metretæ non est ad Romanam sesquialtera,

RATIO.

15

altera, sed fermē sesquitertia: id quod librarū mensuralium calculus docet. nam Romana octoginta libras, Græca verò centum & octo continet. Nam libræ inter variantes mensuras sunt veluti proxenetæ & mediatrices. Cētenarius itaque octonarius, octogenarium superat in libris octo & viginti, qui numerus est fermē tertia pars octogenarij. Superat enim solū quaternario rationē sesquitertiæ proportionis. Qui contra sentiunt, qua ratione id faciant, ipsi viderint. Nec verum est quod existimant tres vnas Romanas metretem conficere, alias metretem facerent esse librarum centum & viginti: cū tamen suo ipsorum testimonio constet centum & octo libras habere metretem. Est ergo metretes ad amphoram Romanam sesquitertius, dempto quaternario: nam ter viginti octo (superante tantum quaternario) octoginta efficiūt. Recedit nihilominus hæc mensura à geometrica amphora in libris triginta sex. nam verē geometrica amphora ex librarū numero quadrate, vnciarū verò cubicē multiplicatarum aggregatione collecta, centū quadraginta quatuor libras habere debet. De hac mensura intellexisse diuum Ioannem nemo dubitabit, ita dicentem: Erant ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundum purificationem Iudæorum, capientes singulæ metretas binas vel ternas. Ioannis secundo: qui modo sibi persuaserit diuum Ioannem Græcis Græcē scripsisse, & in Græcia. Ad hoc etiam facit, quod Ioseph is diuo Ioanni contemporaneus suam historiam Græcē scribens, mensuras Hebraicas ad Græcas retulit, vt postea dicitur, vt gomor ad cotylas, & hin mensuram ad choas: quo fit, vt hydria

MENSVRARVM AC POND'

quæ ternas metretas caperet, habuisse credatur du-
centos sexdecim sextarios, & totidem log sextarios
Hebraicos: quæ vero binas continebat, centū qua-
dragintaquatuor sextarios. Hinc fit, vt aqua in vi-
num mutata, decem & octo amphoras, Atticas ad
summum, duodecim verò ad minimum impleret.
Duodecim autem amphoræ Atticæ Parisinis men-
suris commensuratæ, suo prouentu reddunt centū
quadragintanouem quartarios, heminas sex, seu
pintam cum cheopina, & quatuor drachmas: quæ
quidem capacitas chorum Hebraicum cum sextan-
te capit. Nam chorus decem amphoras Atticas ha-
bet: eadēque modiū Parisinum excedit quatuor
quartariis & cheopina. Si verò dicamus fuisse am-
phoras octodecim, augenda erit mensura ad sesqui-
alterum, vt dicamus fuisse fermè sesquimodium Pa-
risinum, & batos Hebraicos duos, demptis duabus
amphoris, neglectis aliquot fragmentis. Eius, quam
diximus, in metreta capedinis fidem perficit Ae-
neas Syluius in Europa, cap. 32. Asserēs magdebur-
gi apud sanctū Mauriciū, esse marmoream hydriā
oneris equini liquoris capacē, paulò plus minúsve.

Nunc de partibus metretæ agendum est.

Metretæ pars duodecima chus Atticus;
capiēs sextarios sex Atticos, libras mē-
surales nouem: quam mensuram nona
parte superat congius Romanus. Nouē
ergo congiij decē choas Atticos reddunt. Sextarius
metretæ pars septuagesima secunda: de quo suprā
dictum est. Hæc de metretæ partibus.

Nunc

RATIO.

16

Nunc de medimno.

Edimnus solidorum mensura, toti-
dem sextarios accipit, quot & me-
treta, videlicet septuagintaduos, &
libras mensurales totidem. Chœnix
medimni pars quadragesima octaua,
sextarium habet Atticū & semissem. Est igitur ses-
quisextarius, appellatur & hemerotropis, vt sit pa-
buli mensura diurni, celebrata Pythagoræ adagio:
Super chœnice ne sedcas. quo adagio labor pro cra-
stino cibo cōmendatur: cui Paulus allusit, Qui non
laborat, non manducet. CHRISTVS verò suo
edicto, quo iubet non esse curandū de crastino, so-
licitudinem seu curam à re euangelica auocantem
prohibet, non laborem. aliās Paulus non gloriare-
tur, ita dicens: Mihi, & his qui mecum sunt, mini-
strauerūt manus istæ. Cum enim prædicationi ver-
bi insisteret, nocturno labore scenofactoriæ artis
sibi suisque cibū quærebat, comparabātque in diē
crastinū. Cura igitur nimia prohibetur, non labor.
Hoc ergo symbolo ocium, Christiano verò edicto
solicitude prohibetur, curāq; plus iusto assumpta.
Significatur etiam turpe esse ita sectari ocium, vt
semper expectes aliena viuere quadra. Huius chœ-
nicis dimidium est hemichœnicon, ea est prandij
cœnæve portio. Quum autem chœnix libras duas
mensurales capiat, & quadrantem, hoc est vncias
septem & viginti: prandij cœnæve portionem di-
cemus esse libræ vnius & fescūciæ. Hæc parum re-
cedit à bilibri, de qua in Apocalypsi, Bilibris triti-
ci denario vno.

Edimnus Georgicus fecundior est vrbano. plus enim cibi laborantibus quam sedetariis & otiosis competit. Hic ergo medimn⁹ habet in se duos semimedimnos. Cumq; cetum sexagintaduas libras mēsurales habeat, necesse est semimedimnum vnam & octoginta recipere.

Diuiditur etiam in tres tertiaris. Habet autem tertarius libras quatuor & quinquaginta.

Habet & sextarios sex, qui (vt supra dixi) non absolute sextarij, sed sextarij medimni, seu sextantes appellandi sunt. Est autem sextarius iste medimni librarum septem & viginti.

Huius medietas semifextarius libras tredecim & selibrā capit. Diuiditur etiam medimnus in semiduodecimas viginti quatuor. Accipit autem semiduodecima, libras sex, vncias nouem: habet & chœnicas octo & quadraginta: ita tamē, vt chœnix georgica Atticā superet vna cotyla, georgica scilicet libra, & fescuncia vna. Chœnix enim Attica fescquifextarium Atticum implet, hoc est duas libras cum tribus vncijs. Georgica verò quatuor libras habet, vncias quatuor, & femunciam vnam. Et quemadmodum chœnix Attica tres cotylas Atticas, ita & georgica tres georgicas capit. Quo fit, vt cotyle georgica libram & fescunciam recipiat. Hæc ergo chœnix quā sit quadraginta vnciarum & semifisis, duos sextarios Romanos, superate tantum femuncia, tenet. Castrensis autem sextarios duos vrbicos comprehendit: quo fit, vt ijdē penē sint, & in eandem

dem mensuram coeant, chœnix georgica, sextariusque Castrensis, qui bis capit vrbicum.

*Iam reliquum est partiri medimnum
hippoiaticum.*

Edimni hippoiatrici seu veterinarij cotylæ, sunt vnciarum duodecim. quas si cubicè multiplicatas per duodecim recipiat, veram perficiet amphoram ex cubica multiplicatione constitutam, habebitque cotylas seu libras centum quadraginta quatuor, vncias vero mille septingentas vigintiocto: qui est numerus cubicè auctus & multiplicatus ad rationem pedis Romani.

Cotyla est libræ vnius oxybaphus, selibra sexta eius pars, cyathus seu sextas cotylæ duarum vnciarum. Duodecima pars est vncia. Quum autem cyathus quatuor mystra capiat, mystrum erit femunciale. Cochlearium autē, mystri medietas, duas tantum drachmas habet. sic fit, vt cotyle quādoq; pro libra Romana accipiatur, & cyathus pro sextante eius, vt hîc videmus. Hæc ergo de mensuris Græcis dicta sint: superest transire ad Hebraicas.

*De ephi amphora Hebraica, &
partibus eius.*

Phi & batus æquales sunt mensuræ, ephi pro solidis, batus verò pro liquidis. Ad statuendam igitur eorum capacitatem, mensuramq; ex certo & liquido agno-

MENSVRARVM AC POND:

scendam, illud ex his quæ in sextario Hebraico dicta sunt, ad memoriam reducendum est, quod Hebræorum omnium consensu ephi tria sata capit, satum verò vigintiquatuor log, qui est Hebraicus sextarius, quæ supra probauimus æquale sextario Attico. Ter autem vigintiquatuor sunt septuagintaduos, quo fit, vt epha capiat septuagintaduos sextarios Hebræicos æquales Atticis. Iam autem demonstratum est metretem & medimnū, in Græcis septuagintaduos sextarios comprehendere. Qua re apertius nihil dici potest, adeo vt minimè opus sit alia probatione. Veruntamen in lectorum gratiam adducemus, alia quæ in hanc sententiam manifestè conspirant. Primo quidem ad hanc rem facit, quod Septuaginta interpretes Esaiæ quinto dixerunt: Decem iugera vinearum facient ceramion vnum. vbi Hieronymus ait: Omnes alij batum interpretati sunt. Santes Pagninus ita reposuit: Decem iugera vineæ faciēt batum vnum, & sementis chorus faciet epha. Hebræus habet. chorus sementis faciet ephi. Vbi vides ephi Hebraicum accipi pro ceramio in solidis, & batum pro amphora in liquidis. Nos autem ita legimus: Decem iugera vinearum facient lagūculam vnam. vbi laguncula pro bato ponitur. & Triginta modij sementis facient modios tres. Ex quo illud quoque sequitur, triginta modios facere chorum seu chomer, & tres modios reddere ephi. Accedit ad id comprobandum Iosephi sententia, qui asseuerat batum capere sextarios sexagintaduos, non dubium quin Atticos. Batum autem & ephi esse æquales mensuras, vel hinc liquet, Ezechielis quadragesimo quinto: Capiet decimam partem chori batus, & decimā

chori

RATIO.

18

chori ephi. Sunt igitur æquales mensuræ, cum sint eiusdem chori decima pars.

Quod autem epha contineat tria sata, docet editio Chaldaica, Ruth secūdo, quæ pro dictione epha tria sata reposuit. Idem asseuerat Rabbi Salomon in Ezechielem, capite quadragesimo quinto: qui & tertij Regum septimo, ait duo millia batorum capere sex millia fatorum. Sic fit, vt batus tria sata capiat. Idem Exodi decimo sexto, vbi de gomor agitur, dicit quod epha continet tria sata. Hieronymus quoque istud comprobat in Esaiam quinto, nisi quod amphoram eo loco pro modio retulit. Verū id quod ex eo sequitur, nostram intentionem declarat, cum ait: Et triginta modij feminis, id est chorus, faciet ephi. Vbi Septuaginta dicunt metra tria, hoc est mensuras, seu modios tres. Hoc autem ex Hebræis censuimus annotandum, quod ephi dicunt tantum in mensura capere, quantum sufficiat ad clibanum implendum vna decoctione, vulgò vnum fornagium appellant. Cæterum, ne vllum ambiguitati locum superesse sinamus, illud expendendum se offert, quod scriptum est Ruth secundo: Collegit ergo in agro vsque ad vesperam, & quæ collegerat, virga cædens & excutiens inuenit hordei quasi ephi mensuram, id est, tres modios. & istud maximè sententiam nostram cōfirmat, quod hunc textum Lyranus ait additum esse à translato-re in libro differentiarum. Hinc enim aperte liquet, ephi & amphoram esse eiusdem mensuræ, videlicet trium modiorum. Verū quo pacto, inquit, tres bossellos portare potuit in ciuitatem ipsa Ruth? At non refert, vnane, an pluribus ve-

e ij

MENSVRARVM AC POND:

Æturis, solane an à pluribus adiuta id fecerit. Vtrūlibet enim dixeris, manet incolumis scripturę auctoritas. Illud autem vrget acrius quod sequitur: Expāde, inquit Booz, pallium tuum quo operiris, & tene vtraque manu. Qua extendente & tenēte, mensus est sex modios hordei, & posuit super eam: quę portans, ingressa est ciuitatem, & venit ad focrum suam. Iam neque adiuta, neque vecturis pluribus, sed vna tantum, quomodo sex modios deferre potuit, vt textus ostendit, si modios bossellos esse dicamus? sub tanto enim onere etiam asinus ilia duceret. Verum istud non offendit eam, quę dicta est de ephi, assertionem. Illud dixisse sufficit, quod in Hebræo habetur: mensus est hordei sex, vt subintelligere possis quamcunque mensuram, vel etiam minimam, vtpote log, quam sextario Attico æqualem probauimus, aut leuem aliquam, quęcunque illa tandem fuerit, mensuram. Sic enim fit, vt modius pro modio nonnunquam accipiatur: sicut chœnicem mensuram per se & modium authores nonnunquam appellant. Id quoq; nolim præteriri silentio, quod cum ephi, iuxta superius dicta, sit decima pars chori, medieta ephi erit vigesima chori, & quarta pars erit quadragesima, & sexta pars ephi, sexagesima pars chori: quo fit, vt primitiarum nomine, Hebræi ad modulum mēsurę hin, oblationem facerent. Est enim sextans ephi, qui pro choro hordei seu tritici collecto debebatur. & id quidem aperte colligitur ex Ezechiele 45. Hęc sunt primitiæ quas tolletis, sextam partem ephi de choro frumenti, & sextam de choro hordei. Chorus ergo cum habeat quartarios cētum vigintitres, sequens

est

RATIO:

est modulo primitiarum tribuēdos esse quartarios duos, & semifextarioli fermē semissem: quę est medieta sati Hæbraici. Nunc secanda est in partes amphora Hebraica.

DE PARTIBVS EPHI.

Epha, siue batus: hic liquidorum capax, ille verò solidorum, vt supra abundè docuimus, continet logim mensuras Hebraicas duas & septuaginta æquales sextarijs Atticis, eiusdem capacitatis cum metreta seu ceramio: ideóque meritò appellatur amphora Hebraica, sicut metretes amphora dicitur Attica, & in tria sata diuiditur.

Satum siue seah tertia pars ephi, sicut modius Romanus tertia pars est amphorę: non tamen sunt æquales modius Romanus & satum Hebraicum. Nam amphora Romana quę in tres modios diuiditur, octoginta tantum libras mensurales habet, cuius numeri pars tertia fermē vigintiseptē libras cōprehendit. Ephi verò quum habeat sua logim seu sextarios suos æquales & numero & capacitare cum sextarijs metretę Atticis, metreta verò capiat libras mensurales centū & octo, cuius numeri tertia pars trigintra sex librarū est: sic fit, vt satum & tertiarium medimni Attici seu etiam metretę æquales sint: si tamen esset aliquis modius Atticus tertiarium. nam reperitur sextans medimni Attici, tertiarium verò seu triens Georgici: sed hoc parum refert. Continet igitur satum duos sextarios seu sextantes medimni Attici: non sic de Georgico. Nam cotyle Georgica

MENSURARVM AC POND.

maior est Attica. Rursum cum satum triginta sex librarum mensuralium sit capax, modius vero Romanus solum vigintiseptem ferme capiat, sequens est satum superare modium Romanum, in nouem libris mensuralibus, hoc est ferme in sesquitercio, sicut supra dictum est metretem ad amphorā Romanam esse ferme sesquiterciam, quæ reddunt sex sextarios Atticos. Non tamen præcisè causam agnoscere potes ex prædictis: veruntamen parum abest. Ideo minutiarum explicandarum labori parcendum esse duximus. De hoc satō scribitur Genesis 18. Accelera tria sata farinae, & commisce, & fac subcinericios panes. Quod quidem satum cum sit triēs medimni Attici, sicut & ephi, vigintiquatuor sextarios Atticos habet. Nam ter vigintiquatuor sunt septuagintaduo. & quū metretes capiat choas duodecim, satum quatuor choas Atticos comprehendere necesse est. & hac ratione continet duas mēsuras hin. Hin enim, vt supra probatū est, duos choas capit. sic fit, vt hin sit sexta pars ephi, quū sit medietas trientis eiusdem. Non est ergo modius Romanus, quem pro satō reposuit beatus Hieronymus 4. Regum 7. In tempore hoc, modius similæ vno statere erit, & duo modij hordei statere vno. Hebræi seah dicunt, vbi Latini modium verterunt. Santes Pagninus ita vertit: Cras satum similæ seclo, & duo sata hordei seclo. vbi vides seclum pro statere accipi, & pro satō modium. nam in Hebræo habetur seah. Stater autem, vt alibi dictum est, quatuordecim est solidorum turonensium nostro nomismate: & hinc etiam sequitur, quod triticum duplo æstimabatur ad hordeum. In Apocalypsi verò æstimatur ad triplum,

vbi

RATIO.

20

vbi sic dicitur: Bilibris tritici denario vno, & tres bilibres hordei denario vno. Sed hæc parerga. Quo modo autem satū se habeat ad bossellum Gallicū, & brochon liquidorum mensuram, dicitur in mensuris Parisinis. Satū ergo modius est nō Romanus, sed Hebraicus. Nouissimè expendendum occurrit, quòd quum ex prædictis constet log & sextarium Atticum esse æquales, & quemadmodum metretē, ita & batum, duos & septuaginta continere sextarios: quomodo ergo stare possit, quòd scribitur tertij Regum septimo, de labro æneo, quòd duo millia batorum capiebat, & tria milia metretarum? Hac enim ratione bati ad metretem esset proportio sesquialteta, cū duo bati tres metretes caperent. Iā autem probatum est batum & metretē esse æquales. Hanc nebulam excutit Lyranus in libro quem differentiariū appellat. Ait enim hæc verba, tria millia metretarum, non haberi in Hebræo, neq; in libris correctis. Qui ergo id addidit, qua ratione fretus id fecerit, viderit ipse, cum textus Hebraicus nihil habeat de metretis, nec inde aliquid quòd ad metretarum rationem pertineat, colligi possit. Iā de sextante ephi differendum est. Hin altera pars sati, sextante verò ephi, implet sexagesimā partem chori, seu modulū primitiarū, quæ describit Ezechiel cap. 45. Cæterum Iosephi testimonio libro tertio antiquitatum, capite duodecimo & decimotertio, capit duos choas Atticos: Chus verò, vt supra docuimus, habet sextarios sex Atticos: quo fit, vt hin habeat duodecim sextarios, & totide logim. Log enim est duodecima pars hin. De hac mēsurā Iosephus ita tradidit: Lex præcipit in publicis priuatisq; sacrificijs farina

c iij

mundissimam offerri. In agno assarij mensuram, in ariete duorū, in tauro triū, & statim ait: Olei oblationem ab immolātibus, in boue hin medietatem, in ariete tertiam, quartam verò in agno. Hin autem mensura Hebræorum antiqua choas duos recipit. Hęc Iosephus. Idem Numeri. xxvij. Meminit huius mensuræ Ezechiel quadragesimo quinto, dicens offerendum esse olei hin pro singulis ephi. Sic fit, vt sexta parte minus offeratur olei quàm tritici. Sic Ezechielis quadragesimosexto: Et faciet sacrificiū super eo mane mane, id est per singula mane, sextam partem ephi, & de oleo tertiam partem hin. Hic tertia parte minus offertur olei quàm tritici. Meminit etiam Ezechiel sextæ partis hin, quæ est duorum logim, capite quarto: Aquam in mensura bibes sextam partem hin. Ex quo deprehenditur, vnum log seu sextarium Atticum designari pro prandio, & vnum pro cœna. Quod manifestum est ex prædictis. Log enim est duodecima pars hin, sexta verò duos logim comprehendit. Iam autem probauimus log & sextarium Atticum esse æquales. Hanc mensuram more assis partiri possumus, ita vt log habeatur pro vncia: qui cum sit sextario Attico symmeter, ex his quæ in sextario dicta sunt, liquidò constat Parisinum esse maiorem octo vncijs, & duabus drachmis. nam sextarius Parisinus vigintisex vncias Romanas habet, & duas drachmas, quum Atticus tantum vncias decem & octo recipiat, vt supra in sextario monstratum est. Ablato igitur besse, & drachmis duabus, restant vnciæ decem & octo Romanæ, sextarium implentes Atticum, quæ faciunt libram vnam Parisinam, hoc est

est semisextarium tredecim vnciarum Romanarū & drachmæ. Restant igitur quatuor vnciæ Romanæ cum drachmis septem. Sic ergo log & sextarius Atticus libram Parisinā implet, & vncias quatuor, drachmas septem.

Sextans duos logim recipit, & ex procedente calculo ad duplum aucto cheopinam Parisinam, & vncias nouem, drachmas sex: quod manifestè constat ex abaco.

Quadrans quarta pars hin tres logim continet, & capit pintam nostram, vnciam vnam, drachmas quatuor. sic fit, vt tres sextarij Hebraici pintam Parisinam constituant. quæ pinta est ad sextariū Atticum sesquitertia, neglectis minutijs vnciæ vnus, & drachmarum quatuor.

Triens quatuor logim, semisextariolos quinque nostros recipit, & sex vncias, & drachmas tres, vt facile colligi potest ex abaco, cum semisextariolus tredecim Romanas vncias & drachmam capere debeat, & cabi mensuram implet.

Semis quincunce omisso, habet sex logim, duosque sui assis quadrantes: quare ei tribuenda est mensura quartarij nostri adiectis tribus vncijs. Hoc patet ex abaco.

Septunx septem logim habet, qui in ordinem Parisini moduli redacti, quartarium cum hemina Parisina, & vncias septem, & drachmas totidem constituant: & propè accedit ad gomor. Vt enim suo loco dicitur, gomor cōtinet quartarium & heminam Parisinam, vncias vndecim, drachmas tres.

Bes octo logim siue quinque sextarios Parisinos tenet, vncias duodecim, drachmas sex, quartarium

MENSVRARVM AC POND:

& cheopinam cum vncijs & drachmis supradictis.
Dextans capax est logim decem. Bessm enim
habet, & sextatē, tres pintas cum hemina recipit,
superantibus vncijs decem, drachmis tribus.

Neglecto deunce, ex his quæ dicta sunt, de toto
asse facile est pronūciare, quod scilicet mēsurā hin
ad Parisinā reducta, continet quartarios duos, vn-
cias sex. hoc patet ex abaco. quod autem de logim
diximus, idem quoq; de sextarijs Atticis intelligen-
dum est. Quod ergo Iosephus ait oblationē in bo-
ue esse olei medietatem hin, per hoc intellige men-
suram quartarij nostri, & paulo plus. In ariete verò
tertiā partem hin, intellige cabi mēsurā seu pin-
tam nostram cum semifextariolo & fermē semisse
eiusdem semifextarioli. quartam verò olei, que in a-
gno offertur, accipe pro pinta nostra cū modico ex-
cessu, vti in quadrante dictū est. Hæc mensura pro
primitijs legitimo ritu offerebatur ab eo, qui de fru-
gibus quantum chorus capiebat, collegisset.

Gomor, decima pars est ephi. Exodi. 16. à Iosepho
appellatur assarium. Belgæ esino mensura vtuntur,
dubium an æquali, ipsi viderint. Iam autem dixim⁹
ephi continere duos & septuaginta logim seu sexta-
rios Atticos: cuius decima pars est septem logim.
Nam decies septem sunt septuaginta, adiecta deci-
ma parte duorum sextariorum Atticorum, quam
perficiūt tres vnciæ, semuncia vna, scriptula duo cū
semiobolo, dimidia siliqua, & decima parte siliquæ.
Ita mihi per necessitatem liceat abuti vocabulis, à
pondere ad mensuram translatis.

Ex his igitur quæ in septunce hin diximus, lucu-
lenter apparet, si quis recte colligat, gomor ad mo-
dulum

RATIO.

22

dulum Parisinum continere quartarium & fermē
cheopinam Parisinam. Nam desunt tantum vnciæ
duæ, drachma vna. Verūm quid ad Iosephum,
qui duntaxat septem cotylas tribuit assarijs seu (si
mauis) gomor? Idem enim sunt. Quid? nisi quod
Iosephus, aut eius interpret cotylam pro sextario
reposuit. quandoque enim sextarium pro cotyla,
& cotylam pro sextario accipi declarat interpreta-
tio Vallæ in Herodotum. Omisit autem minutias
Iosephus historiam texens, ciuitati, non exactis
geometriæ regulis seruiens. Vtcunque res habeat,
negari non potest gomor esse decimam partem e-
phi, & ex eo colligere necesse est, ita statuendam
esse mensuram gomor, vti iam probauimus. Quā
autem chœnix Attica, sesquiseptarium impleat At-
ticum, gomor vero septem sextarios capiat, &
amplius: quid aliud dici potest, quā quod go-
mor quinquies fermē chœnicem continet? habet
enim quatuor chœnices de integro, & insuper sex-
tarium, tres vncias, semunciam, scriptula duo,
semiobolum, dimidiam siliquam, cum decima par-
te siliquæ. Est autem chœnix Attica duarum libra-
rum mensuralium capax, cum tribus vncijs. Ve-
rūm chœnix georgica, vt in georgicis dictū est, aut
inde facile colligitur, libras quatuor semunciam-
que cōtinet, sicque fermē æqualis est sexta rio Ca-
strensi. Inde promptum est elicere, quam ratio-
nem seruet gomor ad chœnicem georgicam, quū
gomor decem libras cum semisse & amplius con-
tineat. Ex his igitur quæ dicta sunt, quam facil-
limum est ad Parisinam mensuram reducere Iose-
phi sententiam, qua ait: Lex præcepit in publicis

MENSVRARVM AC POND.

priuatifq; sacrificijs farinam mundiffimam offerri: in agno affarij menfuram : in ariete, duarum : in tauro, trium . Siquidem duo affaria duos quartarios & pintam vnam ferme constituunt, tria vero tres quartarios cum tribus ferme cheopinis . Dicitur autem gomor à dictione omer, per ayn literam gutturalem : quæ dicitio significat etiam manipulū. ex quo intelligi volunt tantū recipere granorum, quantum ex manipulo prodire potest. & de manipulo ita legimus, Leuitici vigesimotertio : Feretis manipulos spicarum primitias mēsis vestræ. Psalmita quoq; ait : De quo nō impleuit manum suam qui metet, & sinum suum qui manipulos colliget. Est igitur manipulus, id quod sinu & amplexu cōprehendi potest. quod tamen ciuilitate non exacte interpretandum est . De hoc etiam, Iob vigesimoquarto : Esurientibus tulerunt spicas, aliās, manipulum spicarum. Sed & Ruth secundo: Etiam si metere vobiscum voluerit, ne prohibeatis eam, aliās, etiam si inter manipulos collegerit. Ea si quis penficulatus consideret, assequi poterit iustam & ferme exactam mensuram panum propositionis, quos panes facierum Hebræi vocant . Siquidem vnum ex his quemlibet, duas decimas similæ comprehendere intelligimus, vel ex eo quod scriptum est Leuitici vigesimoquarto capite : Accipies quoque similam, & coques ex ea duodecim placentas, quæ singulæ habebunt duas decimas : hoc est Hæbraicè schene ascherenim. Hic autem decimæ nomine, nō gomor mensura, sed ipsius decima pars intelligenda est. Neque enim tam ingens panis conficitur, vt duas gomor mēsuras capiat, farine quartarios duos,

&

RATIO.

23

& semissem. Non ergo intelligendæ sunt duæ decimæ ephi, seu duo gomor. Superest, vt hoc nomine duas decimas mensuræ gomor intelligamus, seu quintam partem eius, quæ æquipollet vni cheopinæ nostræ. quam si farina impleueris, ex ea facile cōficiet albulum nostrum panem vnum cum semisse. Hinc ergo apparet quantitas panis propositionis, seu panis facierum, simulque colligitur & pondus & mensura panis primitiarum, Leuitici 23. Ex habitaculis vestris offeretis panes primitiarū, duos de omnibus habitaculis vestris, de duabus decimis similæ fermentatæ, quos coquetis primitias domino. Quo loco per simlam intelligit puriorem farinam, florem farinæ. Et per duas decimas, quintam partem gomor, quæ implet nostro modulo vnam cheopinam . Siquidem docuimus gomor continere quartarium & farinæ cheopinam, hoc est cheopinas ferme quinque.

Quum igitur duæ quintæ partes huius mensuræ, panem vnum albulum perficiant, sequens est duos panes vna tantum superante quinta, ex gomor constitui, qui cum in cibum diurnum insumantur, merito gomor Hebraicè cheenicis sortietur appellationem. quinta enim restans vice corolarij adiecta, tenuitatis huius cibi supplet inopiam.

Cabus ex Rabbi Salomone sexta pars est sati, quatuor logim comprehendens . nam quater sex, sunt viginti quatuor. Log autē docuimus esse viginti quartam sati. Est ergo cabus decima octaua pars ephi. Nam quater octodecim, sunt duo & septuaginta. Continet autem trientem mensuræ hin, quem æquare probauimus quinque semisextariolos, sex vn-

MENSVRARVM AC POND.

cias, drachmas tres, vt ex abaco constat. & hinc manifestè sequitur, quòd quarta pars cabi, de qua scribitur 4. Regum. 6. verè sextarius Atticus censerì debet. Log enim & sextarium Atticum eiusdem esse mēsuræ, supra probatum est. Sic ergo legitur: Facta est fames magna in Samaria, & tandiu obsessa est, donec venundaretur caput asini octo argenteis, & quarta cabi stercoreis columbarum quinque argenteis. Quū itaque argenteus quatuordecim solidorum constituatur, dicēdum est cabi quadrantē, seu sextarium venisse septuaginta solidis, cabū verò integrum, libris turonensibus quatuordecim nostro aere fuisse æstimatum. æstimatio autem capitis asini assurgit ad summam trigintaduorum coronatorum vna cum decē solidis. quod facile videre est rationem inire volenti, modò illud sciat, staterem & siclum pro eodem accipi, & vtrunque æstimari solidis quatuordecim, coronatū vero trigintaquinque solidos valere, vt olim æstimari solebat. Hoc tamen annotatu dignum est, quòd nonnulli caput asini pro solido animante accipiunt, non pro parte eius. sic enim more Gallico dicere solemus, *ung chef de beste*. vbi caput pro integro animali accipimus. Hæc de partibus ephi hætenus dicta sunt.

Illud superest excutere. Mirari enim aliquis merito poterit, in quem vsus tati emeretur fex illa columbina. Sunt qui dicant ad ignem construendum: quod minimè credibile est, cum nec huiuscemodi materia ignem foueat, nec tam abundans esse poterit, vt ciuitati satis esse possit. Existimant alij in strumis columbinis recondita granula nondum digesta, empta fuisse ab his qui in ediam patiebantur.

At nec

RATIO.

24

At nec id quidem fidem meretur, nam vnde illis tanta copia, vt columbos alerēt, cum deesset pabulum tribus aut quatuor equis alendis? Rectius ergo sentit Iosephus, quòd fece illa columbarum vtebantur obsessi vice salis. quæ sanè misera conditio summæ calamitaris specimen dabat. Nunc ad alia.

Sequitur de amphora Parisina, & partibus eius.

Amphoram verè cubicam Parisinam ita describimus, vt sit vas amphoreum, habens aream & latera ex omni parte pedalia ad pedis Parisini rationem: continebitq; vncias mensurales pollicares mille septingentas vigintiocto. Nam hunc numerum reddunt duodecim vnciæ cubicæ multiplicatæ. qui numerus ad libras mensurales redactus, ita vt ex vncijs duodecim libra vna constituatur, emergent centū quadragintaquatuor libræ mensurales, seu semifextarioli, quos librales esse diximus, cuius numeri medietas bilibres cheopinas perficit, hoc est sextarios Parisinos duos & septuaginta, totidemque sextarios recipit amphora Attica: verum sextarij illi minores sunt Parisinis besse drachmisque duabus: idè que longè maior est amphora Parisina, quam Attica. quod facilè ex abaco colligitur. Siquidem Attica quartarios Parisinos duodecim, heminas tres recipit: georgica septemdecim, heminam vnam, & tres drachmas complectitur. Hippoiatrica quartarios sedecim, pintam vnam, vncias sex, & drachmas quatuor habet. Romana comprehendit quartarios Parisinos nouem. Hæc autem Parisina,

quum cētum quadragintaquatuor heminas habeat, necesse est vt cheopinas in subduplo septuaginta-duas, pintas verò numero dimidiato recipiat, videlicet trigintafex, quartarios autem ad dimidiū præcedentis numeri decem & octo. Est ergo hæc amphora vt Georgicæ capacitati proxima, ita superat Atticam penè in sesquialtero, hippoiatricam in sesquioctauo, Romanam verò in duplo, neglectis hoc loco aliquot minutijs amphoræ Romanæ. Nam bis nouem sunt decem & octo. Iam autem supra diximus eandem esse Atticæ Hebraicæque amphoræ rationem. Horum omnium quæ diximus, probatio pendet ex abaco: quem si consulueris, luculenter agnosces rem ita se habere vt diximus. Si igitur mēsurā aliqua designatur, decem & octo quartarios continens, illa merebitur amphoræ Parisinæ nomē. Quæ res non parum momēti adferet, ad æquandas & conciliandas omnes ditionis Gallicæ mensuras, si ab amphora verè geometrica tanquam à centro, dupla proportionē ascendendo cōstituerentur mēsuræ, subdupla verò descendendo progressus esset ad infimas. Verum de ea re viderint legislatores. Satis sit nobis facilem ad hæc parasse viam. Huius capacitatis mensuram, nostri municipes hemimedimum appellant, Gallicè *ung minot*, quo fit, vt amphora geminata sit medimnus, Gallicè *une mina*. Hic cessent vmbre coniecturarum, vbi demonstrationis & experientiæ certissimus fulgor accedit. In his enim quærere coniecturas, est in luce inuestigare tenebras. Nos ad reliqua pergimus.

Vrna Parisina medietas amphoræ, ex his quæ in amphora dicta sunt constat, quòd libras mensura-

les

les seu semisextarios heminasve Parisinas duas & septuaginta recipit, bilibres verò cheopinas trigintafex, decem & octo pintas, quartarios nouem. quæ ratione æqualis est amphoræ Romanæ, estque ad eam quæ proximè sequitur, mensuram sesquitertia. siquidem tres bossellos seu modios Parisinos amphora nostra capit.

Bossellus & brochus mensuræ Parisinæ, vna libridorum capax, altera verò aridorum, vulgato vsu quartarios sex, pintas duodecim, cheopinas vigintiquatuor tenent. Sunt ergo hæc mēsuræ ad amphoram subtriplæ. nam ter sex sunt decem & octo. ad vrnā verò sesquialtero minores. & ad sextarium Parisinum, qui proximè sequitur, sesquialteram proportionem habent: vt sex ad quatuor. hæc mensura cum sit triens amphoræ, modius minor appellari potest.

Sextarius Parisinus maioris modij portio trigesima sexta, quem eo consilio aut occasione ita appellatum existimo, vt senarij nomen habeat, à quo tanquā à radice quadrata, numerus sextariorū modij Parisini consurgit. siquidem sexies sex sunt trigintafex, qui numerus sextariorū modium implet. Quum autem modius Parisinus maior, cētum quadragintaquatuor quartarios habeat, necesse est hūc modium minorem quatuor tantum continere quartarios. multiplica trigintafex per quatuor, & intelliges verum esse quod dico. Excedit autem Romanum modium in sesquitertio, ab Hebraico verò fato vno tantum hemina Parisina superatur, exceptis paucis admodum minutijs, quæ in Hebraicis mensuris explicatur. Quòd si veterum placita ex-

d

MENSVRARVM AC POND.

Et consideres, inuenies suarum amphorarum trientes modios merito appellari posse, ad similitudinē modij Romani, qui triens est amphoræ Romanæ: sati Hebraici, quod est tertia pars ephi. Ideoq; merito modius Hebraicus dici potest, sicut & tertiariorum medimni georgici, modius georgicus merito dicitur. quo fit, vt brochus seu bossellus amphoræ Parisinæ, triens modius amphoræ appellari possit. Modium amphoræ dico, vt sit nota discriminis inter hunc & modium maiorem, qui absolute modius appellatur. Hæc mensura proximè accedit ad satum Hebraicum, quod in abaco probauimus quatuor habere quartarios, & heminam vnam.

Quartarius Parisinus duplici ratione ita appellatur. nam & quatuor sextarios bilibres seu minores comprehendit, & quartò repetitus æquat sextarium maiorem, vt nuper ostendimus. Capit ergo pitas duas, cheopinas quatuor, semifextarios octo, minor est enim congio Romano, hemina vna. Id te docebit abacus, quare dici poterit congius Parisinus. Superatur etiam ab Attico choe quadrante heminae vnius, & à gomor mensura Hebraica, semifextariolo vno, vncijs sex, drachmis tribus. Possunt itaque hæ mensuræ congij appellari, ita vt gomor sit Hebraicus congius, chus vero Atticus, & quartarius Parisinus congius appelletur. Tametsi enim hæ mensuræ sibi ex æquo non omnino respondeant, modico tamen excessu sunt impares. Est autem hæ mensura Hebraica huic quartario dupla, superantibus tantum sex vncijs, & ad sextarium Parisinum subdupla, eo quæ diximus minutiarum excessu neglecto. Hactenus de Parisina amphora, & partibus eius di-

ctum

RATIO.

26

ctum sit. Iam restat tertiam partem, quæ superest, absoluere, qua tractandum est de his quæ supra amphoram sunt mensuris. Nouissima huius operis parte tertiam mensurarum classem, inuerso tamen ordine, recensere operæ precium est, sumpto à minoribus exordio, quas simul cum exteris, iuxta suæ capacitatis molem collocare studebimus.

Maiorum itaque mensurarum minima est demesum cibi mensura menstrui, aliàs sytometrion seu tritici mensura apud Lucā 12. vocatur: Quis putas fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, vt det illi in tempore tritici mensuram? Cōtinet autē demesum modios Romanos quatuor, sextarios verò quatuor & sexaginta sicq; mense in triginta dies diuiso, diebus singulis duo sextarij respondent, superantibus corolarij vnde aut quatuor sextarijs, aut duobus. Mensis enim quandoq; vnū & triginta dies habet. Ex abaco autem cōstabit, demesum recipere quartarios duodecim, & præterea sextarium vnū, tribus tantū drachmis superantibus, & scriptulo vno: id exigit exacta calculi obseruatio. Est ergo ad vnam Parisinā fermè sesquialterum. modium verò seu bossellū excedit fermè in duplo, quū sit ad Romanum modium quadruplum: Aequat fermè Atticā amphoram, vna tantum hemina dempta, & minutulis aliquot fragmentis: Romanam superat pene ad sequitertium: Ideoque in ordinem maiorum mensurarum redactum est. Nā minus est Parisina amphora in subsexquialtero. Sic fit, vt duo bosselli Parisini, paulò plus minusve demesum Romanū absoluant: cum modius iste Parisinus sit fermè duplus ad Romanum.

411

MENSVRARVM AC POND.

est autem medimnus Atticus apud Romanos sesquidemsum, siquidē ad mensē & semissem diarium pabulum suppeditat, etiam cum duorum aut trium dierum excremento. Nam cum sesquimensis quadragintaquinque sexve dies comprehendat: medimnus iste Atticus octo & quadraginta chœnicas complectitur. Est autē chœnix hemerotrophis, seu diarij pabuli mensura. Nec mireris, quod demensum Romanum quatuor modios, medimnus verò tres tantum Atticos comprehendat, vt pote medimni trientes. Nam modius Atticus est ad Romanū sesquitercius, vti quatuor ad tria. Tres igitur modij Attici quatuor Romanos æquant. Sed illud mirum videri potest, quod cum medimnus sit æqualis demenso Romano: quī fit, vt medimnus sufficiat alimento sesquimensu, cum demensum Romanū non nisi ad mensē victum suppeditet? Desines mirari, si perpendas Græciam orientalem parciore esse cibi, quā Romam occidentalē. Vbi enim amplior æstus viget, ibi maior viget frugalitas. Nam vti in hyeme, ita & Septentrionem versus ventres sunt calidiores. Sic fit, vt chœnix Romana sit auctior Græca fermē ad sesquialterum. Chœnicē voco pabuli panici seu triticarij diurni mensuram.

Iam de artaba, barbara quidē & peregrina mensura, ordo quantitatis exigit vt differatur, quam varie descriptam in incerto reliquerunt authores: qui cum de ea nihil certitudinis attulerint, nihil mirum si a vero recedētes, sibi ipsis non cōstent. At si propius inspicere velimus, habebimus tandem fixam & solidam de sua mole & capacitate sententiam, ex Septuaginta interpretū testimonio, qui super Esaiā

vbi

RATIO.

27

vbi legimus: Triginta modij sementis facient modios tres: ita reposuerunt. Qui seminat artabas sex, recipiet mensuras tres, pro tribus modis tres mensuras, & p triginta modis sex artabas reddiderunt. Quo fit, vt decem modij duas artabas reddant, & quinque modios quæq; artaba contineat. Quod si verū est, ex modij capacitate constat artabā vnam quartarios Parisinos quindecim, sextariū bilibrem, vncias sex & scriptulum cum tertia scriptuli recipere. quod facile cognoscitur, si ad demensum vñū adieceris modium. est enim artaba ad ipsum sesqui quarta. Quod ergo scriptū est Daniel. 14. Erat idolum apud Babylonios nomine Bel, & impēdebatur in eo per dies singulos simile artabæ duodecim, oues quadraginta, & vini amphoræ sex. Duodecim artabæ, si rationem quis inire velit, centū nonagintaquatuor quartarios complent, vncias quinque, drachmas verò duas. Amphoræ verò (quas fuisse Atticas Græca editio docet, quibus etiam æquales sunt Hebraicæ) cum sint numero sex: in summa cōstituunt quartarios septuagintaquatuor, & sextariū Parisinum, seu cheopinam vnam.

Hoc loco iuxta suæ capacitatis ordinem, medimnus Parisinus statuendus est, quem nos minam vernacula lingua *une mine* appellamus: bis Parisinam capit amphoram. Qua ratione quartarios triginta sex comprehendit. Medimnum Atticum amphoræ Hebraicæ æqualem tripla proportione superat, depto quartario & semifextariolo, quem tres Atticæ amphoræ supra medimnum recipiunt, fermē duplus ad medimnum georgicum, vt quem geminatum superat quartariis duobus, dempta cheo-

c. 33

pina, drachmis sex. Hippoiatricū verò medimnum continet etiam geminatum, vnā cum tribus quartariis, demptis vncii decem & nouem, quæ faciunt sextarium Atticum cum vna vncia.

Proximè sequitur cadus Gallicus, quē vulgò caquum appellant: qui cum sit triens modij Parisini, comprehendit quartarios octo & quadraginta. Hic enim numerus tertio repetitus, centū quadragintaquatuor quartarios efficit, quos de integro modius Parisinus recipit.

Sequens est ex ordine mensurati, mensuræ Hebraicæ quam letheg appellant, meminisse. Est autē chori medietas, quare quinque ephi seu medimnos Atticos habet: quod medimnus duodecim quartarios & heminas tres Parisinas recipit. Habet igitur letheg, sexagintaduos quartarios Parisinos vna minus hemina, nec multū recedit à semodio Parisino. De hac mensura Osee 3. Fodi eam mihi quindecim argenteis, & choro hordei, & dimidio choro hordei. Vbi pro dimidio choro ponitur letheg.

Haymo in Osee, chorū hordei & semissem quadragintaquinque modis comprehendit, & id quidem rectissimè. Chorus enim decem epha: epha autem tria sata, seu modios (vt dictum est) Hebraicos complectitur. Est igitur sesquichorus satorum seu modiorū quadragintaquinque: vt chorus triginta, letheg verò quindecim sata modiolūve capiat. Verba Haymonis hæc sunt: Quod autem sequitur: Dies multos expectabis me; ad præsens pertinet tempus, quo populus Iudæorum, qui quondam quindecim argenteis & quadragintaquinque modis hordei conductus, post incarnationem Domini eiusdem

eiusdem videlicet sponsi aduentum viri sui expectat. Hæc ille. Quæ omnia dictis quadrant vel ad minimum assem. De choro autem mox sequetur.

Hic legitimo ordine locum tenet sextarius triticarius Parisinus, quaternas capiens amphoras, geminos medimnos, modios seu bossellos duodecim, quartarios duos & septuaginta. Hic tertius sextarius est aridorum, quum duo priores Parisini liquoribus mensurandis inseruiant, scilicet bilibris sextarius, & is quem modij trigessimam sextam partem esse diximus.

Chorus siue Chomer apud Hebræos mensura non incelebris, decupla ad batum siue ephi, de qua Ezechielis 45. Ephi & batus æqualia, & vnus mensuræ erunt. vt capiat decimam partem chori batus, & decimam partem chori ephi. Ex his autem quæ nuper dicta sunt, continet quartarios centum vigintrites cum tribus sextariis Parisinis, iuxtaque amphoras septem, minus scilicet quartariis duobus & sextario vno. Proinde chori ad amphoram Parisinam analogia facile æstimationem docebit, qua redimi olim oportebat agram hordeo constitum: quando ex Leuitici 27. capite constat iuxta mensuram sementis æstimandum fore precium agri, ita vt chorus hordei annuo proventu quinquaginta sicli argenti æstimaretur. Efficiunt autem quinquaginta sicli, nostro ære libras turonicas trigintaquinque. Quo fit, vt hordeaceus ager vnus amphora ferax, hac ratione redimendus sit quinque libris turonicis. Quocirca respōdet Mosaicū istud institutum placito vsuque quotidiane, quo terræ dimensio

(quã acram vocât) quatuor virgatas in se comprehendēs, precio tēperato æstimari solet quadraginta libris turonicis . Profert autem suo cultori annuo prouentu medi mnos quatuor, seu amphoras octo. Chorus verò (vti iam dictū est) capit amphoras septem, nisi quòd deficiunt quartarij duo, sextarius vnus: quo fit, vt choro aptissimè congruat precium trigintaquinque librarum turonicarum.

Quum autem ea quæ dicta sunt, validis innitantur fundamentis: illud mirum videtur, quòd Iosephus ait valere medimnos Atticos vnum & quadraginta. Nam luculenter ostendimus medimnum & epha esse eiusdem capacitatis. Rursumque ex Ezechiele probatum est, chorum solum decem ephi continere. Quare non amplius capere potest, quam decem medimnos Atticos. Ideòq; siue Iosephus ita dixerit, siue eius interpres ita reposuerit, siue aliàs fuerit codex mendosus, non possunt hæc omnia apertissimæ luci veritatis vllas tenebras offundere. Nam & istud pugnat cum omnium Hebræorū placitis. Aiunt enim Hebræi vno consensu, ephi tria fata tenere. Qua ratione fatum plusquam tredecim medimnos Atticos caperet. quod asseri nullatenus potest. Adde quòd Rabbi Salomon (qui Gallus erat Trecensis) chorum & chomer in suis cōmentariis adserit Gallicè appellari *ung muy*, hoc est modium. Ita mihi adseruit domin⁹ Paulus Venetus, olim professione Hebræus, nūc sacri baptismatis vnda renatus, apud Parisios Hebraicarū literarū interpres, Christianus. Ad hoc facit, quòd si chorus vnum & quadraginta medimnos Atticos caperet, ea ratione ad modulum Parisinum contineret quinque

mille

mille septem quartarios, & semifextariolum vnum. Quæ res omnem fidem exuperat. Nostrum autem in hac re iudicium, credibilius facit ipsa rei experientia. Nam modius Parisinus cētum quadragintaquatuor quartarios tenet. Quod non longè abest à mēsurâ chori, quam supra explicuimus, & centum viginti quartariorum esse diximus. Nec prætereundū quod supra recensuimus, partem sexagesimam chori, quæ est primitiarum debita mensura, duos quartarios cum quarta cheopinæ in se comprehendere: redditque semissem sati Hebraici.

Modius Parisinus sextarios bilibres seu cheopinas quingentas septuaginta sex, pintas verò ducentas octoginta octo, quartarios centum quadraginta quatuor absorbet, & amphoras Parisinas octo. superat chorum Hebraicū quartarijs viginti, vna tantum hemina Parisina dempta. quo fit, vt chorus fermè septē amphoras Parisinas capiat. Ex hoc sesquimodium describere facile est, quem Galli appellant *une queue*. Semodium istum fermè implebant sex hydræ positæ in Chana Galilææ, si metretas ternas singulæ hydræ continerent: si verò binas, parū aberant à capacitate modij. Id constare potest ex abaco.

Culeus omnium mēsurarum vt nouissima, ita & maxima: ea enim authore Fannio nulla est maior mensura liquoris. Capit autem viginti amphoras Romanas, vno omnium authorum consensu: attestante etiam Plinio, qui lib. 14. cap. 4. sic ait: In cubis setinisque agris sæpenumerò septenos culeos singula ingera, hoc est amphoras centenas quadragenas, multi dedere. Quas amphoras si partiaris se-

ptenario, septies viginti emergent. Sic fit, vt culeus viginti amphoras capiat Romanas. Romana autem amphora quartarios nouem, heminam vnam, vncias sex, drachmas septem, scriptula duo: Parisina vero decem & octo, hoc est bis ferme amphoram Romanam tenet. Quid ergo clarius inferri potest, quam culeum decem tenere Parisinas amphoras? Adde tamen sunt fragmenta & minutia, quas supra noue quartarios amphora Romana tenet, quibus adiectis culeus definiendus est capacitatem centum octogintatrium quartariorum, cum tribus sextarijs, adiectis sex vncijs, quinque drachmis, & scriptulo. Ceterum ampliores sunt & capaciores quae sequuntur. Modius siquidem triticarius recipit medimnos vigintiquatuor, amphoras duplato numero quadraginta octo Parisinas. Quae omnino mensura & sesquiculeare dolium, & chorum Hebraicum non parua quantitate superat, nam doliū sesquiculeare ab antiquis usurpatum triginta amphoras Romanas sua capacitatem absorbet. Chorus etiam a Iosepho designatus, si medimnos Atticos vnum & quadraginta habuit: quartarios quinquies mille & septem cum hemina vna Parisina continebat. Sed & tertij Reg. septimo scribitur decem fuisse luteris seu conchas aeneas, quarum quaeque tenebat quadraginta batos, hoc est quadagesies duodecim quartarios, & heminas tres cum duabus drachmis: qui in summa reddunt quadringentos nonagintaquinque quartarios, & vncias decem. Erant ergo conchae illae seu luteris ferme triculaeares. Addamus & mare aeneum, quod tria millia metretarum comprehendebat. Metreta vero ex di&is, duodecim quartarios & heminas tres capit,

cum

cum duabus drachmis: quo fit, vt mare illud aeneum ultra nouem millia heminarum, vncijs neglectis, triginta sex millia quartariorum contineret. Sed haec nihil ad culeum. Haec siquidem capedines immensae non sunt ad dimetiendos liquores designatae, vt culeus. Est igitur summa mensurarum. Alias autem culeus recepto vsu authorum, accipitur pro vase quodam coriaceo ad puniendos parricidas legibus instituto, de quo Iuuenalis ita cecinit:

Quis dubitet Senecam praeferre Neroni?

Cuius supplicio non debuit vna parari

Simia, non serpens vnus, non culeus vnus.

Priusquam ad caetera progrediar, illud de mari aeneo adiungendum, quod non ex aequo ter mille metretas, sed bis mille batos contineat: vt supra in epha ex Nicolao de Lyra docuimus: quare potius culeus sumendus est ad rationem batorum duum millium. Quo fit, vt quinquaginta luteris ex aequo implere potuerint mare illud, seu labrum fusile aeneum. Luteris enim singuli quadraginta batos capiebant. Quinquagesies autem quadraginta, bis mille reddunt. Multiplica itaque quadringentos nonagintaquinque quartarios & vncias decem, quos luteris mensura continet: vt in culeo videre potes. Hoc inquam multiplica per quinquaginta, habebisque quartariorum numerum ambitu maris fusilis comprehensorum. Nam bis mille bati, continent quartarios vigesies quater mille septingentos quinquaginta, & vncias quingentas. Vnciae autem quingente, quatuor millia drachmarum iusto calculo perficiunt. Cum ergo hemina Parisina ex his, quae eo loco dicta sunt, tredecim vncias & drachmam vnam in se recipiat: calculo deprehenditur

MENSVRARVM AC POND.

quater mille drachmas, triginta octo heminas, cum decem drachmis comprehendere. Sic ergo pro vncijs quingentis adiunge quartarios quatuor & heminam vnam: quod superat, minutulum est. Sic fit, vt vniuersa maris fusilis capacitas, summa quadrante, recipiat vigesies quater mille septingentos quingenta quartarios & heminam vnam: bis mille batis labro illi Aeneo iuxta scripturæ autoritatem attributis. Hic ne quis aberret sciendum, quod cum 3. Reg. 7. mare istud fusile Aenei duo millia batorum capere dicatur: alio nihilominus loco, nepe 2. Paral. 4. æditione nostra comprehendere dicitur ter mille metretas. Quæ omnia vera sunt. Cõciliantur enim hi duo loci interuētu æditionis Hebraicæ, quæ sic habet: faciēti impleri mēsuras tria millia cõtinebit. De mēsuris loquitur Hebraicis, nepe de batis: nulla mentione facta de Atticis metretis. Vt ita intelligamus, quod communi vsu mare Aeneum continebat bis mille batos. Si autem impleretur vsq; ad summum, affurgere posset capacitas vsque ad ter mille batos, mensura scilicet supereffluēte. Hoc est quod textus Hebraicus dixit, faciēti impleri. Lege Cardinalem Caietanum super eo loco. Partitione demum facta per centenos quadragenos quaternos quartarios, qui mensuram modij Parisini implent, prodibit numerus modiorum, mare illud Aeneum complere valentium, qui sunt eentum vnus ac septuaginta modij, vna cum quartarijs centum viginti sex. Sunt autem nostra ætate vasa multo capaciora, vt quæ vix trecentis modijs impleantur: qualem aiunt esse capedinem Sifertiensem, quam diuo Bernardo tribuunt.

Althamerus

RATIO.

31

Althamerus in Germaniam Cornelij Taciti, Erpachium cadum stupendæ (vt ait) capacitatis hoc carmine celebrat:

Quid vetat Erpachium vas annumerare vetustis

Miraclis? quo non vastius orbis habet.

Dixeris hoc rectè pelagus, vni que paludem:

Ne stare quæ Bacchi nocte dièque fluit.

Fac Bernhardæ voces quot Sifertia fratres:

His que tui omnigenos ordinis adde viros.

Annua præbebit cunctis hæc pocula trulla,

Nondum dimidio deficiente mero.

Securè Erpachij fratres sorbere, lagena

Hæc salua est, vobis nulla timenda sitis.

Vereor ne licentiosè nimis atque indulgenter, cum asserere audeat, dimidiatum illum cadum sufficere Sifertienſi cõuentui toto anno refocillando: cum satis constet ingentem illum culeum Sifertienſem trecentorum penè modiorum esse capacem. Ille verò cadus Erpachianus octo & viginti pedum longitudine protenditur, nouemque pedibus in altum erigitur. Nos autem vidimus ipsi apud diuæ Barbaræ cœnobium in Augea Neustriæ visendam ac suspiciendam vasis capedinem, diametro pedum nouem, longitudine verò decem & octo. Pergit autem Althamerus suæ capedinis vastitatem demonstrare, asserens eam Rhenanæ mensuræ octoginta duo plaustra tenere. Plaustrum autem vult esse vrnarum duodecim. Porro vrnæ hemiamphoriam esse nemo est qui ignoret, nouemque continere quartarios. Quos si diodecade multiplicaueris, habebis in plaustro vno quartariorum ogdoadem centuriæ accedentem. Deficit ea mensura à modio Parisino

MENSVRARVM AC POND:

quartarijs sex & triginta. Vide igitur quàm longe absit à centum modijs Parisinis, vt ne dicam, aut ducentis, aut trecentis Erpachiani huius vasis capacitas. Ex hoc vno reliqua disce.

Hæc de his dicta sint, quæ certam aliquam mensuram suo significatu comprehendunt.

Sunt & aliæ nonnullæ vasorum nomenclaturæ: quæ quoniam nulli mensuræ additæ sunt, non merentur priorum inscribi catalogo.

Sunt enim vasa quædam ad condendos asseruandósque liquores constructa, quale est dolium promiscuæ indifferentisque mensuræ, ex quo in amphoras vel cados vinum diffunditur.

Tina vas eliquandis racemis aptum, cuppa calcadis congruum, & cuppula, Gallicè *tine*, *cuae*, *cuiuer*. Cuppam tamen ad mensuram referri diximus apud Narbonenses.

Sunt quædam alia traiectitia vasa, quale est cenophorum, à vino ferèdo nomè deductum. nos flacones dicere poterimus, *barros*, *bouteilles*. Aliqui gestatoria doliola summatas appellant.

Sunt & alia quæ à figura fortiuntur appellatione, vt orcha vas vinarium & oleariû, orchæ belluæ marinæ similitudinem habens. Huius meminit in Aureliano Vospiscus. Aurelianus (inquit) vehementer delectatus est phagone, quem edacem seu comedonem meritò dixeris, qui vno die aprum integrum, centum panes, veruecem & porcellum comederet: biberet autem infundibulo appposito plus orcha. Hæc ille.

Gutturnium ad modum gutturis seu colli incurui guttatim liquorem infundens.

Cucuma,

RATIO:

32

Cucuma, quo vase vt plurimum æneo balnea ex-
plentur & implentur, vas est ad cucumeris figuram
fabrefactum, Gallicè *coquemart*. Hinc beata Agnes
apud Ambrosiû: *Dij tui ærei sunt, ex quibus cucu-*
mæ melius fiant ad vsus hominum. Trulla quoq;
vas est funditus amplum, in summo verò angustius,
quemadmodû & phiala: sic lagûcula, lecythus, guttû
olearium, cymbiû vas ad cymbæ similitudinē con-
flatû. Postremò quædam sunt, quæ significatum ha-
bêt promiscuum, vt hydria vas aquarium, scyphus,
phiala, Hebraicè *sephel*, aquiminariû vas ad fundē-
dû quoquouersum aquas idoneû. Hebræi autē vtū-
tur hac dictione *salis* pro mensura magna. Psalmo
80. *Potum dedisti nobis in lachrymis in mensura,*
subaudi magna. Quo loco diuus Hieronymus repo-
nit tripliciter, hoc est ad longum, latum, & profun-
dum: Gallicè dicere solemus *tout au long* & *tout au*
lé. Esaiæ 40. *Mensus est in mensura puluerem terre,*
id est triplici dimensione. Serias appellare pos-
sumus vasa, quæ veluti sera clauduntur, vt flacones
& cætera huiusmodi vasa, quæ clausuram habent.

Fidelia, nostri filletam appellant, de qua Persius:
Nec tamen inuideas, quòd multa fidelia putet
In locuplete penu.

Post hæc, eorum quæ toto opere fufius enarrata
sunt, epitomen quandã seu anacephaleosin ac bre-
uem recordationem sine cetero opere precium esse
visum est. In primis sextariorû librarumq; mensu-
ralium abacû, & eius explanationem proponemus.
• Sequitur figura, qua inter se conferuntur sexta-
riû, Atticus, Hebraicus, Romanus,
& Parisinus.

AD PROMPTE CONFERENDAS EX-
teras omnes menfuras cum Parisinis, abacus.

Sextarij at tici, feu lo gi hebrai ci.	Librae me surales Ro manis cō. munes Græcis.	Sextarij Romani.	Vncia Ro mana	Drachma Romana.	Sextarij Parisini.	Vncia Ro mana	drach Romana
Vnus	Sesq̄ libra.	0	18	0	0	0	0
2	3	1	16	0	1	9	6
4	6	3	12	0	2	19	4
6	9	5	8	0	4	3	0
8	12	7	4	0	5	12	6
10	15	9	0	0	6	23	4
20	30	18	0	0	13	20	6
30	45	27	0	0	20	18	0
40	60	36	0	0	27	15	3
50	75	45	0	0	34	12	4
60	90	54	0	0	41	11	6
70	105	63	0	0	48	9	0
80	120	72	0	0	55	6	3
90	135	81	0	0	62	3	4
100	150	90	0	0	69	0	6

pro

Pro huius abaci assequenda intelligentia hæc an-
notatu digna visa sunt. Primum id præfari operæ-
precium esse visum est.

Vbi plures sunt sextarij, ibi minor est capacitas
vbi verò pauciores, ibi receptio maior. Huius rei sit
istud exemplum in abaco. Plures sunt Attici sexta-
rij quàm Romani, & Romani quàm Parisini: proin-
de Atticus minor est Romano, & Romanus Pari-
sino. Cuius enim partis aliquotæ denominatio mi-
nor est, illa erit maior: si verò maior, denomina-
tio illa erit maior. Nam octava pars rei cuiusq̄ iam
minor est quarta eiusdem: cum tamen denominatio
octavæ partis maior sit quàm denominatio quartæ.

Secundū præfatū est: Sextarius Atticus habet vn-
cias 18. id est, librā Romanam & semissem. Sextarij
verò hemina vncias novē. Sextarius verò Romanus
viginti vnciarū est. Libram ergo cōtinet & bessē:
huius hemina est vnciarū decem. Sextarius vtiq̄; Pa-
risinus duas habet libras Parisinas, hemina verò
vnā. Cum autē libra Parisina superet Romanam in
sesquidigito, vt suo loco monstratū est superat igitur
Parisina Romanam in vncia & sexta parte di-
giti, quæ est drachma: quocirca hemina Parisina ha-
bet tredecim vncias, drachmā vnā. Sextarius verò
bilibris libras Romanas duas capit cū duabus vn-
cijs, drachmis totidem, hoc est vigintisex vncias, &
duas drachmas.

Tertium præfatū: Hinc apertè sequitur, quòd sex-
tarius Parisinus superat Romanum in selibra, dra-
chmisq̄; duabus: Atticum verò superat octo vncijs,
duabus drachmis, Romanus autem superat Atti-
cum duabus vncijs.

MENSVRARVM AC POND'

Quartum præfatum : Prædictis quoque consen-
taneum est, quoddam chœnix Attica, quæ est sesquise-
xtarius Atticus, vigintiseptem habet vncias æquales
fermè sextario Parisino, vt quem sex tantum dra-
chmis superet. Vide quàm parum absit inter cheo-
pinâ nostram bilibrè, & veterum chœnicè. Id quod
aliudè agnosces, si modò memineris medimnū At-
ticum, cōplecti chœnicas seu hemerotrophes octo
& quadraginta, totidemque cheopinas duobus
bossellis Parisinis comprehendi, qui fermè æquant
demensum Romanum : vt suo loco ostenditur.
Chœnix tamen alia omnium tenuissima consti-
tuenda est, ex Honorij & Theodosij imperatorum
instituto, præeunte tamen lege. xij. Tabularum,
quæ diurnum demensum his qui detinentur in vin-
culis, ita designat. Carcere (inquit) detentus, si vo-
let, suo viuato : ni suo viuat, qui eum vinctum ha-
bebit, duas libras farris in dies dato. Demensum
istud diurnum duas libellas continet. Libellam au-
tem ita describit Rhemnius Palæmon:

Attica nā minor est, ter quicq; hâc deniq; drachmis

Et ter vicenis tradunt explerier vnam.

Atqui hæ septuagintaquinque drachmæ, nouem
adimplent vncias cum drachmis tribus. Duæ ita-
que libellæ vncias decem & octo, drachmis sex adie-
ctis, ex æquo perficiunt. Chœnix itaque ista leuissi-
ma, sextariū Atticū sex tantum drachmis superat.
Qua de re in l. Iudices. C. de episcop. audien. ex im-
peratorum Honorij & Theodosij cōstitutione: qui
diurnum vinctorum cibū, libellis duabus aut tribus
commentariensis arbitrato definiendum decernūt.
Consule Alciatum, parergou iuris lib. I. cap. 17.

Aliud

RATIO.

34

Aliud præfatum:

Chœnix Georgica, sesquisextarius est Georgicus,
Castrensi sextario fermè æqualis: hic enim quadra-
ginta vncias, illa verò semissem superaddit. Conti-
net igitur tres Parisinas heminas superante sesqui-
digito, hoc est vncia & drachma.

Aliud præfatum:

Non tam ex aliorum placitis, quos à recti linea
desciuisse constat, quàm ex certissima calculi ratio-
ne ostendit hic abacus, pronam facilemque metho-
dum ad inueniendam symmetriam seu adæquatio-
nem, inter peregrinas Parisinasque mensuras. Feci-
mus enim hoc labore, quoddam citra laborè lector quas
cunq; volet mensuras conferre mutuo possit.

Hac igitur arte amphoræ Atticæ cum exteris
symmetriam deprehendere poteris. Siquidem vi-
debis ex abaco septuagintaduos sextarios Atticos,
sexagintaquatuor Romanos, librâque & trien-
tem perficere. Sic ergo Attica excedit Romanam in
sextarijs sedecim, quæ Romana quadraginta octo
sextarios habet, sicque eam fermè excedit in sesqui-
tertio: nā ter sedecim sunt quadraginta octo. Restat
solum libra cū triente, hoc est vnciæ sedecim: quæ ob-
stât, quo minus sesquitertia ratio integrè seruetur.

Ex eodem quoq; abaco inuenies septuaginta sex-
tarijs Atticis correspondere Parisinos octo & qua-
draginta, & vncias nouem: quibus ex eodem abaco
addendi erunt sextarij duo, qui in Parisinis notulis
capiunt sextarium vnum, vncias nouem, drachmas
sex. Habes itaq; sextarios Parisinos quadraginta no-
uem, vncias decem & octo, quæ sextarium Atticum
reddunt, & tres drachmas: quæ omnia æquant am-

e ij

MENSVRARVM AC POND:

phoræ Atticæ, seu etiam Hebraicæ capacitatem.

Illud quoq; deprehendes ex abaco: quòd cum amphora Romana quadraginta octo sextarios Romanos capiat, quadraginta quinque Romanis correspondere quinquaginta Atticos, Parisinos verò triginta quatuor, vncias duodecim, quatuor drachmas. Adde ergo tres sextarios Romanos ad perficiendū octo & quadraginta, quibus in Atticis quatuor sextarij correspondent: sic erunt quinquaginta quatuor Attici æquantes amphorā Romanā, adiectis duodecim vncijs. Quòd si exactam rationē inire velis, habebis pro quadraginta octo Romanis, Atticos quinquaginta tres, vncias sex. In Parisinis verò notulis, pro tribus Romanis habebis sextarios duos, vncias septem, drachmas quinque, & duo scriptula: quæ omnia si addideris triginta quatuor sextarijs Parisinis, vncijs duodecim, drachmis quatuor: inuenies sextarios Parisinos triginta sex, vncias viginti, scriptula duo: quæ summa respondet amphoræ Romanæ ad rationem moduli Parisini.

Adde etiam symmetriā amphoræ Georgicæ cum mensuris Parisinis. Quum enim georgica centum sexaginta duas libras capiat, inuenies in abaco centum quinquaginta libras mensurales, valere sextarios Parisinos sexaginta nouem, drachmas sex: quibus iungendæ sunt duodecim libræ: quæ ex abaci correspondentia in Parisinis sextarios quinque, vncias duodecim, sex drachmas perficiunt. Quibus in vnum cōiunctis, in vnam summam coire facies sextarios Parisinos septuaginta quatuor, vncias tredecim, drachmas quatuor. tredecim autem vnciæ & drachmæ

RATIO.

35

drachmæ duæ libram Parisinam seu semisextariolum perficiunt.

De hippoiatrica verò, constat illam tenere libras centum quadraginta quatuor: quæ vt conferas cum Parisinis mensuris, ex penultimo tabulæ loco, inuenies libras centum triginta quinque, valere in Parisinis sextarios duos & sexaginta, vncias Romanas tres, & drachmas quatuor: adde nouē libras, quibus in Parisinis respondēt sextarij quatuor, vnciæ tres. Ex his omnibus colliges sextarios Parisinos sexaginta sex, cum sex vncijs, quatuor drachmis. Hæc vt diffusè declarata sunt, sigillatim perstringere libet.

Amphora Attica seu Hebraica habet sextarios Parisinos quadraginta nouem, vncias decem & octo, drachmas tres. qua ratione tenet pintas viginti quatuor, tres heminas Parisinas, vncias quinque, drachmas duas, quartarios verò duodecim, tres semisextariolos cum duabus drachmis.

Amphora Romana ex his quæ probata sunt, continet sextarios Parisinos triginta sex, vncias viginti, scriptula duo, hoc est pintas decem & octo: heminam vnam, vncias sex, drachmas septem, scriptula duo, quartarios nouem, semisextariolum vnum, sex vncias, septem drachmas, duo scriptula.

Amphora Georgica subducta ratione ad modulū Parisinum, habet sextarios septuaginta quatuor, vncias tredecim, drachmas quatuor hoc est pintas triginta septem, semisextariolum vnum, drachmas tres, quartarios decem & octo, heminas tres Parisinas, & tres drachmas. Sunt igitur Georgica Parisinæque amphoræ penè æquales, sicut Attica & Hebraica sibi mutuo correspondent: duæque amphoræ

MENSVRARVM AC POND.

Romanæ amphoram Parisinam & georgicam ferme implent.

Hippoiatrica amphora ex supputatione præcedenti habet sextarios Parisinos sexaginta sex, vncias sex, drachmas quatuor: qua ratione capit pintas trigintatres, sex vncias, quatuor drachmas, quartarios autem sedecim, pintam vnam cum sex vnciis, & quatuor drachmis.

Cæterum Parisinam amphoram ex cubica multiplicatione vnciæ, & calculo verè arithmetico, probauimus continere ceterum quadraginta quatuor libras mensurales seu heminas: quæ numero subduplato reddunt sextarios Parisinos, duos & septuaginta: quo etiam dimidiato numero emergunt pintæ sex & triginta: cuius numeri si accipias semissè, habebis quartarios decem & octo.

Nunc ex amphoræ Atticæ, quæ Hebraicæ æqualem esse probauimus, circumscriptiōne, primùm sequens est, quod chus Attica mensura duodecima pars metretæ continet quartarium vnum, simul & heminæ Parisinæ quadrantem cum medietate scriptuli, seu mensurali obolo vno. In mensuris autem Hebraicis istud de fato elicere promptum est: quod cum sit tertia pars ephi medimni Attici, recipit quartarios quatuor, heminam vnam, scriptula duo. est ergo satū ad modū Romanū ferè sesquitertiū.

Hinc verò sextans ephi seu medimni Attici, habet quartarios duos, semissè heminæ, & scriptulū vnum. Gomor autē decima pars ephi seu medimni Attici, nouem semifextariolos continet, quinque vncias, tres drachmas, scriptulum vnum, cum semissè, cum minutis reliquis suo loco descripris, habet ergo

RATIO.

36

go quartarium ferme & cheopinam.

Ex amphoræ Romanæ capacitate modulis æquata Parisinis planè sequitur, vnam Romanam continere quartarios quatuor, pintam & semissè heminæ, vncias tres, drachmas quatuor, & dimidium scriptulum.

Modius verò cum sit triens amphoræ, ea ratione tenet tres quartarios Parisinos, tertiam partem heminæ, vncias duas, drachmas duas, & scriptulū vnum cum duabus tertijs scrupuli.

Congius, bes seu octaua pars amphoræ, pari necessitate comprehendit quartarium vnum cum semifextariolo, & octaua parte semifextarioli: drachmas sex, scriptula duo, & ferme scriptulum vnum. Quia autem demensum sit quadrimodiale, sequens est ipsum tenere quartarios duodecim, heminam vnam cum tertia heminæ, vncias octo, drachmas octo, sex scriptula, seu (si maioris) vncias nouè, drachmas duas: quæ minutie vnà cum hemina reddunt sextarium vnum, tres drachmas cum scrupulo.

Verum artabam probauimus quinq; modios in se recipere: quo fit, vt in summa contineat quartarios quindecim, heminam vnam cum duabus tertijs heminæ, vncias decem, quæ est Romana cotylæ, drachmas decem, hoc est vnciam cum drachmis duabus, scriptula quinq; cum decem tertijs scriptuli: quæ si reducantur ad assem, habebis sextarium vnum, vncias sex, totidem drachmas, scriptulum vnum: quum tertia scriptuli, ferme ad hippoiatricæ amphoræ mensuram accedat.

De culeo verò facile est diffinire, cū viginti amphoras Romanas contineat. Romana autem am-

MENSURARVM AC POND.

phora capit quartarios nouem, heminam vnam, vncias sex, drachmas septem, scriptula duo. sic euadet numerus quartariorum centum octogintatruū, adiectis pinta vna cum cheopina, sex vnciis, quinque; drachmis, scriptulo vno. ad hunc modum reducuntur Romanæ mensuræ ad Parisinas.

Nunc metiendæ sunt mensuræ maiores amphora Attica, & in ordinem moduli Parisini redigendæ. De his loquor, quæ amphoram Atticam aliquoties capiunt, quales sunt Hebræicæ letheg, chorus siue chomer. Quum autem letheg sit medietas chori, facile est vnum ex alio colligere. chorus ergo decies continet ephi seu medimnum Atticum.

Iam verò diximus Atticum medimnum capere quartarios Parisinos duodecim, tres semifextarios eū duabus drachmis. hoc numero decies aucto, proueniēt centum vigintitres quartarij, tres sextarij Parisini seu cheopine, vncie duæ, drachmæ quatuor. Huius medietatē letheg continet, scilicet vntū & sexaginta quartarios, pintā vnam, cheopinā cum hemina, vnciā vnam, drachmas duas. Hæc est summa reductionis exterarū mensurarū ad Parisinas.

Nunc se offert occasio differendi de his mēsuris, quæ ad longitudinē spectant, posteaquam de concauis egimus. Qua in re mihi falli videtur, qui scriptorum autoritatē ducem faciūt, apud quos idem est numerus opinionum, qui & capitum. Incedendum potius videtur ratione duce, autoritate verò comite. In progressu autem ordo naturæ seruandus est, vt à minimis tandem per medias ascendamus ad maximas, illud lectorem præmonens, eandem esse apud Hebræos & Gallos dictionem, quæ mensurā

signi-

RATIO.

37

significat, vtpote *mesure*: quæ dictio Hebræica est & Gallica; hoc adiecto, quòd etiā dictio midah mēsuram designat, & quandoq; magnam mensuram, vnde apud eos vir proceræ staturæ dicitur Isch midah, id est vir proceræ mensuræ.

Mensurarum longitudinis & naturalis progressus.

Granum, omnium minima mensurarum.

Digitus granorum quatuor. Sunt qui digitū rotundum vocent fistulæ diametrum ad digitū quantitatē, vt intelligas digitum aquæ ex fontibus fluere, quando calamus, cuius diameter digitalis est, aquæ fluxus implet.

Pollex, seu pedis vncia, mensura ad digitum sesquitertia. nam quatuor digiti tres pollices faciunt. Hieronymus in prologum Iob: Habeat qui volunt veteres libros in membranīs purpureis auro argentiq; descriptos, vel vncialibus (vt aiūt) literis onera magis exarata, quàm codices. vnciales literas dixit, extensas ad pollicem mensuram. Et quo rem apertius intelligas, accipe id quod habetur tertij Regum septimo: Grositudo autem luteris trium vnciarum erat, pro quo Hebræi reponunt quatuor digitorum. Et de hoc mari æneo secūdi Paralipomenon quarto: Porro vastitas eius habebat mensuram palmi. Pro vastitate crassitudinē intelligit, quæ vult esse vnius palmi quatuor digitorum mensuram æquatis: quo fit, vt pollex ad digitum sit sesquitercius. Digitum Hebræi vocant etsbaa, & in plurali etsbaoth: bohen verò pollicem appellant, pluraliue

behonath, sed vix ad mensuram referunt.

Palmus minor, quem & palestem appellare possumus, tripollicaris, & quatuor digitorum est. hanc mensuram nominatim agnoscunt Hebræi, vocantque thophac seu thephac, vt in locis supradictis. Insuper & Exodi vicesimo quinto: Faciesque illi labium aureum, hoc est clausuram per circuitum, & ipsi labio coronam interrasilem altam quatuor digitis, seu palmo. Est ergo palmus mensura quatuor digitorum coniunctorum, & ponitur apud Hebræos palmus pro mensura breui. Psalmo tricesimo sexto: Mensurabiles posuisti dies meos, hoc est ad mensuram palmæ, quæ est breuis mensura: paucos enim dies palmares appellat. Hebræi volam manus chophen appellat. Prouerbiorum trigesimo: Quis continuit spiritum in manibus suis? vbi pro manibus volas intelligunt. Idem per dictionem caph intelligi volunt, quæ etiam significat cochlear, vt in mensuris cõcauis dictum est, & Prouerbiorum trigesimo primo palmam significat: Palmas suas extendit ad pauperem. Est & alius palmus maior, in se comprehendens quatuor digitos cum pollice non lato, sed profundo. huius profunditas trium dimensionum minima, latum digitum æquat. Est ergo palmus iste maior quinque digitorum, quem vulgus appellat *ung dour*, Græci doron: vnde & lateres tetradori & pëtdori. Hoc autem dicimus inter palmum pugillumque interesse, quod inter manum concavam & extensam. Est ergo pugillus vola manus, seu palmæ curuatura. Hebræi, vt dictum est, modò caph, modò cophen appellant.

Palmus duplex, octo digitorum est, à nonnullis
appella-

appellatur dichas seu duplicatus. Est igitur triplex palmus, minor quatuor digitorum, maior quinque digitorum, quem doron appellauimus, & maximus octo digitorum, qui est palmus duplicatus.

Spithame mensura tripalmaris digitorum duodecim, quam Plinius dodrantē appellat: & eo clauditur interuallo, quod est inter pollicem extensum & minimum digitum. Dicitur autem dodrans, hoc est vnciarum nouem: nam nouem pollices seu vnciæ, duodecim digitos cõplet. Hinc sequitur, quod sesquipalmus minor semispithamen seu semidodrantem efficiat, vtpote digitos sex, seu pollices quatuor cum dimidio. Huic mensuræ si adiugas medijs digiti mediã curuaturam, euadet mensura pedanea palmorum quatuor. Est autē spithamo semicubitalis dimensio, cubitus enim est sesquipes, hoc est palmorum sex: quæ quantitas iuste cõficitur ea intercapedine, quæ est à curuatura humeri vsque ad cubitum, quod in semetipso quisque experiri potest. & id quidē Hebræi atsal appellant, pluratiuè atsiloth: nostri appellant *esselles*. Hierem. 38. Pone veteres pannos sub cubito manuum tuarum. Hebræi ita legunt, sub atsiloth, id est sub axillis. Est igitur ea portio brachij, quæ est inter duas curuaturas cubiti & humeri, tripalmaris & semicubitalis. Hanc mensuram tripalmarē semicubitalē, quæ palmus maximus dici potest, cum minimus digitos quatuor, medius verò quinque comprehendat, quem doron dicunt. Hebræi zereth auctore Pagnino, qui ait zereth esse mensuram palmi aut dimidij cubiti, Exodi 28. Palmus longitudo eius. Ezechielis 43. Et definitio eius vsque ad labium eius, in circuitu palmus vnus. Hebræus habet zereth, hoc

MENSVRARVM AC POND.

est spithame: cum tamen supra vbi ait. In cubito verissimo qui habebat cubitum & palmum, ibi intelligatur tophah cubitus minor. Pes palmorū quatuor, pollicum seu vnciarum duodecim, digitorum verò sexdecim. Authores pede vtuntur pro asse, quē in duodecim pollicares vncias fecernunt, quemadmodum & in concavis mensuris de sextario Romano assem faciunt. Est autem huius assis vncia pollex, quadrans verò palmus minor, pugillus verò semis seu fescunx, spithame autem dodrans: quæ omnia ad pedaneam mensuram tanquā ad asseni referēda sunt. Hebræi tametsi pedon pro mēsurā accipiant, vtuntur nihilominus paam pro vestigio pedis, pluratiuē peamim. Psalmo 17. Perfice gressus meos in semitis tuis, vt non moueantur vestigia mea: pro gressibus legentes aschure, & pro vestigijs peame. Est autem vestigium, figura ad quantitatem pedis extensa: nos autem vernacula lingua, eum qui immobiliter suis vestigijs insistit, aut gressu stabili incedit, nulla ex parte vacillanti aut nutanti, vocamus *asseuré*, ea parte ad Hebraicam phrasin accedentes. Fit autē dimensio pedis ab extremo pollice ad extremum digitum extensum adiecta longitudine digiti medij, cuius longitudo palmum æquat. nam ex quatuor palmis pes constituitur: vt merito quis miretur, quam affabre cōstituta sit a sapientissimo rerum architecto membrorum proportio. Et hæc eadem mensura conficitur ex duobus pugnis clausis, extensis pollicibus. Rursū hanc pedaneam mēsurā si exacte metiri volueris, reperies eam esse, quæ est a flexura cubiti ad summum manus fastigium: seu flexuram, quæ est inter brachium & manum, a

qua

RATIO.

39

qua ad summum digitum supersunt duo palmi, qui coniuncti prioribus senarium implent, & sesquipedem faciunt, qua dimensione clauditur cubitus. Hic igitur mihi vide quā pulchra, quā naturali, quāque ordinata serie se consequantur humanorū membrorum longitudines: nam post palmum proximē sequitur palmus cum pollice extenso, quæ mensura est bipalmaris. secundum quā sequitur extensio pollicis ad summum digitum, æqualis axillarum dimensio trium palmarum, & post hanc pedanea dimensio palmorū quatuor, de qua mox sequitur. Quam naturæ seriem si penitus introspexeris, nunquam desines admirari inexhaustam diuinæ sapientiæ abyssum.

Palmipes, mensura est palmo pedæque constata. sic fit, vt censeatur esse quinque palmorū. Hæc dimensio pygū appellari potest. minor est cubito palmo vno: quæ quantitas a flexura cubiti ad mediam iuncturam digiti medij, quem impudicum vocant, extenditur. Illud peruium erit experiri volenti, adeo verum est illud, quod a sapiente scribitur: Omnia constituit dominus in potere, numero, & mēsurā.

Cubitus quatuor & viginti digitorū, seu sesquipedes, palmorum sex, a nonnullis pichis vocatur. vnde sunt qui breues homines appellant pichim, id est cubitales. Pichis enim cubitum significat, & pygō: vnde Pigmæi cubitales dicuntur. Hæc cubitali mensura Hebræi omnes penè metiuntur omnia, siquidem nulla est apud eos frequentior celebriorve dimensiois nomenclatura. Quoties enim in tota scriptura de re quapiam metienda fit mentio, toties eam cubiti meminisse videbis. Vt enim innumera penè

exempla omittamus, audis arcā Noë trecentorum cubitorū longitudine, quinquaginta latitudine, altitudine verò triginta consummatā. Quid quòd eadem est fenestræ & cubiti dimensio? Quid memorē Salomonis templum, quo vix in vniuerso orbe fuit præstātius vllum? Erat autē vt scribitur 3. Reg. 3. lōgitudinis cubitorum sexaginta, viginti latitudinis, altitudine autē suatriginta cubitos capiebat. quid de porticu, quid de fenestris loqui attinet, cum nulla vsq̄ citra cubitalem dimensionē architecturæ sit mentio? hunc autē Hebræi amah appellant, duplæ quantitatis ad atsiloth, atsal aut (vt supra diximus) axillam significat, Gallicè *esselle*. Est autē à medio pectore ad brachiū curuaturā cubitus vnus: sic fit, vt cum extensis brachijs ab vno digito in alium, longitudo sit quatuor cubitorū, quæ quātītatis equat suam cuiusque longitudinem, experientia duce, & veterum autoritate comite, vt omnes simus ad nostrorum cubitorum rationem quadricubitales, & singulorum lōgītudo sit hexapeda, & hoc singulis ad suorum pedum mensuram relatis. Quod autem de Alexandro poëta quidam cecinit, Sufficit excisso defossa marmore terra, Quinq; pedum fabricata domus, quæ nobile corpus Exigua requieuit humo: Respexit ille forsan ad geometricam dimensionem, quinque enim pedes geometrici hominis pusillæ stature, qualem fuisse Alexandrum authores tradūt, sex pedanea aut æquare facile possunt, aut superare: cubitum autem Hebræi gomēd appellant, quæ dictione & palmum etiam significari volunt. Hinc Hieronymus Ezechiel. 27. pro gomadim Pygmæos reposuit,

reposuit, quasi dicas cubitales. Cubitus verò sanctuarij, qui verissimus & perfectus ab Ezechiele vocatur cap. quadragesimo tertio, septem palmos habet. sic enim scribitur: Istæ autem mensuræ altaris in cubito verissimo, qui habebat cubitum & palmum. Sed & hic cubitus fermè constituitur ex sex palmis maioribus, nisi quòd sex palmi maiores, superant septem minores vnus digiti crassitudine. Possumus itaque ponere duplicem cubitum, ad rationem duplicis palmi.

Gradus duorum pedum spatio clauditur. Gressus sese extēdit ad duos pedes & semissē, cubitali siquidem & pedanea longitudine clauditur. Est autē passus dimidiū. hūc Hebræi tsead appellant, pluratiue tseadim, hac dictione incessū & gressum, quinetiam & passum significare volentes. Est enim omnis passus gressus, non simplex, sed geminatus. Psal. 17. Dilatasti gressus meos subtus me. Et 36. Apud deū gressus hominis diriguntur. Comprehēdit itaq; gressus pedē & cubitū vnum: hūc gressum passum simplicem vocant: qui verò sequitur, passus est geometricus. Passus quinq; pedum longitudine terminatur, communi nomine tsead appellatur. 2. Regū 6. Cūmq; trāscendissent, qui portabant arcā domini sex passus, immolabāt bouem, arietem, & ouem. Fateor tamen eo loco passum non exatē significare mēsuram, quā supra diximus. satis esse visum est, si locum citarem, quo de passu in scriptura fit mentio. Illud obiter aduertendum est, passus Germanicum, Gallicum, & Italicum non esse equales: ea ratione milliaria Germanica lōgiora esse Italicis, aut Gallicis: nam miliare Italicum mille pas-

MENSVRARVM AC POND.

sus & octo stadia comprehendit. Germanicum aut milliare duplex est. Quoddam est commune quadruplum ad Italicum, si quidem quater mille passus complectitur, & tringintaduo stadia. Aliud vero Germanicum magnum, quod continet quinque mille passus, stadia vero quadraginta. Galli vero per le cas, viarum intersturia distribuunt.

Leuca autem communi Gallorum descriptione duo milliaria complectitur, quavis nonnulli velint leucam mille quingentos passus continere, hoc est milliare cum dimidio. Leuca ergo maior sedecim stadia habet, minor vero duodecim. Et ea ratione, cum sexaginta milliaria Italica vni gradui caeli respondeant, seu stadia quadraginta octoginta: sequens est, vt leuca triginta Gallicae maiores respondeant, quadraginta vero minores. Nam sicut leuca ad milliare est sesquialtera, ita sexagenarius numerus ad quadragenarium. Hac etiam ratione quindecim milliaria Germanica vni gradui caeli correspondent, & ea quidem communia, magna vero miliaria Germanica duodecim. Nam sexagenarius a duodenarium est quincupla proportio, sicut milliaria Germanici magni ad Italicum.

Orgia, vlna, amplexus, brassa, idem sunt, significantque mensuram hexapedam, eam scilicet longitudinem, quae inter brachia manusque extensas contineri potest. Hoc tamen interest inter hexapedam & orgiam, quod illa fixam habet dimensionem, eam videlicet quae a principe statuitur ac designatur, Gallice *une toize*, haec autem pro singulorum proceritate aut puillitate maior euadit & minor. nam quantus, quantulusve quisque est, tam magna aut parua

respon-

RATIO.

41

respondet vlna vel pedis mensura: & quanta est vniuscuiusque vlnae amplexusve quantitas, tanta est sua cuiusque longitudo. hinc elicere promptum est, hominem, modo sit in membris debita proportione formatus, suo pedi esse sexcuplum, cubito vero quadruplum, & suae vlnae aequalem. Appellatur autem vlna Hebraice *chotsem*, qua dictione vlna sinumve significari volunt, iuxta illud Psalmi: De quo non impleuit manum suam, qui metet, & sinum suum, qui manipulos colliget. Solet enim manipulus ad eam redigi quantitate, quae amplexantis sinum & vlnam implere possit, quemadmodum metetis seu tegetes falce refecantis manum implere debet aristarum aceruus, Gallice *gerbee*. Crafsior iste manipulus, Gomor appellatur ab Hebraeis, eo quod grana excussa implere sufficiant mensuram diurnam, seu Hebraicam *choenicem*, qua supra Gomor esse diximus. Vt autem eo reuertamur, vnde sumus digressi, quum sua cuiusque altitudo, status vel statura hominis appelletur, sequens est staturam & vlnam esse eiusdem quantitatis. de statura vero legitur: Signi tantum fit fractura, qua nec status, nec statura signati minutur. & primi Regum 28. de Saule sic habetur: Statimque cecidit Saul porrectus in terram, hoc est tota sua statura, siue iuxta sui corporis extensionem. Et Cantorum septimo: Statura tua assimilata est palmae. Illud occurrit addendum, quod cum ita sit, quod orgia siue vlna excedat passum in proportione sesquiquinta, & stadium viginti quinque passus capiat seu comprehendat, necesse est orgias centum iusto stadio contineri, quod recte Herodotus tradit.

f

MENSVRARVM AC POND:

Perticam seu decempedam longitudinis decem pedum esse, vel ex ipso nomine constat. Hæc decies repetita centum pedes efficit, quæ summa reddit scrupulum vnum iugeri, videlicet decem pedes longitudinis, & totidem latitudinis, qui quadratè in se ducti pedum centuriam faciunt. Huic autem decempedæ proximè accedit Hebraica illa, cuius meminit Ezechiel, mensura, quæ aliàs calamus mensuræ appellatur, hac nota discrepans à calamo aromatario, quem nos appellare solemus *canelle*. hanc igitur mensuram Hebræi dicunt cane: quo nomine arundinem, calamum, iuncumve significant. Cui vocabulo alludunt Narbonenses Galli, quos hodie Prouinciales appellamus: mensuram enim vocant *une cane*, quæ est ad vnam Parisinam penè dupla. Hanc ita describit Ezechiel, vt censeatur esse mensuræ sex cubitorum, & palmi. Quid autem sub his verbis lateat, pauci assequuntur. Nam Ezechielis quadragesimo, apud Septuaginta sic habetur: In manu viri, calamus mensuræ cubitorum sex, & palmi in cubito. Nos autem ita dicimus: Calamus mensuræ sex cubitorum, & palmo: subaudi, addito singulis cubitis: non enim dicitur quod palmus adiungendus sit calamo, sed cubito. & ita docet intelligendum esse Nicolaus de Lyra in libro differentiarum, quo loco ille accipit vnam pro cubito. quæ tamen ratione id faciat, ipse viderit. Illud fatius est demonstrare ex lectione septuaginta interpretum, quod mensura sanctuarij, vt pote cubitus, erat maior vulgari, palmo vno. Calamus ergo de quo ad præsens sermo est, comprehendit cubitos sex vulgares, & sex palmos. Ex quibus exurgit mensura decem

RATIO:

42

cem pedum, & semissis. Est itaque calamus sanctuarij maior quam pertica seu decempeda, palmis duobus, seu dimidiato pede: & Gallicè appellari potest *une cane*. Hic ergo calamus duplex, vulgaris scilicet, longus est nouem pedes: totidem enim efficiunt sex vulgares cubiti, seu origam vnam cum dimidia, quæ acerra Volaterrano dicitur. Alius autem est sanctuarij, qui decempedam dimidiato pede superat. Quum ergo calamus mensuræ sex cubitos sanctuarij comprehendat, seu septem communes, fit vt mille calami sanctuarij reddant sexies mille cubitos maiores, & septies mille vulgares. Hinc etiam sequitur, quod calami bis mille, quæ summa assignatur pro circuitu templi in quadro, constituent duodecim millia cubitorum sanctuarij, & quatuordecim millia vulgaria. Quod autem Hieronymus assignat duodecim millia, trecentos trigintatres cubitos: illud est in causa, quia calamum sanctuarij facit sex cubitorum & palmi, cum tamen palmus iste non sit addendus calamo, sed cubito, vt supra latè disseruimus.

Plethrum mensura centum pedum, quæ ad quadratum reducta, iugeri scrupulum facit, vt supra diximus. Sunt autem scrupula in iugero ducta quadraginta octo. Potest etiam plethrum appellari centuria pedum.

Stadium centum viginti quinque passus habet, octaua pars milliaria, pedes vero septingentos quinquaginta: hinc apparet liquidò, quod cum Ioannis capite vndecimo Bethania distet à Hierosolymis stadiis quindecim, quod inter Hierosolymam & Bethaniam duo penè milliaria intersint. Rursum ex Lucas

Emaus, qui est Nicopolis, & aquę calidę appellatur, spatio stadiorum sexaginta à Hierusalę distat, hoc est septę milliariibus cum dimidio. Insuper secundi Machabęorum duodecimo legimus: Iudas apud Iamniam portum cum nauibus succendit, ita vt lumen ignis appareret Hierosolymis à stadiis ducētis quadraginta: vnde apparet Hierosolymam à Iamnitico portu distare milliariibus triginta.

Diaulus mensura duorum stadiorum, hinc diaulodromi, qui decursum stadium iterū recurrebant, quasi duo stadia cursu absoluisent.

Milliare seu milliarium, à mille passibus deductum esse vel ex ipso constat nomine. Continet autem octo stadia, cuius terminus lapis appellatur: vt cum dicimus rem aliquam sexto ab vrbe lapide distare, intelligi volumus, inter singulos lapides milliare comprehendi. Hebręi appellant Cibrath Genesis trigesimoquinto, vbi ita nos legimus: Egressus, venit ad terram, quę ducit Euphratem. Nicolaus de Lyra libro differentiarum, citat lectionem iuxta Hebręos in hunc modum: Adhuc erat spatium terrę vsque ad introitum Euphratis, quod spatium Hebręis censetur esse milliare. Hieronymus dicit vernum tempus: & sic dictio Cibrath, est æquiouoca ad vernum tempus, & spatium terrę quod est milliare. Quod etiā colligitur ex eo quod habetur quarti Regum quinto de Naaman, pro eo quod legitur: abiit electo tempore, seu verno tempore. alij ita legunt: Abijt ab eo per milliare terrę, ita vt intelligas, quod Naaman nondum recesserat ab Heliseo per milliare terrę, & ecce statim adcurrit ad eum Giezi. Vide dictionem Barra, & dictionem

cabis.

cabis, apud Santem Pagninum. Pellicanus spatium terrę interpretatur: Thomas de vio reponit prandium terrę, hoc est interstitiū itineris à loco decubitus ad diuersorium meridianum, qui esset dimidius stachus. Illud tamen videndum est, ne fortę Hebręi antiquitus vterentur milliari cubitorum. Dico antiquitus, quia nostris temporibus se adaptat regionibus & prouincijs, quas incolunt. Quod etiam tempore Christi fuisse constat ex Matthęo, apud quę legitur: Si quis angariauerit te mille passus, vade cum eo & alia duo, scilicet passuum millia. Quod de cubito dixi, illud colligere licet ex eo quod habetur Numeri trigesimoquinto: Suburbana sint pecoribus & iumentis, quę à muris ciuitatum per circuitum mille passuum spatium tendantur. Et sequitur: Cōtra Orientem duo millia erunt cubiti. sed Hebręi legunt milla cubitos pro passibus. Nam dictio est amah, quę cubitum significat, quum passum vocent Hebręi Tisheah, vel Tisedah, ita etiam legūt Septuaginta. Quod si milliari cubitorum vterentur, cum milliare cubitorum mille quingentos pedes efficiat, sequens est, vt mille quingenti pedes, trecentos passus reddant. Est itaque milliare cubitorum, duorum stadiorum spatium passibus quinquaginta adiectis æquale. Suburbana igitur iuxta quantitatem descriptam Numeri trigesimoquinto, mille cubitos latitudinis habebant, hoc est duo stadia, passus quinquaginta. Erat enim semidiameter porrectus à mœnibus ciuitatis, ad suburbanum limitem mille cubitorum, qui semidiameter geminatus, quadrati suburbani costam complebat. Suburbana enim speciem quadrati ha-

f iij

MENSVRARVM AC POND:

bebant: huius costa quaquaersum erat bis mille cubitorum, & ciuitas ipsa vicem centri gerebat. Hoc enim est quod habetur Numeri trigesimo quinto: Præcipe filijs Israël, vt dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum, vt ipsi in oppidis maneant, & suburbana sint pecoribus ac iumentis: quæ videlicet suburbana à muris ciuitatum forinsecus per circuitum mille passuum (Hebræa verò habet cubitorum) spatio tendantur: & hic semidiameter mille cubitorum. & mox sequitur: Contra Orientem duo millia erunt cubiti: & hic est limes siue costa orientalis totius quadrati. Sequitur: Et contra meridiem similiter erunt duo millia, & hæc est secunda costa quadrati. Ad mare quoque quod respicit ad occidentem, eadem mensura erit, scilicet bis mille cubitorum, quæ est tertia costa quadrati. Et septentrionalis plaga æquali termino finietur. Hæc igitur est quarta costa quadrati. Et erit ciuitas vice centri, per id quod subiungitur: Eruntque vrbes in medio. hæc est huius textus plana intelligentia. Nunc superest reliqua profsequi.

Dolichos mensura stadiorum duodecim, qua ratione continet sesquimilliare, hoc est passus mille quingentos. Sunt qui hoc spatio leucam circumscribant, cui tamen alij duo milliaria tribuunt: sunt enim leucæ quibusdam maiores, quibusdam minores: hinc dolichodromi dicebantur, qui hanc leucam cursu absoluissent, aut qui sex decursis stadijs, idem spatium recurrendo absoluissent.

Parafanga triginta stadia minimo interstitio complectitur, quem nonnulli 50. stadiorum fecerunt

nisi

RATIO.

44

nisi quòd Agatius de bello Gothico libro secundo, iuxta Persarum arbitrium parasanga vno & viginti stadijs absoluit, hoc est duobus milliariibus supra quinque stadia. Prior autem mensura tria milliaria cum semisse stadijsque duobus complectitur.

Schoenos, seu quasi ita dicas funiculus, duos cõtinet parasangas: duos dixi, nã virili genere parasanga vtitur authores: habet ergo stadia sexaginta. Plinius tamen quinque, illi milliaria tribuit, hoc est stadia quadraginta. Herodotus verò milliaria septem cum dimidio, siue stadia sexaginta: quæ est distantia inter Emaum & Hierusalẽ, authore diuo Luca cap. vigesimo quarto: Ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta abs Hierusalem nomine Emaus. Iacobus autem Zyeglerus Cosmographus terræ sanctæ schoenon vult esse quatuor milliariũ, quantum est milliare Germanicum mediocre. de hac viæ distãtia scribit Iosephus libro antiquitatum Iudaicarum octauo. Funiculum autem Hebræi vocant chable, quo nomine Gallicum vulgus appellat nauticos rudentes, funesque crassos & proceriores, oneribus in altum leuandis destinatos. huius meminit Psalmista dicens: Funes ceciderunt mihi in præclaris. adde & istud: Diuisit eis terram in funiculo distributionis.

Stathmos stationem mansionemque significat, spatiumve dietę vnus: aiuntque milliaria octo & viginti comprehendere stathmum, quæ leucas efficiunt quatuordecim, iustam nimirum ac moderatam peregrę proficiscentiũ dietam. Verũm aliæ sunt stationes proficiscētis exercitus, aliæ verò curso-

f iij

MENSVRARVM AC POND.

rum seu veredariorum : stathmi enim mansionesve castrorum , quas filij Israël perficiebant in deserto , multò minores erant . Hebræi enim iter mediũ inter mare rubrum montemq; Synai septimis castris absoluerunt , quod erat milliariũ sexaginta , vti à cosinographis obseruatum est . Quo fit , vt cuiq; stationi nouem ferè milliaria responderent , hoc est quatuor leucæ cum dimidia : nec mirum si tantillum spatij Hebræorum castra vno die perficerent , cum impedimentis , & supellectilis , & ætatis , & sexus infirmioris abundarent . Cursoribus verò stathmos multò distantiores assignare conuenit . Aiunt enim veredarium vnus horæ spatio quatuor ferè leucas de more cõficere , duabus horis septem aut octo , & die vno sex & quinquaginta . Quod hinc colligunt : nam senatorio edito , cursoris profectiõnem ab vrbe Parisiensi Romã vsque , hoc est iter trecentarum leucarum , sex dierum metiuntur interuallo : nec potest per verisimilem notitiã efficax diploma obtineri , quod breuiori tempore cõseatur impetratũ . iuxta quam limitationem cursoriæ stationes quinquaginta leucis abinuicem distare censentur , verũ de his loquimur , quæ moderata ac temperatiõri profectiõne perficiuntur , quas quatuordecim leucarum limites , plus paulò minusve esse diximus . Ex quo dimidiam stationem metiri licebit , quam diximus à nonnullis interpretatam prandiũ terræ : quasi Hebraicè dicas cibrath aarets . quod iter perfecisse Giezi à nonnullis creditur , vt à Naaman Syro sanitatis adeptæ impiam reciperet mercedem , quæstus existimans pietatem .

Superest post cauas & intus inanes cubicas mensuras,

RATIO.

45

suras , postque lineales dimensiones de superficialibus , quæ in longum latumq; protenduntur , quædã paucis attingere : à iugero , à cuius dimensione pendet reliquæ penè omnes , sumpto exordio .

Iuger seu iugerum à diurna iugalium bouum opera nomen habuisse videtur : hinc diurnale bouum nõnulli vocant , Hebraicè manesch appellatur : quæ dictio modò iugerum , modò sulcum aratro designatum significat , vt in Psalmo : Super dorsum meum fabricauerunt peccatores , prolongauerunt iniquitatem suam , seu aliàs sulcum : hoc est cicatrice ad modum sulci delineatam . Aliàs iugerum appellatur tsemadim , pluratiuè tsemadim : quæ dictio significat iuga bouum . Esaiæ quinto : Decem iugera bouum facient iugunculam vnã : vbi aream intelligit , quæ decem iugis bouum vno die possit arari . Cum ergo nec apud omnes eadem sit terræ conditio , nec bouum robur idem & fortitudo : iugeri quantitatem pro qualitate regionum variã esse oportet . Alia enim est iugeri Romani , quàm aut Parisini aliarumve regionum quantitas . siquidem authore Columella , iugerum tot pedes habet quadratos , quot intercluduntur spacio terræ , cuius longitudo sit ducentorũ quadraginta pedũ , latitudo verò centum viginti : quod si alterum altero multiplicaueris , prodibunt inde pedum vigintiocto millia cum octingentis , qui hic pedum numerus , octingentas hexapedas quadratas constituit .

Iugerum autem Parisinum , mediè temperata dimensione ita definiunt , vt habeat in se pedes quadratos quadraginta octo millia quadringetos , quod iugerum , perficitur ex perticarum centuria , modò

pertica duos ac viginti pedes longitudine comprehendat : qui numerus in se ductus quadratè, ex se producit quadringentos octogintaquatuor pedancas mēsuras. Hic autem numerus centenarius multiplicatus, nihil aliud præcreabit quàm quadraginta octo millia & octingentos pedes, quā diximus esse mensuram iugeri nostri mediè temperati, vt præclare & elegāter docet Budæus in assè. Alia est apud Anglos iugeri metiendi ratio, authore Polydoro Virgilio in historia Anglica. Iugerum illi appellāt acre, quo etiam nomine vtūtur nostri Abrincates, apud quos iugerum in quatuor partes diuiditur, quas virgatas appellant. Habet autem iugerum Anglica dimensione, perticas quadraginta in longum, quatuor verò in latum. Est autem pertica sexdecim pedum: quo fit, vt iugerum sit latum pedibus sexagintaquatuor, longū verò sexcentis quadraginta: quòd si alterum numerum altero auxeris seu multiplicaueris, euadent pedes quadrati quadragiescè mille nongenti sexaginta. Hæc est Anglicani iugeri exacta dimensio.

Iugerum Abrincatense non longè abest à Parisi no : siquidē in se cōtinet pedes quadratos quadragiescè mille sexcētos: quandoquidem apud eos acra seu iugerum quatuor virgatas comprehendit. virgata autem habet quadragintaquinque perticas, qui numerus in se multiplicatus, reddit pticas quadratas bis mille viginti quinque: pertica verò pedes habet quatuor & viginti : quo numero si perticas quadratas multiplicaueris, pdibit numerus, quē diximus pedū quadraginta octo milliū sexcentorum. Aiunt in vberiori solo, acræ attribui tantum quadraginta

draginta perticas, quinq; superadditis: cum area aridior est & infœlicior (terram mortuam appellant) aliam verò viuam. Quocirca ex virgata quinque, ex iugero verò viginti perticæ adimendæ forent: hoc est pedes quadrati quadringenti, octuaginta remanētibus pro minore mensura pedaneis octo & quadraginta millibus centumq; & viginti.

Actus maximus quadratus medietas est iugeri, qui vndique in quadrum clauditur pedibus centum viginti. Hic autem numerus in se ductus perficit quatuordecim millia quadringentos pedes, quæ est vera medietas pedū iugeri: iugerū ergo habet duos actus magnos.

Porca apud Columellam longissima dimensione centum viginti pedes habet, latitudine verò triginta: qui numerus ductus in alterum, profert pedes quadratos ter mille sexcentos. Est ergo porca octaua pars iugeri, & quarta pars actus.

Vncia iugeri duodecima pars, comprehendit pedanea bis mille quadringenta, quæ aucta duodecies pedum iugeri numerum æquant.

Semuncia iugeri vigesima quarta, vnciæ verò medietas, pedes comprehendit mille ducentos.

Scrupulum denis pedibus omnifariam clauditur. Cum ergo decies decem centenarium reddant, necesse est quadratura decempedæ scrupulum vnum perfici. Est ergo scrupulum duodecima pars semuncie, vnciæ verò vicesima quarta, iugeri verò pars quadragesima octaua: nam iugerum continet duos actus, vncias duodecim, semuncias viginti quatuor, scrupula autem octo & quadraginta, porcas verò octo continet. Ex hac igitur porcæ quantitate desi-

gnata, quam iugeri octauam partem appellamus, via sese nobis aperit ad deprehendendam aratiunculae dimensionem, quae est tantum terrae interualum, quantum satum sementis implere & occupare possit. Duas enim aratiunculas spatium terrae, duorum satorum sementis Hebraei vocat. 3. Reg. 18. legitur quod Helias fecit aquaeductum quasi per duas aratiunculas in circuitu altaris. Quid autem aratiuncula ista significet, tam a paucis inuenitur, quam quaeritur a multis. Eam autem dimensionem, tametsi non exacte, non longe tamen a scopo recedentes, attingemus: si primum id quod experimento deprehenditur, quodque ex veterum autoritate Budaeus collegit, in confesso habebimus, quod iugero Romano serendo medimni mensura sufficiat. Medimnum ad praesens voco mensuram sex modiorum seu bossellorum capacem: cuius capacitatis est medimnus Parisinus, non autem Atticus, ut suo loco probatum est. Id quod dicimus, experimento deprehendi potest. Nam arpennum Parisinum sesquimedimno nouem modiorum seu bossellorum de integro seritur. Est autem arpennum ad iugerum Romanum ferme sesquialterum.

Illud praeterea in confesso habeatur, quod in satum probatum est, satum tertiam partem ephi continere, quartarios quatuor cum semisextariolo, & scriptulis duobus. Bossellum vero, ut eodem quoque loco diximus, sex quartarios comprehendit, quae ratio ne bossellus ad satum est ferme sesquialter. Quum igitur sex bosselli triginta sex sextarios capiant: nam sexies sex sunt triginta sex, & huius numeri octaua pars ex quatuor quartarijs & semisse consistat, siquidem octies quatuor sunt trigintaduobus, & octo semisses

misses quatuor pariunt quartarios, qui prioribus coniuncti, triginta sex quartarios complent: hinc aperte sequitur, satum ferme esse octauam partem eius medimni. ferme dixi, nam octaua eius pars superat satum heminis ferme tribus seu semisextariolis: quo excremento neglecto, faciamus satum esse huius medimni octauam partem. Iam illud constat etiam apertissime, quod si iugero serendo sufficit medimnus: octauam quoque partem medimni, satum implere poterit. Octauam etiam iugeri partem porcam esse probauimus. Est igitur porca ea terrae dimensio, cui serendae satum sufficere possit excepto tantum eo, quod nuper ex composito & leuandi oneris gratia negligendum esse diximus. Sunt igitur haec duae aratiunculae seu areae duorum satorum capaces, duae porcae, quae quartam iugeri, septies mille ducentos pedes quadratos, quod ex porcae geminatae calculo deprehendere promptum est. Et hinc etiam nobis alia via apparet, ad id quod asserimus probandum. Nam Lyranus libro differentiarum, ex Hebraeorum sententia, ait spatium illud terrae ab Helia circumscriptum fuisse aequale atrio tabernaculi. Cuius areae circuitus Exodi vigesimo septimo describitur, centum cubitorum longitudinis, latitudinis vero quinquaginta: quod si longitudinem latitudine auxeris, protinus emergent cubitorum quinque millia. Cum autem cubitus sit ad pedaneam mensuram sesquialter nihil aliud quam pedanea septem millia quingenta ex cubitis poteris elicere. At ex praecedente calculo docuimus aratiunculas duas, seu terram duobus satibus seminabilem, constare pedibus quadratis septies mille ducentis. Hinc facile est deprehendere non longe

MENSVRARVM AC POND:

longè nos abesse à scopo. non enim constat, quòd Helias æqualem per omnia modum seruauerit cum atrijs holocausti dimensione. Si quis certiora profereat, amplectar. Interim ea que diximus, vicem suæ beant coniecturæ.

Hyda mensura terræ apud Anglos, authore Polydoro Vrbinatè in historia Anglicana, viginti iugera Anglicana comprehendens, nomen sortita à corio bubulo: quod in tenuissimas laminas sectum hydæ quantitatem circumscribere posse videatur. Quod si verum est, longè abesset hyda viginti iugerum dimensione. Verum nihil prohibet eam designationem ab vna significatione in aliam fuisse translata, vt de centuria postea dicturi sumus. Verum authorem habeo Henricum Archidiaconum Hirtenundensem, qui asseuerat hydæ tot in se capere iugera, quot vni aratro annuo cultu sufficere possent. Quod si verum est, idem foret hyda apud Anglos, quod mansum apud iureconsultos: cuius significatio mox aperienda est.

Mansum nonnulli terram esse asseuerant culturæ annuæ vnius aratri capacem. Alij volunt tantum agrum continere, quantum vni familiæ rusticæ alendæ toto anno sufficere possit. Ex quo intelligi potest mansum ecclesiasticum ad eam agrum quantitatem extendi, quæ suæ ecclesiæ ministris alimenta suppeditare possit.

Mansum autem tam legum quam canonum auctoritate, ab omni tributo immunem & liberum esse oportet. Quæ de re scriptum legitur in cap. Sanctum

RATIO:

48

capitulum. 23. questione 8. vbi ita legitur: Sanctum est, vt vniciusque ecclesiæ, vnus mansus integer absque vllò seruitio attribuatur: & presbyteri in eis constituti, non de decimis, neque de oblationibus fidelium, neque de domibus, atrijs, vel hortis iuxta ecclesiam positis, neque de præscripto manso aliquod seruitium faciant præter ecclesiasticum. Hoc caput tametsi palæ inscriptionem subeat, versum tamen est in granum, in capitulo primo de censibus & exactionibus: quo loco eadem verba ex Concilio apud Vormatiam traducta repetuntur. Illud superest æstimare, quantum agriculturæ annuæ vnius aratri sufficere possit. Tametsi enim iugerum vna cultura perficiatur, sunt tamen in anno plurimi ab omni labore immunes. Videndum ergo quousque progrediendum sit in mansi vnius designanda quantitate. Iam autem diximus, Anglicana æstimatione mansum viginti iugerum dimensione circumscribi. Nostri tamen Abrincates aiunt mansi genus (quod manerium passim appellant) tantum esse agrum, quantum alendæ familiæ rusticæ decuriatæ, seu ex capitibus decem constitutæ sufficere possit: & eam agrum aream quindecim acris seu arpætis Nortmanicis circumscribunt. Porro iidem ipsi ingenue profitentur plus agricultura annua (adeptis etiam & exclusis feriarum aliorumque impedimentorum ocij) coli & arari posse. Siquidem huic annuæ operæ acrarum viginti spatium tribuunt. Est igitur mansum duplex, culturæ scilicet annuæ viginti ferme acras continens. Aliud verò est mansum seu manerium familiæ rusticæ (vt sic dicam) decuriatæ: & illud quindecim ferme acris terræ circumscribitur.

Vt nouissima, ita & maxima omnium huius generis mensurarum est centuria: quæ ex nominis ratione centum iugera, ex vsu verò authorum ducenta recipit. Hæc ergo duplicata pristinū nomē obtinet.

*Vni trino que numini innumeræ
Laudum centuriæ, cui gloria,
Supra omnem rerum ac temporum,
Et uniuersi cogitatus mensuram.*

TOMVS PRIMVS.

Et nummariæ penetralia scrutaturis, opere præcium est notiora quædã præfari: quæ ut certissima esse oportet, ita obscurioribus rei, quæ superest tractanda, latebris, incredibilem lucem allatura facile lector agnoscet. Erit igitur istud primum præfatum:

Pondera medica ita se habent apud Græcos:
Mina Attica, vnciarum sedecim.
Libra, vnciarum duodecim.
Vncia, drachmarum octo.
Drachma, scriptula tria pendet, seu grana. 72.
Scriptulum obolos duos, seu grana. 14.
Obolus semiobolos duos, seu grana. 12.
Semiobolus siliquam vnam cum dimidia, grana vero sex.
Siliqua grana quatuor.
Sed hæc ad rem nummariam nō omninō pertinet.
Pondera Attica in re nummaria ita se habent:
Talentum minus Atticis vsū frequēs, minas sexa-

ginta

comprehendit.

Mina seu mna drachmas centū habet.

Drachma, quæ & olce, obolos sex, scriptula tria.

Obolus semiobolos duos.

Semiobolus tres cholcos, seu æreola tria.

Chalcus minutias septem, seu lepta, quæ insecta remanent.

Et hæc non solum pondus, imò etiam numisma, vel rei nummariæ summam aliquam significant: sicut libra Gallica nummaria viginti solidorum est.

Porrò talentum duplex fuit Atticum, maius & minus. est enim maius talentum octoginta minarū, minus verò sexaginta.

Duplex etiam mina recēsetur ab authoribus, vna Solonis cētum drachmarum, alia verò vetus drachmarum quinque & septuaginta, ut sit maior ad minorem sesquitertia: sicut talentū maius, id quod minus est, tertia parte superat.

In ponderibus Romanis hæc est partitio:

Centupondium, quod est centum librarum, potest dici talentum Romanū, tametsi Romanis peregrinum sit, nec satis vsu ab eis receptū aut cognitū.

Libra siue pōdo duodecim vnciarū, drachmarum nonaginta sex: siquidem duodenarius octies resumptus, hunc numerū reddit. Quæ in suas partes diuidi potest, sicut as, in sexrantes, quadrantes & trientes, tandemq; resolui in vncias duodecim: vncia enim vnciæ addita sextantem reddit, sextanti adiuncta quadrantem, quadranti verò trientem, trienti quincuncē, quincunci semissem, semisli septuncem, septunci bessem, besli dodrantem, dodranti dextantem, dextanti deuncem, deunci annumerata vncia

MENSVRARVM AC POND.

assem cōstituit librę vnus. Ab vnitate autem vncia nomen habet. Præter hæc partitionē, libra diuiditur in duodecim vncias.

Vncia octo drachmas habet, denarios verò septē. Denarius duos victoriatos, seu quinaros pendet: qui nummus à signo Victorix appellacionem sortitur, nos verò quinarium albulum appellamus.

Denarius diuiditur in sex sextantes, sicut drachma apud Græcos in sex obolos. Denarius autē hac ratione maior est drachma in septima parte, ita vt septem denarij octo drachmas constituent. Aliās diuiditur vncia in semuncias duas, duellas tres, (est autē duella gemina sextula) siciliquos quatuor (est ergo siciliquus quadrans vncix, & duella triens) sextulas sex, denarios septem, victoriatos quatuordecim, scriptula vigintiquatuor.

Horum omnium si fortè quis probationem requirat, consulat Georgium Agricolam, quarto & quinto libro de ponderibus.

ALIVD PRAEFATVM.

In minæ Atticæ constitutione, tanquam in capitali totius structuræ columna, tota dicendorum moles recumbit: qua diruta, ruit quod ædificatum est. Ea verò stabilita, quæ inde sequuntur, eius ponderibus innixa subsistunt. Mina igitur Attica argenti, centum drachmarum est, ex prædictis. Cuius valor est librarum seu francorum decem & septem cum semisse. Porro huius summæ centesima pars, quæ in drachma comprehenditur, nostro ære continet solidos tres cum sex denariolis. Huius probationem si quis fortè requirat, illud intel-

ligat

RATIO.

50

ligat oportet, quod auri argenti que æstimatio, partim à publicis negotijs, partim à materiæ inopia & ieiunitate, potissimumque à legislatorum placitis dependet. Non enim à natura scaturit aureæ argenteæque monetæ precium. verum à principum nutu & autoritate suam sortitur æstimationem. Si quidem libram octonariam, quam marcam appellamus, à paucis antè annis, cum decem libris turonicislibus æstimaretur, vidimus fuisse auctam ad precium quindecim librarum, paulo plus minusve. Quocirca necesse est deligere vnam aliquam iustam legitimamque indicaturam, quæ nec summa sit, nec infima, à qua tanquam à fonte totius calculi series defluat. Diffinienda est igitur libræ octonariæ (quam marcam diximus) æstimatio, ad numerum librarum turonicarum vndecim, & quatuor solidorum. Solidos quidem appello nummos duodenarios. Qua ratione sequitur libram argenti duodenariam valere francicos sedecim, cum totidem solidis: minam verò centum drachmarum, decem scutis coronatis, seu libris turonicis decem, & septem cum semisse. Hæc omnia in libra probantur. Sed & rationem inire volenti, notissima euadent. Si enim à centenaria libra decem coronatorum semunciam abstraxeris, habebis duodenariam, & eius valorem. Rursus si à duodenaria quadrantem abstuleris, prodibit octonaria, quam marcam esse diximus. Et hinc manifestè sequitur, quod cum drachma sit centesima minæ Atticæ, quæ decem scutis coronatis æstimata est, cuius decima pars est scutum coronarum, triginta quinque solidorum: decima autem decimæ est centesi-

gij

MENSURARVM AC POND.

maria si de triginta decimam accipias, habebis tres solidos turonicos. Rursum si à quinque solidis decimam abstrahas, hinc elicies, nisi sex denariolos, solidi semissem. quo apertissimè fit, drachmam quæ est centesima minæ Atticæ, valere hac nostra æstimatione tres solidos cum semisse. & in hoc tota dicendorum moles recumbit. Iam nihil superest, nisi ad reliqua pergere.

ALIVD PRAEFATVM.

Ex his quæ dicta sunt, constat denariū esse drachma maiorem septima parte drachmæ. Nam septem denarij Romani octo drachmas perficiunt. Sic fit, ut mina Attica, quæ centum perficitur drachmis, hoc est duodecim vncijs cum semisse, octoginta septem denarios Romanos, & semissem denarij comprehendat. Nam octies duodecim reddunt nonaginta sex: cui numero semuncia addita, quatuor videlicet drachmis, centum drachmæ emergunt. At verò septies duodecim reddunt octoginta quatuor: quibus addita semuncia ad denarios reducta, proueniunt octoginta septē denarij Romani cū semisse. Hoc manifestè declarat vera calculi ratio. Et hinc sequitur, quod septem denarij Romani octo drachmas reddunt.

Porro octo drachmæ nostro ære valent octo & viginti solidos turonenses. Nam drachma tribus solidis cum semisse æstimanda est, qui octies repetiti hanc summam perficiunt. Quod si in septem denarios Romanos partiaris, habebis pro denario Romano, seu septima parte eius numeri, quatuor solidos turonenses. Superat igitur æstimatio denarij

RATIO.

rij valorem drachmæ in semisse duodenarij numeri, hoc est sex denariolis.

ALIVD PRAEFATVM.

Denarius decem asses habebat, vnde denarij nomen promeruit, hoc est decem aris pondo. Et hoc ante edictum Papyrianum, quo tempore as & libra transit ad septuncem & semuncialem. Sic factum est, ait Plinius, ut denarius qui denis permutabatur assibus, sedecim permutaretur, victorius octonis, sestertius verò quaternis. Sicq; de semifestertio factus est quadruplus: quæ omnia in asse probantur. As igitur est pars decima quatuor solidorum turonensium: quam perficiunt quatuor denarioli, obolus vnus, vna pita, quæ est semis oboli cum quinta parte vnus pitæ. hæc patent ratione inire volenti.

Huic indicaturæ proximè accedit narratio Plutarchi, referentis Camillum quindecim millibus assium fuisse multatum: qui numerus (inquit) mille ac quingentas drachmas constituit. Sic autem fit, ut quinque assium millia quingentis drachmis respondeant, hoc est quinquaginta coronatis. Quæ etiam ratione mille asses decē coronata æquabunt, seu minam Atticam argenti: & centum asses coronati vnus valore constituent. Asses itaq; quinque & viginti, octo solidos, nouem denariolos valore æquabunt. Quinque asses valent caroleos duos, vno adiecto denariolo. Assis itaque vnus valor affurgit ad denariolos quatuor cū quinta parte vnus denarioli. Et hoc tantillum precium si emas, quod non opus est, iuxta Senecam carum est.

MENSVRARVM AC POND.

ALIVD PRAEFATVM.

As iste denarij, partiendus est in vncias duodecim, aliasque partes ex vncia multiplicata constitutas. Semis huius assis, vt facile videre est, valet duos denariolos, pitam cum semisse, & decimā vnus pitæ. Huius semissis medietas tres vncias capit, assisque quadrans non immeritò nūcupatur: qui, vt ex partitione semissis liquet, valet denariolum, semissem vnus pitæ cum quarta eiusdem, Hæc est enim semissis huius assis medietas. A qua quidem extrahenda est tertia pars, quæ est totius assis vncia, cuius æstimatio hoc calculo comprehenditur: vt sit vnus pitæ cum semisse, & tertia parte vnus quartæ, adiecta etiam tertia parte vnus vigesimæ pitæ. Porro tertia pars vnus quartæ, est duodecima: & tertia vigesimæ, est sexagesima: quæ quidem vncia duplicata, sextantem reddit, hoc est pitas tres, duas tertias vnus quartæ pitæ, cum duabus tertiis vnus vigesimæ. Hic sextans duplicatus trientem quatuor vnciarum perficit, valoris vnus denarioli, cum obolo vna quarta pitæ, & tertia quartæ eiusdem, & vna vigesima pitæ, & tertia vigesimæ eiusdem. Hic triens duplicatus bessem cōtinet, hoc est vncias octo: cuius æstimatio nostro ære est tres denarioli, semis vnus pitæ, duæ tertiæ, quartæ partis eiusdem cum decima vnus pitæ, & duabus tertiis vigesimæ eiusdem.

Ex his reliquis assis partes, earumq; valorē colligere facile est. Nam vncia besii adiuncta, dodrantem perficiet, & sextans cum besse dextantem. Vncia verò cum dextante constituet deuncem: sic semis & vncia leptuncem: triens vnciæ coniunctus quin-

RATIO.

52

quincuncem reddet. Quæ omnia ex his quæ dicta sunt, leui manu colliguntur. Hæc ita præfari oportuit, vt ea quæ de denario, & drachma, eorumque partibus dicenda sunt, ineluctabili quadam demonstratione probentur, vt iā non sit opus ad pugnantem inter se authorum sententias recurrere. Quomodo enim cum veritate conuenient, qui inter se dissident? Nec iam referet, vmbra coniecturarum suam fulcire sententiam, quando in luce clarescent omnia. De assis igitur denarij, de obolo tam Græco quam Hebraico, de drachma Attica, de quæ denario Romano & solido: de siclo, libra, mina, & talento, eorumque partibus, ex his quæ dicta sunt, facile fuerit desinire.

Aliud de siliqua præfatum.

Siliqua ex his, quæ in prima parte dicta sunt grana quatuor habet: cum semiobolus siliquam vnam cum dimidia, grana verò sex comprehendat. Quo fit, vt obolus vnus siliquas tres capiat, duo oboli scriptulum reddant, tria scriptula drachmā. Drachma igitur continet sex obolos, duodecim semiobolos & siliquas octodecim: cum semiobolus ad siliquam sit sesquialter, sicut ad duodecim, octodecim. Nunc autem constat drachmā auri valere quadragintaduos solidos: cuius summa pars decima octaua, est duorum solidorum Turonesium, cū quatuor denariolis. Nam dodrās quatuor solidos cum octo denariolis cōtinet. Hæc eadem siliqua est 24. pars solidi sextularis: id quod rectè annotauit Andreas Alciatus de verb. signification. in. l. frugem, in verbo Siliqua. Et hinc planè colligitur intelligentia eius quod habetur in. l. Sed hodie. de epi-

scopis & cleric. C. & in. §. Sportularum in authent. de sanctiss. episcopis, collat. ix. Sic enim habetur: Sportularum nomine ab ecclesiasticis personis pro quacunque causa non amplius quam quatuor siliquas recipere licet, tã in vrbe quam in prouinciis. Si tamen executor in aliam prouinciam ad iudicem vel patriarcham missus admonitionem offerat, vnũ duntaxat solidum accipiat, non quidem à singulis, sed ab omnibus simul, quos causa respicit. Hac ratione siliquæ quatuor valent nouem solidos cum quatuor denariolis: tres verò siliquæ, de quibus in authent. de vsuris nauticis in. l. nuncium. valent septẽ solidos turonicos. Non igitur est siliqua quarta pars vncie, sed siciliquus. Qua in re hallucinatus est. Codicis interpres, pro siliqua siciliquum accipiens. Prius autem dabantur duo solidi ab Ecclesiasticis: quæ summa longè grauior est ista, tamen humanior ad prisceorum temporum rationem iudicetur in. l. cum clericis. C. de episcop. & cleric. Illud autem semper menti infigendum est, quòd cum de solidis agitur, habenda est temporum ratio. Nam ante tempora Iustiniani didrachmales erãt solidi, postea verò sextulares tantum.

Eadem opera deprehēdes quidnã sibi velit Cuspianus in Nicephoro, Imperatore Constantinopolitano, cuius inexplebilem auaritiam taxans sic ait: Non destitit alia super alia excogitando in iacturam subditorum, quin suæ auaritiæ insèruiret. Pauperes militare coëgit, ita tamen vt ditiores arma subministrarent, & tributa: quæ ipse vocabat *ἰσθητὰ τροφῆς* id est, mutuam nutricationẽ. Insuper & quæstores instituit, per quos vectigalia au-
gerentur:

gerentur: quique supra chartiaticum, id est, id quod iam scriptum erat & taxatum, peteret in vno quoque numismate duo ceraria, id est duas siliquas. Hec ille. Iam constat numisma fuisse aureum sextularem, cui hodie correspondet geniatus nummus pendens denarios quatuor, quique sexies repetitus vnciam implet: pluris tamẽ hodie æstimatus quam prisceis temporibus, cum scilicet aureus Iustiniani quinquaginta sex solidis Turonicis nec amplius æstimaretur. Nunc autem assurgit ad sexaginta septem solidorum cum semisse æstimationem, vrgente auri penuria, aut certè hominum auaricia. Hæc igitur ratione præter morem solitum exigebat Nicephorus in singulos nũmos aureos siliquas duas: hoc est solidos quatuor cum octo denariolis: cum tamen hoc anno 1541. excreuerit pristinum vectigal ad solidos quatuor cum semisse in libras singulas, hoc est fermè ad quadrantem supra onus solitum onere plusquam triplicato, ratione habita ad indictum tempore Nicephori excrementum.

Auctio de siliqua & solido ex Casiodoro. Inuenio tamen aliam solidi aurei indicaturam ex Casiodoro lib. Variarum primo, ex edicto Theodoricæ Gothorũ Regis: qui in epistola ad Boëtium ad hunc scripsit modum. Sex millia denariorum solidum esse voluerunt: vt radiantis metalli formata rotunditas, ætatem mundi quasi sol aureus conuenienter includeret. Pendebat autem vnciam: quæ duodecies resumpta, libram implet, ad duodecim mensium numerum: designabatur autem pro stipendio mēstruo. Sic fit, vt hebdomadario stipēdio nostro ære responderent sex libellæ numerariæ Tu-

MENSVRARVM AC POND.

ronicæ. Comprehendebat enim sex nummos Iustiniani sextulares, aut quatuor Alexandri Mamææ didrachmales: qui propè accedunt ad nobiles rosatos Anglicanos: Et quia Cassiodorus eò loci us exiti filiquatici frequenter habet in ore, huius solidi filiquam facillè erit indicare. Est enim quarta & vigesima portio, hoc est libra vna turonica, adiectis vndecim denariolis. Dicebantur autem filiquatores, qui exigebant: qui verò obnoxij erant huic debito, filiquatici.

*Præfatum aliud ex placitis tra-
pezitarum seu mo-
netariorum.*

Minutum minutissimum, vigesima quarta pars minutuli.

Minutulum vigesima quarta carrubæ.

Carruba vigesima quarta grani.

Granum quarta pars filiquæ seu ceratij, decima quarta pars oboli, vigesima octava sterlini, vigesima quarta denarij, septuagesima secundi grossi seu crassi ponderis. Ex quo apparet inferiora pondera minuta vocari, quædã autem minutiora, alia verò minutula. Granum itaq; est centesima septuagesima sexta pars vnciæ, si per denarios vigintiquatuor numerum colligas. Alioqui si per sterlinos numeros, erit quingentesima sexagesima pars vnciæ: marcæ autem seu libræ octonariæ, quater millesima quadringentesima octogesima.

Semio-

RATIO.

54

Semiobolus, quem nonnulli felinum vocant, septem grana continet.

Obolus ponderalis (nam de monetario aliàs dictum est) quatuordecim grana comprehendit. Quia in re dissident à præscripto veterum trapezitæ: cum illi obolum duodecim granorum constituent, isti verò quatuordecim. Estque obolus sterlini medietas.

Denarius ponderalis vigintiquatuor grana habet: hoc est, obolum & grana decem.

Sterlinus, seu, si mauis, sterlingus, duos obolos, grana vigintiocto, seu denarium cum granis quatuor. Est nihilominus alia quædam sterlingorum observatio, prisicæ Romanorum constitutioni magis quadrans, vt Tostallus in sua Arithmetica docet: qui ait grossum sterlingum veterem, pondere & indicatura denarij equare Romanum. Atqui denarius Romanus, vt suo docetur loco, drachmam valore superat sex denariolis: vt qui quatuor solidis, quos duodenarios appellamus, æstimetur. Qua ratione semigrossus sterlingus duobus solidis æstimandus erit, qui quinario seu victoriato Romano respondet. Quo fit, vt sestertius Romanus, qui est denarij quadrans, idem sit quod apud nos duodenarius numerus. Cui sestertio respondet prisicus denarius sterlingus. Libram verò sterlingam censuit Tostallus æquare selibram Romanam. Cæterum sestertium neutro genere, eodem authore, valet quinque libras sterlingas: non tamen, vt idem censuit, vigintiquinque aureos coronatos, sed potius bilibres solatos. Huius demonstrationem habes in denario. Nam se-

MENSVRARVM AC POND.

stergium valet quinquaginta libras turonenses. Libra itaque sterlinga, prisca æstimatione æstimanda erit decem libris turonicis. Et hoc de prisca obseruatione dictum sit. Nunc trapezitarum ordinem sequamur institutum.

Grossus à crassitie ponderis nomen habens (vt intelligas priora appellari minuta pondera) tres denarios complectitur seu sterlinos duos, & obolum vnum seu grana duo & septuaginta.

Tertia vnciæ pars, caracta dicitur apud trapezitas, quæ est vigesimaquarta pars marcæ. Continet autem octo denarios.

Vncia pendet caractas tres, (Gallicè *caratz*) grossos octo, denarios vigintiquatuor, sterlinos viginti: suo pondere complet, obolos quadraginta, grana quingenta sexaginta. Qua in re animaduersione opus est. Nam viginti quatuor denarij superât sterlinos viginti in sedecim granis. Quocirca calculi granorū ex sterlinis & denarijs non exactè respondent. De hoc viderint trapezitæ.

Marca seu libra octonaria, grossos quatuor & sexaginta habet, sterlinos centum sexaginta, denarios verò ponderales centum nonagintaduos, obolos trecentos viginti, grana autem quater mille quadringenta octoginta, si tamen per sterlinos obolosve calculum deducas: secus autē si per denarios. Sic fit, vt ista pondera, quæ sequuntur, vicenario quaternario se mutuo excedant. Nam vncia quatuor & viginti denarios habet: denarius vigintiquatuor grana: granum vigintiquatuor carrubas: carruba vigintiquatuor minuta: minutum vigintiquatuor minutula.

Ex

RATIO.

55

Ex his, quæ dicta sunt, apparet ceratium trifariam accipi. Capitur enim pro siliqua, quæ est quatuor, granorū significatu apud veteres receptissimo. Deinde sumitur affinitate quadā vocabuli pro caracta, Gallicè *carat*: vt est vigesimaquarta pars libræ octonariæ. Nouissimè autem accipitur pro indicatura auri seu nota æstimationis & valoris. Nam auri summus valor, vigintiquatuor caractas habere dicitur. Et sicut philosophi qualitates primas octo gradibus partiuntur, vt summus calor octo graduū esse dicitur: sic trapezitæ summam auri æstimationem in vigintiquatuor caractis constituunt.

Ceratium igitur pro indicatura quâdoque sumitur ad notam valoris auri relatum, vt sit summus auri valor ceratiorum, quæ caractæ dici possunt, vigintiquatuor. Quam indicaturam tenent nummi, quos regales dicunt, itēque franci pedestres & æquites, & quos dicunt salarios, Gallicè *salutz*. Nummularij verò ab huiusmodi iudicatura quartam partem caractæ eximunt: quam, puto, in impensas necessarias reiciunt.

Secunda auri nota est ad vigintitria ceratia cum semisse: quam iudicaturam subit nobilis, qui dicitur ad rosam, veterūque scutorum & ducatorū nummi, quos Gallicè appellamus *rides*.

Regales autem nummi, aut nouelli ducati papales seu de camera, tertiam notam habent caracterum scilicet vigintitrium.

Quartum indicaturæ locū recipiunt nummi, quos leoninos dicunt, ceratia scilicet duo & viginti, cum tribus quartis ceratij.

Quinto loco succedunt ducati bicipites nummi,

MENSVRARVM AC POND.

quos scutinos dicunt. Sunt quoque Gaudenses aurei habentes sui valoris notam duorum & viginti ceratiorum.

Sexto se offerunt aurei nummi Rhenenses, veteris ac proinde purioris materiae, decem & nouem ceratiorum.

Noui autem Rhenenses nummi, & qui signantur ad crucem diui Andreae, & quos Guillelminos vocant, notam subeunt ceratiorum octodecim.

Qui vero Traiectenses nummi appellantur, Gallice *mailles au trecq*, veteri materia conflati, sedecim ceratiorum indicatura aestimantur.

Qui vero recenter conflati sunt, crucemque habent insignia interfecantem, aut diui Ioannis subeunt imaginem, quondecim tantum aestimantur ceratijs.

Minoris notae sunt aurei nummi, quos appellantur *mailles au chat*, nempe tredecim ceratiorum.

Aurei vero canini, vulgo appellati *mailles au chien*, vndecim habent ceratia cum tribus octauis.

Nouissime aurei Hornenses, quos appellantur *mailles de Horne*, notam titulūque valoris sumunt a ceratijs seu caractis decem, vna cum tribus octauis.

Ex quibus differentijs facile erit, seruata ratione suum cuique assignare valorem.

Ex his ponderum definitionibus praecleara poterunt elici theoremata. Primum.

Ex marca librae octonariae auri argentive quacūque designato, unciae aestimationem reperire.

Id facile fiet, si iuxta librarum Turonicarum numerum, quibus massa illa aestimatur, toties duos solidos

RATIO.

solidos cum semisse numeraueris. seu, si mauis, pro singulis solidis singulos denarios cum semisse vno acervo collegeris. Huius rei hoc tibi exemplū esto: Si marca argenti aestimetur libris septem turonicis, vncia valebit septendecim solidis cum semisse. Tot enim sunt in hoc numero denarioli cum semisse, quot sunt solidi. Itemque toties reperiuntur geminati solidi cum semisse, quot librae numerantur.

THEOREMA SECVNDVM.

Arte non dissimili ex quavis aestimatione marcae auri aut argenti, denarii ponderalis ualorem elicere.

HOC autem fiet, si pro singulis libris turonicis, quae totius massae aestimationem implent, denariolum nummum cum quarta eiusdem parte coadunaueris. Ut si marca argenti octo libris turonicis aestimabitur, denarius ponderalis valebit decem denarios vsuales.

Idem de ceratio seu caracta auri argentive reperire.

Id facile assequeris, si pro singulis libris turonicis quibus marca aestimatur, toties decem denariolos aggregaueris. Ut si marca auri aestimaretur libris Turonicis sex & septuaginta: ponderale ceratium valebit sexaginta tribus solidis cum quatuor denariolis. Hunc enim valorem implent septuaginta sex carolei nummi.

MENSVRARVM AC POND.

Theorema tertium.

Non longè dissimili opera, sterlini æstimationem ex marca quocunque pretio æstimata colligere.

HOC fiet, si iuxta librarum turonicarum numerum, denariolum vnum cum semisse in vnam redegeris summam. Vt si marca æstimabitur duodecim libris Turonicis, sterlinus valebit octodecim denariolos.

Observatio nummaria de analogia solidorum ad denarios Turonenses vsque ad chiliadem.

1.f.	12.d.	19.f.	108.d.
1.f.6.d.	18.d.	9.f.6.d.	114.d.
2.f.	24.d.	10.f.	120.d.
2.f.6.d.	30.d.	20.f.	240.d.
3.f.	36.d.	30.f.	360.d.
3.f.6.d.	42.d.	40.f.	480.d.
4.f.	48.d.	50.f.	600.d.
4.f.6.d.	54.d.	60.f.	720.d.
5.f.	60.d.	70.f.	840.d.
5.f.6.d.	66.d.	80.f.	960.d.
6.f.	72.d.	90.f.	1080.d.
6.f.6.d.	78.d.	100.f.	1200.d.
7.f.	84.d.	200.f.	2400.d.
7.f.6.d.	90.d.	400.f.	4800.d.
8.f.	96.d.	800.f.	9600.d.
8.f.6.d.	102.d.	1000.f.	12000.d.

Solatus

RATIO.

57

Solatus nummus aureus valet denarios. 540.
Annus habet dies. 365. cum sex horis: summam ergo complectitur horas. 8820.

Alia item observatio ex patrum placitis, constituendo annonæ pretio non parum necessaria.

VBI sextarius tritici libra vna turonica emitur, compertum est iuxta æstimatione libram panis legitime cocti ac parati, & ex puro ac candido poline confecti, venundandam esse vno denariolo turonensi.

At si sextarius tritici prostat pretio viginti solidorum Parisiensium, sequens est vt libra panis proflare debeat vno denario Parisiensi. Sicque libræ singulæ turonicæ sextarij pretio accedentes, singulos pariunt denariolos in panis libras singulas.

Sextarius si venditur quadraginta solidis, libra panis vendidanda erit duobus turonis. Si vero sexaginta, tres denarioli in librâ panis tribuendi erunt.

Octuaginta solidi, seu libræ turonicæ quatuor, pretio sextarij attributæ: pretiû libræ panis reddunt ad denariolos quatuor. Quinq; libræ turonicæ in sextariû expensæ, pariunt denariolos quinq; in vnâ libram panis. Et ita patet in immensum progressus per libras turonicas ac denariolos. Qua in re aduertendum quod quinque solidorum accessio, ad pretiû sextarij, parit augmentû vnus oboli ad librâ panis. Hæc analogia nõ parum habet momenti ad tranquillam ac legitimâ rei triticariæ administrationem.

ALIA ITEM ACCESSIO.

Quando semel insedit animo obuia quæque discutere, quæ in re nummaria caliginis ali-

h

MENSVRARVM AC POND:

quid præ se ferrēt: accedere faciamus ad Gallici cō-
 munionem numismatis, tria argenteorum turonen-
 sium millia, de quibus in Clementina, Cum sit ni-
 mis. de magistris. Vbi pontificio cauetur edicto, ne
 insignia doctoris recepturus, conuiualibus expensis
 summam trium millium argenteorum excedat. Hac
 autem lege sumptuaria, si argentei turonensis no-
 mine solidus turonicus intelligatur, planum est cē-
 tum quinquaginta librarum numerum comprehē-
 di: cū mille solidi turonenses libras quinquaginta
 nec amplius valeant. Verū aliud quiddam præten-
 dere videtur glossa, quæ eo loco censuit turonēsem
 argenteum æstimandum esse duobus Venetis: quos
 quidem minutis Bononiensibus quadraginta dicit
 æstimari. Hoc autem quadraret, vbi Venetus num-
 mus caroleum nostrum æquaret, valore scilicet de-
 cem turonicorum: qui in obolos viginti resoluun-
 tur, & duo carolei in obolos quadraginta: ac sic mi-
 nutum Bononiense nosterque obolus, pro eodem
 haberentur. Et quò id minus videatur absurdum: ni-
 lud sciendum, quòd solidus noster olim decem tan-
 tum denariolis æstimabatur. Hos caroleos nummos
 meritò dixeris denarios. Cōstat autem ter mille carole-
 os nummos valere cētum viginti quinq; libras tu-
 ronicas. Nam ex centum quinquaginta libris, quas
 suo valore complēt ter mille solidi turonici, detra-
 ctis sex millibus denariolis, seu ter mille sextātibz
 (quos duplos denariolos vocamus) qui etiā summā
 viginti quinque librarū nec amplius reddūt: superest
 ea summa, quam diximus, librarum centum viginti-
 quinq;. Quam lege sumptuaria & nihil amplius ex-

pendi

RATIO:

pendi Clementis autoritas permittit. Quæ autē de
 denariolis & sextantibus detrahendis diximus, illu-
 striora euadent hoc abaco denariorum:

100. denarij valent.	8. s. 4. d.
200. d.	16. s. 8. d.
400. d.	33. s. 4. d.
800. d.	3. l. 6. s. 8. d.
1000. d.	4. l. 3. s. 4. d.
3000. d.	12. l. 10. s.
6000. d.	25. l.

Complēt solidum aureum Gothicū Casiodoro,
 in lib. Variarū. Cui indicaturæ accedit nummus au-
 reus, quem desideratum appellamus: pēdebat vnciā
 vnam. His igitur 6000. d. adeptis ex centū quin-
 quaginta libris turonicis, enumerata superest sum-
 ma librarum centum viginti quinque.

Vt autē rem istam paucis cōplectar, quoties col-
 latio erit facienda solidorum ad caroleos nummos,
 obseruanda erit proportio sesquiquinta, ea scilicet
 quæ est sex ad quinq;. Nā soliduōs cōtinet sex sextā-
 tes, vtpote duodenarius: caroleus verò denarius, qui
 que. Quare sex carolei reddūt quinq; solidos, & se-
 xaginta reddūt quinquaginta: sicut & sexcēti carolei
 quingētos duodenarios. Deniq; in æquādo solido-
 rū numero cū caroleorū valore, illud obseruandū, qd
 sexta parte adēpta de solidis, euadēt carolei: & quin-
 ta parte adiecta caroleis prodibunt solidi. Exempli
 gratia: Duodecim solidi ablatis duobz, hoc est sextā-
 te, reddunt 12. caroleos: & duodecim carolei adiecta
 quinta parte, videlicet caroleis duobz cū denario
 lis 4. reddunt 21 solidos. Ex hoc canone habetur
 reductio caroleorum ad solidos, & ediuerso.

h u

MENSVRARVM AC POND.

Hic ergo esto Caroleorum nummorum abacus, quos rectè denarios maiores Gallicos appellaueris.

5. Carolei valent.	4. f. 2. d.
10.	8. f. 4. d.
15.	12. f. 6. d.
20.	16. f. 8. d.
25.	20. f. 10. d.
30.	25. f.
40.	33. f. 4. d.
50.	41. f. 8. d.
60.	50. f.
70.	58. f. 4. d.
80.	3. l. 6. f. 8. d.
90.	3. l. 15. f.
100.	4. l. 3. f. 4. d.
200.	8. l. 6. f. 8. d.
300.	12. l. 10. f.
400.	16. l. 13. f. 4. d.
500.	20. l. 16. f. 8. d.
1000.	41. l. 13. f. 4. d.

Ex his collige stipendiorum Turcæ æstimationē in aspreis nummis, qui Caroleos nostros valore æquant, aut certè ab eis minimo interuallo distant. Qui igitur (Cuspiniano auctore in historia Turcica) apud eos dicuntur Muselmi, quinque aspreos nummos in dies singulos recipiunt, qui annuo stipendio reddunt 1825. denarios Gallicos, seu Caroleos. Procreant autem libras turonicas. 76. & solidum vnum. Sarohari verò Calones videlicet & Li-xe Castredses, cum dietim quatuor aspreos stipen-

diario

RATIO.

diario nomine in sua commoda vertât, hoc est annuatim mille quadringentos sexaginta denarios Gallicos: sequens est, vt vsui eorum annuo, obueniat summa sexaginta librarū, solidorum sedecim, octo denariorum turonensium: vt̄ ex abaco articulatim colligi potest.

Huc non incommodè ob calculi affinitatem, accedere faciamus rationem impensæ diariæ, ad annuam mensurnamve collatæ: idque eo, qui sequitur, ordine.

Pita vna in diem expensâ, parit annuo sum-	
ptu.	7. f. 7. d. i. picâ.
Obolus parit.	15. f. 2. ob.
Pitæ tres.	22. f. 9. d. pitas. 3
Denarius.	30. f. 5. d.
Denarij duo.	60. f. 10. d.
Denarij tres.	4. lib. 11. f. 3. d.
Denarij quatuor.	6. lib. 1. f. 8. d.
Denarij quinque.	7. lib. 12. f. 1. d.
Denarij sex.	9. lib. 2. f. 6. d.
Denarij septem.	10. lib. 12. f. 11. d.
Denarij octo.	12. lib. 3. f. 4. d.
Denarij nouem.	13. lib. 13. f. 9. d.
Denarij decem.	15. lib. 4. f. 2. d.
Vndecim denarij.	16. lib. 14. f. 7. d.
12. d. siue solidus turonensis.	18. lib. 5. f.
Solidi duo.	36. lib. 10. f.
Solidi tres.	54. lib. 15. f.
Solidi quatuor.	73. lib.
Solidi quinque.	91. lib. 5. f.

h ij

MENSVRARVM AC POND.

6.f.	109.lib.10.f.	6.lib.	2185.lib.
7.f.	122.li.18.f.3.d.	7.lib.	2555.lib.
8.f.	146.lib.	8.lib.	2920.lib.
9.f.	164.lib.5.f.	9.lib.	3285.lib.
10.f.	182.lib.10.f.	10.lib.	3650.lib.
11.f.	200.li.15.f.	20.lib.	7300.lib.
12.f.	219.lib.	30.lib.	10950.lib.
13.f.	257.lib.5.f.	40.lib.	14600.lib.
14.f.	255.lib.10.f.	50.lib.	18250.lib.
15.f.	274.lib.15.f.	50.lib.	21900.lib.
16.f.	292.lib.	80.lib.	29200.lib.
17.f.	310.lib.5.f.	100.lib.	36500.lib.
18.f.	328.lib.10.f.	200.lib.	73000.lib.
19.f.	346.li.15.f.	300.lib.	109500.lib.
20.f.	365.lib.	400.lib.	146000.lib.
30.f.	547.li.10.f.	500.lib.	182500.lib.
40.f.	730.lib.	600.lib.	219000.lib.
50.f.	912.lib.10.f.	700.lib.	255500.lib.
60.f.	1095.lib.	800.lib.	292000.lib.
4.lib.	1460.lib.	900.lib.	328500.lib.
5.lib.	1825.lib.	1000.li.	365000.lib.

RATIO.

ALIVD DISTRIBUTIONIS
genus ad hunc digeremus modum.

Mensis libræ.	Annus lib.	Dies		
		lib.	fol.	denarij.
1.	12.	0	0	8
2.	24	0	1	4
3.	36.	0	2	0
4.	48	0	2	8
5.	60	0	3	4
6.	72	0	4	0
7.	84	0	4	8
8.	96	0	5	4
9.	108	0	6	0
10.	120	0	6	8
11.	132.	0	7	4
12.	144	0	8	0
13.	156	0	8	8
14.	168.	0	9	4
15.	180	0	10	0
16.	192.	0	10	8
17.	204.	0	11	4
18.	216.	0	12	0
19.	228.	0	12	8
20.	240.	0	13	4
21.	252.	0	14	0
22.	264.	0	14	8
23.	276.	0	15	4
24.	288.	0	16	0
25.	300.	0	16	8

MENSVRARVM AC POND.

Mensis libræ.	Annus lib.	Dies.		
		lib.	fol.	denarij.
26.	312	0	17	4
27.	324	0	10	0
28.	336	0	18	8
29.	348	0	19	4
30.	360	1	0	0
31.	372	1	0	8
32.	384	1	1	4
33.	396	1	2	0
34.	408	1	2	8
35.	420	1	3	4
36.	432	1	4	0
37.	444	1	4	8
38.	456	1	5	4
39.	468	1	6	0
40.	480	1	6	8
50.	600	1	13	4
60.	720	2	0	0
70.	840	2	6	8
80.	960	2	13	4
90.	1080	3	0	0
100.	1200	3	6	8
200.	2400	6	13	4
300.	3600	10	0	0
400.	4800	13	6	8
500.	6000	16	12	4
600.	7200	22	19	0
700.	8400	26	5	8
800.	9600	29	12	4

RATIO.

Mensis libræ.	Annus lib.	Dies		
		lib.	fol.	denarij.
900.	10800.	32	19	0
1000	12000.	36	5	4
2000	24000.	72	11	0
3000	36000.	108	17	0
4000	48000.	144	2	8
5000	6000.	181	8	8
6000	72000.	217	14	4

Mensis solidi.	Annus. libræ.	Dies.		
		fol.	fol.	denarij.
1.	0.	12.	0	0
2.	1.	4.	0	1
3.	1.	16.	0	1
4.	2.	8.	0	1
5.	3.	0.	0	2
6.	3.	12.	0	2
7.	4.	4.	0	2
8.	4.	16.	0	3
9.	5.	8.	0	3
10.	6.	0.	0	4
11.	6.	12.	0	4
12.	7.	4.	0	4
13.	7.	16.	0	5
14.	8.	8.	0	5
15.	9.	0.	0	6
16.	9.	12.	0	6
17.	10.	4.	0	6
18.	10.	15.	0	7
19.	11.	8.	0	7

MENSURARVM AC POND.

Mensis denarij	Annus solidi	Dies, denarij.
1.	1.	o
2.	2.	o
3.	3.	o
4.	4.	o
5.	5.	o
6.	6.	o
7.	7.	o
8.	8.	o
9.	9.	o
10.	10.	o
11.	11.	o

Alia obseruatio ad conciliandum ualorem solatorum coronatorum, qui nummi sunt aurei : ac librarum turonensium , quæ singulæ uicenos capiunt duodenarios nummos.

NE quæ remoretur difficultas in conferendis mutuò nummis aureis & libris turonicis, illud statuendū in primis, quòd cum solatus nummus duas libras capiat turonicas : illud peruiū cuique est, q̄ numerus librarum ad duplum auctus reddit solatos. Cōtrā verò, numerus solatorum ad semissem redactus reddit libras turonicas. Nam viginti libræ decem solatos reddunt, & viginti solati libras quadraginta.

Solatus verò nummus ad coronatum est sesquiseptimus, vt quadraginta ad trigintaquinque. Nam
coro-

RATIO.

62

coronatum trigintaquinque solidorum constitutum, vt olim suo legitimo valore cōstabat. Est itaque solati ad coronatum ea ratio, quæ est octo ad septem : ita vt octo coronata valeant septem solatos nummos, & solati septem octo coronatos aureos. Rursus septuaginta solati, æquant valore octuaginta coronata. Idem de septingētis ad septuaginta millibus dicendum occurrit, seruata proportionē. Si quis igitur scire cupit, quot coronatis æquipolleant viginti solati, adiungat octauam partem vicenarij, vtpote duo cum semisse, viginti coronatis, & assequetur optatum. Siquidem duo solati cum dimidio (octans scilicet vicenarij) adiecti viginti coronatis, quadraginta libras perficiunt, æquant solatorum ualorem. Alioquin per libras turonicas facile adæquantur solati cum coronatis, simili inter se numero concurrentibus, duplato scilicet numero, solatis in libras conuersis, & inde octaua parte adempta. Nam viginti solati ualēt libras quadraginta. Aufer quinque libras, supersunt trigintaquinque, qui est valor coronatorum viginti. Ediuersò viginti coronata, ualent trigintaquinque libras turonicas. Cui numero adiunge septimā partem, quæ est quinque librarum : & resultat numerus quadraginta librarum, viginti solatos ualere æquantium.

Novissimè superest ex coronatis elicere libras, & conuersim ex libris coronata. Quod ita facile fiet, si coronatorū numero tres quartas addideris : ediuersò de libris facies coronata, si tres quartas ademeris. Exempli gratia : Quatuor coronata sunt librę septem. De septem adimē tria, & restabit nu-

MENSVRARVM AC POND.

merus coronatorum: cui adde triadem, & se offeret numerus librarum Turonicarum nempe septem.

Eadem opera in centum coronatis, centum septuagintaquinque libras reneries, tribus quartis centenarij numeri adiectis. Contrà verò in centum libris, vigintiquinque coronata tibi obuia occurrerent, deductis tribus quadratibus centenarij.

Hæc autem alia tibi methodus esto: Ex numero coronatorum transi ad solatos, quos in libras duplato numero cõuertere: & inde aufer octauam partem. Qui resultat librarum numerus, æquabit valorem coronatorum. Vt si quis à te requirat: Viginti coronata quot libris æstimatione respondēt? Ita apud te cogita bis, totidem solatos valere quadraginta libras: è quibus octaua parte detracta nẽpe quinque libris, resultat numerus trigintaquinque librarum, coronata viginti valore æquantium. De hac re hæcenus.

*De auri ad argentum analogia,
theoremata.*

EXploranda nobis est, ac penitus explicanda auri ad argentum analogia. Qua in re, ne quid obscuritatis à tergo relinquatur, nonnulla præfari oportet precium est.

Vncia denarios pōderales viginti quatuor recipit.

Denarius granula totidem.

Drachma tres denarios pendet: quocirca prisens aureus, quod scutum vetus appellat, drachmalis est, trium scilicet denariorum pondus habens.

Nobilis verò rosatus, didrachmis nempe sex denariorum

RATIO.

nariorum. Atqui duplicem hoc tempore sortitur æstimationem. Legitimam vnam ex edicto scilicet principis quæ est solidorum centum, seu librarum quinque turonensium. Vsuaem alteram apud negotiatores passim receptam, quæ priorem superat in sedecim solidis: cuius dimidiarum pondus est prisce aurei: quare legitima æstimatione valere debet solidos quinquaginta, vulgari autem quinquaginta octo. Cum ergo drachma, octo & quinquaginta solidis æstimetur hodie: sequens est, vt vncia subeat æstimationem librarum trium & viginti, cum solidis quatuor. Et hac ratione libra auri æstimanda erit, libris turonicis ducentis septuaginta septem vnà cum octo solidis. Et id quidem, si indicaturam sequamur vulgato receptam vsu. Nam minor est illa, quæ ex decreto principis cõstituta est. Didrachmum enim ea lege centum solidos valore comprehendit, vncia verò libras tantum viginti turonicas: & libra auri ducentis quadraginta libris turonicis æstimabitur.

Nunc restat argenti æstimationem vt hodie vsu recepta est, numeratim describere. Quod his præloquiis facile fiet.

In primis argentarij omnes, marcã argenti hodie æstimant libris quindecim turonicis. Id autem quomodo vsui monetario respondeat, explorandum est. Constat sanè nummos capitatos, quos testes vocant, pendere denarios ponderales septem cum semisse. Quo fit, vt tres nummi argentei, pōdus habeant denariorum duorum & viginti & semissis: quare abest à iusta vnciæ quantitate denarius vnus cum dimidio. Cæterum ex principis consti-

tutione cōmuni recepta vsu, tres nummi argentei valēt vnū ac triginta solidos cū dimidio. quibus ad constituendū vnciæ valorē, accedere oportet æstimationem denarij ponderalis cū semisse. Denarius autē ponderalis, valet denariolos decē & septē cum septima oboli. Cui iūcto valore dimidiati denarij, euadit summa duorū solidorum, vnus denarij cum septima oboli, & septima parte vnus pittæ. Et hinc conflatur valor vnciæ argētæ iuxta hodiernā æstimationē, videlicet ad trigintatres solidos, septē denariolos, cum septima oboli & septima pittæ. Qui numerus duodecies auctus libræ, ponderalis valorē constituit, videlicet librarum turonensium viginti cū tribus solidis, septima oboli, & septima pittæ vnus, iuxta præsentis tēporis indicaturā, qua nūmus capitatus permutatur decē solidis cū semisse. Ex quo siquidō constat libram auri, ad libram argenti iuxta principis constitutionē, habere rationē decuplam. Verūm iuxta vsū vulgatū auri ad argentū ea ratio est, quæ est quatuordecim ad vnū, aut paulō minus.

Nunc examinanda est Tranquilli sentētia, in Iulio Cæsare ita inquentis: In Gallia phana tēplaque deūm donis referta expilauit, vrbes diruit sepius ob prædam q̄ ob delictū. Vnde factū est, vt auro abundaret, ternisq; millibus nummū in libras, p̄mercatale per Italiā provinciāsq; diuenderet. Sunt autem tria millia nummum seu solidorum turonensium, quos sestertios esse docuimus, centū quinquaginta libræ turonicæ. Iuxta hanc analogiam, qua auri libra æstimabatur ternis millibus nummum, hoc est centum quinquaginta libris turonensibus, erat proportio auri ad argentum octupla, necdum completa. Sicq;

ea analogia, quæ erat octo ad vnū, transit ad eam, quæ est duodecim ad vnū: demūque ita excreuit, vt nunc sortiatur rationem, quæ est quatuordecim ad vnū, aut paulō minus.

Cæterū fuit non multo ante hanc ætatē tempore, quando ea penē analogia seruabatur auri ad argentum, quam sub Iulio Cæsare vsu receptam diximus: quando scilicet nummus aureus solatus, triginta tantū solidis turonicis permutabatur. Tūc enim sex scuta nouem libris turonensibus æstimabantur, vt veteratoris facetia prodit, qua dicitur: Aut nouem francici, aut sex scuta mihi numeranda sunt. Porro solatus pendet duos denarios ponderales cum sedecim granulis: qua ratione nouē solati vnciam perficiunt. Pendent enim denarios viginti quatuor. Sic fit, vt centum octo solati, libram duodenariam constituent. Erit itaque summa librarū turonensium, resultans centum sexaginta duarum. Cuius ratio ad viginti est, vt octo ad vnū, & paulō amplius.

Si autem de coronatis agatur, calculo certoprehenditur, nouem coronata constituere duos ac viginti denarios cum totidem granis. Desunt igitur ab vncia denarius vnus, grana duo. Quo fit, vt centum octo coronata, reddant libram auri minus denariis tredecim. Denarius autem, habita ratione valoris solati, supra coronatum nouem denariolis æstimabitur. Nam duobus granis solatus superat, & eius precium grauius est denariolis decem & octo: nisi quod priscus aureus ad solatum habet indicaturam decem denariolorum pro singulis granis. auro enim puriore conficitur,

MENSVRARVM AC POND.

Iam ergo designetur denario ponderali caroleus vnus seu decussis noster, quocirca centum sexaginta duabus libris ad libræ complementum adiungere opus erit decem solidos & decussem. Manet igitur proportio auri ad argentum, vt octo ad vnum, & paulo amplius. Redundant enim libræ duæ cum semisse & caroleo nummo. Nunquam ergo legitur ita depressum fuisse auri valorem, quâ tum apud Iulium Cæsarem, apud quem ratio auri ad argentum erat, vt septem ad vnum paulo amplius.

Ex his principiis parata est methodus, ad inueniendum quoties & quantum auri ad argentum analogia aut augeatur, aut diminuatur. Planum enim est ex dictis, auri ad argentum analogiam excreuisse à septupla proportione ad quater decuplam, aut ad summum quindecuplam: cum tamen æquissimum videatur, si obseruetur ratio, quæ est duodecim ad vnum. Sic enim fiet, vt vncia auri æquipolleat libræ argenti. Quod promptissimè fiet, dum drachma auri seu trium denariorum pondus, vt est priscus aureus noster, æstimabitur quinquaginta solidis: & di drachus aureus, qualis est nobilis rosatus, centum solidis permutabitur: vt est in edicto regio hodierno, sub anno Domini sesquimillesimo trigesimo octauo: tametsi vsus vulgaris, precium auxerit nummi ad solidos penè sedecim. Sic enim vncia auri viginti libris turonicis, & libra duodecies viginti, hoc est quadraginta supra ducentas æstimabitur. Atqui libra argenti viginti tantum francicos suo valore complet. In cæteris autem nummis aureis, proportio seruanda erit ponderis ad valorem, iuxta designatam drachmæ aureæ æstimationem.

Neque

RATIO.

Neque illud prætereundum, quod francorum historia refert, sub annum domini tertium ac quadragessimum, supra millesimum trecentessimum: Philippo Valesio rege superstite, solati indicaturam excrementum habuisse vsque ad sexaginta solidos Parisinos: hoc est quatuor libras turonicas cum solidis quindecim, quanti hodie fermè æstimatur duæ drachmæ auri. Ob quam sanè causam Valesius malè audiit: quin & annonæ precium plus iusto excreuit, ita vt sextarius tritici, octo libris Parisinis veniret, hoc est francicis decem: displicuit certè immoderatus ille excessus. Nam paulo mox redactum est solati precium ad triginta sex solidos Parisienses, qui sunt turonici quadraginta quinque, quanti hodie æstimatur solatus. Quo maximè probatur etiam veterum consensu seruandam esse auri ad argentum analogiam, vt est duodecim ad vnum. iam inde facile colligitur, quod eo tempore auri precium duplo fermè auctum erat, vt quindecim ad vnum, aut ad summum sedecim: exëplo nunquam antea aut visso, aut audito, nec posthac videndo. Verum ne species rationi deesset: factum est, vt grossus turonicus, seu solidus noster, augetur ad triplum. Tribus enim nummis duodenarijs permutabatur. Huiusmodi autem institutum, vt præter rationem erat, ita minime perdurauit.

Pari penè lapsu in annonæ caristia, & plus æquo aucta auri indicatura, ad eundem offendit lapidem Ioannes rex: qui anno quinquagesimonono, supra millesimum trecentessimum, indixit solati valorem ad quinquaginta duos solidos Parisinos, hoc est sexaginta duos turonicos. Cui protinus errori comes

ad fuit, ingens annuæ precium, ita vt sextarius decem & octo libris Parisiensibus publicè permutaretur. Quæ omnia docent, cum in cæteris, tum vero in publicato numismate æquum maximè esse seruandum.

Confirmat etiam auri indicaturam nostra ætate vigentem, institutio altera Ioannina. Sub annu Domini millesimum trecentissimum quinquagesimum, excussa est aurea moneta nummoru, qui mutonini appellabantur, Gallicè *moutons a la grand laine*: quorum duo & quinquaginta, marcâ seu vncias octo implebant. Erât ergo paulò minus quam sextulares, seu geniati nummi. Nam quadraginta octo geniati marcâ implent, Gallicè *angelotz*.

Extrariæ ac peregrinæ monetæ nomenclaturam, cum ualore prope uerum indicare.

HT hoc etiam ad rei monetariæ negociu pertinet explicare, varias quæ variis permutantur locis, nummorum indicaturas. Ab vsu igitur vrbis Romæ initium esto.

Romana moneta communis.

Iulius argenteus, nostro ære valet quatuor solidos cum quatuor denariolis.

Semis, duos solidos valet cū duobus denariolis.

Carlinus valet tres solidos.

Semis, solidum valet cum semisse.

Baioque, valet quinque denariolos.

Pierou, quasi petreum dicas, in Sabaudia totidè.

Quadri-

Quadrinus eiusdem valoris apud nos, vt & denarius Parisiensis.

Ducatus aureus, communis apud omnes valoris, solatum valore æquat, & paulò amplius.

Apud Venetos à minori.

B Archatinus, vulgò *barguetin*, puto esse precium traiectus aquæ per barcham. Tres nostru denariolum reddunt: duodecim soldum Venetum.

Bessi valet duos denariolos nostros. Duo enim soldum ingrediuntur.

Soldus Venetus, vulgò *ung solde*, quatuor denariolis nostris æstimatur. Tres soldi implent valorem solidi nostri turonici, quem vulgò Itali appellant parpaiolam regalem.

Est autem alia parpaiola simplex, quæ æquat valore caroleum nummum. Idem soldus marquetus alio nomine dicitur.

Aspreus nummus quinquies bessem implet, vulgò dicitur *aspre*. Eiusdem ergo valoris est cum nostro caroleo nummo.

Grosseto valet solidos. 4. hoc est sedecim denar.

Marcello reddit decem solidos, hoc est tres solidos turonicos cū quatuor denariolis. Quatuordecim huius indicaturæ nummi, ducatum valore implent. Vnde & quatuordecim marqueti, hunc quoque marcellu perficiunt. Vulgò appellatur *marcelin*.

Marcellus argenteus valet solidos Venetos duodecim, solidos vero turonicos nostros quatuor. Drachmæ æstimatio est inter vtrumque media.

Vnde diesdote valet. 4. solidos turo. cū semisse.

Mocenigo, alias *berlingue*, media ac temperata æstimatio valet septem solidos, aut ad summū octo:

MENSVRARVM AC POND.

quare sex moceniqui ducati perficiūt æstimationē.
Est autē ducatus duplex. Strictus, qui duodecim
Marcellos: largus, qui quatuordecim comprehendit.
Porro Marcelli duodecim, quadraginta solidis æsti-
mantur: quatuordecim autem, valent quadraginta-
sex solidos turonicos, cum denariolis octo.

Apud Hispanos à minori.

MAruezis quatuor, albulum nostrum perficiunt.
Aequat igitur valore nummus iste maruezia-
nus denariolum nostrū Parisiensem, qui est semio-
bolo maior turonensi. Tanti æstimatur niquetus
Burgundianus, vulgò *niquet*.

Nummus regalis (vulgò *real*) valet tres solidos
turonicos cum semisse. Sicque valorem drachmæ
veteris complet. nouo edicto æstimatur tribus so-
lidis cum dodrante.

Nummus coronatus (vulgò *coronat*) etiam apud
Neapolitanos quatuor solidos turonicos valet.

Semis valet duos solidos turonicos.

Apud Insubres.

DEnarius (vulgò *denari*) est duodecima pars v-
nius albuli nostri: qui apud eos dicitur soldus.
Soldus valet quinque denariolos nostros.

Trifoldus valet quindecim denariolos nostros.

Semisoldus (vulgò *seizin*) valet sex denariolos
Mediolanenses.

Parpaiola simplex, idē qui apud nos caroleus nū-
mus: larga verò, solidus turonicus. Dicitur autē *par-
paiole*, quasi dixeris ad soluēdū, hoc est, *pour pagar*.

Nummus qui Bologninus dicitur, valet sex de-
nariolos nostros cum semisse.

Crosali

RATIO.

67

Crosali apud Genuēses valet apud nos denario-
lum vnum.

In Sabaudia *chavalot*, seu nummus equuleatus,
valet sex albulos nostros, hoc est duos solidos cum
semisse.

Semis valet subduplum.

Petreus nummus, de quo supra (vulgò *pierou*) va-
let albulum nostrum.

Nummus Bucelotus Mantuæ, valet quatuor so-
lidos cum sex denariolis.

Apud Flandros.

Double patart, valet duos solidos turonicos.

Patareus simplex solidum vnum.

Minimus patareus valet tres denariolos.

Bitremontius nummus, vulgò *bitremont*, valet
apud nos albulum vnum.

Apud Turcam & Sultanum à minori.

MAnchar valet denariolum vnum.

Iudith valet quatuor mancharinos, hoc est
denariolos.

Colarbe nūm° argēteus, valet octo mācharinos.

Alius autem valet duos nasserinos cum semisse,
hoc est sex albulos nostros.

Nūmus aspreus valet decem mancharin, qui etiā
apud Venetos decem denariolis nostris æstimatur.

Nasserin valet solidum vnum turonicum.

Tunitius nummus, valet quinq; solidos nostros.

Vrbea quadrans ducati aurei.

Nozdinar dechet dimidiatus ducatus.

Saraph à diuitiis nomen habet: Est autem apud
Barbaros scutū, seu aureus nummus. Censet tamen
Aloysius Cadamustus Saraphum granis binis su-

i iij

perare ducatum Venetianum.

Sultanus florenus aureus, gerens imaginem Sultani (vulgo *Sultanin*) permutatur sexaginta aspris, seu caroleis nummis, summa paulo plus exuperante ducati nostri hodie consuetum valorem.

Hyperpercus nummus qualis est apud nos grossus Mediolanensis.

Medinus valet apud nos solidum vnū Parisiensem: & medini decem valent duodecim solidos turonicos cum semisse: & viginti quinq; medini scuto vno antiquitus permutabantur.

Hoc insuper pro usu uariante nationum, circa librā monetariam animaduertendum est, quod communi omnium usu & lege, libra monetaria solidos uiginti comprehendit, & solidus quisque duodecim denarios. Hoc tamen inter uarias nationes differt.

Primo quatuor libræ Parisienses quinque libras turonicas reddunt. Qua ratione solidus Parisiensis turonicum quadrante superat. Valet enim quindecim denariolos.

Libra grossorum Flandrensium, valet sex libras turonicas. Qua ratione grossus Flandrensis æstimari debet sex solidis turonicis.

Octo libræ Genuenses, valent quinque libras turonicas. Sic fit, vt libra Genuensis, valeat duodecim solidos turonicos cum semisse. Quam librā si partiaris in viginti portiunculas, exeunt in solidū Genuensem septem denarioli cum obolo.

Libra sterlingorum æstimatur quinque coronatis. Quo fit, vt variante æstimatione scuti coronati,
 variet

variet etiam æstimatio sterlingi. Coronatus enim nummus dū æstimaretur quadraginta solidis, libra sterlingorum æstimata erat decem libris turonicis. Qua de re supra disseruimus in placito trapezitarū.

Septem libræ Venetiæ ducati valorem implēt. Quod si libra viginti solidos Venetos ex æquo semper capiat, necesse est soldi variare valorem, variante æstimatione ducati. Nam supra solidum diximus æstimari quatuor denariolis: quæ æstimatio nō perpetuō constat. Nam septies viginti soldi, hoc est septem libræ soldorum Venetorū, ascendunt ad summam quadraginta sex solidorum turonensium cum octo denariolis. Nunc autem æstimatio vulgata ducati ad quadraginta octo solidos, efficit ferme, vt solidus Venetus æstimari possit albulo vno, hoc est quinque denariolis nostris.

Libra monetaria apud Britones, hoc est Britannia Gallicæ minoris incolæ, vulgo appellata *Vn franc monnoye*, cōmuni vsu æstimatur quatuor & viginti solidis turonicis. vno solido minor est libra Parisiensis.

De pondere & moneta Calechutiana ex navigatione Aloyfi Cadamusti cap. 82.

Baccar, seu Baccara, continet cantaros quatuor. Cantarus iuxta Ludouici Romani placitū Farasolas quinque comprehendit, hoc est centum viginti quinq; libras. Vult enim lib. 5. cap. decimono-

no, Farasolam pendere quinas ac vicens libras. Faracula, seu Faracala, alias Farasola, est vigesima pars Baccari, & quinta pars cantari.

Mitigal seu mitigale, sex vncias pendet cū quarta parte vncia, hoc est drachmis duabus.
 Quibusdam

placet genus esse ponderis, valore æquantis ducatos ducentos quinquaginta.

Aratolla Venetiana, est vigesimaquarta pars libræ.

Almenum vsu Venetiano pendet libras tres.

Censet tamen Ludouicus Romanus Farasolam pendere quinas ac vicanas libras, libro quinto, capite decimonono: qua ratione Farasolæ quatuor vnum quintale efficerent, seu talētum centenariū. Quod si verum est: Baccar, seu Baccara, viginti Farasolas comprehendens, quinque talenta centenaria in se reciperet.

Cantarus verò Baccari, quadrans talentum vniū quartamque talenti partem recipit, nempe Farasolas quinque.

Iam de moneta Indica ex Iosepho Indo, & Aloysio Cadamusto.

Saraph, aureus est nummus valoris & pōderis nostri ducati. Vno autem Sarapho, gallinæ centum pretio æquante comparari possunt, apud Caran-garonam Iosephi Indi natale solum.

Fauus vigesima pars ducati Aloysio Cadamusto. Cum igitur ducatus, temperata æstimatione, quadraginta nostris solidis æstimetur, sequēs est fauum duobus, nec amplius, solidis æstimari.

Nummus argenteus, qui Parante dicitur, sex de nostris solidos comprehendit Iosepho. Est etiā moneta solidi vnius.

Nunc rerum uenaliū describenda sunt precia.

Baccar nucis muscatæ, authore Aloysio Cadamusto, circiter annum domini millesimum quin-
quage-

quagesimumquartum, permutabatur quadringentis quinquaginta fauis, hoc est ducatis duobus & viginti cum semisse.

Baccar cynamomi, æstimabatur trecentis nonaginta fauis, seu ducatis octodecim cum semisse.

Baccar tamirindi, fauis triginta, hoc est ducato vno cum semisse.

Baccar piperis longi, fauis quadringentis, siue ducatis viginti.

Baccar Zerombeci, fauis quadraginta, seu ducatis duobus.

Baccar myrobalani, fauis quingentis sexaginta, seu ducatis vigintitribus.

Baccar Zedoariæ, fauis triginta, qui sesquiducatum faciunt.

Baccar sandali rubri, fauis octoginta quatuorve ducatis.

Baccar lache, fauis ducentis sexaginta, hoc est ducatis tredecim.

Baccar sandalij, fauis centum sexaginta, qui sunt octo ducati.

Baccar mastycis, fauis quadringentis tringinta, seu ducatis vno & viginti cum semisse.

Baccar piperis, fauis trecentis sexaginta, hoc est ducatis octodecim.

Baccar gariophilli, fauis sexcentis, seu triginta ducatis.

Baccar sandalli albi, fauis septingentis, seu ducatis quinque supra triginta.

Faracala, seu farazola zinziberis aridi, fauis sex permutatur, hoc est duodecim solidis turonicis: conditi verò, fauis octo & viginti.

MENSVRARVM AC POND.

Farafola thuris, fauis quinque, hoc est solidis turonicis decem.

Farafola belsuini, fauis sex, solidisve turonicis duodecim.

Farafola ligni aloës, fauis quadringentis permutatur, seu ducatis viginti.

Farafola casisæ, fauis duobus, solidisve quatuor turonicis.

Farafola reubarbari, fauis quadringentis, seu ducatis viginti.

Farafola opij, fauis & ducatis totidem.

Sequens est, proferre mercium Europæ æstimationem apud Calechutium.

Farafola æris, seu quarta pars vnus quintalis, illic æstimatur fauis quadragintaquinque, hoc est duobus ducatis cum semisse.

Farafola coralli albi, fauis mille, seu ducatis quinquaginta.

Farafola plumbi, fauis octodecim apud eos æstimatur, seu ducatis quinque, resectis tamen solidis quatuor.

Farafola coralli obliqui, fauis septingentis, ducatisve quinque & triginta.

Farafola coralli nothi, fauis trecentis, qui sunt ducati tredecim.

Farafola aluminis, summa æstimatione fauis quatuor & quinquaginta, hoc est ducatis duobus vna cum quatuor & viginti solidis turonicis.

Almenum croci, illic emitur fauis octoginta, ducatisve quatuor.

De

RATIO.

70

De moneta magni Cham, ex Marco Paulo Veneto lib. 2. cap. 21.

Conficitur huiusmodi moneta non ex metallo, verum medio cortice arboris mori, regali signo impresso.

Minima moneta habet æstimationem denarioli nostri turonensis.

Maiuscula assurgit ad valorem semissis grossi Venetiani. Valet autem grossus Venetianus, denarios turonicos sedecim.

Tertij verò ordinis moneta, duorum Venetorum æquat æstimationem, alia autem quinque, alia item decem.

Est præterea alia æstimatione superior, Bisantij auri valorem attingens, duorum altera, altera verò quinque: vt necesse sit externis merces suas pro regia commutare moneta: nisi velint in aurea, quam secum detulerunt, argenteave grauem subire iacturam

Ex Ludouico Patricio Romano, moneta regni Narsingæ in urbe Bessenagar.

Pardius aureus nummus.

Fauis valet sedecim minutos denarios: numus est argenteus.

Acreus nummus decimasexta faui, quam æas appellant.

Vsus præterea alius receptæ apud Taprobanam monetæ, que alias Sumatra insula dicitur, que quingentis mille passibus suo patet ambitu.

Avreus nummus, facie vna cacodæmonis imaginæ celatâ habet, alterâ verò carpenti ipsum trahente elephante: & hic denis argenteis permutatur.

MENSVRARVM AC POND.

Argentus nummus suo decade perficit aureum.
Qua ratione solidorum nostrorum quatuor vide-
tur habere rationem: cum credibile sit nummum il-
lum Summatracē ducato nostro esse æqualem, quæ
mediæ temperato valore, quadraginta solidis æsti-
mare solemus.

Est præterea nummus stanneus, qui quinquies ac
vigefies repetitus, aureum reddit: qua ratione penè
accedit ad duos caroleos nummos.

*Sequitur usus ueteris monetæ ex legibus Ribo-
riorum: quas tulit Theodoricus Rex
Francorum.*

Veregildus comprehendit summam quinquaginta quatuor solidorum vnâ cum tremisse: vt
constat ex. l. Si quis. de vxoribus & adulterijs.

Solidus quatuor tremisses recipit, hoc est dena-
rios duodecim. Qua ratione dicimus tremissem so-
lidi quadrantem: vt est in l. Si ingenuus, de i&tu ser-
uorum. Vbi ita cauetur Quod si seruus seruum i&tu
vel bis vel ter percusserit, nihil est: sed tamè propter
pacis studium tremisse, id est, quatuor denariolis,
componat.

Idem in. l. Iudex. de iudicibus, vbi ita cauetur: Iu-
dex verò partem suam accipiat de causa qua iudica-
uit: de tribus solidis tremissem accipiat, de sex so-
lidis duos tremisses, & de nouem solidis vnum ac-
cipiat. Et sic de omni compositione nonam semper
partè accipiat, dum rectè iudicat. Sic ergo iudici de-
betur de dodrante vncia, hoc est de nouem vnum.

Denarius quarta pars est tremissis, & duodecima
solidi:

RATIO.

71

Solidi, qui & saiga vocatur: vt est in l. de minoribus
causis. de iuratoribus quales esse debeant. Verba sic
habent: Saiga quarta pars est tremissis, hoc est dena-
rius vnus. Duæ saigæ dicuntur duo denarij. Tremis-
sis est tertia pars solidi & denarij quatuor. Quo fit
vt denarius æstimandus videatur nostro numis-
mate vno caroleo nummo, hoc est decem nostris de-
nariolis: qua ratione solidus æstimabitur nummo
argenteo capitato (quem testonem vocamus) hoc
est decem solidis turonensibus. Eadèque opera col-
ligitur, veregildum ad nostrum numisma relatum,
valere libras turonicas septem & viginti vnâ cum
tremisse, hoc est caroleis nummis quatuor, seu albu-
lis octo: nisi solidum accipias iuxta calculum solidi
Iustiniani. Hic autem tantum superest coniecturæ
locus.

Illud negari non potest, vsum fuisse solidi aurei a-
pud Baiuarios frequentem: vt est in. l. Si qua. Vbi
ita cauetur: Si quis occiderit presbyterum, qua-
dringetos auri solidos cõponat. Huc accedit, quod
bos integris cornibus & illæsa oculorum acie duo-
bus solidis apud riboarios æstimabatur, vacca verò
tribus: equus sex, equa verò tribus. Quæ omnia re-
ctius ad aureos, quàm argenteos solidos referenda
videntur. Quis enim æstimet bouem triginta tan-
tum solidis turonicis? Verius ergo solidi aurei in-
telliguntur sextulares, ad indicaturam Iustiniani, æ-
stimatione scilicet quinquaginta sex solidorum tu-
ronensium: vt tomo septimo amplius disseritur.
Iuxta quã amussim facile colligetur æstimatio mul-
tarum, quibus eorum leges respersæ sunt. Vt cum
pro cede presbyteri, quadringenti solidi multa

MENSVRARVM AC POND.

nomine imponuntur, pro diacono ducenti, & pro violata ecclesiæ immunitate solidi sexaginta.

Alia tamen lex erat apud riboarios, quam ad hunc modum subtexere libet:

Si quis riboarius aduenam Francum interfecerit, cc. solidis culpa iudicetur.

Si quis riboarius aduenam Burgundionem interfecerit, clx. solidis culpa iudicetur.

Si quis riboarius aduenam Romanum interfecerit, centum solidis mulctetur.

Si quis riboarius aduenam Alemannum, seu Frenonem vel Baioarium, Saxonemve interfecerit, centum solidis culpa iudicetur.

Si quis clericum interfecerit, iuxta quod natiuitas eius fuerit, ita componet: Si seruus, sicut seruum: Si regius aut ecclesiasticus, sicut alius regius aut ecclesiasticus: Si litus, sicut alium litum: Si liber, sicut alium ingenuum, cum cc. solidis componat.

Si quis subdiaconum interfecerit. cccc. solidis componat.

Si quis diaconum interfecerit, quingentis solidis componat.

Si quis presbyterum ingenuum interfecerit, sexcentis solidis componat.

Si quis episcopum interfecerit, decem solidis componat.

Si quis partum in foemina interfecerit, seu natum priusquam nomen habeat, centum solidis culpa iudicetur. Quod si matrem cum partu interfecerit, dcc. solidis mulctetur.

Si quis Vueregildum soluere debet, boue cornutam, videntem & sanam, pro duobus solidis tribuat.

Vaccam

RATIO.

72

Vaccam cornutam, videntem & sanam, pro tribus solidis tribuat. Equum videntem & sanum pro sex solidis tribuat. Equam videntem & sanam pro tribus.

Horum omnium estimationem, ex solidi Iustiniani indicatura proclive est assequi. Nam & in solidi sextularis discussione rem istam attigimus, ex lege Lombardica, quæ habetur in cap. Qui subdiaconum. 17. quest. 4. Pluribus itaque immorari, nihil aliud fuerit, quam crambem recoctam apponere mensis. Hactenus de indicatura monetæ vsu olim receptæ apud riboarios. Iam ad reliqua, modo ne id omiserim, Rex Calcutianus, auctore Ludouico Romano, suo satellitio (maeros vocant) in menses singulos, carlinos quatuor in ocio viritum distribuit, in negocio vero sex: hoc est solidos nostros vt minus duodecim, plus vero decem & octo. Ascendit itaque stipendium annuum ad septem libras cum semisse, cessante militia: alias stipendij nomine recipiunt libras vnde decem tironicas cum duobus solidis.

QVOTVS QVISQVE NVMMVS

aureus cõmuni vsu receptus, bessem libræ

ingredatur, hoc est marcã

octuncialem singulatim

explicare.

ON prorsus abludit à nostro instituto designare, quoties quiuus aureus numus marcã compleat, seu quot denarijs ponderalibus constet. Erit itaque à leuioribus ad grauiora numismata progressus, si tamē nulla fuerimus præloquuti.

Denarius granula habet viginti quatuor.

Dracma denarios tres.

MENSVRARVM AC POND.

Vncia drachmas octo, denarios autē vigintiquatuor, granula verò. 576.

Bes libræ, seu marca octuncialis, vncias octo tenet, seu denarios centum nonaginta duos, granula verò. 4608.

Libra vncias duodecim, seu denarios ducetos octoginta octo.

Sequitur abacus granulorum ad denarios constituendos.

Viginti quatuor granula reddunt denarium vnum.

Quadragesimo octo granula, denarios duos.

Septuaginta duo, denarios tres.

Nonaginta sex, denarios quatuor.

Centum viginti, denarios quinque.

Centum quadragesimo quatuor, denarios sex.

Centum sexagesimo octo, denarios septem.

Centum nonaginta duo, denarios octo.

Ducenta sedecim, denarios nouem.

Ducenta quadragesimo, denarios decem.

Illud insuper constituendum aureorum nummorum duo esse genera. Quidam enim solidorum merentur appellationem, qui scilicet ex denarijs (nulla granulorum accedente fractione) constituuntur. Cuiusmodi sunt prisca Philippi æquales nobilibus rosatis. Geniati item nummi, quos Angelotios vocant. Prisci item aurei, qui trium denariorum pondus leuant, illi verò sex, isti quatuor.

Alij mutili dicuntur, præter enim denarios, aliquot granulorum fractione redundant: quæ præter nummos mox designatos, reliqua turba est.

RATIO.

sam vt sciamus quotus quisque nummus marcæ ingreditur, pro solidis nummis hæc obseruanda erit methodus:

Partire centum nonaginta duo (qui est numerus denariorum marcæ implens) numero denariorum, qui ex æquo nummum aureum perficiunt: numerus quotiens inde resultat, indicabit tibi quot nummi marcæ impleant. Huius rei id esto exemplum.

Nobilis rosatus sex denarios comprehendit: partire igitur senario. 192. emergent pro quotiente triginta duo nummi rosati nobiles, de integro marcæ implentes.

Pro mutilis verò nummis, qui scilicet præter denarios granula aliquot comprehendunt, hæc methodus esto:

Denarios in granula comminue, & ex omnibus vnum acruum numerumve constitue: per quem partire numerum granulorum marcæ, videlicet 4608.

Quotiens ostendet quot eius generis nummi marcæ ingrediuntur, & si quæ supersunt granula. Huius rei exemplum accipe:

Solatus nummus duos denarios capit cum sedecim granulis, summamque reddunt granula 64. quibus partire granula marcæ octuncialis, numero 4608. prodibit quotiens 72. Sic fit, vt septuaginta duo solati aurei nummi, nullo etiam subsultante grano, ex æquo marcæ impleant.

Hoc igitur habet nummus aureus cum solidis aureis commune (tamen si granulis aliquot redundet) quod resumptus aliquoties marcæ impleat

MENSVRARVM AC POND.

ex æquo, nullo aut abundante aut deficiente granulo. (quod cæteris mutilis nummis negatum est, uti ex discursu facile intelliges) & ea parte solidi nummi rationem habet. Qua in re subit admonere lectorem, Geniatum nummum (qui aliàs Angelotius appellatur) esse solato valore & pondere sesquialterum. De valore quidem constat: cum ille solidus sexagintaseptem cum semisse, hic verò solatus quadragintaquinque æstimetur. Est autem proportio maioris ad minorem, quæ est duodecim ad octo. De pondere verò sic accipe: quòd denarij quatuor ad duos cum sedecim granulis eam, quæ diximus, habent analogiam. Id autem scitu non indignum fuerit angelotium esse cum solido Iustiniani pondere æqualem, utpote sextularem: qui scilicet sexto repetitus, vnciam implet: & quadragies octies, marcæ: bis autem & septuagies, libram duodenariam. Sicut olim septuagintaduo solidi Iustiniani libram implere dicebantur: uti alio loco ostendimus in solido, ex lege Quotiescunque. de susceptoribus, præpos. & arc. decimo libro Comedici. Iam sicut septuaginta duo solidi Iustiniani libram implent: ita & septuaginta duo solati marcæ. Libræ autem ad marcæ est proportio sesquialtera. Quare qui volet rectam seruire analogiam: solatos septuaginta duos in marcæ conferat oportet.

His ita præfatis, sequitur nummorum series a minimis ad crassiores nummos factò progressu.

Caroleus nummus Flandrensis, vsu nostro Gallico receptus, duos denarios pendet cum sex granu-

RATIO:

74

lis, quarta videlicet parte denarij. Marcæ itaque subeunt carolei quinque & octoginta, nisi quòd reddantur in marcæ sesquidenarius, hoc est granula decem & octo. Id qui sem agnosces, si granula marcæ numero granulorum carolei nummi partitus fueris, iuxta formulam mox antea prolaram.

Philippeus nummus Flandrensis (uti & florenus Traiectensis) duos denarios pendet & semissem. Septuagies sexies uterque marcæ ingreditur: subsistunt tamen duodenarij in marcæ.

Nummus aureus coronatus suo pondere tollit denarios duos, granula quatuordecim. Quocirca septuaginta quatuor huius generis aurei absorbentur à marcæ: nec eam tamen implent, superante eos marcæ in viginti granulis.

Idem pondus sustinent (tametsi indicatura auri inferiore, ideoque valore inæquali) oboli Lotharingiæ.

Rofatuli Angliæ coronari leuiiores, singuli pendunt denarios duos, granula quindecim. Tres & septuaginta marcæ non prorsus implent: redundat enim granula nouem.

Aureus nummus solatus, toto bene cognitus orbe, ut quo nihil inter numos sol iste prospicit frequentius, duos denarios habet in pondere cum sedecim granulis. Qui cum sit mutilus superabundantia granulorum: hoc tamen habet cum solidis commune, ut marcæ nullo subsultante grano bis ac septuagies de integro compleat. Quæ de re supra dictum est: ideoque verbum non amplius addam.

MENSVRARVM AC POND.

Huic indicaturæ proximè accedit ducalium salu-
stianorumque nummorum phalanx. Quales sunt
nummi ducales Lusitani, Florétini, Veneti, Genuen-
ses, Vngari, Bononienses, Siculi, Valentini, Castel-
lanique seu bicipites seu monocephali. Hi sigillatim
omnes præter denarios duos septemdecim granula
leuant. Quare septuaginta huiusmodi nummi inte-
grè subeunt marcã. marcã tamen superante de-
narijs duobus, granulis decem, hoc est granulis. 58.

Proximè accedunt riderei nummi Flandrenses.
Denarios enim duos ac præterea granula octode-
cim suo pondere complent, numero sexaginta octo
capiuntur à marcã: absunt tamen à iusto ponde-
re marcæ granulis viginti.

Regales aurei Francici seu pedestri seu æquestri
imagine insculpti, cuius etiam pōderis indicaturam
subent rosatuli Anglicani maiores proximè subse-
quuntur. Pendent enim singuli supra denarios duos
granula viginti. Septem & sexaginta, superantur à
marcã duobus denarijs quatuor granulis.

Succedit aureus priscus, (scutum vetus appellant)
qui verè drachmalis est. Tres enim denarios suo
pondere æquat. Quocirca octo ex eis vnciam, sexa-
gintaquatuor marcã, nempe octies octo: libram
verò duodenariam nonaginta sex ex æquo consti-
tuunt. Ideoque solidus aureus meritò appellan-
dus est.

↳ Ponè sequitur leoninus nummus trium dena-
riorum cum granulis quinque. Numero quinquaginta
nouem marcæ ambitu capiuntur: superante
tamen eos marcã, denarijs duobus, granulis se-
ptemdecim.

Interuallo

RATIO.

75

Interuallo maiusculo & valoris & ponderis se-
quitur nummus, quem velleris aurei mutonem ap-
pellant. Is leonino grauior est granulis septem. Pē-
det enim tres denarios cū semisse. Porro quinquaginta
quatuor mutonini aurei marcæ pōdus im-
plerent, nisi in marcã superessent denarij tres.

Subsequitur Geniatus nummus (qui & angelo-
tius, & aureus solidus dici potest) idemque sextula-
ris, eo quòd sexies repetitus vnciam impleat: vti o-
lim solidus aureus Iustiniani. de quo in l. Quoties-
cunque. x. lib. cod. Ad hunc modum legitur: Quo-
tiescunque certa summa solidorum debetur, in se-
ptuaginta duos solidos libra feratur accepta. Pen-
det igitur denarios quatuor, & sexies repetitus vnciam
implet. Quadragies octies marcã, bis ac se-
ptuagies libram duodenariam perficit.

Nummus Alphonsinus duobus granis grauior
sextulari, quadragies septies marcã ingredi po-
test: superante etiam marcã in duobus granulis. Hu-
ius rei veritatem experieris, si præter duo granula
digeris denarios quatuor in granula sua, prodi-
bunt in totum nonaginta octo. Per hæc partire gra-
nula marcæ octuncialis. 4608. quotiens inde emer-
gens, reddet tibi Alphonsinos integros quadragin-
ta septem, & insuper granula duo, quæ ex marcã su-
persunt.

Nummus aureus imperialis pondere denariorum
quatuor, totidemque granulorum grauis, marcã
ingreditur. Quadragies septies numeratus, subsul-
tat ex marcã denarius vnus. Porro quem semiimpe-
rialem vulgus appellat, semisis neque pondus ne-
que valorem sustinet, cum plus semisse teneat, nem-

I iij

MENSVRARVM AC POND:

pe denarios duos, granula septemdecim. Ingreduntur autem huiusmodi nummi duo & sexaginta marcā, redundantibus ex marca denariis duobus, granulis decem.

Henricanus nobilis Anglicanus, pondo denariorum quinque granulorum decem numero quinque & triginta, marcā ingredi possunt: superante etiam marca denariis duobus, granulis decem. Id quoque apparebit ex ea, quam designauimus, methodo.

Quadrans vnciæ aureus solidus drachmalis, quæ rosatum nobilem appellant, sex denarios pendet: cuius ponderis olim extabat solidus aureus Alexandri Mameæ. Quarto repetitus vnciam sustinet: bis ac trigiesies marcā implet ex æquo: libram vero duodenariam quadragesies octies.

Regalis Austrasianus, cuius grauitas designatur denariis vndecim, & granulis insuper quindecim, vnciam ferme perficit, deficientibus tantum granulis nouem, marcā igitur ingrediuntur regales Austrasiani sedecim. Cæterum ex marca redundant centum quadragintaquatuor granula, hoc est denarij sex.

Nouissime verò præ se agit reliquos sua grauitate nummos decuplaris aureus, decem in se ducales aureos complectens (vocat nonnulli desideratum Portugalensem) pondo denariorum vigintiseptem cum granulis decem. Pendet igitur vnciam vnā cum tribus denariis ac decem granulis. Complectitur ergo in vniuersum granula 558. Partire igitur hoc granulorum numero marcæ octuncialis minutias. 4608. quoties tibi referet septem decuplares nummos in marca, exuperantibus etiam granu-

RATIO:

granulis quinquaginta, hoc est duobus denariis & totidem granulis.

Atqui aureorū huiusmodi nummorum æstimatione non tantum à pōderis obseruatione, quin etiam ab auri pendet indicatura: cuius ratione paulo antè ex trapezitarum placitis texuimus. Sequens est æstimationem singulorum recēdere, iuxta editum recētissimum anno à parta salute: 1541. promulgatum.

Caroleus Flandrensis	22. sol. 6. d.
Philippeus	28. s. 4. d.
Florenus traiectensis	29. s. t.
Aureus coronatus	43. s. 6. d.
Rosatum Angliæ minus	41. s. 6. d.
Solatus aureus nummus	45. s. t.
Aureus salutianus	47. s. t.
Nummi ducales Lusitani, Florentini, Veneti, Genienses, Castellani seu monocephali seu bicipites, Valentiniani, Vngari, Bononienses, siculi, hi omnes æstimationem subeunt.	46. 3. d.
Ridereus nummus	48. s. t.
Aureus rosatus maior	44. s. 10. d.
Regales aurei	47. s. 3. d.
Francici equites pedaneie	48. s. 10. d.
Aureus priscus	51. s. t.
Nummus leoninus	53. s. 9. d.
Aureus mutoninus caret indicatura.	
Geniatus	67. s. 6. d.
Alphonsinus	70. s. t.
Nunimus Imperialis	71. s. t.

lz iiij

MENSVRARVM AC POND.

Nobilis Henricanus 4.l.14.f.
 Nobilis rosatus 5.l.2.f.t.
 Regalis austraiani, ac decuplaris ducati, indicatur
 nulla valoris hoc loco recensetur: vti nec nummi,
 quem scutinum vocant Anglicum, & aliorum
 quorundam.

Porro promptū erit ex simplicibus ducatis duplariū
 ac decuplariū inire rationem.

Duplaris itaque ducatus valoris 4.l.12.f.6.d.
 Decuplaris 23.l.2.f.6.d.
 Obolus Leodiensis Iohanninus 12.f.6.d.
 Leodiensis Ebrardinus 12.f.t.
 Leodiensis Guelminus 11.f.6.d.
 Leodiensis Sammartinianus 8.f.6.d.
 Scutinus Anglicus 40.f.t.

Lego apud Cuspinianum historicum, in Tiberio
 Constantinopolitano Cæsare, aureum nummū
 fuisse aliquando libralem: vt qui Francorum Regi
 Chilperico, aureos quinquaginta nummos libram
 vnam pendentes singulos dono dederit. Quibus
 insculpta erat vna facie imago principis hac scilicet
 inscriptione, Tiberius Cōstantinus perpetuus Au-
 gustus: fronte vero diuersa quadrigæ insidens' con-
 spiciebatur hoc titulo circumscripto, Romanorum
 gloria. Pendebat itaque solatos sex supra centum.

Haecenus de iis, quæ ad tomum primū pertinet.

*Tomus secundus de assis uaria acceptione,
 & eiusdem partitione.*

Assis ærei, qui & libra & pondo æris ap-
 pellabatur, æstimatio ita depingēda vi-
 detur: vt ab vncia, quæ duodecima pars
 eius

RATIO.

eius est, ad sextantem, à sextante trientem, & reli-
 quas eius partes, singularum valore descripto, &
 cum nostro numismate collato ad integri assis in-
 dicaturam perueniatur.

Vncia igitur ab vnitate sic appellata, assis ærei
 pars duodecima, ad nostrum numisma comparata:
 valet pitam cum semisse, & duodecima parte pitæ,
 insuper & sexagesima eiusdem. Est ergo paulo ma-
 ior tertia parte denarioli nostri, eratque vncia li-
 bræ æræ. quo apparet logē cariorem esse æris ma-
 teriam, nostris quàm priscorum Romanorum tem-
 poribus. Hoc autem ære vnciali vendebatur libra
 olei, auctore Plinio libro 15. qui ait. Appio Claudio
 & Lucio Iulio consulibus, duodenæ olei libræ sin-
 gulis assibus vendebantur. Quo fit, vt vnciæ, libra
 olei responderet.

Sextans vncias duas capit, valētq; nostro numi-
 smate tres pitas, duas tertias vnus quartæ pitæ, cū
 duabus tertiis vni^o vigesimæ. Capit igitur sua æsti-
 matione sesquibolum Parisinum, & fermè dena-
 riolum, demptis paucis minutis.

Quadrans seu teruncius, valet nostra æstimatio-
 ne denariolum vnum, semissem vnus pitæ cū quar-
 ta insuper, & vicesima parte vnus pitæ. De hoc vi-
 detur intelligendum esse illud Euangelicum: Non
 exies inde, donec reddas nouissimum quadran-
 tem. Lucas 12. capite minutum dicit, seu λεπτόν. de
 leptō tamen suo loco dicitur. Verum beatus Mar-
 cus cap. 12. ait viduam misisse in gazophilacium
 minuta duo, quod est quadrās. Quod ita accipi po-
 test, vt quodlibet illorum minorum sit quadrās.
 Nam quadrans minutum quidem est, sed non illud

minutissimum atq; insectile lepton, quod est pars septima chaldi seu æreoli. Sūt ergo plura minuta, vt quadrans, sextans, vncia asis ærei. Verū illud quod indiuisum manet, est septima æreoli pars, quæ absolutè lepton & minutum nominatur: ideoq; non officiosè addit euangelista, quod est quadrans, ad differentiam minuti minutissimi, quod leptō appellant. Duo igitur æra minuta viduē semissem asis ærei faciebant, hoc est denariolos duos, pitam vnā cū semisse, cum decima parte vnus pitæ. Nisi fortè de asse Papyriano intelligenda sunt euangelica verba, quem fuisse in vsu tempore Augusti Cæsaris vehemens coniectura est, qui minor est hoc asse librari semuncia, & triente: vt suo loco dicitur. Hinc etiā promptum est sportulæ Romanæ æstimationem elicere, quæ centum quadrantes & viginti quinque asses (cū as sit ad quadrantem quadruplus) capiebat, seu denarios duos Romanos cum semisse, sestertios verò, hoc est solidos decem. Nā sestertius, quadrans est denarij. Erat autem sportula, stipendiū salutationis & comitatus eorum, qui latera cingebāt Romanorum insignioris notæ, præmium æquante labore, si Martiali creditur, qui ait:

Centum miselli iam valete quadrantes,
Anteambulonis congiarium lasi.
Idemque ait:

Dat Baiana mihi quadrates sportula centū. Cū
ergo denarius decem asses, & quadraginta quadrantes recipiat, quid apertius quā sportulā valere decē duodenarios nummos, quū denarius Romanus quatuor solidos, & sportula duos denarios Romanos cū semisse contineat? Nummus ergo ille argenteus capitatus

capitatus, quem testonem vulgò appellamus, congiarij & sportulæ apud Romanos vicem tenet. At longè inferioris notæ erat ea sportula, quā Samueli oblatam legimus primi Regum nono. Sic enim legitur: Ecce inuenta est in manu mea quarta pars sici argenti, quam dabo viro dei, vt annunciet nobis viam nostram. Nam quarta pars sici drachma est, denario minor octaua parte. quod & suo loco dictum est: item & alio loco dicendum. maior tamē est sportula sacerdotali vno denario nummo, cū duos tantum solidos & semissem percipiant sacrificantes hoc nostro seculo sportulæ nomine. Hæc autē de congiario dicta ita accipi velim, vt eorū quæ dicenda sunt in asse Papyriano, censuram expectēt. Restat ex geminato semisse cōponere assem, quæ admodū ex duplicato quadrante semissem, & ex repetito triente bessem constituimus. Semissem autē ex nouissimo præfato diximus valere duos denariolos, pitam cum semisse & decima vnus pitæ. qua ratione as æstimabitur quatuor denariolis, cū denarioli obolique semisibus, & quinta parte vnus pitæ. Id quod etiam alio loco probatur, ex eo quod as sit decima pars denarij, quem quadrummum duodenarium esse diximus. verū de asse fufius hoc loco differatur.

Asis significatio tam latè patet, quā variè accidit solidum aliquod in partes diuidi aliquotas: scernitur autem vt plurimū in duodecim. Sic fit, vt assem mensuræ concavæ sextarium appellemus, cuius vncia est cyathus. oblongæ verò mensuræ as pedanea mensura: vncia verò seu pars duodecima, est pollex: vt de his in mensuris oblongis differuimus.

MENSVRARVM AC POND.

Sic & solem, dum eclipsatur, in duodecim vncias partiuntur mathematici, seu puncta, quæ veteres digitos eclipticos vocant. Vsuram etiam centesimam iureconsulti assem fecerunt, quam in duodecim vncias partiuntur: & eius partitionis abacum subiiciemus, modo prius de asse nummario differatur. Vocant & iureconsulti solidam hæreditatem assem, dicentes aliquem hæredem ex asse factum, ad quæ hæreditas tota peruenisset. Alium ex triente seu vncijs 4. ex quadrante seu vncijs tribus, ex semisse seu vncijs sex. Hinc illud Martialis:

Hæredē Fabius Labienum ex asse reliquit.

As igitur vt plurimū duodenarius est, cuius duodecima pars vncia est, & duæ vnciæ sextans, tres vnciæ quadrans, quatuor triēs, quincunx quinque vnciæ, sex verò semis, septem vnciæ septunx, octo vnciæ bes, nouem vnciæ dodrans, decem dextans, vndecim deunx: duodecim verò vnciæ, as cohærente analogia denominabuntur. Verum ad rem nostram magis facit as nummarius, quem assem veteres Romani temporibus Tulli Hostilij sexti Romanorum regis æreum percusserunt nota pecudum, vnde pecunia suum nomen habet, percussūque, libram, & pondo, & æreum nummum appellauerunt. Deinde post annos quadringentos viginti, sub primum bellum Punicum, cogente inopia, huius assis pondus diminutum est ad dextantarium pondus, seu vncias decem sextante ablato de libra, & indidem facta est quinta pars lucris, non quinque partes. Duæ enim vnciæ sunt pars quinta dextantis. Postea verò præter sextantem vncia adempta est, sicque erat dodrans seu nouem vnciarum, tandemque lege Papyriana ablata

RATIO.

79

ablata fuit fescuncia, seu vncia & semis. Ad huc modum as de duodenario redactus est ad septuncem & semunciam: inque eo pondere & valore vsque ad tempora Christi perdurasse existimatur: eoque factum est, vt denarius argenteus, qui prius decem assibus æstimabatur, sedecim iam inde permutaretur, quinarium octonis, sestertium verò quaternis: quæuis quinarium antea quinque asses valeret, sestertium verò duos & semissem. Hæc idcirco dicta sunt, vt æstimationem assis & quadrantis Euægelici, certissima ratione assequamur: quam rem nondum mihi videtur assequuti, qui totum suum calculum ab asse grauioris æris pendere fecerunt, cum potius ad assem, septuncem, & semunciam respiciendum fuerit. Nam eo asse utebantur Augusti Cæsaris temporibus, vt verè tradidit Nebriffensis. Est igitur as duplex, maior, & minor. Maior quidem libræ seu podo vnus, duodecim vncias capit, valeretque, vt supra iam probatum est, & collectum, denariolos quatuor cum denarioli obolique semisibus, & quarta parte vnus pita. Est verò as alius minor, septunx & semuncialis, quem & Papyrianum dicimus: de quo ita sentit Plinius, & rectè. Sic, inquit, factum est, vt denarius sedecim assibus permutaretur, quinarium octonis, sestertium verò quaternis. Sic fit, de quinario octonarium, & de semistertio quadrans, modo id constare fecerimus, quod sedecim asses minores denarium impleant. Id autem sic probabitur: Denarium quum sit decussis, decem libras æris siue vncias decies duodecim, quæ sunt numero ceterum viginti, ex æquo continet: asses autem sedecim minores, cum sint septem vnciarum & semissis singuli, in primis

MENSVRARVM AC POND.

Septies sedecim vncias capiunt : ex qua multiplicacione euadit numerus cētum duodecim vnciarum. Iam restant sedecim semuncia, ex quibus fiunt vncia octo: quæ adiunctæ priori numero, centum viginti vncias (quas denarius in se complectitur) summa æquante comprehendunt. Rectè igitur Plinius dixit, denarium sedecim assibus permutari, quod à vero esset alienum, si as iste Papyrianus aut maior esset aut minor quàm septunx & semuncialis. Iam autem ex nouissimo præfato docuimus, sex vncias valere duos denarios, pitam cum semisse & decima parte vnus pitæ: quibus iungenda est vncia cum semisse, seu scilicet vncia, quæ valet obolum, semissem, & vigesimam pitæ. Ex his conflatur valor assis Papyriani, quem dicimus continere tres denarios, semissem pitæ, & tres vigesimas vnus pitæ: quo asse utebantur Romani tempore Cæsaris augusti. Quo tandem fit, vt tãti duo passeris venirent, iuxta euangelicum illud: Nonne duo passeris asse veniunt? As iste geminatus nostra quidem æstimatione reddit sex denarios, pitam, & tres pitæ decimas. Nam sex vigesimæ tres decimas complent. Idemque vulgò dupondius olim dicebatur, eo nempe quòd geminis assibus ipse constaret, quanquam & as diminutus esset à libra ad septuncem & semunciam. re tamen mutata nomen immotum perman sit. Tum vero temporis (Christo nimirum inter homines agente) quinque passeris dupondio fuisse venditos, cum interim duo duntaxat vno etiam asse veniret, nihil mirum videri debet: nam quintus passer corollarij & superpondij vice super pretium adiungi potuit. Alioqui quatuor passeris gemino asse cõparari debuissent.

RATIO.

80

buissent. Quæ si vera sunt, (vt certè sunt veri admodum similia) dicemus duos quadrantes assis huius, quos vidua euangelica misit in gazophylacium, ad semissem assurgere: atque adeò ære nostro continere denariolum, & semissem denarioli, pitæ quartam vniam, insuper & vigesimam vnus pitæ, cum semisse vigesimæ. Hæc siquidem est assis Papyriani medietas, ad nostrum valorem reducta.

Age iam ad centum quadrantes procedamus, qui sportulam perficiebant, eam ipsam Cæsaris Augusti tempore vsu frequentem: quæ quanti æstimada sit, hac veluti scalarum structura palam fiet. Principio illud tenendum est, centum quadrantes, quinque & viginti asses perficere. Atqui diximus sedecim asses huius quidem indicaturæ valere denarium, qui ipse est solidorum quatuor, quibus assuendi sunt asses octo, hoc est duo nummi duodenarij: sicque euadit numerus sex solidorum. Nouissimè adiungendus est as vigesimus quintus, cuius valorem nuper descripsimus. Erit itaque nostro ære æstimatione sportulæ illius, quæ tempore Christi, nunquam absque seruatoris præfatione nominandi, in vsu apud Romanos esse solebat: erit inquam sex solidorum & vnus assis Papyriani, hoc est trium denariolorum, & trium vigesimarum partium vnus pitæ cum semisse. Reliquas partes prosequi, nihil aliud quàm sarcina grauis & pondus inutile foret. Id nobis abundè satis est parasse viam, qualis ipsa cunque sit, singula prosequi volentibus. Hactenus de assibus tum graui tum leui, deque partibus eorum dicta sufficiant.

De asse autem scænerico, quia obiter eius mentio nobis facta est, vt pote quem ceteris in vsurata es-

MENSVRARVM AC POND.

se diximus, non nihil ad præsens differere haud in-
commodum fuerit.

Centesima vsura, est quæ centesimo mense equat
sortem, hoc est octauo quoque anno, quarto etiam
superaddito mense, habetque ipsa drachmas centū,
adeo vt singulis mensibus sua drachma respondeat,
ac proinde singulis annis, qui duodecim complentur
mensibus, centenarium fœnus exercens vnusquis-
piã, pro ceterarij mutuo, drachmas duodecim perci-
piat. Sic igitur mensis mutui ceteraria, duodenariã
fementẽ parit in annos singulos: qui verò ad deum-
cem fœnus exercet, vndecim pro centenario metit.
dextantarium autem fœnus decem pro centum, do-
drantale nouem, bessale octo, (Calechutiani apud
externos vsuram hanc bessalem in suis commuta-
tionibus obseruant, dum octo pro centum colligunt)
septunciale septem, semis verò sex pro cente-
nario colligit. Qua ratione in semisse vsura medie-
tas drachmẽ, hoc est centesimæ partis mutui, singu-
lis mensibus correspondet: quincupiale verò fœ-
nus de centum quinque colligit in annos singulos:
quam rationem sortitur Calechutianum vestigal,
authore Cadamusto: trientarium quatuor, quadrã-
tale tria, sextantarium duo, vnciale verò vnum. Por-
ro ex Gallicæ historiæ monumentis constat Philip-
pum Augustum sub annum domini 1206. ad com-
pescendam Iudaicæ voraginis sitim inexplabilem,
redegisse vsuram mutuatæ libræ vnus ad sextantẽ
solidi, hoc est denarios duos: vt non amplius mu-
tuans annuo prouentu reciperet, quam libram vnã
pro centum viginti. Quæ vsura minor erat vncialis,
qua quotannis recipitur vnum pro cetum. Hic au-

tem

RATIO.

81

tem ea, quam diximus, seruata ratione centuriæ li-
brarum: respondent solidis sedecim cum besse so-
lidi. Quod vt perspicuum magis euadat, hic subne-
ctendus est abacus.

Vnus denarius in libras singulas pro centuria li- brarum assurgit ad	8. s. 4. d.
Denarij duo.	16. s. 8. d.
Denarij tres.	25. s.
Denarij quatuor	33. s. 4. d.
Denarij quinque.	41. s. 8. d.
Denarij sex.	50. s.
Denarij septem.	58. s. 4. d.
Denarij octo.	66. s. 8. d.
Denarij nouem.	75. s.
Denarij decem.	83. s. 4. d.
Denarij vndecim.	91. s. 8. d.
Denarij duodecim	100. s. t.
Duo solidi Turonici.	10. l. t.
Tres solidi.	15. l. t.
Quatuor solidi.	20. l. t.

Haecenus dictum sit de enumeratione huius aba-
ci. Illud superest dicendum, quod olim Iustiniani le-
gibus trientarium tantum fœnus permittebatur, se-
misse vsura vulgò cõcessa: nisi si qui fortè negotia-
tores essent, pro traiectio nauticoq; fœnore, dũ ta-
mẽ saluis ad portũ mercibus redirent: tũ his bessalis
vsura cõcedebatur. Ad summũ autem indulgebatur
ceterimũ fœnus: quod ob aliam causam cõcedi non
potuit, nisi aut lucri cessantis gratiã, aut dani emer-
gentis incommodo. alioqui timendus est potius

Deus, quàm audiendus Iustinianus. Quocirca mirum est viros alioqui cordatos, quos ex sua conditione oportet ab omni negotiatione esse semotos, plus excrementi exigere, quàm olim in summo labore & discrimine negotiatoribus permetteretur. Super hac re viderint reipublicæ moderatores, qua arte, quibus legibus aut senatusconsultis huic morbo adhibenda sit medela. Hodie enim videmus viros magni nominis Christianos, Ethnicorum cupiditatem manifesta crudelitate superare. Siquidem non desunt, qui supra centesimum fœnus sesquiduodecimum exercent, vt qui tredecim pro centum: sesquiseptimum, qui quatuordecim: sesquiquintum, qui quindecim: sesquitercium, qui sedecim, pro centum exigunt, aut deprædantur. quòdque deterius est, duplam centesimæ metunt, qui pro cœtum quatuor & viginti, triplam qui sex & triginta exugere non erubescunt. Rex certè Lusitanus à Caledoniam petitoris negotiatoribus fermè quadruplum centesimæ, de his quæ referuntur mercibus exigit, nempe quadraginta pro cœtum: Nec aliàs Indiam petere licet impune. Sicque furiosa quadam cupiditate in immensum crescit vsura, vt nonnunquam vsuræ cum sorte capitali æquale esse cõtingat. Quod genus rapacitatis, omnè prædonum immanitatè superat. Quòd autè de vsura centesima legimus secundi: Esdræ, illud lögè recedit ab huius centesimæ vsuræ ratione. Nã eo loco potius significatur cœtesima toti capitalis, quæ est decima decimæ, quæ percipere solebãt summates Hebræorũ: quod ipsum fieri prohibet Esdras, his verbis: Quin potius & centesimam pecuniæ frumenti vini & olei, quæ exigere soletis ab eis,

date.

date pro illis. Illud obiter annotandum septuaginta fœnus, quo pro centum colligitur septem, lege permitti in locis ditioni pontificis subiectis, idque titulo lucri cessantis apud negotiatores. Quæ constitutio lucri in hoc moderata videtur, quod deductis oneribus, periculis, ac lucri cessantis dano, septem assis vnciæ respodere videantur. Est ergo lucrum mediè temperatum inter centenariam, quæ vocat, vsuram, quæ duodecim de excremento recipit annuatim, & sextatariam, qua duo pro centum colligitur, & id quidè habebatur vice muneris & gratitudinis. Porro septem quinario superat binarium, & eodè superatur à duodecim. Verum re etius vsura semis pro lucro cessante admittenda videretur inter negotiatores, proque deductis oneribus & periculis, quæ negotiatores circumuenire solent: aliàs nihil præter capitale sperandum foret. Hæc de assè, deque eius varia significatione dicta sint. Superest ab assè ad denarium drachmamque transire: verum prius de obolo differere opus est.

TOMVS TERTIVS DE OBOLo,
& partibus eius.

Bolus ab obelisco, cuius signum & imaginem gerit, nomen habet: est autem nummus apud Græcos minutulus, non tamen omnium minutissimus cum in semiobolos, chalcos, & lepta, distribuatur: tamen Fannius id asseruisse videatur his versibus,
Cecropum superest post hæc docuisse talentum,
Sexaginta minas, seu vis sex millia drachmas,
Quod summum doctis perhibetur pondus Athenis,
Nam nihil his obolove minus, maiusve talento.

MENSVRARVM AC POND.

Quod si verū est, semiobolus, chalchus & leptā, magis ad pondera quā ad numismata figuris formata referenda foret. verū parum refert, an istud credatur, an illud. Vt cunque tamen res habeat, tres in vsū esse obolos apud authores reperio: quibus quarti oboli vice sextantem denarij adiungere poteris. denarium enim Vopiscus distribuit in sex sextantes, hoc est sex Romanos obolos, ita enim sextantem denarij appellare possumus.

Primus igitur omnium obolorū est Hebraicus, qui est vicesima pars sicli. nam siclus viginti obolos habet. Exodi 30. & Ezechielis 45. Siclus autem stater & tetradrachmum, pro eodem apud Iosephum & septuaginta interpretes accipiuntur. Comprehendit igitur siclus drachmas quatuor. & hinc fieri necesse est, quod obolus sit quinta pars drachmæ. drachmam autem trium esse solidorum cum semisse, in præfatis docuimus. Continet igitur drachma denariolos duos & quadraginta, & quinta eius numeri pars cōplectitur denariolos octo, pitā cum semisse, in super & quintam partem vnus pitæ. Tantū ergo valet obolus Hebraicus nostro numismati comparatus. Hebræi volunt hunc esse nummum argenteum, qui 1. Regum 2. appellatur agorah ceseph, quo loco sic legitur: Futurum est autem, vt quicumq; remanserit in domo tua, veniat, vt oretur pro eo, & offerat nummum argenteum, & tortam panis. Cōstat autem, quod gerah obolum significat, Exod. 30. Viginti gerah, id est obolorum, est secel.

Obolus alter est Atticus, sexta pars drachmæ: cuius drachmæ valore in sex partes distributo, facile agnosces sextantarium obolum septem denariolos capere.

RATIO.

83

capere. Illi enim septies resumpti, tres solidos cū semisse reddunt. hac ratione obolus Hebraicus superat Atticum septima parte, & minutiis aliquot. Distribuitur autē hic obolus in semiobolos duos: chalchos sex, seu çreola: minutias verò insectiles septem, que lepta dicuntur.

Hinc facile est deprehendere stateris Corinthij nostra æstimatione valorem, quem Rodiginus antiquarius decalitrum vocatum asserit, non à librarum sed obolorum decade.

Porro oboli decem Attici, septem caroleis nummis æstimandi veniunt, hoc est solidis turonicis quinque cum caroleo denario. Cū igitur obolus septem denariolos valore constituat, sequēs est dyobolum quatuordecim, & quadriobolum duos solidos turonicos cum quatuor denariolis conficere. At hemiobolus nūmus tres denariolos cum semisse reddit, vt fermè est apud nos quem appellamus liardum. Verū cū nummus, quem siclū appellant, obolos septem cum hemiobolo contineat: promptum est elicere, huiusmodi nummum nostro numismate æstimari quinque caroleis nūmis, duobus denariolis cum semisse. Hac ratione farinæ captiua, que iuxta Xenophontem vanibat siclis quatuor, & choenicas duas complectebatur: ascendebat ad valorem vnus ac viginti caroleorum nummorum, qui in solidis turonicis reddunt decem & septem cum semisse, hoc est vnus semissem coronati. Chœnix igitur farinæ olim crassante inedia, æstimationem subit solidorum octo cū nouē denariolis. Semiobolus, vt ex partitione oboli constat, tres denariolos capit, & semissem.

MENSVRARVM AC POND.

Chalcus seu æreolum, denariolum & sextam eius partem comprehendit, cuius indicaturæ fermè est apud nos denarius Parisinus, qui turonico maior est vna pita: quatuor enim Parisini quinque turonicos constituunt.

Lepton verò pars septima chalci, septimam partem denarioli cum septima sextæ eiusdem cōtinet. Hęc sunt peruia rationem inire volentibus, nec vlla possunt aduersa ratione refelli.

Obolus Gallicus, medietas denarioli turonici, in geminas partes distribuitur, vtpote in duas pitas, nec vltra noster progreditur vsus.

Obolus Romanus si non nomine, re tamen ipsa in vsu est apud authores, est enim sextans denarij Romani, quemadmodum Atticus obolus est sextans drachmæ Atticæ. Cū ergo denarius quadraginta octo denariolos, qui in quatuor duodenariis nummis comprehenduntur, numero & valore cōpleat: sextantem eius octo denariolis constare necesse est. Est ergo obolus Romanus ad Atticū sesquiseptimus, sicut denarius ad drachmā: sicq; octo oboli Attici septem Romanos, & septem Romani octo perficiunt Atticos: quemadmodum septē denarij octo drachmas, & octo drachmæ septē denarios recipiunt. Ab obolo verò diobolare dicitur, quod pro vilissimo habetur: quod quidem in obolis Romanis sedecim denariolos, in Atticis verò quatuordecim iusta æstimatione valent.

Triobolus semissem seu denarij seu drachmę comprehendit, si quidem drachmæ, valet duos caroleos nummos, & denariolum vnum: si verò denarij, valet duos solidos turon. Tanti esse censetur res, quā veluti

RATIO.

84

veluti abiectam, & nullius fermè precij, trioboli esse dicimus. Nunc superest ab obolo ad drachmam, quam septima sui parte denario minorem esse diximus, stylum flectere.

De drachmæ ualore, & eius partitione, tomus quartus.

Drachma per ch scribitur. nam si per gamma scriberetur, manipulum significaret. si autem drama scriptum inueniatur, genus est orationis, cuius phrasi personæ loquentes introducuntur. author est diuus Hieronymus super Cantica. Drama interdum actus comicorum significat. De hac dictione scriptum legimus illud in Ecclesiastico officio: Antethorū huius virginis, frequentate nobis dulcia cantica dramatis. Drachma igitur Attica, minæ Atticæ pars est centesima, vnciæ verò octaua, eaque in sacris scripturis vsu frequēs est, præsertim apud Septuaginta interpretes. Dicitur autē Hebraicè darcemon, pluriatiuè darcemonim. sic enim legitur in Esdra: Dederunt in impensas operis, auri solidos quadraginta millia. vbi pro solidis darcemonim legitur, apud nonnullos drachmæ reponuntur. Ceterum pro quadraginta millibus quidam legūt sexaginta millia. Et Nehemiæ 7. Dederūt in thesaurum operis, auri drachmas viginti millia. Hebręus habet darcemonim, p quo interpres promiscuè aut drachmas aut solidos vertit. Habes quoq; redundante aleph 1. Paralipomenon 29. solidos decem millia, p quo legimus adarconim. De solido verò suo lo-

eo dicitur. Quod verò ad drachmam attinet, constat eam valere tres solidos & semissem, cū sit cētesima pars minæ Atticæ. mina autem Attica, vt ex præfatis liquet, nostra æstimatione valet decem coronata æstimationis trigintaquinque; solidorū pro singulis coronatis. Valet autem, in eūda quidē per libras supputatione, decem & septem libras turonen. cum semisse: cuius valoris centesima pars summam, quā drachmę tribuimus, continet. Porro denarium drachma maiorem octaua parte denarij, certissimis argumentis Agricola docet: quo fit, vt drachmæ, denarijque, sestertij & oboli, non sibi per omnia respondeant: immo verius sese excedunt ea proportione, qua denarius drachmā superat, videlicet in sesquiseptimo. Quo fit, vt decem drachmæ scutum coronatum valeant: denarij verò Romani decem, libris duabus turonicis æstimentur, quinque; solidis maiores drachmarum decade, qui sunt septima pars scuti coronati. Quæ ratione sit sestertios drachmales, quibus Budæus toto sui operis decursu vtitur, sestertiis denariorū Romanorum septima parte inferiores esse. In sestertiis igitur Romanis, qui denariorū Romanorum sunt, illud obseruandum est, quod eorum calculus calculivæ æstimatio, octaua parte maior est summa ex sestertiis drachmalibus conflata, cū tamē propriè drachma sestertios non habeat, sed denarios potius: qui secus sentiunt, existimauerunt denarium & drachmam eiusdem esse valoris: id quod non ita se habere diximus, & copiosius dicitur in denario. De drachma igitur hic abac^o esto: Drachma valet tres solidos & semissem.

Drachma vna, ovis erat precium legibus Solonis, quinque

quinque verò bouis.

Drachmæ tres nummi capitati valorem æquant, nempe solidorum decem cum semisse. Erat autem olim veteris impesa sacrificij, iuxta adagionem: Ad porcellum da mihi mutuo tres drachmas. Mos siquidem erat initiari volentibus immolare porcum. Decem drachmæ valent trigintaquinque solidos turonicos, seu scutum coronatum.

Duodecim drachmæ valent duos solidos & quadraginta. Phocion Atheniensis letalem cicutæ potionem emit à carnifice, adeo vt ne gratis quidem ei mori licuerit. Vendebatur autem vncia cicutę 12. drachmis, hoc est quadragintaduobus solidis turonicis.

Quinquaginta drachmæ quinque; scuta coronata red dunt, hoc est libras turon. octo, solidos quindecim. Centum drachmæ valent scuta coronata decem, libras turonicas septemdecim cum semisse. & hæc est mina Attica.

Millæ drachmæ valent centum coronata.

Hinc æstimari potest legis Sulpitiæ indicatura, qua iubetur: Ne quis ordinis senatorij vltra duomillia drachmarum æs alienum cōflare possit. Designantur enim hoc numero coronata ducēta, hoc est libræ turonicæ trecentæ quinquaginta.

Myrias drachmarum seu decem millia, valent mille coronata.

Cū igitur myrias drachmarum æstimetur mille coronatis: sequens est, vt centum myriades centies mille coronata, trecentæ verò, trecentenamillena, valore comprehendant. Quam trecentarū myriadum summam, Sulpitium tribunum plebis de-

MENSVRARVM AC POND.

biti nomine reliquisse, author est Plutarchus in Lucio Sylla.

Duodecim millia drachmarum valent mille ducenta coronata, quã summã Iudas Machabæus misit Hierosolymam offerendam pro peccatis mortuorum: vt scribitur 2. Machab. 12. Et hic numerus complet talentũ vulgare Hebraicum. Id perspicere poteris in re talentari, Tomo nono.

Valet etiam libras turonicas bis mille centum.

Quinquaginta millia drachmarum, valent quinque millia coronatorum, seu libras turonicas octies mille septingentas quinquaginta.

Septuaginta millia drachmarum valent septem millia coronatorum: qua ratione didrachma septuaginta millia valent quatuordecim millia coronata. Qua de re scribitur 2. Machab. 10. Hi vero, qui cum Simone erant, cupiditate ducti, à quibusdam qui in turribus erant, suasi sunt pecunia: & septuaginta millibus didrachmis acceptis dimiserunt quosdam effugere. Illud autem sciendũ, in exemplari Græco drachmas pro didrachmis esse repositas.

Centum millia drachmarum, valent decem millia coronatorum.

Ducenta igitur quinquaginta millia drachmarum, valent viginti quinque millia coronatorum: quo munere Claudius Lena à Marco Antonio donatus est, eo quod Ciceronem capite manũque truncasset.

Iam partionda est drachma in suas partes.

Drachma scriptula tria habet, obolos sex, semiobolos duodecim, minutias septem.

Scriptulum cum sit tertia pars drachmæ, valet denarios quatuordecim.

Obolus

RATIO.

86

Obolus scriptuli medietas, valet septem denariolos: quod etiam suprã demonstratum est. Est enim sextans drachmæ.

Semiobolus valet tres denariolos, & semissem. de chalco & lepto suprã dictum est in obolo.

Denarium Romani in quatuor quadrates seu sestertios distribuunt. de drachmæ partitione non ita liquet: nam sestertijs Græci non vtuntur, nisi cum drachma pro denario accipitur. Huius rei testis est locupletissimus Georgius Agricola. Si cui tamen placet ita partiri drachmã in quatuor quadrates, ita sestertij drachmalis abacum constituere poterit.

Sestertius drachmalis valet caroleum nummum cum obolo, seu decem denariolos, & semissem.

Sestertij quatuor perficiunt drachmã, quæ est triũ solidorum & semissis.

Octo sestertij didrachmum faciunt valoris septẽ solidorum turonensium. Cuius meminit Euangelista his verbis: Nunquid magister vester soluit didrachmum? Quod cum sit sici dimidium, huius meminit Moyses Exodi 30. Dabit omnis qui transit ad nomen, seu aliàs, ad numerum, dimidium sici: diues non addet ad mediũ sici, & pauper nihil minuet. Tantũ ergo tributũ nomine persoluebant imperatori Romano, quãtũ in recẽsendis capitibus ex diuino instituto offerebatur tẽplo. Illud autẽ in didrachmo sciendũ, apud Græcos fuisse numũ bouis nota signatũ, qui didrachmus erat. hinc prouerbiũ natũ: Bos in lingua, aduersus eũ qui pecunia corruptus, dicẽda reticeret. Qua in re, mea sentẽtia, sefellit Sebastianũ Munsterũ virum eruditissimum, & plurimæ lectionis, & linguę sanctę studiosissimũ scrutat-

tozem, Rabbi Salomonis vanitas (vt ne dicam authoritas) qui ait siclum valere quatuor aureos Colonienses, minam verò centum aureis. Nam quod ad minam attinet, quid in ea tenendum sit, ex Iosepho manifestè ostēdetur. quod autem de siclo asseritur, planè absurdum est. Quis enim credat diuū Ioseph in tanta rei familiaris inopia, nomine tributi edicto Cæsareo instituti, duos aureos soluere potuisse: Tanti enim didrachmum valere asserit Rabbi Salomō. Sed & Leuitici. 27. Voti reus pro anima sua quinquaginta siclos persoluere ex diuino instituto debebat. At hi quinquaginta sicli, hac ratione cōflarēt summam ducentorum aureorum, cui persoluendæ vniuersa mediocris familiæ supellex sufficere nequaquam potuisset. At eadem lex legitur fuisse diuitis & pauperis. quodq; rem minus credibilem facit, istud est: quod siclii sanctuarij Rabbi Salomō vult esse duplum ad vulgarem: qua ratione quinquaginta sicli ingentem auri summam cōflarent. Rectius ergo tenendum est, drachmam geminatam septem solidis nostro numismate æstimari. neque erat aureum didrachmum, sed argenteum; & denarius non aureus erat, sed argenteus. sic enim legimus: Ostendite mihi numisma census. At obtulerunt illi denarium. Stater quoque argenteus erat, de quo scriptum legimus: illi obtulerūt triginta argenteos.

Duodecim sestertij cōstituunt tetradrachmū decem solidorum cum sex denariolis, cuius valoris capax est argenteus noster capitatus, quem testonem appellamus: tanti enim edicto regio hodie æstimatur, modo sit legitimi ponderis.

Sexdecim sestertij tetradrachmum perficiunt, quæ
argenteum

argenteum staterem siclumque appellamus: ne quo suo loco copiosius differetur. Valet autē siclus quatuordecim solidos turonicos. Deniq; ex drachmis sestertios perficies, si numerum drachmarum auxeris ad quadruplū. E regione sestertios in drachmas contrahes, si ex numero sestertiorum subquadrum extraxeris. Cuius rei sit exemplum huiusmodi: Decem drachmæ quæ valent scutum coronatū, quadraginta sestertios eiusdem valoris conficiunt: qua ratione viginti drachmæ, seu duo scuta coronata, octoginta sestertios reddunt: & centū drachmæ, quæ sunt decem coronata, quadringentos sestertios implent. Ex his paratā habes ad grauiora viā. Quod si sestertiorum valorem ignoras, sub quadrupla numerum sestertiorum: & habebis drachmas, ex quibus facile erit æstimare numeratæ multitudinis sestertiorum valorē. Verūm, vt iam dixi, sestertiorum drachmalium vsus nō est admodum frequens apud authores, sed denariorum potius. Nam denarij Romani sunt, drachmæ verò Atticæ. Quapropter sestertiorum calculus ad denarium deferetur. Nam sestertius denarij potius quàm drachmæ, verè Romanus est. Hic locus nos admonet, vt de siclo pōderis moneteque Hebraicę nota disseramus. siclum enim tetradrachmum esse diximus: quare post drachmam de tetradrachmo differēdi pręsens se offert occasio.

De siclo & eius abaco, Tomus
quintus.

Iclus, tetradrachmum, stater argenteus, & semicia, idem sunt: staterem enim tetradrachmum esse docet illud euangelicum. Matth. 17. Vade (inquit Christus

Petro) ad mare, & mitte hamum, & eum piscem qui primus ascēderit, tolle, & aperto ore eius, Inuenies staterem: illum sumens, da illis pro me & pro te. Vides geminatum didrachmum pro Christo domino & Petro solui, & staterem conficere. Id ipsum docet Iosephus libro antiquitat. 3. cap. 10. Siclus, inquit, hebræorū numisma, quatuor drachmas Atricas habet. Hinc collige siclum esse tetradrachmū. Valet autem siclus nostro numismate solidos turon. quatuordecim. Hunc autem esse quem scriptura argenteum appellat, vel hinc docere possumus, quod in plerisq; locis pro siclis Septuaginta reponunt argenteos, & pro argenteis siclos. Nam vbi Hebræi secel dicunt, Septuaginta aliquando drachmā, quod tamen à multis reprobatur, idque merito, non nunquam verò argenteum reponūt. Et quod rem ipsam apertius intelligas, & certius agnoscas, videndū est quod habetur 2. Regum. 18. Vbi Ioab de Absalone ita loquitur: Si vidisti, quare non cōfodisti eum cū terra, & ego dedissem tibi 10. argenti siclos, & balthem? Qui dixit ad Ioab: Si appenderes in manibus meis mille argenteos, nequaquam mitterem manum meam in filium regis. Hinc facile agnoscis siclos pro argenteis vsurpari. Item Gene. 23. Terra quam postulas, quadringentos siclos argenti valet. Hebræi habent secel ceph. secel enim siclum significat. Hieremiæ. 32. Appendi ei argentum septem stateres. pro quo Hebræi habent squalim in plurali, Septuaginta habent septem siclos. nec mireris quod sequitur, & decem argenteos: nam ita redderunt Septuaginta, & nodum hunc resolverunt: Statui ei septem siclos, & decem argenti. veluti si

dicas

dicas Hieremiam dedisse pro agro septemdecim siclos argenti. hinc mischqua pro pondere sumitur. Saqual enim Hebræis ponderare significat, & appendere. Illud superuacaneum esset repetere quod ex Ezechiele supra declaratum est, quod siclus viginti obolos habet: diximus enim suo loco quanti æstima mandata sit vigesima pars sicli, quam obolum scriptura appellat. Ex his quæ diximus, constare potest quanti ære nostro æstimatus sit Christus dominus à Iudæis offerentibus proditori Iudæ triginta argenteos, qui nostro numismate reddunt vnam & viginti libras turon. quod alibi in mēsurā cabi dixisse meminimus. Illud adiungentes, caput asini in extrema penuria fuisse emptum 80. argenteis, hoc est scutis coronatis 32. vna cum decem solidis. Quod si quem scire iuuat, quantum multa nomine exigetur ab eo qui virginem corrupisset, si patri nō placeret quod eam duceret in vxorem prædator ille virginitatis, id ex Iosepho poterit quis discere, quo auctore statuebatur quinquaginta sicli ad sarcinā iniuriam. Sunt autem quinquaginta sicli nostro numismate viginti scuta coronata. Sed & pœna impostoris, qui per calūniā impudenter suæ vxori stuprū imposuisset, negantis eā fuisse virginē priusquā reciperetur in vxorē, fallitate deprehēsa, præter supplicia verberū erat multa, cētū siclorū argenti: vt habetur Deu. 22. Quod si cētū sicli quadringētas drachmas efficiant, hoc est minas quatuor Atticas, quum mina Attica decē scuta coronata valeat, sequēs est, huius imposturæ pœnam pecuniariam nostra æstimatione valere quadraginta coronata, hoc est libras turon. septuaginta. Cætera que passim occurrent,

deprehendi poterunt ex prædictis. Preciū quo venditus est Ioseph Ismaëlitis, fuit argenteorum viginti ad nostrum calculum librarū turonen. quatuordecim. Christum autē dominum pluris æstimari cōueniebat, nec typum per omnia respondere figurato necesse est: nō tamē inficior Ismaëlitas denuo vendidisse Ioseph Putiphari eunucho Pharaonis, qui an aliquid supra prius precium acceperint, necne, prorsus ignoratur. quis enim diuinare possit, quæ nec scriptura tradidit, nec apud vnū ex probatis authoribus scripta leguntur?

Cæterum præter hunc siclum semuncialem, quidam duplarem siclum vncialemq; statuūt, quæ sanctuarij siclū appellāt: qua ratione duodecim sicli sanctuarij, libram Romanam constituerēt. quod certè pugnat cum his quæ de mina Iosephus tradidit. ait enim minam Hebraicam cōtinere duas libras & semissem, libro antiquit. 14. cap. 18. Cui si adiungas Ezechielis autoritatē. 45. cap. inuenies siclos sexaginta minam constituere. quod non nisi de siclis semuncialibus intelligi potest: nā sexaginta semunciarū triginta vncias reddunt, quæ duas libras Romanas cū semisse constituūt. quod patet, si sex vncias, viginti quatuor vncijs, seu libris duabus adiunxeris, euadent vnciarū triginta, seu sicli sexaginta, qui auctore Ezechiele minam Hebraicam constituūt. Adde, quod textus sacer eum tātū siclū commemorat, qui viginti obolos habet, qualem esse staterem seu tetradrachmū ostēdimus. Qui igitur diuersa sentiūt, quæ auctoritate, quæue ratione fulti id faciant, ipsi viderint: nos auctoritate duce, comite verò ratione incedimus. Hoc autem in Iosepho admiratione dignū
 precio

occurrit, q̄ libro. 2. antiquit cap. 3. asseuerat Ioseph precio viginti minarum venūdatū negotiatoribus Arabiæ, quæ summa longè excedit viginti argenteorum & pondus & pretium. Verū ea antilogia referri potest, nec absurdè, seu ad interpretis somnolentiā, qui sic pro argenteis minas reposuerit: aut ad chalcographi ignauiam, qui fortè de nūmo minā fecerit: quæ varietas non in Iosepho solum deprehenditur, imò & apud Septuaginta, vt in mina copiosè differitur. Nam Gene. 33. apud Septuaginta minam pro nummo, & nummū pro mina acceptū videbis. Illud autē moneo, ne quis in re nummaria Hebræorum nostri seculi vsum sequatur, nisi quæ errare delectat. Nam vt rectè censuit August. Eugubinus, Hebræi veterum numismatum ponderumq; sunt imperitissimi, nec suas pecunias nominibus sacris appellant: quin potius vsum cuiusque provinciarū, cum qua illis negotium est, omnino imitantur. quare ex scripturæ locis potius, quàm ab Hebraica cæcitate haurienda est veritas, ne ex falsa eorum opinione contrahatur cæcitas. Per hæc expediri possunt in plerisque locis nonnullæ difficultates, quæ vix satis intellectæ leguntur. In primis legitur Gene. 20. q̄ Abimelech Sarræ dixerit: Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit in velamen oculorum ad omnes qui tecum sunt: quod precium si quis velit ad nostram æstimationem redactū cognoscere, illum scire oportet mille argenteos siclos valere quatuor mille drachmas. Cū autē ex prædictis, centum drachmæ minā argenti reddant, hoc est decē coronata: & mille drachmæ decē libras faciant, hoc est coronata centum: sequēs est mille siclos valere quadringēta coronata, hoc est

MENSURARVM AC POND.

libras septingētas. Rursum in eo quod scribitur *Genesis. 23.* Terra quam postulas, quadringentos siclos argenti valet: ex his quæ diximus, constat centū siclos, quadrīgētas drachmas & pōdere & valore, hoc est libras argenti quatuor valere. Sunt igitur in summa se. sexim libræ argenti, hoc est centum sexaginta coronata, seu libræ ducentæ octoginta.

Nunc forma quædā abaci describenda est, qua fidei valor p̄ omnes numeros facilè deprehēdi possit.

Siclus argenti, seu stater argenteus, valet solidos quatuordecim: cuius æstimationis staterem, suo Petriq̄ nomine Christus dominus censum exigētib; Publicanis persolui voluit. De quo etiam statere scribitur: Factus est modius similæ statere vno, & duo modij hordei statere vno. Porro de huiuscemodi capacitate abundè in mēsuris cōcauis dictū est. Hoc tamen obseruato, quòd siclus sanctuarij terra drachus est, prophanus verò didrachmus tantūm. Pari etiam tenore sacrum talentum duplum est ad prophanum.

Duo sicli vnciam reddunt, valentq; solidos octo. & viginti, precium arietis offerendi pro delicto. *Leuitici cap. quinto.* Offerat pro delicto suo arietē immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis iuxta pondus sanctuarij.

Tres sicli valent solidos duos & quadraginta. eo precio redimebatur foemina ab vno mense ad annum ætatis quintum deo oblata & deuota. *Leuitici. 27.* Et hi quidem tres sicli argenti, drachmam arietis iuxta æstimatione complent: nam drachma arietis valet sescunciam argenti.

Quatuor sicli vncias argenti geminas pendent, valentq;

RATIO.

valetq; solidos sex & quinquaginta: precii sanè inagens, quo vix cōparari poterat tantū tritici, quātū fami diurnæ sedandæ sufficeret. Iosepho enim authore libro antiquit. 3. cap. 18. tempore Claudij Cæsaris vigente insigni ac memorabili inedia, tanti vēdebat̄ur gomor seu assariū tritici. De assario verò seu gomori in mēsuris satis superq̄e disseruimus. Istud ad præsens obiter dixisse sufficiat, gomor mēsurā Hebraicā tātū capere aut liquidi aut aridi, quātū apud nos quartarius & fermè cheopina comprehendūt.

Quinq; sicli duo scuta coronata valent, hoc est tres libras turon. cū semisse, quo precio emebatur quarta pars cabi stercoreis colūbarum in obsidione Samariæ. 4. Regū 6. Est autē quarta pars cabi, vt in mēsuris dictum est & probatum, equalis sextario Attico, & log Hebraico. Hic autē sextarius Atticus cōtinet heminā Parisinā vnam cū triente & semuncia vna, heminā dico semifextariolū Parisinum. de hoc supra in mensuris Hebraicis. Hoc etiam precii erat masculi domino per votum oblato, ab ætate vnius mensis ad annum quintum, *Leuitici. 27.*

Decem sicli quatuor coronata, seu libras turon. septe valore æquāt, precium foemine sexagenariæ deo per votū oblata: eodēq; precio redimebatur mulier à quinto anno vsque ad vigesimū sanctificata deo, *Leuitici vigesimo.* Quindecim sicli valent sex coronata, seu libras turonicas decē cū semisse: quo precio sexagenarius masculus deo sanctificatus redimebatur. Sedecim sicli libram octonariam seu nūmulariam complent, quam marcā argenti appellamus: valentq; sex scuta coronata cum solidis quatuordecim, hoc est libras turonicas vndecim, & solidos

MENSVRARVM AC POND.

quatuor. Tanti ferme æstimabatur marca argenti paucos ante dies, quãuis nũc rebus in deterius lapsis, pluris æstimetur. Verũm rectius visum est, in tanta rerum varietate, ad huius valoris scopum dicta dicendaque referre.

Viginti sicli valent octo scuta coronata, seu libras quatuordecim: quo precio venditus est Ioseph a fratribus, Ismaelitibus negociatoribus, qui duxerunt eum in Aegyptum Gene. 37. Precium redẽptionis olim erat masculi deo segregati, ab anno quinto vsque ad vigesimum: cum pari ætate fœmina deo dedicata decem siclis redimeretur.

Viginti quatuor sicli, uncias duodecim libramque duodenariam perficiunt: valent coronata nouem, & solidos vnũ & viginti, seu libras turonicas sedecim, cum solidis totidem.

Viginti quinque sicli minam Atticam implent, quæ est drachmarum centum: valentque scuta coronata decem, seu libras decem & septem cum semisse.

Triginta sicli valent duodecim coronata, seu libras turon. vnã & viginti: precium fœminæ redimendæ a vigesimo anno ad sexagesimum deo dedicatæ. Quadraginta sicli, valent sedecim coronata seu libras turonicas octo & viginti: Qui erat diurnus proventus ducum Israël in pane, vino, & pecunia. 2. Esdræ. 5. Duces autem primi, qui fuerunt ante me, grauauerunt populum: & acceperunt ab eis in pane, vino & pecunia, quotidie siclos quadraginta. Ego autem non feci ita propter timorem dei.

Quinquaginta sicli valet scuta viginti coronata, hoc est libras turon. trigintaquinque, precium terræ, quæ in se recipere potest triginta modios sementis

hordei

RATIO.

91

hordei apud veteres Hebræos, sic enim habetur Leuiti. 27. Iuxta mensuram sementis æstimabitur precium. si triginta modijs hordei seritur terra, 50. siclis venundetur argenti: nomine modiorum sara intellige, triginta enim sata eorum faciunt: & Hebræus pro triginta modijs eorum reponit, tenet autem eorum decem mensuras ephi, sataue triginta. De ea re in mensuris plura.

Illud quoque annotatu dignũ videtur, quinquaginta siclos ducentarum drachmarũ estimatione comprehendi, quæ summa aliquoties in scriptura celebratur, præsertim vbi apud Ioannẽ cap. 6. legitur: ducentorum denariũ panes non sufficiunt eis, vt vnusquisque modicũ quid accipiat. Quibus verbis alluditur ad estimationẽ designatã a lege, quam absorbet terra seminabilis eorum hordei. Vbi denariũ pro drachma accipi verisimile est, ex cõmunicatione vocabulũ Hebræorũ cũ Romanis. Parebant enim Hebræi Romano imperio. Alioqui exacta estimatione ducenti denarij libris turonen. quadraginta estimandi veniunt: drachmæ verò ducentæ libris trigintaquinque turonen. Denariis siquidẽ drachmæ estimationem superat, semisse solidi vnus turonen. vt suo loco probatũ est. Hoc autẽ textui euangelico lucem adfert, quod ducenti denarij per vsurpationẽ drachmalis septingentos solidos turonicos reddunt: quibus respondent panes totidem duodenarij nummi precio æstimati. tam si singulos panes partiaris in decem portunculis viritim distribuendas: sufficere huimodi largitio alimonie septingentis hominũ millibus: vt intelligas præter quinque millia virorũ reddidisse potuisse multitudinẽ ex mulieribus paruulis-

MENSVRARVM AC POND.

que cōflatam duūm millium numero. Nā & de frustulis panis agitur, cum dicitur: Ducētorū denariorum panes minus sufficere, etiam si modicum quid quis acciperet. Illud autē obseruandum est, quōd ager iste seminabilis cori ordei, vt scriptura indicat: siue vt nonnulli intelligunt, corum hordei annuatim suo cultori referens: nam eo loco anceps est scripturæ facies (que sic habet ad verbum: Sementis cori hordei quinquaginta siclis argenti) si statim à iubileo redimendus foret, quinquaginta siclorum erat redemptionis precium. Si verò medio iubilei tēpore, medio precio redimebatur, hoc est siclis. 25. Si autē vnus duntaxat de iubileo superesset annus, vnus tantum sicli precio redimebatur, quo fieri videtur corū vnum hordei vno tantū æstimari siclo. verūm hinc deducenda esset & cultura & sementis. Siquidem agri alicuius seges apud rectos harū rerum æstimatores, deductis omnibus impensis, familiæque alimento, ad quintam tantummodo prouētus partem reducitur. Istud probat rectoris Aegypti, sapientis ac prouidi Ioseph æqua dispensatio: qui vbi urgente fame Aegyptiorum agros suo principi Pharaoni acquisiuit, ea lege eos ipsos colendos colligendosque restituit, vt quintam tantū partem, quæ duas complectitur decimas, Pharaoni reseruaret. ita scribitur Gen. 47: Dixit ergo Ioseph ad populum: En, vt cernitis, & vos & terram vestrā Pharao possidet, accipite semina, & serite agros, quintam partem regi dabitur, quatuor reliquas permitto vobis in sementem, & in cibum familiæ, & liberis vestris. hæc enim pars sola superesse censetur de toto sementis iactu, deq; familiæ alimento, idēque

RATIO.

92

que meritō in partē possessoris agri cedit. Nec longē absunt nostra ætate agrorum feracium conductores, seu locatores. Hæc autem tam diffusē deducta, eō spectāt maximē, vt hinc colligi possit, quintam partem cori, quæ duo epha, seu sex sata cōplectitur, eo tempore à Moysē sicli vnus æstimationē recepisse: hordei dico, non tritici: nam triticum duplo æstimatum, quādoq; etiam triplo docet scriptura, in Apocalypsi paulō antē recitata. itemque quarti Regū septimo: Cras modius similæ vno statere erit, & duo modij hordei statere vno in porta Samariæ. Ex quo colligitur, & triticum hordeo esse duplum valore & æstimatione, & duo sata hordei siclo vno fuisse æstimata. Nos autem in sex sata siclum vnum statuimus tēpore Moysi: quod ne mitum cuiquam videri debeat, plurima faciunt. nam quōd hic dicitur, fame nondū extincta: merito precium grauius exigit, quām ciuilibus quædam ad communes annos æstimatio. Huc etiam accedit, quōd hic frugum collectarum, mercisque præsentissimæ ratio habetur: illic verò de spe annui prouentus agitur. Quod autem futurū est, nec ad manum præstatum, minoris æstimationis rationē habere debet, quā id quod est præsentissimum. Ea quæ diximus, si quis singula consideret, inueniet veterē tritici & hordei, sed & agrorū rei triticeæ seu hordeaceæ feracitū æstimatione, non plurimū abesse ab ea, quæ nostris tēporibus solet obseruari. De hac etiam habes quarti Regū decimo quinto: Indixit Manahē argētū super Israel, cunctis potētibus quinquaginta siclos argenti per singulos, nepe iuxta æstimationē quantitatis terræ, quæ sua semete absorbet corū hordei.

Sexaginta sicli minam Hebraicam constituunt, auctore Ezechiele capite quadragesimoquinto. ut enim: Viginti sicli, & viginti quinque sicli, & quindecim sicli minam faciunt. hi tres numeri coadunati, sexaginta reddunt numero, pondere autem duas libras cum semisse, quas minam Hebraicam pendere Iosephus asseuerat, vt supra dictum est. quod etiam adsequi facillimum est. nam viginti quatuor vnciæ duas libras faciunt, sex vnciæ semissem: qui numeri coniuncti sexaginta procreant semuncias seu siclos, vncias verò triginta, hoc est libras duas & semissem. Verùm miretur forsàn quispiam, cur non vno verbo Ezechiel sexaginta siclos completus fuerit? quid causæ est cur satius duxerit sexaginta partiri in quindecim, viginti, & viginti quinque? super hoc audiat Rabbi Ionæ sententiam, sua verba resonantis super eo quod scribitur Ezechielis quadragesimoquinto: Viginti sicli, & viginti quinque sicli, & quindecim sicli, minam faciunt, cur (inquit ipse) diuisit ipsum in hæc pōdera? quia vnum quodque habebat pondus per se, mina autem illa tria simul comprehendebat. Erant igitur Hebræis tria pōdera, eo qui sequitur ordine:

Quindecim sicli pendunt libræ duodenariæ semissem & scunciam: viginti sicli pendunt libræ duodenariæ semissem, libræque trientem: viginti quinque sicli pendunt libræ vnam, drachmas quatuor, seu semunciam vnam. Quæ pondera si in vnum coire facias, euadent libræ duæ cum semisse, pondus scilicet minæ Hebraicæ auctore Iosepho.

Nunc pergamus ad reliqua.

Octoginta sicli, seu argentei, valent scuta coronata

nata duo & triginta, libras verò turonicas sex & quinquaginta. De hac re quarti Regum sexto scribitur: Facta est fames magna in Samaria, & tandiu obfessa est, donec venundaretur caput asini octoginta argenteis.

Centum sicli argenti valent scuta coronata quadraginta, libras verò septuaginta turonicas.

Centum quinquaginta sicli pendunt drachmas sexcentas, valentq; scuta coronata sexaginta, libras verò centum & quinque. Sunt autem drachmæ sexceteræ precium equi, qui egrediebatur ex Aegypto: tertij Regum decimo. qui numerus quater repetitus, sexceteros siclos reddit, precium quadrigæ. sic enim textus habet: Egrediebatur quadriga ex Aegypto sexcentis siclis argenti, equus verò centum quinquaginta. Istud autem corruptè legitur apud Iosephum, vbi aut drachma pro siclo, aut pretium equi vnus pro precio quadrigæ reponitur: nec in hoc solum, sed alijs plerisq; locis corruptissimè legitur Iosephus. In causa esse crediderim, aut interpretis somnolentiam, aut librarij inscitiam magis, quam authoris errorem. Ex hoc etiam loco facile deprehendes, pro argenteis siclos plerunque reponi.

Ducenti sicli (quos de anathemate clanculū surripuit Achan filius Charmi, Iosue septimo, vna cum regula aurea quinquaginta siclos pendente) valent octoginta coronata, libras verò turonicas centum quadraginta. de aurea regula nihil ad præfens dicimus, suo loco de ea verba facturi.

Trecenti sicli valent centum viginti coronata, quos vnà cum quinque stolis Ioseph dono dedit fratri suo Benjamin iuniori, & totidem misit ad patrē

MENSVRARVM AC POND.

suum Iacob . Sunt tamen qui de Iacob legant hoc modo: Patri autem suo misit in hunc modum. quali dicas, in modum qui sequitur, non qui præcedit, videlicet decem asinos ferentes frumentum, & cætera. sed hæc parerga . Hi trecenti sicli sua æstimatione æquant libram auri duodenariam . nam centum viginti coronata valent libras ducentas decem, quæ numerum perficiunt libræ decem & septem cum semisse duodecies multiplicatæ . Sic fit, vt duodecim libræ argenti, libram auri duodenariam perficiant & vncia auri libram argenti ex æquo comprehendat.

Sexcenti sicli argentei valent duceta quadranginta coronata, libras verò turonicas quadrangentas viginti. Ex quo perspicue demonstratur huius loci intelligentia, tertij Regum decimo capite: Egrediebatur quadriga ex Aegypto, sexcentis siclis argenti, & equus centum quinquaginta. Quo fit, vt equus per manus Hebræorum Syris & Ethæis venderetur coronatis sexaginta: quod precium impositum erat à mercatoribus ex Aegypto, & ex Choa: augedo scilicet precium præter primam emptionem quasi per quoddam monopolium. Nam aliud erat precium Aegypti, cui accedebat precium adunationis, quæ per nomen choa intelligitur. Quum igitur viliori precio Hebræi negotiatores ex Aegypto equum compararent, nihilominus exteris vendebatur coronatis sexaginta, seu centum quinquaginta siclis: quæ est quarta pars sexcentorum siclorum argenti. Et hac ratione equus libris centum, quinque turonicis æstimabatur.

Mille

RATIO.

94

Mille sicli valent coronata quadrangenta, libras verò turonicas septingentas. Huc spectat prouentus vineæ Canticorum vltimo, æstimatus mille argenteis. Tradidit vineam custodibus: vir affert pro fructu eius mille argenteos.

Quinque millia siclorum argenti, quæ de sacris Demetrius recipere solebat priui Machabæor. decimo, valent ter mille quingentas libras turonicas. Dabo (inquit Demetrius) quinque millia siclorum argenti, quæ accipiebam de sacrorum ratione per singulos annos, vt hæc ad sacerdotes pertineant.

Quindecim millia siclorum argenti valent sex millia coronatorum. de quibus primi Machabæorum decimo.

Hoc loco de Daricis nummis obiter. Rodiginus antiquarius author est, quinque Daricos implere minam argenti, & viginti continere drachmas singulos. Id quod perspicuum est ex ipsius minæ Atticæ, pondere drachmarum centum. Cum igitur mina Attica valore comprehendat libras turonicas decem & septem cum semisse, seu scuta coronata decem, subducta ratione ad quintam partem: sequens est Daricum nummum nostro numismate æstimari coronatis duobus, hoc est solidis septuaginta. Cuius summæ valorem ex æquo complectuntur quinque sicli, precium videlicet redemptionis primogenitorum. Ex quo dilucidum est siclum & Daricum nummum eiusdem esse æstimationis & valoris. De siclo verò id promptum est assequi: qui cum sit tetradrachmus, quatuordecim solidorum subit æstimationem.

MENSVRARVM AC POND.

Qui quinquies resumpti, septuagenarium numerum perficiunt. Et hinc deprehēdes, quanti constitit Agēsilaus ab Asia in Græciam, vt à bello abstineret inchoato, euocatio : qui palam prædicabat se trecētis millibus sagittariorum ex Asia pulsum, sagittarij nomine Daricum nummum intelligens, vt qui sagittarij ex vna parte imaginē præstaret. Cum igitur constet ex hoc siclorum abaco, quos Daricis nummis pondere & valore æquos esse ostendimus, huius summæ siclorum æstimatio : quid de Daricis dicendum sit, palam est.

Quod si de aureis Daricis quis intelligere velit, facile id fuerit redigere in ordinem ex aureorum siclorum abaco. Siquidem mille sicli aurei, libras turonicas valent octies mille quadringentas. Quo fit, vt triginta millia siclorū, seu, quod idem fuerit, Daricorum: librarum turonicarum octuagintaquatuor millia compleat: Quod si cēturiatas chiliades malis intelligi, auge hunc numerum decade, & habebis octinginta quadraginta millia.

Sic ergo abacum constitues.

Decē millia siclorū valēt quater mille coronata, libras verò turonicas septies mille quinquaginta.

Centum millia siclorū, valent quadraginta coronatorum millia, librarum verò turonicarū septuaginta millia quingentas.

Trecenta millia siclorum valent centum viginti millia coronatorum, librarum verò ducenta vndecim millia cum quingentis.

Ex quo cum fidem fecerimus Daricos nummos æquipollere siclis: cuique obuium fuerit numero & æstimatione assequi præcium, quo Agēsilaus à persequenda

RATIO.

sequenda Asia se auocatū à suis gloriabatur, nempe trecentis sagittariorum millibus. Sunt tamen qui triginta tantum millia Daricorum reponant.

His ita stabilitis, siclorum aureorum abacū, quos scriptura sancta commemorat, ad amussim describemus, à drachma autem auri initiū sumendū est.

Drachma auri valet sescunciam argenti, hoc est drachmas duodecim argenteas, quæ nostro numismate æstimadæ sunt libris turonicis duabus, & solidis totidem. Istud ex prædictis notius est, quam vt vlla probatione egeat : nam drachma argenti valet tres solidos, & semissem: qui duodecies aucti, constitunt solidos duos & quadraginta : quanti ferme apud nos æstimabatur solatus aureus. Nunc autem argente auri inopia, scutum coronatum ea æstimatione permutatur, pauloque amplius.

Est itaque ex iusto & æquo sumpta proportio auri ad argentum, quæ est duodecim ad vnum. Id quod confirmat Aegnatius, in Suetonium in Iulio Cæsare. Nostra (inquit ille) ætate auri creuit præciū, vt propè Plinianam analogiā æquet, quæ est quindecim ad vnum, nempe argenti ad aurum : cū iusta videatur ea, quæ est duodecim ad vnum.

Siclus seu semuncia auri ex designata auri ad argentū proportionē, & drachmæ valore ad quadruplum aucto, valet libras turonicas octo. Quum autem siclus aureus sicut & argenteus viginti obolos habeat, quid aliud sequi potest, quam quòd obolus aureus vigesima pars sicli, valeat octo solidos, quatuor denarios, obolū vnum, pitā vnam, & quintam vnius pitæ: hæc est oboli Hebraici aurei æstimatio. Sicut autem ex siclo obolus Hebraicus au-

reus elicitur : ita quoque ex drachma auri emergit oboli Attici æstimatio. cū enim obolus sit sextans drachmæ, sequens est duarum librarum turonenfiū cum totidem solidis sextantem obolum Atticum perficere: qui septem solidorum æstimacione completur. nam sexies septem, sunt duo & quadraginta, & hic est valor oboli Attici aurei.

Obolus autem aureus Romanus (si quis in vfu foret) sextans est denarij, denarius autem septima est vnciæ: cuius si aurea sit æstimatio, est librarum sedecim cum solidis totidem. Quo fit, vt denarius iste aureus valeat libras duas cū octo solidis: ad hūc modum æstimare possumus obolorum aureorum valorem, modo legitimum pondus habeāt ab antiquitate designatum. Qui autem circumferuntur ex varijs regionibus oboli, nec pōderis sunt legitimi, nec defecata materia. Quare nihil mirum, si ab huius æstimacionis constitutione recedant. Quamquā illud dici potest, quōd hi aurei nummi, quos Gallicæ appellamus *mailles*, non ab obolari ratione traxere originem, immō potius ab alia nostri idioma-tis nomenclatura, quam dicimus *medailles*, eō quōd principis nonnunquam alicuius faciem præferant. Nunc ad ordinem reuertamur.

Duo sici aurei, sedecim libras cū totidem solidis constituunt. Quinq; sici aurei duas & quadraginta libras cōstant. Decem sici aurei valent octoginta quatuor libras: istud est precium armillarū, quas famulus Abrahæ Rebeckæ obtulit, futurarū nuptiarū contemplacione. Genesis vigesimoquarto: Protulit vir in aures aureas & armillas totidem, pōde, aureorum decem, qui aurei siclares erant.

Quin-

Quinquaginta sici valent libras quadringentas & viginti. Tanti æstimanda venit lamina illa aurea, quam de anathemate tulit Acham filius Char-mi. pendebat enim quinquaginta auri sicos. Iosue septimo.

Centū sici aurei, valent libras octingentas quadraginta turonicas.

Quingenti sici aurei, valent libras quater mille ducentas.

Sexcenti sici aurei, valent libras quinquies mille quadraginta. tantum dedit David Ornam Iebusæ, pro area comparata ad ædificadum altare domino. 1. Paralipomenon. 21. Totidem sicos impendit Salomon ad clypeos laminis aureis tegendos. Quōd autem secundi Regum vltimo dicitur, David emis-se quinquaginta sicos aream & boues, nihil obstat. Nam in libro Paralipomenon de tota templi area fit mentio: hūc autem de horreo angusto, & bobus ad præsens sacrificium necessariis. Adde quōd liber Paralipomenon ea quæ ex libris Regum supersunt, cōmemorat. verū ita legunt nonnulli: Emit David aream. de cuius precio nihil ad præsens dicitur. Sequitur autem: Et boues argenti sicos quinquaginta. quibus annumeranda sunt ligna plaustri: quæ dicta sic accipe, vt tertio Regum precium boum designetur, & plaustri: in libro verō Paralipomenon, areæ precium designari intelligendum est. hæc autem non longè absunt à nostræ ætatis precio & æstimacione.

Septingenti sici aurei, valent quinque millia octingenta octoginta libras.

Mille sici aurei valent octies mille quadringen-

MENSVRARVM AC POND.

tas libras. Mille septingenti sicli, quos de præda hostili Madiam Gedeon recepit, ex circulis aureis ab Ismaëlitum auribus dependentibus (ex quibus confectum est Ephod, Iudicum octavo) valent quatuordecim millia ducentas libras & octoginta.

Quinque millia siclorum, quæ exigi solita remissit Demetrius I. Machab. 12. valent bis ac quadragies mille libras turonicas: proinde quindecim millia siclorum, quæ obtulit Ionathas, valent ceterum viginti sex millia librarum turonicarum.

Decem millia siclorum aureorum, valent centum quadraginta duo millia octingentas libras.

Centum millia siclorum aureorum valent milles mille quadringentes vigesies octies mille libras.

Centum viginti millia siclorum aureorum, valent quatuordecim milliones, ducentas octoginta mille libras.

Hæc est auri impensa, ad perficiendas ducentas peltas laminis velatas aureis: supra enim dictum est singulas sexcentis siclis fuisse velatas: sic autem agitur de toto pretio in vniuersum.

Post siclaris numeri valorem, nudi ponderis obseruanda est ratio, quæ fermè sic habetur:

Siclus, si de pondere tantum agitur, semuncia est, seu drachmæ quatuor. Vbi obiter aduertendum Rabinos Thalmudistas tribuere ponderi sicli vnus grana treceta viginti, vt refert Mûsterus super Ezechielem cap. 4. Hoc autem non prorsus verum est. Nam scriptulum habet grana vigintiquatuor: quod tertio repetitum drachmam æquat capientem grana septuaginta duo. Sic fit, vt siclus semuncialis pendat grana ducenta octuaginta octo. Abundat ergo

calculus

RATIO.

calculus Rabinorum granis duobus ac triginta.

Duo sicli vnciam reddunt.

Vigintiquatuor sicli pondere libram duodenariam æquant.

Viginti quinque sicli, minæ Atticæ, quæ centum drachmarum est, pondus constituunt. est enim grauior duodenaria siclo vno, seu vnciis 4: cû illa 96. drachmas, ista verò centum pendeat.

Mille sicli sunt minæ Atticæ 40: libræ verò Romanæ totidem, adiecta vna libra cum 8. vnciis.

De siclo igitur ad pondus relato, illud declarandum occurrit, quod scribitur Numeri 7. Singulari tribuum principes obtulerunt acetabulum (aliàs tribulum, seu scutellam argenteam) appendentem centum & triginta siclos, hoc est, libras seu minas centenarias quinque, & drachmas viginti, seu vncias duas & semissem.

Vas autem olearium, quod phialam scriptura vocat, nos gutturnium dicere poterimus, appendebat sexaginta siclos, hoc est minas Atticas duas, & siclos decem, seu vncias quinque.

Quod autem diuus Hieronymus mortariolum vocat, Septuaginta dicunt acerram, Hebræi caph seu cochleare: de quo in mensuris dictum est. Appendebat autem siclos decem, seu vncias quinque. Hæc omnia si duodecies resumpseris, euadet summa ponderum in eodè capite collectorum, in argèto quidè sicli bis mille quadringenti: hoc est, minæ Atticæ vigintiquatuor, quæ reddunt libras duodecim vnciarum vigintiquinq;. In auri verò materia reperiuntur sicli centum viginti, seu drachmæ quadringentæ octoginta, constituentes libras quatuor, vncias decem.

n

MENSURARVM AC POND.

Podus lorice Goliath, siclos æris quinquies mille capiebat: mille autem drachmę minas Atticas decem pondere complent. Euadunt ergo ducentę minas Atticę, & totidem duodenarię seu Romanę libras cum libris octo, & vnciis quatuor.

Ferrum autem laceę, eiusdę Goliath sexcetos siclos, seu vncias trecentas (siclus enim semuncia est) appendebat: centenarias verò minas quatuor & viginti, duodenarias autę viginti quinque. Quo fit, ut eiusdem ponderis esset ferrum hastę Iesbidenob, de quo 2. Regum 21. Aliqui tamen trecenta pōdera legunt: Hebręi mischal pondus appellant, quod pondus esset subduplum ad id quod priore loco descripsimus. Et hæc de tota siclorum ratione dicta sint: deq; his omnibus quę ad drachmę rationē attingebant. Nūc describendus partiendúsq; est denarius.

Tomus sextus de denario, & partibus eius.

Denarius ut à decade librarū æris, ita & decussis à decem assibus nomen sortitur: nūmus argenteus erat, septima pars vnciæ: ideòq; drachma Attica septima parte grauior. Vncia enim octo drachmas, denarios verò septem comprehendit. Man sit hic immortuus in valore & pondere, assis nihilominus à libra ad septuncem, à semuncia diminuto: quare de decussis factus est sexdecussis, seu assium sedecim, sicut & quaternarius factus est octussis, & sestertius quadrussis, ut supra in assis dictū est. Iam si quis diuidat argenti in septę portiones, inueniet septimā partem esse valoris nummorū duodenariorū quatuor. Tertiū ergo cęsendus est denarius ille diurnus, de quo scripsimus.

RATIO.

ptū est: Nonne in denario diurno conuenisti mecū? Hic etiam nummus est, de quo dominus ait: Ostendite mihi numisma census, at illi obtulerunt ei denariū. Matth. 22. Porro ex denarij ad assem decupla proportione, liquidò constat, quòd in ipsiſ ditionis Romanę primordiis, librę æris decem septimā partē vnciæ argenti valore æquarent: quo fit, vt vncia argenti, septuaginta libris æris æstimaretur. Cumque duodecies septuaginta reddant octingetas quadraginta libras æris, quas æquipollere necesse est libræ argenti duodecim vnciarū: sequitur minam argenti Atticam, octingetas septuaginta quinque libras æris valuisse, adiunctis scilicet triginta quinque libris æris pro semuncia minę Atticę. Erat igitur proportio valoris argenti ad materiã æris, ante institutum Papyrianū, quæ est octingetorum quadraginta ad vnu. Nunc autem longè aliter res habet: siquidem libra æris hodie permutatur duobus fermè solidis: sic fit, vt denarius, qui decem valebat asses, duobus hodie permutetur assibus. Cūque marca argenti octonaria, quindecim fermè libris turonensibus æstimetur, quæ ratione libra duodenaria æstimada est tribus & viginti libris cum semisse: est ergo proportio libræ argenti ad librã æris, quæ est ducentorum triginta quinque; ad monadem, seu quadringentorum septuaginta ad binarium. Ad denarium redeamus, cuius estimationem declarauimus esse quatuor solidorū, quo fit, vt decē denarij solatum aureum veteri estimatione quadraginta solidorū cōstituant. Erit igitur aureus solatus, qui paulò ante hos dies duabus libris turonensibus permutabatur, centussis. Ex quo intellige illud Satyrici: Decē Gręcos vno cētusse

MENSVRARVM AC POND.

licetur: hoc est, vnumquemque denario vno: & decem, vno solato: solidorum, vt dixi, quadraginta. Proinde promptum erit æstimare congiariorū nostro ære valorem, de quibus mox sequitur.

Tiberius trecentos nummos, quos denarios dicimus, viritum dedit: qui æstimandi sunt sexaginta libris turonicis. Caligula populo distribuit sestertios tricenos, nempe solidos triginta turonicos. Nero quadragenos nummos diuisit in singulos, hoc est libras turon. octo, seu centū sexaginta solidos.

Centum denarij valent viginti libras turonenses, & hi antiquitus mille æris appellabantur: sicut decussis decē æris, & centussis centū æris. & inde Lex sumptuaria dicta est centussis, seu centenaria: quæ cauebatur, ne quis vna cœna plus centusse profunderet, hoc est aureo solato quadraginta solidorum.

Trecenti vero denarij quos apud Marcū 14. cap. Iudas deplorat, æstimandi sunt libris turonicis sexaginta. Hic autem lectorē admonitū velim, quod quoties de sestertiis denarijsve agetur: hoc inter Budæanum calculum nostrumq; referet, quod vbi ille coronatos aureos, ibi ego solatos repono quadraginta solidorum: in promptu est ratio. Ille enim denarios drachmales facit, trium solidorum cū semisse, quasi denarius sit octaua pars vnciæ, & nō septima. Ego verò vt denarium septimam partem vnciæ esse didici, certis adductis rationibus, & mole auctoritatū impulsus: ita assevero denariū quatuor esse solidorum, quo fit, vt decem denarij, quadraginta solidos, hoc est aureum solatum veteri æstimatone valeant: quum apud Budæum decē denarij vno coronato æstimetur, hoc est trigintaquinque solidos.

Hoc

RATIO.

Hoc ergo solum interesse manifestum est, quod vbi ille coronata, ego solata repono: & in tota denariorū sestertiorumve serie, calculus noster Budeanā septima eius parte superat, sicut denarius drachmam. Hac tamē cautione adhibita, quæ quoties de his quæ ad rēpublicā Græcorū pertinent, agitur: sequendus est calculus drachmarum, vbi verò rei Romanæ tractatur historia, ad denarios non drachmas recurendum est, & pro coronatis solata scuta reponenda sunt.

Quod hinc semel testatus sum, pro omnibus sufficiat. Vt omnia vno verbo cōplectar, in coronatis taxa Budei, in solatis quadragenarius nostra cōsistit. Vt autē clara sint omnia, hinc abacū subscribemus:

As denarij decima pars, qui etiam libella dicebatur, argenteo nummulo sui valoris excuso, quatuor denariolos, sesquiobolum, quintam partem vnius pitæ, valore comprehendit.

Dupondius, quem nescio an bessem, seu binum assem appellare possim, valet denariolos nouem, obolum vñ, & duas quintas vnius pitæ. Hic est ferme Caroleus noster nummus.

Tressis tribus cōstans assibus, quatuordecim denariolos cum obolo & tribus quintis vnius pitæ complectitur. Huic æqualis ferme est nummus ille, quem tredenarium vocant, Gallicè *trezain*.

Quadrussis geminum habet dupondiū, hoc est, denariolos decē & nouē, & quatuor quintas vnius pitæ. hic ferme est Caroleus geminatus.

Quinarius, qui & Victoriatus, & semis denarij appellatur, duos solidos nostro ære comprehendit.

Senarius, sex assiuū est, valētq; duos solidos, denariolos 4. sesquioboluū, & quintā partē vnius pitæ.

MENSVRARVM AC POND.

Septussis verò duos solidos valet, nouem denariolos cum obolo & duabus quintis vnus pitæ.

Octussis solidos tres, denariolos duos, pitam vnâ cum tribus quintis partibus eiusdê complectitur.

Nonussis paucò excremento superat valorem drachmæ Atticæ. valet enim tres solidos & semissem, denariolum vnum, & quatuor quintas vnus pitæ. Hæc calculû subducere volenti apertiora sunt, quàm vt vlla tergiversatione repelli possint. De asse autem maiore hæc intelligo, nõ de asse Papyriano, ex cuius quidem valore facile est bessem & tressem colligere Papyrianos. quod quidem otiosis excutiendû relinquo. Satis sit illis, apperuisse me viâ, qua quicquid in ea re cupient attingere, in promptu est.

Decussis, seu decem asses æris valent quatuor solidos: ad quam summam, prisorum Romanorum instituto, redacta fuit cibarij sumptus impensâ, vt præclare Budeus docet, de legibus sumptuarijs differens: de quibus in festertio copiosius. Viginti quinque æris decem solidorum turonicorum æstimationem subeunt. Qua de re Gellius in Atticis noctibus lib. 20. cap. 1. elegantissimè differit, descripta primùm lege 12. tabularum quæ est huiusmodi: Si quis iniuriam alteri faxit, viginti quinque æris pœna sunt. Verùm mollior pœna fuit, quàm vt iniuriarum petulantiam represserit. Neratius siquidè homo egregiè improbus, pro delectamento habebat os liberi hominis verberare palma, quæ sequebatur seru⁹ crumenam assium plenam portitans, qui depalmatum quemq; multa donaret viginti quinque assium. Nunc autem in arbitrio iudicis consistit audita æstimatione iniuriam passî. Est autem quarta pars centussis
de quo

RATIO.

100

de quo mox sequitur: si prius dixero longè minoris æstimatam fuisse incursionem colaphi lege Baioarica. Sic enim habetur: Si quis liberum per iram percussit, vno solido componat. Si sanguinem fuderit, vno solido & semis. De seruo autè sic habetur: Si quis seruum alienum per iram percussit, cum semisse componat: si sanguinè fudit, mediû solidû donet. Si plaga tumens fuerit, vno solido componat.

Centussis decem denarios valore complectitur, seu centum asses æris grauioris. Hinc lex sumptuaria quædam centussis appellata, qua sumptus escarij centum taxabatur assibus, seu solidis quadraginta: hoc est, scuto solato vno bilibri, seu duarum librarum turonensium. Centum igitur æris valèt solidos quadraginta. Illud non prætereundum silètio, quòd lege Aternia in sumptuarijs muneribus omnis ære deno, bos ære centeno licitabatur, decupla scilicet proportione.

Præsens se offert occasio de sumptuarijs legibus nodos excutere. Variè sibi succedentibus & moribus & annis, magno discrimine rei escariæ modus impositus est, authore Aymaro de origine iuris ciuilibus libro secundo. Lege siquidem Fannia festis diebus, vt pote aut ludis, aut Saturnalibus, centenos tantùm æris cõsumere licebat: hoc est, solidos (vt videre est) quadraginta. Calèdis verò tricenos, qui solidi sunt duodecim turonici: diebus priuatis denos seu denarium vnum solidorum quatuor turonicorum. Post hæc autem lex Licinia Calendis, Nonis & Nundinis triginta asses cibario sumptu consumere indulsit: nuptialibus autem conuiujs ducentos, libras videlicet turonicas quatuor.

MENSVRARVM AC POND.

Paulatim verò augefcete luxu, Lucio Sylla dictatore, indultum est, vt ferijs mensium solennibus, vt pote Calendis, Idibus & Nonis festertios tricenos, qui sunt solidi turonici triginta, in vnam expendere cœnam fas esset: priuatis verò diebus ternos nec amplius festertios. Tandemque imperante Augusto Cæsare satis esse visum est, si modus aliquis (quamuis amplius) luxui coërcendo imponeretur. Ventum est igitur à ducentis festertijs ad trecentos: hoc est, à viginti libris turonicis ad triginta: qui summus erat impensarum modus, pro Calendis, Idibus & Nonis, & alijs quibusdam diebus festiuis. Demum authore Tiberio Cæsare, per varias dierum solennitates permissæ sunt impensæ cibariæ à trecentis festertijs, hoc est triginta libris turonicis, ad duo festertiorum millia. Porro mille festertia valent quinquaginta millia librarum turonicarum. Sic fit, vt summus impensarum terminus, libras turonicas centies mille attingat. Pro nuptijs autem & repotijs, ventum est vsque ad millies festertium. Quæ vt apparet ex festertiorum indicatura, quinquaginta myriades solatorum sua æstimatione complent: vt hinc videre possis, nullis aut finibus aut legibus, contineri tandem potuisse luxum Romanum.

Mille æris, seu cœrusses decem, valent quadringentos solidos, hoc est libras turonicas viginti: quam summam implent centum denarij.

Mille quingenti æris, seu centusses quindecim, valent libras turonicas triginta: quem censum nisi quis superaret, proletarius tenuisve conditionis habeba-

RATIO.

101

habebatur. Erant tamen proletarijs inferiores, qui appellabantur capite censi: quorum extremus limes notæ infima, authore Gellio lib. 15. erat trecentorum septuagintaquinque æris. Valent autem nostro vsu septem libras turonicas cum semisse.

Decem millia æris, seu mille denarij, valent libras turonicas ducentas, seu solatos bilibres centū: qui dotis modum apud Malsillienfes institutum perficerent. Dicitur in solido.

Quadráginta millia æris, seu quater mille denarij valent libras octingentas, solatos verò quadringentos bilibres. quo ære dotata fuit impensis ærarij publici Romani filia Scipionis, quo tempore exercitum in Hispania regebat.

Quinquaginta millia æris quingentos solatos, seu mille libras turonenses valent, & quinque millia denariorum.

Centū millia æris valēt mille solatos, seu bis mille libras turonenses, & hic erat census primæ classis, faciunt q; denariorum decem millia.

Quingenta millia æris valent quinquies mille solatos, seu decem millia librarum turonensium: quam summam dotis nomine, Megalia cognomento dotata recepit, hoc est denariorum quinquaginta millia: de quibus Actuum 19.

Decies centena millia æris valent decem milia solatorum, seu viginti mille libras turonenses. Iuuenalis:

Bis quingenta dedit, tanti vocat ille pudicam.

Item alio loco: Et ritu decies centena dabuntur, Antiquo, veniet cum signatoribus auspex.

Dicuntur etiam decies festertium, quanti nubere

MENSVRARVM AC POND.

Pantomimas conqueritur Seneca his verbis: Beatiores ne istos putas, quorum Pantomimę decies sestertio nubunt, quám Scipionem, cuius liberi à senatu tutore suo in dotem æs graue acceperunt? Cętera ex Budęo, cui vni ea quę mox dicta sunt, accepta refero. A quo in hoc tantum discrepo, quod pro coronatis solatos repono, & pro drachmis denarios. Hi autem sunt centum millia denariorum, qui numerus ad quadruplum auctus, sestertios reddet: vt suo loco in sestertio dicitur.

Distribuitur autem denarius in duos victoriatos, semisses seu quinaros, sestertios seu quadrates quatuor, qui etiam sesquixtantos seu sesquiboli Romani dici possunt. habet enim sestertius sextantem cum semisse, quę omnia nostro numismate æstimanda sunt. Victoriatos, seu semis denarij, duos solidos turonicos valet.

Sestertius, seu quadrans denarij, vnum solidum perficit: cuius decima pars libella dicebatur, quę hac ratione valet denariolum cum quinta eius parte. Erat enim decima pars denarij, moneta quędam, quę libella dicebatur. Erat & alia libella decima pars sestertij. Verum huius sestertij partitio tam late patet, vt explanari non possit, nisi proprio in hanc rem constituto abaco, quem paulo mox subiungemus.

Illud nunc statuimus, sestertium solido æstimari, seu denario nummo: eod quod denarius sit septima pars vncię, quod abunde probauit Georgius Agricola. Quoties igitur sestertios legimus in Romana historia (hi enim sunt denarij quadrantes) toties solidos intelligendos esse cęsem. Secus de drachmę quadrante intelligendum

RATIO.

102

intelligendum est. Qui ergo de denarijs sestertios extrahere cupit, quadruplet numerum denariorum: qui contra de sestertijs denarios elicere volet, subquadruplet numerum sestertiorum.

Sextans, seu obolus denarij Romani, valet denariolos octo. Potest etiam appellari scriptulum Romanum, quod in se continet scriptulum Atticum cum tribus septimis, eritque triens denarij, valebitque nostro numismate denariolos sexdecim, vno denariolo maius quám solidus Parisinus. Nunc ad abacum sestertij redendum est, si prius tamę dixerimus, quomodo differant sestertius, sestertium, & sestertium cum adverbio. Sestertius enim nummus solido seu duodenario nummo, vt diximus, æstimandus est. sestertium verò neutro genere mille solidos significat, seu sestertios nummos: & decem sestertia, decem millia nummorum: & centum sestertia, centum millia solidorum. Cum autem dicimus decies sestertium, non decem, sed mille sestertia significamus: hoc est, millies mille sestertios nummos. Nam decies sestertium, decies centena sestertia valet: vt semper inter adverbium & nomen intelligas cętum, quasi ita dicas, semel sestertium, hoc est cętum sestertia: bis sestertium, ducenta: denique decies sestertium, decies cętena sestertia: vigesies sestertium, vigesies centena sestertia. Ex his pronus est ad reliqua ascensus: neutrum enim genus in sestertio chiliadem nummorum sestertiorum complectitur, qui minores sestertij dicuntur. Adverbium autem sestertio neutri generis adiunctum, centuriam comprehendit. Sestertia igitur sunt chiliarchę nummorum sestertiorum. Aduerbia verò sunt, quasi dicas cęturationes grauiorum

MENSVRARVM AC POND.

sestertiorum: luculentiora erunt isthæc huius abaci digesta serie:

Sestertius valet solidum vnum turonicum.

Sestertium valet solidos mille, seu libras quinquaginta.

Semel sestertium (si ita dicere liceat, veritatis explanandæ gratia) valet quinquies mille libras turonicas.

Bis sestertium, decies mille libras turonicas

Ter sestertium, quindecies mille libras turonicas.

Quater sestertium, vigesies mille.

Quinquies sestertium, vigesies quinquies mille.

Hæc idcirco paulò verbosius prosequutus sum, vt ea differentia altius infigatur memoriæ: quod nisi fiat, facile à memoria excident, quæ hæere menti debuerant, sicque mens in se confusa tabescet: ideo ad subleuandam memoriæ imbecillitatem subiungendus est Abacus:

Sestertius, qui & semitertius dictus est, eò quòd duos asses & semissem tertij capiat (quod de asse grauiore intelligendù est sub libra æris, continet enim asses minores quatuor Papyrianos) valet nostra estimatione solidum vnum.

Decem sestertij valent solidos decem.

Centum sestertij, libras quinque, seu solidos centum comprehendunt: quo fit, vt ducenti decem libras, treceti libras quindecim, quadringeti viginti, quingenti viginti quinque.

Mille vero sestertij quinquaginta libras comprehendunt: & hos mille sestertios vnicum sestertium absorbet: de quo mox sequitur.

Sestertium neutro genere mille sestertios nummos,

RATIO.

mos, seu solidos mille, hoc est libras turonicas quinquaginta cepit: quos lege Julia sumptuaria nuptialibus conuiujs impendere licebat. Ad summum vero nec vltra duorum sestertiorum valor in conuiuium celebrandum expendi poterat, quæ valent centum libras turonicas: festiuis alioqui diebus trecenti sestertij, hoc est libræ quindecim in expensas conuiujs permittebantur expendi, priuatis diebus terni, nec amplius. Mira in Romanis frugalitas, qui non plus quam ternos solidos vno expendebant aut conuiuio, aut sumptu diurno, quanquam peregrè profiscerentur. Eadem ferme apud nos est taxa viatici, sportula tamen ex assibus minoribus constituta, quæ saluatoribus distribuebatur, sex ferme solidos comprehendebat. quæ summa conueniebat vtrique conuiuio, prandij scilicet & cœnæ. Huic sestertio si ducentos coniunxeris sestertios nummos, planè euadent mille ducenti sestertij, precium serui à Calliodoro venditi: de quo mox sequitur.

Mille ducenti sestertij, sestertium superant decem libris turonensibus. Reddunt igitur libras sexaginta. Libræ autem quatuor argenti Romanæ, sexaginta septem libras turonenses cum quatuor solidis æquo constituunt: id quod ex libræ valore facile constabit. Prius autem precium est serui à Calliodoro venditi, posterius vero precium nulli piscis empti ab eodem, & eâ ob causam Martialis inuehitur in Calliodorum, his verbis:

Addixi seruuum nummis here mille ducentis;

Vt bene cœnares Calliodore semel.

Nec bene cœnasti, nullus tibi quatuor emptus

Librarum, cœnæ pompa caputque fuit.

MENSVRARVM AC POND:

Exclamare libet, non est hoc improbe, non est
Piscis, homo est, hominem Calliodore voras.
Immo hac ratione plusquam hominem deuorauit:
qui vltra serui precium, etiam sine reliquo apparatu
cœnæ, septem libras cum quatuor solidis in vno tã-
tum pisce expendit.

Sex sestertia, trecentas libras iusta æstimatione
capiunt. Martialis in Pætum sic ait:

Sex sestertia si statim dedisses,
Cum dixisti mihi, sume, tolle, dono:
Deberem tibi Pæte pro ducentis.
At nunc cum dederis diu moratus,
Post septem puto vel nouem calendas.
Vis dicam tibi veriora veris?

Sex sestertia Pæte perdidisti.

Tanti etiam mullum piscem emptum ab Asinio viro
consulari, meminit Iuuenalis. sic enim ait:

Mullum sex millibus emit
Aequantem sane paribus sestertia libris.

At certe luxum hunc in pari causa superauit Asinius
Celer Plinio, qui piscem octo millibus nummorum
comparauit. Dixisses eo seculo (vtina non etiam no-
stro) pluris æstimatos fuisse coquos ganeis instru-
endis destinatos, quam equos Reipublicæ tuendæ in-
stitutos: & pisces, quam homines.

Decem sestertia sunt quingentæ libræ, quas à Pæ-
to mutuo receptas restituere detrectat Martialis his
verbis:

Soluere Pæte decem tibi me sestertia cogis:

Perdiderat quoniam Buce ducenta tibi.

Ne noceant (oro) mihi non mea crimina, tu qui

Bis centena potes perdere, perde decem.

Valent

RATIO:

104

Valent ergo ducentos quinquaginta solatos.

Tacitus libro vndecimo ad compefcendam fi-
tim aduocatorum inexplebilem, modum posuit
exigendis stipendijs patrocinijs nomine vsque ad
dena sestertia: quem modum prætergressi, repetun-
darum tenerentur.

Viginti sestertia valent mille libras, quas sibi non
continuo numeratas à Caio veteri sodali cõqueri-
tur Martialis, in hæc verba:

Mutua viginti sestertia forte rogabam:

Quæ vel donanti non graue munus erant.

Quippe rogabatur fidusque vetusque sodalis,

Et cuius laxas arca flagellat opes.

Is mihi, diues eris, si causas egeris, inquit.

Quod peto, da Cai, non peto consilium.

Valent igitur quingentos aureos solatos. Tanti com-
paratus est coruus ille vocalis saluator Augusti of-
ficiosus, ob id quod canora voce pronúciasset: Aue
Cæsar victor & imperator.

Triginta sestertia valent libras mille quingentas,
solatos vero septingentos quinquaginta.

Quadraginta sestertia, sestertiorum nummorum
quadraginta millibus æstimanda sunt, valentq; ære
nostro bis mille libras turonicas hoc est mille so-
latos bilibres. Quæ nisi quis possideret, lege pro-
hibebatur in theatro sedere.

Tanti comparatam referunt asinam Reatinam,
gerulam, aratricem & prolificam. Quo fit, vt sexa-
ginta millia sestertiorum nummorum, quibus asinum
sua memoria emptum Varro miratur, trium milli-
um librarum turonicarum, hoc est solatorum mille quin-
gentorum compleant æstimationem.

MENSVRARVM AC POND.

Quinquaginta sestertia, bis mille quingentas libras comprehendunt, solatos verò mille ducentos quinquaginta. Quo impendio Lucillum referunt apparasse coenam Ciceroni & Pöpeio, nulla illi mora ad parandum conuiuium relicta. Hoc tantum illi permissum est, vt diceret ministris, se in Apollinis aula coenaturum. Hæc autem geminata, quid aliud quam centum sestertia complent? de quibus mox sequitur.

Centum sestertia, hoc est sestertiorum nummorum centum millia, seu viginti quinque millia denariorum, vt ex proxima supputatione liquet, quinque mille libras capiunt. De quibus ita Martialis: Mutua te centum sestertia Phœbe rogavi,

Cum mihi dixisses, exigis ergo nihil?
Inquiris, dubitas, cunctaris, meque diebus

Tæque decem crucias, iam rogo Phœbe nega.

Oportebat sanè aut Martialem esse admodum familiarem, aut Phœbum supra modum diuitem & opulentum: à quo speraret tam grauem pecuniæ summam sese incunctanter recepturum. Siquidem ea summa valet solatos bis mille quingentos. De his quoque Satyricus ait:

Simplex ne furor, sestertia centum
Perdere, & horrenti tunicam non reddere seruo?

Indicibus coniurationis Catilinarię decreta sunt hæc præmia: seruo libertas & sestertia centum, libero impunitas sestertia verò ducenta: quorum valor ex hoc loco facile deprehenditur.

Quadringenta sestertia, summa superiore quadruplata, valebunt viginti millia librarum turonicarum, solatorum verò bilibrium decem millia.

Comme-

RATIO.

105

Commemorat hunc ingetem æris aceruum Martialis ita dicens:

Quadringentorum reddis mihi Phœbe tabellas:

Centum da potius mutua Phœbe mihi.

Quare alium, cui te tam vano munere iactes:

Quod tibi nō possum soluere, Phœbe meum est.

Hoc loco Martialis, qui viginti millia librarum receperat, quæ ex mutuo in donum redditis tabellis conuersa sunt, nunc confidenter cētum sestertia mutua petit. Nam neutro genere dicit centum mutua, ne quis de nummis sestertijs intelligere possit. Petit ergo quinque mille libras turonicas, præter priorem summam ex mutuo in donum conuersam. Hic excrare Neronis prodigum luxum, qui in pūctū quadringentis sestertijs aleam lufit.

Quingenta sestertia, ex his quæ in abaco præcedunt, valent viginti quinque millia librarum turonicarum. Quam summam esse aiunt modum census equestris. Quo munere cum iure annuli, equestris ordinis insigni, Laberius poeta donatus est. Aestimantur autem à Budæo duodecim millibus, quingentis coronatis. Nos verò pro coronatis solatos bilibres ponimus, ob causam nō semel antea dicta. Docet tamen Budæus censum equestrem ad quadringenta sestertia fuisse temperatum sub Tyberio Cæsare.

Hoc stipendium merebat medicæ artis professor Quintus Stertinius, quum tamen sexcenta sestertia annuo prouentu à populo sibi conciliare potuisset, hoc est triginta millia librarū turonen sū, seu quiddecim millia solatorum bilibriū. Idē ergo erat quæstus medicæ operæ, apud Stertinium medicæ artis

MENSVRARVM AC POND.

professorem, qui & cēsus equestris ordinis. eo enim præmio donabatur à principibus.

Sexcenta sestertia valent triginta millia librarum turonicarū, solatorum verò quindecim millia. Plinius tanti æstimauit Aesopi patinam: cuius rei fides sit penes authorem. Capiebat autem auicularū centuriam, quæ erant humana voce canoræ.

Octingenta sestertia æstimanda veniūt quadraginta millibus librarum turonicarum, vetus taxa census senatorij. Sunt enim octingenta millia nummum, quæ enumerat Suetonius in Augusto.

Mille sestertia, & decies sestertium, idem sunt: hoc est, decies centena sestertia. Nam aduerbium, ut diximus, sestertiorum ceteriam secum adfert. Quo fit, ut dum legimus decies sestertium, intelligi oporteat decies centena sestertia, quæ sunt sestertia mille. Est enim aduerbium nota ceterarijque, uoties adiungitur sestertio. Qua in re gratia Budæo debetur, qua uix aliquid aut dici possit aut cogitari gratius: qui summa vigilantia cum pari dicendi uenustate cōiuncta, ex abditissimo penitusque retruso antiquitatis specu, in quo istæc olim recondita erant, prodire fecit in lucem. Valent ergo sestertia mille, quin quaginta millia librarum turonicarum, seu viginti quinque millia solatorum. Cuius summæ meminit Martialis hoc epigrammate:

Si dederint superi decies mihi millia centum,

Dicebas nondum, Scæuola, factus eques:

Qualiter ò uiam, quàm largè, quàmque beatè?

Riserunt faciles, & tribuere dij.

In ius ò fallax atque inficiator eamus:

Aut uiue, aut decies Scæuola redde deis.

Duodec

RATIO.

Duodecies sestertium, hoc est mille duceta sestertia, seu duodecim millia nummum, valent sexaginta millia librarū turonicarū, solatorum verò triginta millia. Qui modus est & taxa cēsus senatorij Cæsaris Augusti tēporibus. prius enim octingentis tantum sestertijs æstimabatur cēsus senatorius. hinc fit, ut vigesies sestertium, vigesies cetera sestertia, seu bis mille reddat, quæ ualēt centum millia librarū turonicarū.

Quadrages verò sestertium implebit valore duceta millia librarum turonicarū, seu solatorum bilibriū ceterū millia. Quæ summā pecuniarū ad iacturā Lugdunensis oppidi faciendā cōtulit Nero, authore Tacito. Tanti etiā constituisse legitimus, mellita suauissimæ mensæ fercula in conuiuio Vitelliano.

Sexages sestertium ualēt trecenta millia librarum turonicarum, seu ceteries quinquages mille solatos, precium vnionis dono dati Seruiliæ à Cæsare. Erat autē hæc Seruilia M. Bruti mater. Tantū etiā iusto decenio sua histrionica arte sibi poterat cōparasse Roscius, quam tamen gratis populo Romano prestare maluit.

Octogies sestertium valent quadringenta millia librarum turonicarum, hoc est duceta millia solatorū. Hæc impensam fecit Claudius Cæsar dictator, quo tēpore primū summi pōtificatus honore adeptus est.

Centies sestertium valent quingenta millia librarum turonicarum, solatorum verò in subduplo. huius impensæ iacturam, supra communem hominum fidem, fecit & rerum & honestatis prodiga Cleopatra, in vnico vnione aceti maceratione consumpto. Eiusdem impensæ fuit cœna Caligulæ vnica, qui (ut Seneca ait) id centies sestertium cœnauit vno die: quæ

MENSVRARVM AC POND.

si viuere diutius contigisset, vt Iosephus opinatus est, eius luxuriæ solidum imperium sufficere nequam potuisset.

Ducenties sestertium valent millies mille seu decies centena millia librarum turonicarum, solatorum verò quingenta millia, seu quinquaginta myriades. huius summæ histrionicis artibus quæsitæ Aesopus filium reliquit hæredem.

Qua tringenties sesterti m valent vigesies centena millia librarum turonicarum: quæ summa reddit millionem solatorum, seu centum myriades, quæ Marcus Lollius ex prouinciarum spolijs corrafam, nepoti suæ reliquit in vsum mundi muliebris: quo aliquando ornatu se spectadam præbebat ad lucernas. Hæc est summa tributi à Iulio Cæsare Galliæ impositi, auctore Eutropio.

Sexcenties sestertium valent quindecies centena millia solatorum, seu centum quinquaginta myriades. hæc est summa luxus Apiciani: quæ profusa, ventrisque immersa, quum adhuc illi centies sestertium superessent, vitam longiorem pertæsus, veneno hausto, spontè finem viuendi fecit. Quæ omnia Martialis explanat hoc epigrammate:

De deras Apici bis tricenties ventri:
Sed adhuc supererat centies tibi laxum.
Hoc tu grauatus, ne famem & sitim ferres,
Summa venenum potione duxisti.
Nil est Apici tibi gulosius factum.

Quid autem illi satis esse potuisset, cui centies sestertium egestas erat? Adeo vt verò verius esse diccas (quod aiunt) fortunam quandòque nimis, at nūquam cuiquam dedisse satis. Sunt tamen qui velint non

RATIO.

107

non bis trecenties, sed ter trecenties legi debere. super qua re nihil contendo.

Septingenties sestertium, valent ducentas myriades librarum turonicarum, seu solatorum bilibrum myriades centum: quam summam æris alieni contraxerat à creditoribus Milo, auctore Plinio libro naturalis historiæ. 36.

Octingenties sestertium, valent quadragies centena millia librarum turonicarum, seu duos milliones solatorum, myriadasve ducentas.

Nongenties sestertium valent ducentos viginti quinque mille solatos. Quod testatur Aegnatus de aureis Venetis. Vide Suetonium in Caligula.

Millies sestertium valent ducentas quinquaginta myriades solatorum, hoc est duos milliones, & quingenta millia: librarum verò turonicarum milliones, hoc est chiliades chiliadum quinque. Cæsar de manubijs Galliarum forum inchoauit: cuius area sestertiū millies cōstitit. Auctor Tranquillus in Iulio.

Bis millies sestertium valent quingentas myriades solatorum, librarum verò mille myriades, seu chiliades chiliadum decem. Tantum Crassus ille Romanorum olim suo seculo opulentissimus habitus, prouentu annuo possedit in agris, præter suppellectilis copiam, prouentumque numerosum ex artificio & labore familiæ prodeuntem: vnde plus frugis accedebat in annos singulos, quam ex agrorum prouentu.

Bis millies quingenties sestertium valent sexcentas viginti quinque myriades solatorum. Tantum de ære alieno cōtraxerat Cæsar dictator priuatus, adhuc necdum quopiam publico munere functus.

MENSVRARVM AC POND.

Ter millies sestertium valēt septingentas quinquaginta myriades solatorū. Claudij libertus Pallas tātum in bonis habuisse refertur à Cornelio Tacito eōq; peruenisse in diuitijs Senecā à Saillio quodam amulo impropertatum est: quā ob causam Neronem sibi sensit infensum.

Quater millies sestertium valēt decem milliones solatorum, librarum verò chiliades chiliadū viginti. Eō progressā sunt Lentuli auguris opes, quas Augusti Cæsaris beneficio recepit, cui omnia suæ felicitatis incrementa debebat.

Decies millies sestertium valent viginti quinque milliones solatorum, librarum verò milliones, seu chiliades chiliadum quinquaginta.

Vigesies millies sestertium, valent quinquaginta milliones solatorum.

Vigesies septies millies sestertium valēt sexaginta septē milliones cū quingētis millibus solatorū: quod idē est, ac si diceremus, sex millia septingēta & quinquaginta myriades aureorum: thesaurus à Tiberio Cæsare ingēti cura quæsitus, maiore sollicitudine seruatus, maxima tandē C. Caligulæ execranda prodigalitate, nondum toto vertente anno profusus.

Quadragesies millies sestertium valent cētum milliones, hoc est myriadē myriadam. Quā summā vnde decunq; colligendā & in arariū reponēdā ad reipublicæ Romanæ salutē in tuto conseruandā Vespasianus profitebatur his verbis: Quadragesies millies sestertium opus esse arario publico, vt res Romana stare posset. Sunt tamē qui ita legāt, quadragesies millies. quæ summa mille milliones absorbet, seu decem myriadam myriadas, hoc est milliarium

RATIO:

108

seu millionem millionum, quæ est etiam apud abacicos summa summarum maxima.

Addemus super pondij vice quæ mox sequitur. Trigiesies sestertium valent centum quinquaginta millia librarum turonicarum, solatorū verò ad subduplum septuagintaquinque millia. Quibus si quinquies sestertium adiūxeris, seu duodecim millia solatos quingentos: prodibunt octuaginta septē millia solatorum cum quingentis. Quam summā plebi Romanæ legatam tradit Suetonius in Augusto, præter aliud legatum longè magnificentius populo Romano, id est patribus, equitibus & honestioribus plebeis designatum. Istis enim quadragesies millies sestertium Augusti legato relictum est: hoc est decies cētena millia aureorum nostrorū. Quam summam legauit Augustus populo insignioris notæ: plebi verò infimæ eam, quam diximus, reliquit: hoc est solatos octogies septies mille quingentos. Quæ omnia probantur Aegnatio in annotationibus adiectis ad Suetonium. Cuius hæc verba sunt: Legauit populo Romano quadragesies millies, tribubus verò trigiesies quinquies sestertium: prætorianis militibus singula millia nummorum, hoc est singulis libras quinquaginta. Quod ex prædictis liquet. Adiūgit Tacitus legionariis cohortibus Romanorum ciuium tricenos nummos viritim datos, hoc est libras quindecim. Addamus & illud quod sequitur: Cæsarem professum non plus peruenturum ad hæredes suos, quam millies quingentesies sestertium, quannuis viginti proximis annis ex amicorum testamentis, trecenties millies sestertium percepisset. Iam ex abaco deprehendi po-

MENSVRARVM AC POND.

test, quo ascendere possit hæc summa ad solatos nostros reducta. Cum enim millies sestertium ex abaco efficiant quinquaginta myriades solatorum, hoc est milliones duos cum viginti millibus: huic si adiuxeris summæ huius dimidium, euadet numerus trium millionum, triginta quoque millium solatorum: quæ est summa suis hæredibus relicta. Porro id quod ab amicis præcessoribus à viginti annis acceperat, ter mille nec amplius perficit solatorum milliones.

Sunt & alij loci complures, qui facile elucescent ex huius abaci ratione. Primum illud Suetonij in Neron e plurimum lucis accipiet. Vbi Suetonius ait quodam prætorum sestertium decies offerente, tragœdias quoque cantauit personatus heroum deorumque. Porro decies sestertium, quod mille sestertia efficit, solatorum viginti quinque millia implet.

Alio item loco dicuntur plausuum theatralium duces sub eo quadragena millia nummum meruisse: quæ sunt quadragena sestertia, seu mille solatidarum quisque librarum turenensium. Vnum siquidem sestertium mille sestertios numos cõplectitur.

Aliud etiam quod ait Suetonius in Tiriditatem, quod vix credibile videatur, octingenta nummum millia diurna erogauit, abeuntiq; super sestertium millies contulit. de nummis sestertiis intellige. Quæ locum sic illustrauit Aegnatius, vt nemo queat melius. Octingenta (inquit) nummum millia erogauit, hoc est vicena millia aureorum nostrorum. Quod autem mox sequitur, Abeunti contulisse Neronem millies sestertium: perinde est ac si quis reponat in numerum, viginti quinquies centena millia solatorum,

RATIO.

109

rum, seu ducentas quinquaginta myriades. Quodq; magis mireris, prodidit Tacitus de hoc profusissimo Nerone, quod quatuordecim annis, quibus imperio præfuit, bis vicies millies sestertium donationibus effuderit: hoc est centum milliones solatorum. Quod facile ex abaco colliges.

Quod autem in Galba dicitur, quod vehiculo decies sestertium in auro inferret, viginti quinque millia aureorum nostrorum designantur. Eademque ipsa summa in Othone scribitur his verbis: Ante paucos dies seruo Cæsaris pro impetrata dispensatione decies sestertium expresserat.

In eodem Othone alio dicitur loco: Nec quicquam prius pro potestate subscripsit, quam quingentis sestertium ad perendam auream domum. Reddidit autem duodecies centena quinquaginta millia. Cæterum quod in Aegnatio quinque pro quinquaginta reponuntur, culpa in librarium referenda videtur. Quinetiam illud ex Plinio traditum, Bis millies sestertium villæ incendio Scauro periisse. perinde est, ac si quinque milliones solatorum dixisset, seu myriades quingentas.

Eutropius libro septimo ait, Galliæ tributum nomine imperatum fuisse censum annum sestertium quadringentis: hoc est, aureorum solatorum centum millia. Id quod planè elicitur ex eo, quod decies sestertium viginti quinque millia solatorum reddunt: vt nuper dictum est. Cætera consultò omittimus posteritatis diligentia supplenda. Neque enim est indecorum post spicilegium aut racemationem, spicam vnã aliquam subsequentiis relinquere.

Vltra hæc progredi poterit, si cui ad manum fue-

MENSVRARVM AC POND.

runt decerpta ab authoribus exempla, quibus sestertia in numerato haberi possint. Nos ad denarij abacum properantes, hic finem facimus sestertia numerandi.

DENARII ROMANI ABACVS.

Denarius valet quatuor duodenarios nummos & sestertios totidem, quod erat stipēdiū diurnū & mechanicæ & militaris operæ. Vt enim drachma viritim distribuebatur apud Græcos, ita & denarius apud Latinos. Qua ratione stipendiū mēstruum gregarij militis in Græcorū acie militantis, erat quinque librarum turonicarū, totidēq; solidorū. Qui verò sub signis Romanis stipendia merebant, quū triginta denarios drachmis solidi semisse cerasiores reciperent, sit vt œlicior esset Romani militis fortuna solidis quindecim. siquidē recipiebat quisque sex libras & semissem in menses singulos. Ex menstruo itaque stipēdio annum colligere promptum est, ratione tantū habita mensium, nondierum. Erat enim annuus prouentus simplaris peditisque militis, septuagintaquinque librarum apud Romanos: apud Græcos verò libras turonicas tres & sexaginta comprehendebat.

Duo denarij valent solidos octo, stipendiū diurnum centurionis apud Romanos, vt didrachmum apud Græcos. Quo fit, vt stipendium militis operæ in Romana acie superet Græcæ militiæ stipem septima parte, sicut numerus octonarius septenarium. Erat autem taxa solennioris sportulæ, quæ ūngulis distribuebatur, siquando viri illustres

aut

RATIO.

110

aut nuptias celebrarent, aut primū inirent magistratum, seu etiam togam virilem sumerent.

Tres denarij valent duodecim solidos seu nummos sestertios diurnæ operæ, equestris militis stipendium.

Decem denarij valent solidos quadraginta, totidēque minores sestertios, libras turonicas duas.

Viginti denarij solidos octoginta valent, seu libras quatuor.

Quadraginta denarij valent libras octo.

Quinquaginta denarij valent libras decem, solidos quinque bilibres. Quo precio pauones singulos emptos Roma triumphante legimus.

Centum denarij seu sestertij quadringenti valent libras turonicas viginti. Quod erat precium libræ purpuræ violacæ apud Romanos.

Quadringenti denarij valent libras turonicas octoginta, quo precio venisse singula columbarum paria author est Varro: tametsi nonnunquam mille tantum sestertiis comparari potuissent, hoc est denariis ducentis & quinquaginta, nostro verò numismate libris quinquaginta turonensibus.

Mille denarij, seu sestertiorū nummorū quatuor millia, valent libras turonicas ducentas. Quo precio apud veteres Romanos, quū summum opulentiæ verticem Roma attigisset, purpura Tyria dibapha siue bis tincta estimabatur ad libram: totidēque denarios merebat Roscius arte sua mimica in dies singulos, qui in anno constituunt summam trecentorum sexagintaquinque sestertiū maiorum. Ex quibus euadit summa decem & octo millium ducentarum quinquaginta librarum. Quam

MENSVRARVM AC POND.

summam quater repetere necesse est, vt equare possit huius histrionicæ operæ æstimationem. Merete igitur poterat toto anno Roscius librarum turonicarum septuagintatria millia.

Decem millia denariorum, seu quadragies mille sestertij valent bis mille libras turonicas, seu mille solatos bilibres, & reddunt myriadem denariorum.

Quadraginta millia denariorum, seu quatuor myriades valent octo millia librarum turonicarum, seu quatuor chiliades solatorum chilias enim millenarius est.

Quinquaginta millia denariorum, seu quinque myriades constituunt decies mille libras turonicas seu myriadem libellarum turonicarum. Cuius summa, tametsi grauis & immensa, scientes & prudentes iacturâ fecerunt pro Christi nomine hi qui fuerant curiosa sectati, ad studia meliora conuersi. Cõtulerunt enim superstitiosa volumina, & cõbusserrunt ea coram omnibus: & computatis precijs illorum, inuenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium, Aetuum decimo nono, hoc est myriadem librarum, vt diximus. Hic calculo denarij sine imponentes, ad solidi rationem properemus.

De Solido, eius partitione, & abaco, Tomus Septimus.

Solidus quidam æreus, vt as apud Romanos, duodenarius verò nummus apud nos: quidam argenteus, vt siclus apud veteres Hebræos, drachma tam apud veteres quàm recentiores, vt est in Esdra frequens mentio,

RATIO.

111

tio, & apud nos nummus capitatus, quem Testonẽ appellat, hi omnes solidi dici possunt. Est & aureus solidus, non vnus ponderis & valoris, vt infra docebitur. In summa, solidum dici voluerunt authores nummum integrum atque consummatum, qui assis instar in partes aliquotas certo numismate expressas diuiditur, vt apud nos duodenarius nummus solidus dicitur. Habet enim nummũ semissem: habet etiam quadrantem, quem nos vulgò liardum appellamus: habet & pro sextante duplum denarium. Sic & inter argenteos nummos capitatus nummus solidus dici potest, habet enim quinque solidorum percussum numisma pro semisse, & pro quadrante alium valoris sex albulorsũ. habet & bessalem nummum, quem quindenarium, seu solidum Parisinum appellare solemus. Hinc orta est solidorum aureorum appellatio: de quibus ad præsens se offert differendi occasio. Qui enim solidi aurei appellati sunt, suos habuere semisses, & tremisses, quandoque & quadrantes, certo numismate expressos: aliàs solidorum nomen non mererentur. hinc facile est colligere, qui nummi solidi, & qui non merentur appellari.

Triplicem autem constituemus aureum solidum. Quidam est drachmalis, cuius frequens vsus erat apud Hebræos, maxime Esdræ temporibus: vocaturque Hebraicè drachma adarcon, pro qua dictione passim modò solidus, modò drachma reponitur, primi Esdræ octauo, & secundi eiusdem septimo, & primi Paralipomenon 29. vt supra in drachma dictum est. Octo igitur solidi huius indicaturæ vnciam cõplent. Sunt & alij didrachmales, quorum quatuor

MENSVRARVM AC POND.

Vnciam æquare necesse est, & hi erant in vsu tempore Alexandri Mammæ. Quare leges quotquot scriptis redactæ sunt à iureconsultis, qui eo tempore floruerunt, de solidis aureis didrachmalibus, quorum quatuor vnciam implent, intelligendæ sunt. Fuerunt & alij solidi sextulares vocati, aurei numismatis extenuatione facta. Nam qui prius erat didrachmus, ad drachmâ sesquiertius factus est, & horum solidorum sex vnciam constituunt. Et quemadmodum ex vncia sex solidi, ita & ex drachmis tribus tres aurei prodibant. Quum autem libra duodenaria, duodecim vncias habeat, & vncia quæque octo drachmas: libram nonagintasex drachmas continere necesse est. Quo fit, vt solidi drachmales nonagintasex, libræ duodenariæ pondus æquent: didrachmales vero solidi, qui flore Romano imperio in vsu erant, quadraginta octo libræ duodenariæ pondus absoluunt. Sextulares autem, qui frequentes erant in vsu Iustiniani principis temporibus, septuagintaduo numero libram ingrediuntur. Hoc enim constat edito Iustiniani in lege, Quotiescunque. de susceptoribus, præpositis, & arcarijs, decimo libro Codicis. Ita lex habet: Quotiescunque certa summa solidorum debetur, in septuagintaduos solidos libra feratur accepta. Ex quo hæc omnia constare necesse est: Primum, quod hi solidi sextulares sunt. Alterum, quod libra Romana est duodecim vnciarum tantum, minorque mina Attica semuncia vna: quæ hæc centum, Romana vero nonagintasex drachmas habeat. Hi autem sex solidi vnciam perficiunt, & sexies duodecim reddunt septuagintaduo numerum à lege designatum. Et hæc cum mina Attica, quæ in drachmis

RATIO.

112

chmis centenaria est, quadrare non possunt. Nam addendi essent sextulares solidi tres, propter semunciam ex mina centenaria procedentem. Priusquam autem harum solidorum æstimatio constitui possit, drachmæ, vnciæ, & libræ auri stabilienda est æstimatio. Huius autem negotij summa ex eo pendet, quod vnciam statuimus æqualem libræ argenti. Illud tamen, ne quis fallatur, attendendum est, duplicem esse libram argenti: centenariam videlicet, seu drachmarum centum, quæ & mina dicitur Attica, æstimata ad valorem decem coronatorum, seu decem & septem librarum cum semisse. Alia est libra, quam diducunt duodenariam, quæ est nonagintasex drachmarum, minor semuncia quam mina Attica: & hæc valet nouem scuta coronata, insuper solidos vnum & viginti, seu libras turonicas sexdecim cum totidem solidis. Hoc facile apparebit, si quis de libra centenaria auferat valorem semunciæ, quæ est solidorum quatuordecim: tunc enim restabunt libræ turonicæ sexdecim, cum totidem solidis. Dicimus ergo vnciam vnam auri, esse æqualem libræ argenti solidæ & integre. Quo fit, vt vncia auri valeat sedecim libras turonicas cum sedecim solidis.

Vncia huius libræ argenti, duodecima pars valet vigintiocto solidos turon. Si quidem de duodecim libris vna adæpta, si ex nonagintasex solidis restantibus duodecimam partem abstuleris, quæ est octo: (nam duodecies octo sunt nonagintasex) perficies summam valoris vnciæ, quæ est vigintiocto solidorum. Huius vnciæ octaua pars est drachma, quam trium solidorum & semissis esse constat quos si octies multiplicaueris, valorem vnciæ constituent. Hæc

cum certissima esse oporteat, ei quoque erunt clara & perspicua, qui calculum subducere volet. Ex quibus ita stabilitis, constat quod drachma auri æstimatione habet fescuncie argenti. Nam duodecim in octo relata, vnciam cum semisse reddunt. Sunt autem octo vncie, & octo semisses. Quid plura? Istud nouissime sequitur, quod drachma auri valebit hac ratione quadragintaduos solidos, hoc est libras duas turonicas, totidem solidos, ut supra in siclo diximus. & hinc sequi necesse est, vnciam auri æstimandam esse sedecim libris, & sedecim solidis. Hoc facile intelliges, si quadragintaduo per octonarium multiplicaueris. Restat igitur has sedecim libras cum totidem solidis duodenario numero multiplicare. hinc euadet integra æstimatio libræ auri collatæ ad libræ duodenariam argenti. Est enim ducentarum vnus librarum turonicarum cum duodecim solidis. hæc omnia ex calculo necessario sequuntur. Hanc auri ad argentum analogiam ut in siclo obseruauimus, ita & obseruaturi sumus in ea abacum solidorum descripturi. Cuius abaci hoc initium est:

Drachma argenti valet tres solidos cum semisse, quæ octies multiplicata vnciam reddit.

Vncia argenti drachmam octies recipiens, valet duodenarios nummos, quos æreos solidos dicere possumus, octo & viginti. Hæc duodecies repetita libram perficit argenti duodenariam, qua semper utimur ad præsens, ut supra in siclo aureo, ita & hic in solido.

Libra argenti duodenaria valet sedecim libras turonicas cum totidem solidis. Nunc drachmæ, vncie, & libræ auri, describenda est æstimatio.

Drachma

Drachma auti eundem habet valorem, quem fescuncia argenti libras enim duas, totidemque solidos valet. Hæc summa per octonarium multiplicata, auri continebit vnciam.

Vncia auri valet sedecim libras cum totidem solidis. hic autem numerus duodecies repetitus, libræ auri duodenariæ capacitatem implet. Quo apparet præstans Romanorum prisca frugalitas ex lege Oppia, vetante ne qua mulier variegata colore veste vteretur, neque plus semuncia auri gestaret, aut supra vnciam auribus appensum circumferret ornatum. Porro fescuncia, quatuor & viginti libris turonicis æstimanda venit. Nunc autem virilis muliebræ vncie apparatus, aureis quibusdam bracteolis sine numero è birro vanissime pendentibus, audituri tandem vetus illud conuicium:

Sint procul à nobis iuuenes cenæ fœmina compti.

Libra auri duodenaria valet vnâ libræ turonicam supra ducentas, cum solidis seu duodenarijs numeris duodecim. Vospiscus in Aureliano, ipsius frugalitatem sapientissime depingit his verbis: Amicos suos Aurelianus honestè ditauit & modicè, ut miserias paupertatis effugerent, & diuitiarum inuidiam patrimonij moderatione vitarent. Vestem holosericeam neque ipse in vestiario suo habuit, neque alteri vtendam dedit. Et cum ab eo vxor sua peteret, ut vnico pallio blatteo serico vteretur, ille respondit: Absit, ut auro fila pensentur. Libra enim auri tunc libra serici fuit. Habuit in animo, ut aurum neque in cameras, neque in tunicas, neque in pelles, neque in argentum mitteretur: dicens plus auri esse in rerum natura, quam argenti: sed aurum per varios bra-

p

MENSURARVM AC POND.

ætarum, filorum & reliquationum vsus perire, argentum autem in suo vsu manere. Mirum Christianæ posteritati ab hoc vno Ethnico viro frugalitatis exemplum.

Ex hac drachmæ, vnciæ, libræ, constitutione: tantquam ex Appollinis tripode, in totius abaci decursu oraculum petendum est. Nam hac ratione solidus drachmalis aureus nostra æstimatione valet libras duas, solidos totidem.

Duo autem solidi drachmales valent libras turonquatuor, totidemque duodenarios nummos: & hi quidem solidum didrachmum aureum constituit, quo utebantur Romani tempore Alexandri Marmæ: huiusque frequens est apud iurifconsultos illius temporis mentio: qui in suis legibus & edictis nullum aureum solidum præter didrachmum agnoscebant, vsque dum ad Iustiniani imperatoris seculum peruentum est. Quo tempore primū aurei nummi percussi sunt sextulares, è quibus sex vnciam complebant, quum quatuor didrachmi vnciæ sufficerent. Erat autem sextularis solidus ad drachmam sesquitertius. Porro de solido didrachmali, intelligenda est Hermogenis sententia, in lege, Nonnulli, de accusationibus & inscriptionibus, digestis. Quo loco censet eum pauperem, qui minus quinquaginta aureis haberet in bonis: ideoque à testimonij ferendi facultate arcendum. Eadem sententia habetur in capite Prohibentur, secunda, quæstione prima.

Cõstat autem quinquaginta aureos didrachmos centum drachmas perficere, quæ drachmarum centuria minam Atticam reddit, duodenaria libra grauiorem semuncia vna. Hæc autem mina Attica aut

RATIO.

114

ri, ducentas decem libras turonicas valet. quod manifestè deprehendes, si libræ duodenariæ semunciæ valorem adieceris. hanc nisi quis haberet, in pauperum ordinem redigebatur. Diues verò censebatur, qui quantum illa valebat, haberet in bonis. Erat igitur insigne quoddam mina auri Attica, quo diues secernebatur à paupere. Ab hoc etiam pendet intelligentia edicti Vlpiani, de in ius vocando, paragrafo, In eum, quo quidem edicto decernit quinquaginta aureorum mulctam aduersus liberum, qui prætoris inconsulto dominum suum in ius vocare præsumpserit. Sed & Modestinus censet eum, qui incidit in hanc pœnam, si inopia laborauerit, à prætoris castigandum. Quæ probant eum pauperem censeri, qui minus in bonis haberet quam quinquaginta aureos didrachmales, qui centum drachmas & minam auri Atticam faciunt. Et apud eundem Vlpianum, titulo de seruis fugitiuis, libro digestorum vndecimo, statuitur magistratui multa centum solidorum, hoc est duarum librarum auri, ei qui inquirendo seruo fugitiuo negligens fuerit. Hi quoque centum aurei, honorarium aduocatorum dicuntur. quo fit, vt duæ minæ Atticæ auri, sint aduocati præmium, & magistratus multa, seu supplicium. A quo non longe abest nostra ætate stipendium senatorum. Valet enim huiusmodi honorarium nostra moneta aureos ducentos quinquaginta coronatos, hoc est libras turonicas quadringetas triginta septem cum semisse.

Aureus iste didrachmalis æquabat pondere phippeum nummum, qui olim apud nos in vsu erat:

MENSVRARVM AC POND.

cui successit apud Anglos nummus Odoardeus, seu Nobilis ad rosam, nec obstat quod hodie pluris aestimetur, hoc enim effecit auri penuria, vel hominum seu temporum iniquitas, vt pluris hodie quam olim aestimetur aurum. Solidus ergo iste, qui & integer nummus dici potest, auctore Lampridio, ab Alexandro Mammeæ in semisses & tremisses diuisus est. Quare semissem aestimabimus precio drachmæ aureæ vnus, valore tamen ad ea tempora relato, cuius valor in abaco describitur, videlicet duarum librarum, solidorum totidem turonensium. Tremissem verò aestimabimus solidis octo & viginti. quod si & de quartario experiri libet, quartariū dicemus esse valoris vnus ac viginti solidorum. Et hæc est solidi didrachmalis in semissem, triētē, quadrātemque partitio, ad tempora Alexandri Mammeæ relata. Verum postea iniuria temporū aurei numismatis extenuatio facta est. Nam qui prius solidus erat didrachmus, ad drachmam sesquiertius factus est Iustiniani principis & legislatoris temporibus. Inde sequutū est, vt quā quatuor solidi vnciā implerent, ad sex solidos reducerentur, & ex quatuor drachmis tres solidi prodiret. Hincque factum est, vt duo & septuaginta solidi aurei libram implerent, iuxta legem, Quotiescunque. de susceptoribus, præpositis & arcarijs, decimo libro Codicis, supra memoratam. Quod si de libra duodenaria, non de centenaria loqueremur, exurgerent solidi quinque & septuaginta, vtpote tetradrachmo (ex quo tres solidi sunt) his duodecim vncijs adiecto.

Hunc solidum vnciæ sextantem partiri possumus in semissem, tremissem, & quadrantem: & horū estimationem

RATIO.

115

mationem sequenti abaco describemus. Si quem autem iuuat intelligere, cuius valoris sit solidus, quem vnum in ludo exponere lex permittit: ex his quæ dicta sunt, facile intelliget, modò prius cōstiterit, auctore Iustiniano in lege, Aleorum vsus, de religiosis & sumptibus funerum, Codice, nemini permissum esse vltra vnum solidum ludere, etiam si diues plurimum sit: vt si quem fortasse vinci cōtingerit, casum non ita grauem sustineat. Hic solidus ex prædictis drachmam continet, & eius tertiam. Est itaque estimationis trium librarum, nouem solidorum, denariolorum quatuor. Hinc videre est quā longè distemus hoc nostro perditissimo seculo à legū obedientia, & veterū frugalitate: in quo scilicet agnoscimus cum summa egestate profusissimā prodigalitatem coniunctā. Plurimūque enim videre solemus, vt qui minus habent in bonis, confidentius illiberaliter & prodigè & sua & aliena profundant, idque in vanissimis ludis, & rebus magis quæstuosis quàm voluptuosis. nec enim (vt Satyricus ait)

Loculis comitantibus itur

Ad iactum tabulæ, plena sed luditur arca.

Et continuo subiunxit:

Simplexne furor, sestertia centum

Ludere, & horrenti tunicam non reddere seruo?

Hæc quum ita se habeant, nec pudor, nec iniuria, denique nec virtutis amor prodigos à rei familiaris iactura coercet: vt merito dixeris eos conspirasse in suam suorumque perniciem. Ex hac de solido aureo consideratione, superest iam illud aperire, quantæ sit estimationis precium serui, de quo habetur in titulo, de seruis fugitiuis, in lege Quicumque. Co-

dice. sic enim ait: Quicūque seruum in domū vel in agrum nescio domino eius susceperit, cum cū alio pari, vel viginti solidos reddat. inde colligitur viginti solidos pro serui precio reputari. De hac re habetur in capitulo Si quis. & cap. Episcop^o. duodecima quæstione secunda. Qua in re fallitur commentator, qui aureum æquat libræ. quin & suæ assertioni refragatur lex ab eo citata, Quotiens. quod ex prædictis liquet. Hoc institutum Iustiniani temporis præcessit annis plus ducentis, quo fit, vt de solidis didrachmalibus intelligendum foret: nisi quod Iustinianus per legem, Quotienscunque, iam antea sæpè memoratam, solidorum æstimationem ad sui temporis vsu reduci voluit. Proinde serui precii maius est sub Constantino, quàm sub Iustiniano. Viginti itaque solidi didrachmales quadraginta continent drachmas, seu quinq; auri vncias, valentes libras octogintaquatuor. Et hoc erat precium serui ante Iustiniani tempora: dū scilicet solidus esset didrachmalis. At verò extenuato numismate in drachmam & tertiam drachmæ, dicendum est hos viginti solidos tres vncias cum semisse perficere, & ea tempestate valoris fuisse quinquaginta octo librarū turonicarum cum sedecim solidis. Hoc igitur erat precium serui, imperatoris Iustiniani seculo. Post hæc autem multo temporum defluxu, rebusque in deteriora lapsis, dum sui iuris esse cœperunt ciuitates plurimæ, plerique solidos aureos drachmales percusserunt. qualis est apud nos aureus ille, quem veterem appellamus. Et ab huiusmodi pondere, & ductati & solati non longè recedunt. Ducatos autē seu ducales nummos appellatos existimo, cū iam non imperatori

imperatori aut regibus, verūm ducibus à se delectis subessent. Constat solatum nostrum aureum, minutis tantūm octo (quas granula vocat) drachma vna esse leuiorē. Nam drachma apud nummularios triū denariorum ponderalium pondus habet: denarius autem viginti quatuor granula. Qua ratione solatus noster minoris æstimandus esset quàm solidus drachmalis, iuxta rationem granulorum octo. Drachmam autem diximus æstimandam duabus libris, solidis totidē: de qua summa subtractis quinq; ferme solidis pro octo granulis, supererunt trigintaseptē duodenarij nummi: quo ferme precio permutabatur solatus, cū aureus coronatus trigintaquinque solidis regio edicto & publico vsu æstimaretur.

Quod autem pro octo granulis, quinque ferme solidos demendos esse volebam, illud in causa est: Drachma tres denarios habet, lege apud nummularios receptissima. Valebit igitur denarius, quem tremissem drachmę dicim^o, solidos quatuordecim: quæ summam partiri oportet in viginti quatuor partes: qua ratione valebit granulum septem denariolos. Octo igitur granulis correspondebit summa quatuor solidorum cum denariolis octo: quos si de valore drachmæ auri abstuleris, succedet ipsius solati solida æstimatio iuxta hæc nostrā indicaturam, quæ est trigintaseptē solidorū cum quatuor denariolis. Quo pretio permutari solatum non multis abhinc diebus vidimus, cū nondum esset, quæta nunc est, auri (vt sic dicam) & ieiunitas & inopia. Iam cū sæpenumero variet auri nummi & pōdis & indicatura, alicui tandem æstimationi firmiter adhaerendum censui, quæ constans & immota perseueret,

MENSVRARVM AC POND.

ad quem veluti ad scopum aciem figamus oculorū, internutantem semper in pondere & valore auri, ac nummorum inconstantia. hæc est libra duodenaria, cuius cum vnciæ & drachma mediæ temperatum valorem descripsimus. Sic enim constituimus libram auri duodenariam, vt valeat libras turonicas vnam & ducētas, cum duodecim solidis. Minam verò Atticam semuncia vna priore grauiorem, decem ac ducentas libras valere facimus: vt minæ ad libram sit æqua ratio ponderis, & valoris. Nunc ad id quod superest de solido drachmali, pergamus.

Quatuor solidi drachmales staterem aureum siclūmque Hebraicū tetradrachmū reddunt, valentque libras turonicas octo, & totidem duodenarios nummos, auri semunciam implent.

Octo solidi drachmales, hoc est duo stateres, seu sicli aurei, valent libras turonicas. 16. cum totidem solidis.

Decem solidi aurei drachmales, valent libras turonicas vnam & 20.

Viginti solidi aurei drachmales, valent libras turonicas duas & 40.

Quadraginta aurei solidi drachmales, valēt libras turonicas 4. & 80.

Quinquaginta aurei solidi drachmales, valēt 105. libras turonicas.

Centū aurei solidi drachmales minam auri Atticam constituunt, cuius possessio Hermogenis sententia diuitem facit, inopia verò pauperem. Nam centum drachmales sunt 50. aurei didrachmales. valent libras ducentas decem.

Ducenti aurei solidi drachmales, centum solidos didrachmales

RATIO:

117

didrachmales perficiunt, seu minam Atticam auri geminam: quæ olim honorarium aduocatorum appellabatur. valent libras 420.

Mille solidi valent bis mille centum libras turonicas.

Decem millia solidorum aureorum, quorum meminit liber primus Paralipomenon 29. capite his verbis: Principes obtulerunt in opus domini auri talenta quinque millia, & solidorum decem milia: valent vnam & 20. chiliades, seu millenarios librarum turonicarum. Hic autem attendere oportet, si fortè solidus pro siclo accipi debeat. Quod minus credibile facit, quod Hebraicè legitur Adarconim, & non Sequel: hoc est drachma, non siclus. Si tamē pro siclis solidus caperetur, augenda esset ad quadruplum summa prædicta.

Superest huius sicli abaco tremissem, semissem & quartarium describere. Huius ergo drachmæ semissem æstimabimus vno & 20. solidis, tremissem verò solidis 14. quartarium autem decem duodenarijs nummis, & semisse, quanti hodie æstimatur apud nos nummus argenteus capitatus, quem testonem dicimus.

Iam ad solidi sextularis abacum procedendū est.

Solidus aureus ad vnciæ sextulam redactus, iuxta decretum Iustiniani principis in lege, Quotienscunque, de susceptoribus. X. lib. C. libræ duodenariæ auri pars septuagesima secunda, centenariæ verò septuagesima quinta, ad drachmam sesquiertiū, æstimatione fermè æqualis nummo quem geniatū vocant, Gallicè *angelot*, valet 56. solidos: nec amplius olim huius solidi pretio, ludo expēdere lege licebat.

MENSVRARVM AC POND.

Quantum nunc adaucto aurei precio principis edicto plus aestimetur, nempe solidis 67. cum remisse. Differentia est in solidis vndecim & sex denariolis.

Sæmis huius sextulæ valet solidos 28.

Tremis, huius solidi tertia pars valet 18. solidos, denariolos octo. De hoc habetur in l. ij. Iubemus, de erogatione militaris annonæ, libro decimo Codicis. Amplius quam vnum tremissem nullus aetuaris pro quocunque tempore, seu annorum spatio pacisci penitus permittatur, nec vlla prolixitate vnus tremisis quantitatem excedere. Ab huius instituti obseruatione, quam longè distent nostra secula, sibi quisque conscius esse potest.

Decem solidi sextulares valent libras decem & octo, precium serui ætate minoris decennio: vt est in l. Si duobus vel tribus, tit. communia de lega. & fideicom. Codice.

Viginti solidi precium serui inertis, supra decem annos constituti, valent libras 36.

Triginta solidi, summum precium serui artificis arte mechanica, tanti etiam a Iustiniano aestimatur seruus eunuchatus minor decem annis, valent libras 54.

Quinquaginta solidi, precium serui notarij, valent libras 90.

Sexaginta solidi precium serui medici, seu ancillæ obstetricis, valoris centum & octo librarum.

Septuaginta solidi pretium serui eunuchi artificis, valoris librarum 126.

Centum solidi valoris librarum. 180.

Non-

RATIO.

118

Nongenti solidi pœna lædentis immunitatem in cap. Si quis contumax. 17. quæst. 4. valent mille sexcentas viginti libras turonicas.

Itud interim non omittendū, quod didrachmali solido, qui quadrans est vnciæ, nostra ætate respondet nummus, quem nobilem rosatum appellat. Pendet enim denarios sex: cum drachmæ, tres denarij nihilo plus minusve congruant. Sextulari vero solido auri pondere respondet nummus geniatu seu angelotus, pondo denariorum quatuor. Est enim sextans vnciæ. Nam vigintiquatuor denarij ponderales vnciam implent. Quo fit, vt nummi ducales, quos ducatos appellamus, ad drachmæ pondus minimè assurgant. Pendet enim denarios duos grana septemdecim. Defunt itaque grana septem de iusto pondere drachmæ, octo vero in solato: cui sedecim tantum grana tribuuntur supra denarios duos. Decem vero grana absunt a coronato, quominus drachmam impleat. Cæterum propius ad drachmam accedit regalis, quem appellat, nummus, Gallicè *real*: & aureus francus seu pedes seu eques, Gallicè *franc a pied*, & *franc a cheual*. Recedit enim a drachma tribus tantum granis. Solus didrachmalis nummus, est aureus priscus, Gallicè *escu uicl*. Nā tres denarios, hoc est ipsissimam drachmam, pendet.

Nummi autem qui leonini appellantur plusquā didrachmales sunt, nempe sex granorum pondere grauiores. Cæterum nummi imperiales hodie appellati, superant sextularem solidum quatuor tantum granis. Ex his quæ de solido dicta sunt, & quæ mox de libra sequentur: clara luce deprehenditur æstima-

tio eorum, quæ pro consuetudinibus dari permittit Iustinianus in. §. Si quis autem episcoporum. in athen. de episcopis, constit. vltima. In qua sic habetur: Pro consuetudinibus tamen non nihil dare licebit: vt si ordinetur patriarcha, ea tantum præbebit, quæ cōsuetudo recognoscit, vltra viginti libras auri non daturus. Si verò metropolita vel à propria Synodo, vel à suis patriarcha ordinetur: pro intronisticis non plus dabit quàm centum solidos. Notariis autem ordinatoris & aliis ministrantibus ac solenniter accipientibus dabit trecentos, si reditus ecclesiæ ad triginta libras auri extendantur. Sin autem minores sunt reditus, minores itidem erunt expensæ. Quocirca si ecclesia minus duabus libris auri in redditibus habeat, nihil expendet eius episcopus neque pro intronisticis, neque pro vlla cōsuetudine: ne per huiusmodi occasiones debitis prægrauentur ecclesiæ, & venalia fiant sacerdotia. Si quis igitur plusquàm oportet acceperit: ex sua substantia triplū restituet ecclesiæ dantis. Iam ex abaco libræ facillè constat, quæ summa expendi poterat in receptione patriarchæ. Viginti enim auri libræ, æstimantur libris turonicis quater mille triginta duabus: & duæ libræ auri valorem implent quadringentarum librarum turonensium cum quatuor solidis, qui valor in beneficio nihil in receptione debebat.

Porro ex solidi abaco sextularis à Iustiniano instituti constat, centum solidos aureos æstimari libris centum octoginta. Et hæc erat receptio episcopi à patriarcha. Cætera, quæ hic habentur, ex dictis promptum est æstimare.

Mulcta

Mulcta præterea indicitur quinque librarum auri iudici negligenti animaduertere in eos, qui ascetiam, id est, monialem aut rapuerint, aut sollicitauerint, in authentic. collat. ix. §. Si quis rapuerit. Hæc autem quinque auri libræ, vt ex abaco constat, mille octo librarum turonicarum subeunt æstimationem. Eadem est pœna præuaricatoris. in. l. ij. de præuaricatoribus.

Recensetur eadem pœna quinque librarum auri in codice Theodosiano lib. 2. Arcadio & Honorio legislatoribus. in verbo, *Causas. & sequenti edicto*, Si quis neglectis. decem libræ auri enumerantur, quas æstimare conueniet 2016. l. t.

Binis autè libris auri mulctatur clericus à gradu deiectus, lib. 16. sub edicto, *Quemcunque clericū. quæ valent libras turonicas* 403. l. cum. 4. sol.

Item lib. 12. Constantino & Constante legislatoribus, pœna indicitur & quinque & decem librarum. Et in edicto, *Quisquis armatæ militiæ, pœna viginti librarum inscribitur: quæ æstimandæ veniunt* 4032. l. t.

Item in edicto, *Quisquis lib. II. tit. II.*

Indicatur præterea pœna quinquaginta librarum auri lib. 16. de Iudæis & Samaritanis. titulo secundo. Valent autem libras turonicas 10080.

Mulcta decem librarum auri lege Theodosiana decreta est in hæreticos: cuius diuus Augustinus meminit epistola quinquagesima. Nunc autem accrescente auri precio, ea mulcta ascenderet ad solatos aureos mille octingentos, libras verò turonicas bis mille quadringentas quadraginta. Siquidem marca auri solatos aureos duos & septuaginta pædet. Qua

MENSVRARVM AC POND:

ratione libra centū octo solatos pondere æquabit.
Qui ad decuplum aucti, mille octuaginta perficiūt.

Hinc æstimare licet legis Lombardicę multam,
quę habetur in cap. Qui subdiaconum. 17. quęst. 4.
Qui subdiaconum occiderit, trecentos solidos cõ-
ponat: qui diaconum, quadringentos: qui presby-
terum, sexcentos: qui episcopum, nongentos: qui
monachum, quadringentos. Cũ autem ex prædi-
ctis centum solidi nouissima Iustiniani institutio-
ne libras turonicas centum octoginta comprehen-
dant: sequens est multam trecentorum solidorum
ob subdiaconi necem ea lege infligendam, quingē-
tis quadraginta libris turonicis æstimari. Interim
aduerte diaconum & monachum ad paria iudicari.
Solidis enim quadringentis æstimatur vterq;. Qua-
dringenti autem solidi valent libras turonicas se-
ptingentas viginti. Sexcenti verò solidi valent mil-
le octoginta libras. Nongenti denique solidi mille
sexcentis viginti libris æstimabuntur.

Addamus quoq; id quod habetur in cap. Si quos
12. quęst. 2. Cauetur enim eo loco, ne episcopus aut
manumissionis nomine, aut alienationis terrulę seu
hospitoli, plus expendat quàm solidos aureos vi-
ginti: alioquin post manumissionis mortē quod do-
natum fuerat, ecclesię reuocetur. Valent autem au-
rei viginti solidi, cũ sint sextulares, libras sex & tri-
ginta. At eos esse sextulares docet tempus, quo cele-
bratum est Agathense concilium, nempe post tem-
pora Iustiniani.

Præterea in cap. Anteriorum. 2. quęst. 6. appella-
tio non egreditur limites prouincię, si de re quapiam
contentio sit infra decem libras auri æstimata. Valer
autem

RATIO:

120.

autem decem librę auri bis mille sedecim libras tu-
ronicas, vt̄ constat ex abaco. Sed & veteri instituto
tã Pelagij pontificis in cap. Illud, quàm concilij etiã
Toletani quarti, cap. Inter cætera. 10. quęst. 3. Visi-
tatur episcopo inhibetur, ne supra duos solidos
quicquam à visitando recipiat, neue quempiam ad
grauiore summam persoluendam compellat. Va-
lent autem bini solidi sextulares, libras quinque tu-
ronicas cum solidis duodecim.

Cũ ergo triplex assignetur solidus aureus, ma-
ximus videlicet, qui ad tempora Alexandri Mameę
relatus didrachmalis erat: medius sextularis edito
Iustiniani institutus, minimus verò didrachmalis,
cuiusmodi fermè sunt nostrę ætatis aurei ducati:
quandoquidem nonaginta sex ducati Veneti libram
ingrediuntur, vt notat elenchus in Felinum cap.
Conquerente. de offic. ordinarij. & Bertachinus in
verbo, libra. tametsi aliter sentire videatur Felinus,
sed minus rectè. Huc respicere visus est Albericus,
qui librę argenti æstimationē decē aureorū tribuit:
modò illud de aureis coronatis intelligatur iuxta
veterem æstimationem, qua scilicet aureus corona-
tus trigintaquinq; solidis turonensibus æstimaba-
tur. His inquã ita suppositis facile erit constituere
argenteos solidos ad rationē valoris librę argenti
æstimatos. quandoquidem solidus didrachmalis ar-
genteus hac ratione valebit solidos æreos, hoc est
duodenarios septem: didrachmalis verò, qui mini-
mus est, tres cũ semisse: medius verò sextularis, qui
sexto repetitus vnciam argenti implet, æstimabitur
quatuor solidis cum octo denariolis. Nam vncia ar-
geti suprã æstimata est octo & viginti duodenariis

MENSVRARVM AC POND.

nūmis. Ex his præterea quæ dicta sunt, perspicuum esse poterit, quanti æstimandæ sunt magnæ pupilli facultates: quarum meminit Iustinianus in. §. nos autem. institut. lib. primo, qui ait: Disposuimus facultates pupilli vel adulti vsq; ad quingentos solidos. Constat autem de solidis sextularibus hæc intelligi oportere, qui ad Iustiniani pertinent tēpora. Quare cum centū solidi sextulares ex calculo abaci æstimentur libris centum octoginta, hac ratione æstimabuntur libris turonensibus nongentis.

Ultra hanc summā legis autoritate magnæ æstimantur opes: & eò vsque protrahi potest donatio citra omnem insinuationem iuxta legem Si quis. §. Cæteris. C. de donationibus. Nam citra quingētos ipsi etiam inclusis parua, vltra verò magnæ merito appellabuntur. Dum igitur Bertachinus in verbo, libra, ait sex aureos vsu regni Siciliæ ingredi vnciā: (qua ratione septuagintaduo libram perficiunt) hæc certè aurei solidi sunt sextulares. Rursumque dum ait ducales nummos Venetos nonaginta sex, libra auri contineri: hoc certè de drachmalibus solidis planè est intelligendum.

Pari opera pensandum est, quod in cōcilio Bracharensi secundo cap. 2. scribitur: Placuit, vt nullus episcoporum per suas diœceses ambulans, præter honorem suæ cathedræ, id est solidos duos, aliquid aliud per ecclesias tollat. Iam cum sint solidi à Iustiniano instituti, constat ex abaco pensari solidum valore & æstimatione nummorum duodenariorū sex & quinquaginta. Sic ergo cathedratici nomine iuxta prisca instituta, recipere poterat episcop⁹ annuo prouentu libras quinque & duodecim solidos

turo-

RATIO.

121

turonenses. Quod etiā decernitur in capitulo Vnio. 10. quæst. 3. ex concilio Toletano: & in cap. Illud. & cap. Inter cætera. ead. causa & quæst. Cæterū quod in eodem Bracharensi concilio cap. 4. dicitur: Placuit, vt modicum Balsami, quod benedictū pro baptisimi sacramento per ecclesias datur: quia à singulis tremisses pro ipso exigi solent, nihil vltius exigatur: ne quod pro salute animarum consecratur, donum Dei pecunia venundetur. Iam facilè cuius constat solidi tremissem summam comprehendere solidorum turonensium octodecim cum denariolis octo. Nec plus à singulis pro distributione chrisimatis recipi poterat. Quæ summa eo tēpore leuis censebatur: hodie verò grauis appareret. Nihil ergo mirum, si pro varietate temporum statuta quandoque varientur humana.

Porro ex libræ argenteæ æstimatione, octauo declaranda tomo, constat libram valere sedecim libras turonicas cum sedecim solidis: decem quoq; libras argenti valere sexaginta octo libras turonicas. Quæ summa in triplum aucta, quingentas quatuor libras turonicas comprehendit, valorem scilicet triginta librarum argenti: quas componere iubet sacri legij reum Ioannes octauus in cap. Quisquis. xvij. quæst. iij. Sic enim ait: Quisquis inuentus fuerit reus sacri legij: episcopis, vel abbatibus, siue personis ad quas querimonia sacri legij iuste pertinuerit, triginta libras examinati argenti purissimi componat.

Cæterū in æstimando aureo solido hallucinatus est Alciatus, Dispunct. lib. 3. cap. 9. cū de honorario seu aduocatorum mercede differit, ea maximè parte, qua aureum solidum Vlpiani cū nostra vsuali

q

MENSVRARVM AC POND.

moneta conferre nititur. Pulchrè sanè docet, ac re-
ctissimè pronúciat centum sestertios nummos so-
lidum aureum didrachmalem conficere. Nam ubi
Suetonius in Othone tradit ipsum Othonem co-
horti diuidere solitum viritum vnum aureum, quoties
cœna principè acciperet: hoc Tacitus declarans lib.
17. attestatur centenos sestertios dedisse Othonè.
Verùm sestertius hoc loco pro duodenario nūmo
accipiendus, qui est quarta pars denarij Romani, vt
in denario docuimus. Quo fit, vt aureus nūmus cē-
tum solidis æstimari debeat, hoc est quinque libris
turonensibus: quanti hodie æstimatur nobilis rosa-
tus, qui etiam aureum illum Vlpiani pōdere æquat.
Nam sex denarios pendet, hoc est drachmas duas.
Tres enim denarij ponderales drachmam reddunt.
Quo fit, vt vulgus doctorum non longè absit à ve-
ro, aureum illum quatuor libris turonensibus æsti-
mantium. quin potius longius ipse abest, qui sentit
aureum apud Vlpianum decem libris nostris turo-
nensibus æstimari. Quapropter ius illud honorariū
centum aureorum, non mille, sed quingentis libris
æstimandum est turonensibus. Quinquaginta verd
aurei, quorum possessione Hermogenes diuitè de-
pingit, ducentas tantum quinquaginta libras valo-
re æquant. Hæc ego nullatenus recensuissim, nisi
opinarer è re nostra esse, aduersantium nobis sen-
tentiarum offendiculum de via tollere, vt hinc cla-
rius veritas elucescat.

Hæc de vniuersa solidi ratione asserta probataq;
viro bono & candido satis esse poterunt. Iam de li-
brarum minarumque ratione differendum est.

De

RATIO:

124

De libræ multiplici ratione, & abaco,
Tomus octauus.

Libra ponderum summorum infimorū-
que media, minorū maxima, maiorū-
que minima, sub cuius nomine minam
quoque comprehendimus, variè accipi-
tur apud authores. Quædam enim est octonaria a-
pud nūmularios celebratissima, vnciarum octo, quã
marcam appellamus. Altera duodenaria, quã Ro-
manam diximus, vnciarum duodecim, drachmarum
nonaginta sex. Alias libras minas appellant, quas
nonnulli nec libræ quidem nomine dignantur. Ve-
rùm de nomine cōtentio vana est, modò rem ipsam
teneamus. Mina igitur, quæ etiam mina dicitur, quæ-
dam est Attica nummaria, quæ habet vncias duo-
decim & semissem, hoc est drachmas centum: super-
ratq; libram duodenariam, vna 24. eius parte. Alia
est mina medica, quæ habet vncias 16. qua ratio
habet drachmas 128. sed nihil hæc commune habet
cum re nummaria. Alia est mina Alexadrina, quam
ita statuunt, vt sit vnciarum 20. author Galenus re-
ferente Agricola lib. 5. de ponderib. Hæc habet 160
drachmas. Verùm omnibus his, alia est mina pōde-
ralis, atque etiam nūmatia, crassior & grauior. Hæc
est mina Hebraica: sexaginta enim siclos habet, vt
in siclo ex Ezechiele probatum est. quo ratione ha-
bet vncias 30. drachmas autem 240. Siquidè minã
Hebraicam duas libras Romanas & semissem com-
prehendere asseuerat Iosephus lib. Anti. 14. cap. 13.
Quod & manifestè probat autoritas Ezechielis
sacro sancta, siclos 60. minæ Hebraicæ tribuentis.

q ij

MENSVRARVM AC POND:

Tametsi Iosephus, quem ex Hebræo nobis reddidit Latinum. Mülsterus, aliud quippiam diuersum referat capite. 26. lib. 4. mendoso nimirū codice, vbi ait: Libram verò faciunt sexaginta vnciæ. Quo loco bis erratū est, in libra scilicet & vncia. Dicit enim debuit: Minam verò faciunt sexaginta sicli. Nā mina triginta tantū vncias habet, quas comprehendunt duæ libræ cum semisse, quæ minam (vt Iosephus auctor est) implent. Cū autē sicles sit semūcia, nemini dubium esse potest sexaginta siclos triginta vncias perficere.

Sicles enim cū sit tetradrachmus, si 60. siclos ex quaternario collegeris, habebis 240. drachmas. Quæ redactæ ad vncias, 30. reddunt: quem vnciarum numerum comprehendunt duæ libræ duodenariæ cum semisse. Est ergo mina Hebraica ad Romanam libram dupla sesquialtera, eandemq; proportionem seruat ad Atticam, demptis tantū drachmis 10. vt facile cernere est. hanc Hebræi vocant maneh. Nec plurimum nostra refert, si Hebræi recentiores iuxta sua Talmudica placita, suam minam ad Atticam referri velint. Illud enim recens est placitum, à cōmercio nationum cū quibus versantur, nuper ortum, nec de scripturæ autoritate sumptū. Pugnāt etiā cum Iosephi certissima assertione. quare hæc Hebræorū cōmenta negligimus, quale etiam dicimus esse istud, quod Hebræorum nonnulli minam sanctuarij duplā ad laicā asseuerant: quod quidem lubes recipiam, vbi primū eā sententiam scripturæ autoritate fultam esse intellexero. Vt cumq; autem res habeat, illud satis est, qd maneh, mina, seu mina quandoque ad pondus, quandoq; refertur ad nume-

RATIO.

123

numerū, rei tamē nūmarię subseruiente: quādoquidem manah Hebræis numerare est. Iob 7. Noctes laboriosas numeravi mihi. vnde illud Daniel. Menh, tecel, vpharsin, hoc est numeratio, appensio, diuisio. Numeratio rerum discretarum, appensio grauium, diuisio solidorum & integrorū. quasi aliquis ita diceret: Rerū per te tuosq; progenitores gestarū omnibus modis ratio habita est, seu numerum, seu pōdus, siue etiā minutissimarū partiū considerationē quis attēdere velit. Deniq; nihil omissum est, quod non sit iusto libramine pōderatum, integrè numeratum, & ad minutissimū assem redactum: hoc enim designatur his tribus vocabulis, numeratio, ponderatio, partitio. hoc est quod legimus in editione nostra, me neh, tecel, pharesch. Pro pōdere verò manin in plurali, Esdræ 2. Argenti mnas quinq; millia, quæ reddūt libras duodenarias duodecies mille quingentas. & Nehemiæ 7. Argenti duo millia, quæ cōplent libras duodenarias quiquies mille. Inde dictio monim: quæ cū significet & numerū & pondus, accipitur à beato Hieronymo, p numero. Genesis. 31. Mutauit mercedem meā ascheret monim, id est decē vicibus, seu decē numeris: hoc est, numero decies, iuxta Symmachum. decies enim recessit Laban à pacto, quod pepigerat cum Iacob. monim igitur significat minas vel numeros. Verū affinitas huius dictionis minas cum ^{ἑμυρ} Græcè, nonnullis imposuit: qui similitudine delusi, ex pondere agnam vel ouem fecerūt. Sic Septuaginta interpretes pro decē vicibus, decem agnas reposuerunt. Simile habes Iob vltimo, vbi secundū Hebraicam veritatem legitur: Dederunt vnusquisq; nummū vnū, scilicet aureum.

MENSVRARVM AC POND.

Septuaginta sic habent: Dederūt vnusquisque ouē pro eo. cui alludit quod sequitur: Et in aurem aureā vnā. Editio Græca habet *βυράτιον μίαν*, quā dictionem *βυράτιον* pro mina positam esse, constans coniectura est apud Eugubinum. quod si verum est, intelligeremus datam minam seu libram Hebraicam vnā cum in aure aurea. Illud tamen scire oportet, quod Hebræi dicunt *quesirah* à dictione *quosest*, quæ etiam Hebræorum testimonio modo significat nummum, modo agnam, seu ouem. vtrunque enim legitur. Verum illud expendendum est quod habetur Genesis 33. Emit partem agri, in qua fixerat tabernaculum, à filijs Emor, *meah quesirah*. diuus Hieronymus centum agnis, Septuaginta interpretes *εἰς ἄμφοτε*, seu *εἰς ἄνα μίαν*, id est, decem minis, nummum pro mina, & minam pro nummo accipiendo. Nam admodum verisimile est, terram illam valuisse plus quā 100. oues, seu agnas: quā supra legatur Abraham emisse ab Ephron agrum & speluncam 400. siclis argenti. Legimus etiam. 3. Regum. 16. emptum montem Samariæ à Somer duobus talentis: ex quibus coniectura trahi potest, hanc terram maiore quā 100. agnarum seu ouium precio emptā fuisse. Quod vt certius teneatur, facit id quod habetur Actuum 7. Positi sunt in sepulchro, quod emit Iacob precio argenti à filijs Emor patris Sichem. vbi de precio argenti expressa mentio est. Videatur etiam Iosue ultimo, vbi pro ouibus, secundum de Lyra in libro differentiarum, reponūt Hebræi obolos vel nummos, alias minas, seu mnas. Si ergo 100. minis intelligatur terra Sichem emptā à filijs Emor, diceremus eā fuisse æstimatā libris duodenarijs 250: quæ si foret mi-

næ ar-

RATIO.

124

næ argenteæ, æstimandæ sunt precio 2400. coronatorum. Illud autem ne de minis auri intelligatur, effecit summæ immensitas.

Iam prædictorum ponderum sequitur abacus. Ad eliciendum librarum minarumve valorem, opus est ordiri à drachma & vncia.

Drachma argenti. 3. solidos cum semisse valet.

Drachma auri, vt in solido probatum est, valet libras duas, solidos totidem.

Vncia argenti valet solidos 28.

Vncia auri valet 16. libras cum totidem solidis. Hæc in solido probata sunt.

Marca argenti octonaria, quam nummulariam libram appellamus, valet libras turonicas 11. cum 4. solidis. Tantum enim valent 8. vnciæ argenti, hoc est octies 28. solidi.

Marca auri valet 134. libras turonicas cum 8. solidis: illud docet vncia auri octonario multiplicata. Hoc etiam constat, si 4. vncias à libra auri duodenaria abstuleris.

Libra argenti duodenaria valet 16 libras turonicas cum totidem solidis. istud aperte constat, si 4. vncias libræ octonariæ adiunxeris.

Libra duodenaria auri valet vnā libram turonicam supra 200. cum solidis 12. Illud constat, si 4. vncias auri libræ octonariæ addideris.

Mina Attica argenti 100. drachmarum, valet libras turonicas 17. cum semisse. Illud verum esse experietur, qui semunciam seu drachmas 4. addere volet libræ argenti duodenariæ. Hæc enim illa grauior est semuncia vna, cum ista 100, illa verò 96. recipiat. valet autem coronata 10.

q iij

MENSVRARVM AC POND.

Mina Attica auri, vna semuncia maior est libra auri duodenaria. valet igitur libras turonen. decem supra ducentas.

Mina Hebraica argenti, cum ex dictis sit ad duodenariam librā dupla sesquialtera, vt recte Iosepho visum est, quod etiam ex eo constat, quod authore Ezechiele 60. siclos habet, ea ratione valore comprehendit libras turonen. 42. Quæ quidē ex æquo constituant 2. libras duodenarias, & semissem.

Mina Hebraica auri eadē ratione 2. libras auri & semissem continet. Valet igitur 504. libras turon.

Quum igitur minę Hebraicę ratio a libra duodenaria pēdeat, satis fuerit vnius librę duodenarię tenere abacum: vt tandem videamus valorem tabulę aureę versatilis a Crasso per sacrilegium ablata, cū expeditionem pararet aduersus Parthos, quam 300. minas auri pēdere Iosephus assererat libro antiquitatum 14. capite 13. his verbis: Crassus quum contra Parthos militiam produceret, ad Iudęam peruenit: & pecunias templi, quas Pompeius non tetigerat, duo millia talentorum abstulit. Tulit etiam trabem auream versatilem 300. minas pensantem.

Quatuor librę argenti duodenarię valent 67. libras turonicas cum 4. solidis.

Octo librę valēt 134. libras turonen. cū 8. solidis.

Decem librę valent libras 168.

Viginti librę argenti duodenarię, valent 336. libras turonicas.

Triginta librę argenti valent libras quingentas quatuor: de quibus in capitulo, quisquis. 17. quęst. 4.

Quadráginta valent 672. libras turonicas.

Quinquáginta librę argēti ex codice Theodosia-

RATIO.

no lib. 11. tit. 11. valent libras turonicas. 840.

Octoginta librę argēti duodenarię valēt 1344. libras turonicas.

Centum librę argēti duodenarię valent 1377. libras turonicas cum 12. solidis.

Mille librę argēti duodenarię, valent libras turonicas terdecies mille octingentas quadraginta.

Nunc de libra auri duodenaria describendus est abacus, quam diximus valere libras turonicas ducentas & vnam cum solidis 12.

Duę librę auri duodenarię valent libras turonicas tres supra 400. cum 4. solidis.

Librę 4. valent libras turonicas sex & octingentas cum octo solidis.

Quinque librę auri pœna tergiuersatoris in .l. 3. ff. de præuarica. valent octo & mille libras turonicas.

Octo librę auri duodenarię valent libras turonicas 1612. cum 16 solidis.

Decem librę auri duodenarię valent libras turonicas 2016.

Viginti librę auri duodenarię valent 4032. libras turonicas.

Quadráginta librę auri duodenarię valēt 8064. libras turonicas.

Octoginta librę auri duodenarię valent myriadem librarum turonicarum, cum sex millibus centū octo & viginti.

Centum librę auri duodenarię valent 20. millia, hoc est duas myriades cum 160. libris turonicis.

Quingentę librę auri duodenarię valent 10. myriades, seu centum millia octingentas libras turonicas. Quibus adiunge 150. libras auri, quę valēt tri-

MENSVRARVM AC POND.

ginta millia ducentas quadraginta libras: sic fit, vt 750. libræ auri vna collectione valeant centum triginta vnū millia quadraginta libras turonicas. Quæ pondus & valorem implent trabis aureæ versatilis, quam Crassus de templo Hierosolymitano sacrilega manu abstulit. & hinc factū creditur, quod Assyrias macularit sanguine Carras. Nam cum trecentas minas pederet massa illa aurea: mina autē, vt diximus, Hebraica duas libras duodenarias cum semisse pederet: trecentę igitur minæ Hebraicæ æquant pondere & valore 750. libras duodenarias: quarum æstimationem nostro numismate hoc loco descripsimus.

Mille libræ auri duodenariæ, valent viginti myriades librarum turonicarum, seu ducēta millia: & insuper mille sexcentas libras. Tanti redemerūt suā obsidionem Romani à Gallorum exercitu, auctore Liuio. Quod si huius temporis licitationem sequi iuuat, qua scilicet libra duodenaria scutis centum octo solatis æstimatur, librisve turonicis ducētis quadragintaquinque: procedet precium redemptionis vr̄bis Romæ ad centum octo millia solatorum, librarum verò turonicarum quadragintaquinque millia ducenta.

Nunc describendus est minarum Atticarū abacus vsq; ad talentū. minā autē Atticam diximus valere libras turonicas decem & septē cum semisse, seu seu ta coronata decem. de argentea enim loquimur.

Duę minæ Atticę argenti, valent libras turonicas trigintaquinque, seu coronata viginti.

Quatuor minæ Atticæ, valent libras turonicas septuaginta, seu coronata quadraginta.

Octo minæ Atticæ, valent libras turonicas centū quadraginta

RATIO.

126

quadraginta, seu coronata octoginta.

Decē minæ Atticæ argenti, valēt cētū septuagintaquinque libras turonicas, seu coronata centum.

Viginti minæ Atticæ argenti, valent libras turonicas trecentas quinquaginta, seu coronata ducenta.

Quadraginta minæ Atticæ argenti, valent libras turonicas septingentas, seu coronata quadraginta.

Sexaginta minæ argenti Atticæ, talentum minus pōdere complent: valent autem nostro numismate libras turonicas mille quinquaginta, seu coronata sexcēta. Et hæc est æstimatio talenti Attici minoris.

Octoginta minæ argenti Atticæ talentum maius perficiunt, valentq; mille quadringentas libras turonicas, coronata verò octingenta. Hic cessat abacus minarum in talento. Quod enim superest, sub talento comprehenditur. Iam de mina auri calculum inire oportet precium est. Minam autem auri æstimauimus libris turonicis decem supra ducentas.

Duæ auri minæ Atticæ, valent libras turonicas quadringentas viginti. Tradit Græca historia. 3. Machab. Arsinoën viriti binas pmississe minas victoribus. Aiunt duarū minarū estimationē hecatombem absoluere, & eo precio estimata Glauci arma, q̄ chalcæa pro aureis recepit. hecatombea appellata sunt. Hinc prouerbiū, Diomedis & Glauci permutatio.

Quatuor minæ Atticæ auri, valent libras turonicas octingentas quadraginta.

Octo minæ Atticæ auri, valent mille sexcētas octingenta libras turonicas.

Decem minæ Atticæ auri, valent bis mille cētum libras turonicas.

Viginti minæ Atticæ auri, valent quater mille ducentas libras turonicas.

MENSVRARVM AC POND.

Quadräginta minæ Atticę auri, valent octies mille quadrägintas libras turonicas.

Octoginta minæ Atticę aureę, valent myriadem cum sex millibus octingentis libris turonicis.

Centum minæ Atticę aureę, valēt mille libras turonicas & duas myriades. Porro nuper diximus octoginta minas Atticas cōstituere talentum maius: quocirca ex prædictis patet, quāti apud nos æstimatori oportet talentū auri. De talento minori sexagenario facile est iudicare, si quadräginta cum viginti minis simul adiungas. habebis enim valorem talenti sexagenarij minoris: qui myriadem vnam cum duabus chiliadibus & sex librarum turonicarum centurijs absorbet: Iam nihil superest nisi minarum Hebraicarum describere abacum vsq; ad suum talentū, quod est centum minarum. Citar enim apud Hebræos centenarium significat: quo nomine talentū significamus.

Mina igitur Hebraica duas in se duodenarias libras cum semisse continet: quo fit, vt mina argenti Hebraica valeat libras turonicas duas & quadräginta: hoc est coronata quatuor & viginti.

Duæ minæ Hebraicę argenti valent libras turonicas quatuor & octoginta, hoc est coronata octo & quadräginta.

Quatuor minę Hebraicę argenti, valent libras turonicas centum sexaginta octo, seu coronata nonaginta sex.

Octo minæ Hebraicę argenti, valent libras turonicas trecentas triginta sex: coronata verò centum nonaginta duo.

Decem minæ Hebraicę argenti valent libras turonicas

RATIO.

127

turonicas quadringentas viginti, coronata verò ducenta quadräginta.

Viginti minæ Hebraicę argenti valent libras turonicas octingentas quadräginta, coronata verò quadringenta octoginta.

Quadräginta minæ Hebraicę argenti valent libras turonicas mille sexcentas octoginta: seu coronata nongenta sexaginta.

Quinquäginta minæ Hebraicę argenti, valent libras turonicas bis mille centum, seu coronata mille ducenta.

Centum minæ Hebraicę argenti valent talentū Hebraicum: perficiuntque valorem quater millium librarum turonicarum ducentarum, quæ valēt coronata duo millia quadräginta.

Restat minarum Hebraicarum auri calculum deducere ad talentum vsque.

Mina auri Hebraica valet quingentas quatuor libras, coronata verò ducenta octoginta octo.

Duę minæ auri Hebraicę valent mille octo libras turonicas, coronata verò quingenta sex ac septuaginta.

Quatuor minæ auri Hebraicę valēt bis mille sedecim libras turonicas, coronata mille centum 52.

Octo minæ auri Hebraicę valent 4. mille trigintaduas libras turonicas: coronata duo millia trecenta quatuor.

Decem minæ auri Hebraicę valent quinquies mille quadräginta libras turonicas, coronata duo millia octingenta, & octoginta.

Viginti minæ Hebraicę auri valent myriadem librarum turonicarum cum octoginta libris, coro-

MENSVRARVM AC POND.

nata verò quinque millia septingenta & sexaginta.

Quadräginta minæ Hebraicæ auri, valēt duas myriades librarum turonicarum, in super & ceterū sexaginta, coronata verò 11. millia quingenta viginti.

Quinquaginta minæ auri Hebraicæ valent duas myriades librarum turonicarum, in super quinquies mille ducentas: coronata 14. millia quadringenta.

Centum minæ Hebraicæ auri, quæ talentum reddunt aureum, valent quinque myriades librarum turonicarum cum quadringentis, seu quinquagies mille quadringentas, coronata verò vigintiocto mille octingenta.

Mille minæ Hebraicæ valent quingenta quatuor millia librarum turonicarum, coronata verò ducenta octoginta octo millia. Qua de re. i. Machabæorū. 14. quo scilicet loco narratur Simonē sacerdotem magnum misisse Romam Numenium, qui dono daret Romanis clypeum aureum magnum, pondo minarum mille ad statuendam cum eis societatem.

Nunc ipsa rerum suadente consequentia, constituendum est, quam pondo rationem habeat, seu ad minam Atticam seu ad libram duodenariam Romanam. Ea enim in re plerosque falsos fuisse animaduerto, pondo Romanum modò cum mina Græca aliàs verò cum libra Romana confundentes. Hinc autem ansam sui arripuerunt iudicij, quòd de denarijs drachmas fecerint: cum tamen manifestè probatum sit, denariū quatuor solidis turonicis, drachmam verò tribus cū semisse estimari, ratione crassioris ad leuius sesquiseptima. Neque id dubium esse poterit ei qui intelliget (id quod res est) denariū esse septimam partē vnciæ, drachmam verò octauā. Minam

RATIO.

128

Minam autem quādā leuiorem cōstituerūt, quæ septuagintaquinq; drachmas in se reciperet, & valore æquaret libras tredecim turonicas cū duobus solidis & semisse: pondo verò septuagintaquinq;, non drachmas quidē, sed denarios Romanos cōplectitur: quæ trecenos nūmos (vt Suetonius author est) seu, quòd idem est, libras turonicas quindecim valore cōprehenderent. At nec sic quidē mina & pondo inuicem æquari possunt: cum sit crassioris ponderis ad leuius ea proportio, quæ est denarij ad drachmā, nempe sesquiseptima. Probandū itaq; quàm certissimis fieri possit argumētis, minā quandoq; vsu auctorū receptissimo drachmas quinq; & septuaginta pēdere: pōdo verò nummos sestertios trecenos, qui sunt denarij quadrates, seu, quòd idem est, solidi turonici, cōstituentes libras turonicas quindecim. Est enim sestertius quarta pars denarij: quæ quatuor solidis æstimari oportere demonstratū est. Hinc ergo ordiamur huius demonstrationis texturam.

Plutarchus in Bruto septuagintaquinq; drachmas ex legato Cæsareo viritim distributas ait: Traquilus verò rem totā apertius declarans, trecenos sestertios reponit: quos dicimus esse denarij quadrantes, non drachmæ, solidosve turonicos. Quin & Appianus legatum huiusmodi minā Atticam vocat: quæ rectius appellasset pōdo Romanū. Assurgūt autē sestertij, hoc est solidi turonici, treceti ad valore quindecim librarū turonicarū. Quā summā æquare non potest mina illa ex septuagintaquinq; drachmis cōstituta: cū drachmæ decē vnicū impleant coronatū. Quo fit, vt quinq; & 77. coronata cū semisse, reddat turonicas libellas ad summū tredecim, adiectis solidis

duobus & vnus semisse solidi. Sed id euadet apertius ex impensis factis à Lucullo, quando Pompeiū & Ciceronem excepit hospitio in Apollinis diuerticulo: in quo (vt Plutarchus auctor est) nūquam nisi quinque drachmarum myriadibus in impēsas profusis cœnare solebat. Vbi pro drachmis sestertij nūmi intelligendi veniunt. Nam quinquaginta millia nummūm, seu quinque myriades sestertiorum, ducentas quinquaginta turonicas libellas de integro perficiunt. Nisi dixeris, quod fidem communem superat, apparatus cœnæ assurgere potuisse, ad quinque vel drachmarū vel denariorum myriades: cum quinquaginta millia denariorum ad dena millia librarum turonicarum assurgant, drachmarum vero myriades quinque grauem admodum summam cōstituant, septima quidem parte priore leuiorem, turonicas scilicet libellas octies mille septingentas quinquaginta. Quam æris immensam copiam in duorum aut trium conuiualem vsum fuisse cōsumptam, longè abest à fide cōmuni. Rectius igitur cōstituemus in huiusmodi impensas, quæ in Apollinis diuerticulo effundi solebant, quinque sestertiorum myriades. quæ (vt iam dictum est) libellas numerarias componunt ducentas quinquaginta. Si quis tamen contrario frui volet iudicio, hanc mihi bona cum pace permittat, quam adfero, cōiecturam. Quasi sequamur, dicitur nummus Romanus sestertius quadrans denarij solidus turonicus: qui trecenties auctus pondo Romanum efficit æstimatione librarum quindecim. Porro de cœna Luculli narratio sic habet: Lucullus, cum aliquando sese apud eum inuitassent Pompeius & Cicero, exigentes cœnam

ab eo

ab eo familiarem, frugali scilicet ac domestico apparatu, eam conditionem recusasse fertur, nisi seruo prius susurraret in aurem super instruenda cœna: quibus id magna contentione negantibus, hoc saltem vt prædiceret impetraui, se in Apollinis diuerticulo cœnaturum. Sicque factum est, vt appararetur cœna ad quinquaginta millium nummūm æstimationem. Rem certè prodigiosam, & ab omni frugalitate longè diuersam, quod scilicet tanti constiterit cœna paucorum breui temporis absoluta momento, & repentino apparatu instructa. Vti enim Plinio visum est, non eodē apparatu excipitur hospes casu oblatus, & ex præcogitato inuitatus. Sed de ea re satis.

DE TALENTI RATIONE, ET
eius abaco, Tomus, nonus.

Mebraei suum talentum centuria minarum circumscribunt, cicarque appellant: quod nomen corruptè legitur apud Iosephum chintares, quum cicar legendum sit. Minā autem diximus, & ex sententia Ezechielis probauimus, continere sexaginta siclos, hoc est libras duodenarias duas cum semisse, seu uncias triginta, viginti quatuor vncijs in duas libras reiectis, sex verò in semissem. Quo fit, vt talentum, seu centenarius minarum Hebraicarum, comprehendat libras duodenarias ducentas quinquaginta, centenarias autem (siclo vno maiores duodenarijs) ducentas quadraginta. Nam libra centenaria recipit viginti quinque siclos, duo-

MENSURARVM AC POND.

denaria verò quatuor & viginti. Rursum centenarius minarum Hebraicarum continet centies sexaginta siclos, hoc est sex siclorum millia. Didrachma verò duodecies mille, & drachmarum viginti quatuor millia. nam siclus est duplus ad didrachmum, & quadruplus ad drachmam. Hoc igitur talentum si centenario numero auxeris, exurgent ex centum talentis minarum Hebraicarum, siclorum millia sexcenta: didrachmorum duodecies centum millia, seu millio cum ducentis millibus: drachmarum verò duo milliones cum quadringentis millibus. quod quidem facili multiplicatione quis assequi potest. Verùm hęc nodus oritur dissoluendus ex eo quod habetur Exodi trigesimo octavo, iuxta Hebraicam editionem. ita enim legitur: Argentum verò censuum cœtus, centum talenta, & mille septingenti atque septuaginta quinque sicli, iuxta siclum sanctuarij, pro omni qui transibat in numerum à filio viginti annorum & supra pro sexcentis millibus, & tribus millibus, atque quingentis quinquaginta. Iam si talentum tria millia siclorum caperet, id quod quadantenus assequutus est Rabbi Salomon: quadraret numerus siclorum cum numero recensitorum, vt docent Pellicanus & Munsterus Rabbi Salomonem sequuti, hoc pacto. Nam si vnus centenarius valet ter mille siclos, centum ergo centenarij efficient siclorum trecenta millia, siue sexcenta millia didrachma. singulis capitibus designato dimidio siclo, absolutus est numerus sexcentorum millium recensitorum. iam pro tribus millibus quingentis quinquaginta viris, supersunt sicli mille septingenti septuaginta quinque: quos si singulos induo

RATIO.

130

duo didrachma partiaris, numero ad duplum aucto, habebis tria millia quingenta quinquaginta, qui est numerus virorum reliquus.

Verùm hac ratione minam triginta siclos caperet, non sexaginta. Quod minus credibile facit auctoritas Ezechielis constituentis minam Hebraicam ad pondus sanctuarij, ad numerum sexaginta siclorum, dum ait capite. 45. Viginti sicli, & viginti quinque sicli, & quindecim sicli minam faciunt. Ex quibus collectis numeris sexagenarius resultat, ita vt hinc appareat vanitas Rabbi Salomonis, præter hoc talentum duplo grauius aliud, quod sanctuarij esse dicit, somniatis. nam minam aliam scriptura nescit, quam eam quæ est sexaginta siclorum. quod si alia foret siclorum triginta, quadraret quidem cum his quæ hęc dicuntur. Verùm hęc agitur de pondere sanctuarij in siclo minam & talento. Quocirca hæc euasio non satisfacit, nec implet dubium lectoris animum: nisi quis diceret hęc non accipi talentum pro pondere, sed pro centenario minarum dimidiatarum: quemadmodum per singula capita non solidus siclus, sed dimidiatus offerebatur. alias numerus talentorum, in sexcentis millibus didrachmis superaret numerum recensitorum. Hunc autem scrupulum editio nostra penitus exclusit, quæ non enumerat oblationem talentorum argenti, sed hominum tantum offerentium calculum describit. Vt cuique tam res habeat, non omnino extra fidem est statuere minam vulgarem tricenariam, quæ sit duplo minor ad minam sanctuarij, quam sexagenariam describit Ezechiel: nisi quod à communi sententia abhorreere videtur, si quis dicere textum illum Exodi 38. intelligendum esse

MENSVRARVM AC POND.

de siclis maioribus sanctuarij, minam verò esse vulgarem subduplam ad minam sexagenariam, cuius minæ centurias seu talenta Moses eo loco commemoraret. Cui autem hæc responsio minus sufficiet, editionem potius Hieronymi quàm Hebraicam si sequetur, hoc se statim onere liberabit. Ad rem igitur propius accedentes, in talentorum pondere iusta proportione certaque æstimatione describendo, ad probatissimam authorum fidem, quatum anniti poterimus, abstrusam veritatem eruere conabimur, à leuitoribus sumpto initio.

Talentum siclare quidam ponunt, quod dicendum semunciale talentum: & hi quidem Eupolemi authoritatem sequuntur. Verùm huiusmodi talenti constitutio à sacræ scripturæ præscripto profus aliena est, tametsi ethnici scriptores huius talenti indicaturam vsurpent, sed quæ nihil habeat cum sacris voluminibus commune. Talentum enim pro centenariis accipi toto scripturæ decursu deprehenditur: quin & ipsa scriptura talenta sæpenumero separat à siclis. Exodi. 38. Omne aurum quod expensum est in opere sanctuarij, & quod oblatum est in donarijs, viginti & nouem talentorum fuit, & septingentorum triginta siclorum. Vides separatim de siclis & talentis mentionem fieri. Sed & ex alijs locis id ipsum colligi potest. 3. Regum decimo sexto. habetur de Aza rege Iuda, quòd emerit montem Samariæ à Somer duobus talentis argenti. Quis autem tam obtusus, vt credat montem illum emptum fuisse duobus siclis? hoc est vna argenti vncia? Rursum quarti Regum. 5. Naaman ligari iussit duo talenta argenti in duobus saccis. de siclo autem

quis

RATIO.

131

quis ita crederet, cum duos siclos valere diximus (solidos octo & viginti? Plura in eandem sententiam adduci possent, nisi hoc esset operam ludere, in rem tam aperta desiderare testimonium. Tantum igitur distat talentum à siclo, quantum centum minæ à semuncia, quod ad vsum sacræ scripturæ attinet. Vt cunque tamen res habeat, hoc genus talenti esset vigesima quarta pars libræ duodenariæ, minæ verò Atticæ vigesima quinta, & diceretur semunciale seu siclare talentum.

Talentum Syrum mille quingentarum drachmarum æstimationem sortitur: quo fit, vt minas Atticas centenarias quindecim numero comprehendat. Nam mina Attica centum drachmas habet, & decem minæ mille drachmas, quindecim verò minæ mille quingentas cõstituunt. Iam (vt ex abaco facile colligitur) minæ quindecim argenti Atticæ, valent centum quinquaginta coronata, seu libras turonicas ducentas sexagintaduas cum semisse. Auri verò talentum Syrum minarum (vt diximus) quindecim, valet libras turonicas bis mille sexcentas quinquaginta, vt supra ex abaco colligi potest. est igitur hoc talentum quindenarium ad id quod proxime sequitur, subquadruplum. Hanc enim rationem seruant quindecim ad sexaginta.

Talentum Euboicum, vt certa ratione Budæus ex Herodoto deprehendit, minus est Attico sexagenario tribus minis & triente, hoc est trecetis trigintatribus drachmis, & tertia parte vnus drachmæ. Quo fit, vt in se cõtineat quinquaginta sex minas Atticas, geminumque trientem, seu drachmas quinquies mille sexcentas sexaginta sex cum duabus

r iij

MENSVRARVM AC POND.

drachmæ tertijs partibus. Valēt autem trecentæ trigintatres drachmæ cum triente vnus drachmæ, trigintatria coronata cum solidis vndecim & octo denariolis. Quas si demas de mille quinquaginta libris, quas nostro numismate comprehendit valor talenti Attici, supersunt libræ nongentæ nonagintaquatuor, solidi tredecim, denarioli quatuor: qui numerus perficit valorem talenti Euboici nostro ære æstimati. Nam illud facillè constare potest calculum subducere volenti, trigintatria coronata valore æquare libras turonicas quinquagintaquinq; sex solidos, & octo denariolos.

Talentum Atticum duplex: quoddam sexagenarium minus, aliud verò octogenarium maius. hoc igitur talentum Atticum minus, sexaginta minas Atticas drachmarum centum comprehendit. decem igitur minæ, mille drachmas seu decies centum capiunt. quare talentum istud, sex drachmarum millia capere necesse est. Et hac ratione est subduplum ad talentum vulgare Hebraicum: ad talentum verò sanctuarij, quod est sexaginta minarum Hebraicarum, subquadruplum est, vt suo loco ex drachmarum numero facillè ostendetur. Nec fallat lectorem numerus minarum. Siquidem minæ Hebraicæ multo maiores sunt minis Atticis, vt suo loco ostendetur. Ita tamē sibi inuicē respōlent talentū istud Atticū, & Hebraica talenta maius aut minus, seu sanctum & vulgare, quod ex drachmarum numeratione, palam sequitur duo talenta Attica sexagenaria perficere talentum Hebraicum vulgare. Quatuor verò ex æquo implent talentum sanctuarij maius. vt dicitur in talento Hebraico. Huius talenti sexagenarij

RATIO.

132

genarij valorem in mina diximus esse mille quinquaginta librarū turonen. quæ valent coronata sexcenta, illud de talento argenteo intelligentes. Talentum verò auri sexagenarium supra æstimauimus ad vnam myriadem cum bis mille sexcentis libris turonicis, hoc est libras turonenses decies mille sexcentas. Hoc enim facillè colliges, collatis in vnum quadraginta minis, vnà cum viginti minis in abaco.

Talentum Babylonicum, septuagenarium est. minas enim Atticas septuaginta comprehendit, hoc est drachmas septies mille, librarūque turonicarū quatuordecim millia cum septingentis perficit. Ex quo prōptè elicies quotidianas thuriferæ regionis principis impensas: qui, Francisco Negro authore, talenta quindecim Babylonica, in dies singulos impense nomine è suo penu emittere fertur. Quæ summa vigintiduas myriades librarum turonicarū cū quingentis complet & absoluit. Habet autem rationem ad Atticum talentum minus, quam septem ad sex, hoc est supersextam. Quo fit, vt septem Attica talenta minora, sex talenta Babylonica compleant: & ediuerso sex Babylonica, septem perficiant Attica. Nam quemadmodum sexies septem, & septies sex eundem numerum constituunt, scilicet quadragintaduo: ita sexies septuaginta, & septies sexaginta, in eundem numerum recidunt, scilicet quadraginta viginti. Septies ergo sexaginta, sunt sexies septuaginta. qua etiam ratione fit, vt Attica quatuordecim, duodecim Babylonica reddant: & ita numeris ad duplum auctis, facilis est ad altiora progressus. Iam si ad valorem nostri æris septies mille drachmas argenti reduceris, hoc est talenti pon-

us Babylonici, emerget numerus mille ducentarum viginti quinque; librarum turonicarum, quæ valent scuta coronata septingenta. Quod facile patet, si decem minas ex abaco, talento Attico adiunxeris. Babylonicum verò talentum auri, quaterdecies mille, seu myriadem cum quatuor millibus librarum turonicarum, septingentis libris adiectis, iusta æstimatione complectitur. Hic est valor Babylonici talenti: cui proximè accedit Atticum maius, de quo continuo sequitur.

Talentum Atticum maius octonarium, cui æquale esse Aegyptiacum Plinius tradit libro naturalis historiae trigesimal tertio cap. tertio, octoginta minas Atticas habet, drachmas verò octies mille, superat Atticum minus in sesquitercio, Babylonicum verò in sesquiseptimo. Sic enim se habent octo ad sex, & octo ad septem.

Annotandum ex Plinio, quòd talentum Aegyptium pondo octuaginta patere (aliàs, pendere) Varro ait. Hermolaus autem, cui consentit Budeus, pondo & minam Atticam pro eodem recipiunt. Quin & Budeus in asse libro quarto, negat singula auri pondo minoris æstimari posse centum aureis solatis, etiam si vndecima æris solato admixta sit. Aliàs minam auri obrizi æstimandam censet solatis centum duodecim.

Quo fit, vt quatuor Attica talèta minora, tribus maioribus talentis æquipolleat, & octo minora sex maiora talenta perficiant: nã quater sex & ter octo æquipollent. quatuor enim & viginti procreat. Sic ergo vt libet ascendendo progredere. De Babylonico verò talentis illud tenendum est, quòd Babylonico

lionicum talentum octies repetitum, perficit Atticum maius septies resumptum. Si quis enim dicat octies septem, & septies octo, idem vtrinque numerus prodibit: idemque sequitur ex multiplicatione octogenarij per septenarium, & septuagenarij per octonarium. Babylonicum est minarum septuaginta, & Atticum maius octoginta minas habet. Cæterum talentum istud Atticum maius si argenteum est, vt ex abaco minarum deprehenditur, nostro calculo valet libras turonicas mille quadringentas, coronatave octingenta. Aureum autem talentum myriade librarum turonicarum cum sex millibus octingentis ex abaco æstimabitur.

Talentum Aegincticum centum minas habet: rectè igitur talenti meretur appellatione. Recipit autem drachmarum myriadem, ad infimum verò talentum Atticum rationem habet, quam decem ad sex, hoc est superbipartientem tertias. Ad Babylonicum autem se habet, vt denarius ad septenarium, superantem scilicet in tribus septimis partibus. ad maius verò Atticum habitudinem habet, qua decem superat octo, videlicet in sesquiquarto. Tria igitur Attica minora, & duæ minarum decades, ducentas minas reddunt, hoc est talenta Aeginctica duo: tria autem talenta Babylonica duo Aeginctica complerent, decem superantibus minis. nam ter septuaginta ducentas decem minas complectuntur. ter enim septem sunt vnum & viginti, & ter septuaginta sunt ducenta & decem. Cum igitur duo Aeginctica, tria Babylonica compleant, superante tamè septima parte Babylonici talenti: sequens est, vt viginti Aeginctica, octo & viginti Babylonica cum triginta mi-

nis perficiant, hoc est Babylonica triginta, centum minis ademptis. Tertio sequens est, duo talēta Attica maiora cum semisse, æquipollere Aegineticis duobus. Nam bis octo cū semisse octonarij, numerū perficiunt vicenarium. Pari quoq; ratione sequitur, quinque Attica maiora priore duplata numero, quatuor Aeginetica reddere: nam quinquies octo quadraginta reddunt. Quinquaginta igitur Attica quadraginta capiūt Aeginetica: ex quo facile est per centurias chiliadēsq; progredi. Huius talenti Aeginetici valorē nostro numismate si fortē requiris, ex abaco faciliē deprehendes argenteum hoc talentum mille coronata valere, seu libras turonicas mille septingentas quinquaginta. Semper enim numerus librarum turon. superat numerum coronatorum tribus quartis partibus. Sicque numerus librarum auctior est numero coronatorū in duplo, dēpta quarta parte. Aureum verō talentum Aegineticum, valet duas librarum turonicarum myriades, chiliade adiecta, hoc est vno & viginti millenariis.

Talentum Hebraicum vulgare subduplū esse ad talentum maius sanctuarij, minarum Hebraicarum quadam necessitate colligi posse videtur, ex his quę suprà diximus, explanantes locū Exodi trigefimioctauo capitis, in huius tomi exordio, quē si vis lector consule. Tenet autē quinquaginta minas Hebraicas maiores, quę sunt sexaginta siclorū, aut cētū minores siclorū triginta. quę res nonnullos adigit duplicem statuere minā: vulgarem siclorū triginta, & alteram maiorem, quā Ezechiel descripsit, siclorū sexaginta. Nam talentum istud vulgare cicar dici nō posset, nisi cētenario aliquo minarum clauderetur:
nisi

nisi fortē quod vulgus Hebręorum, remanente nomine, centenarij pōdus minuisse dicatur ad subduplum. Cui non profus dissimile est id quod in asse diximus Papyriano. Hęc igitur mina vulgaris, subdupla est ad minā sanctuarij: quę quū triginta tātū habeat siclos, necesse est, vt sexaginta didrachma, drachmas verocētū & viginti capiat. Quę singula si centenatio multiplicata auxeris, inuenies cētū huius ordinis minas vulgares Hebraicas, cōplecti siclorū tria millia, sex millia didrachma, drachmarum verō duodecim millia: quę omnia subduplā rationem ostendunt ad talētum Hebraicū maius, quum mina sit siclorum sexaginta. N. per autem diximus talentum Atticum minus, sex millia drachmarū cōplecti. Quo fit, vt talentū vulgare Hebraicū sit duplum ad talētum minus Atticū. Nec te fallat minarum numerus. nā minę Hebraicę sunt Atticis grauiores. ideo ex numeratione drachmarum hauriēda est proportio, quū sint omnibus æquales. Est igitur proportio huius talenti ad Atticum minus, quę est duodecim ad sex, dupla videlicet, vt duo Attica talenta minora vnum Hebraicum minus constituāt. Huius verō talenti ad Babylonicū ea est ratio, quę duodecim ad septē. Cōtinet enim septē, & sex eius septimas. Quo fit, vt duo Babylonica talenta, vnū talentū huius ponderis perficiāt, superantibus duabus septimis partibus Babylonicis talenti, quę sunt duę partes duodecimę huius Hebraici. Addamus & istud, quod quatuor talenta Babylonica cōstituunt duo Hebraica talēta, cū tertia parte talenti Hebraici. Quo fit, vt duodecim Babylonica æquipolleant septem Hebraicis: nā septies duodecim, & duode-

MENSVRARVM AC POND.

cies septem æquipollent, & vigintiquatuor Babylo-
nica æquare possunt Hebraica talenta quatuorde-
cim. Rursum talentum istud Hebraicum Attico ma-
iori comparatum, habet rationem quæ est duodena-
rij ad octonarium, nempe sesquialtera: & hinc aper-
tè sequitur, quod tria Attica talenta maiora æqui-
polleant duobus Hebraicis vulgaribus talentis. nã
ter octo sunt vigintiquatuor. Collatio autem huius
ad Aegineticũ, est in ea habitudine quæ est duode-
cim ad decem, nimirum sesquiquinta. Quo fit, vt sex
Aeginetica constituant quinque Hebraica talenta
minora. nam vt quinquies duodecim sexaginta red-
dunt, ita & sexies decem. In proportione enim ista
sesquiquinta, quinque maiora pondera æquipollent
sex minoribus, & ediuersò. Nunc facile est talenti
æstimationem nostro numismati comparatam col-
ligere ex his, quæ de talẽto Hebraico in mina dicta
sunt, cum sit hoc talentum subduplũ ad id quod se-
quitur talentum sanctuarij. Colligi etiam potest ex
proportione ad aliorum talẽtorum valorem: valet
ergo hoc talentum nostro grẽ libras turonenses bis
mille & centum, videlicet altera parte minus, quàm
sit valor talenti maioris. Aureum verò talentum va-
let libras turonenses vigesies quinquies mille ducẽ-
tas. hoc talentum duodecim millium drachmarum
misit Iudas Hierosolimã offerri pro peccatis mor-
tuorum, secundi Machabæorum duodecimo.

Talentum Hebraicum maius, seu cẽtenarius mi-
narum Hebraicarum, mina ad sexaginta siclos reda-
cta, diui Ezechie. autoritate ita constituendum est,
vt prius dicamus minam sexaginta siclos habere, cẽ-
tum viginti didrachma, drachmas verò ducẽtas qua-
draginta.

RATIO.

135

draginta. Hoc patet, si sexagenarium numerum si-
clorum prius ad duplum, deinde auxeris ad quadru-
plum. Iã si singula cẽtenario auxeris, inuenies duo-
decim millia didrachma, drachmarum verò viginti-
quatuor millia. Quo fit, vt pro exploranda propor-
tione ad alia talenta, habeat rationem quam vigin-
tiquatuor habent ad sex, pro talento Attico mino-
re, quæ est quadrupla: quatuor itaque talenta mino-
ra Attica implẽt vnum Hebraicum. De Babylonio
verò istud tenendum est, quod cum quater septem
vigintiocto constituant, quatuor igitur Babylo-
nica implent Hebraicum talentum cum sexta parte e-
iusdem Hebraici talenti. Illud quoque sequens est,
quod vigintiquatuor Babylo-nica talenta septẽ He-
braica reddũt. quum autem vigintiquatuor ad octo
sit proportio, quæ est huius talenti ad Atticum ma-
ius: & ter octo, vigintiquatuor reddant: quid aper-
tius, quàm quod tria talenta Attica maiora vnum
Hebraicum efficiant? Rursum vigintiquatuor ad de-
cem, est proportio dupla subquadriparties quintas.
Duo igitur talẽta Aeginetica cum quatuor quintis
partibus talẽti Aeginetici, ex æquo implẽt Hebrai-
cum istud talentum: valor autem eius ad nostrũ nu-
mismã redactus iste est, quater millium ducentarum
librarum turonẽsium in argento, quinque verò my-
riadum cum quadringẽtis in auro. Quæ duo ex cal-
culo minæ apertè referuntur. Hoc pondus, hæc talẽ-
ti aurei æstimatio tribuẽda est auro cadelabro du-
ctili, de quo scribitur Exodi vigesimoquinto: Omne
opus candelabri cum vniuersis valis suis habebit ta-
lentum auri purissimi. Nec opus est pro talento cẽ-
tenarium talentorum interpretari, vt quibusdã vi-

MENSVRARVM AC POND:

sum est, cum huic operi libræ duodenariæ ducentæ quinquaginta abundè sufficiant pro candelabro, & appendicibus eius. Sed & hinc luculenter apparet, quàm longe absit à vero sententia Rabbi Salomonis, quem Mansterus refert, sensisse minam seu libram huius talenti, pèdere cētum aureos Coloniaes, siclūmque valere aureos quatuor. Hæc inquam longè secus se habere, atque ille dicat, palam in siclo & mina demonstratum est. Nunc horum talentorum decades, centurias ac chiliades inuicem cōferre, legitimo quodam canone operepreciū est. Quia in hac regula vti conueniet.

Talentorum vnus classis, ad talenta classis alterius erit æqualitas, si numeri ad numerum proportio seruetur, quæ erat talenti ad talentum. Adiungemus & hunc canonem secundum: Talentum minus auctum denominatione talenti maioris, reddit talentum maius multiplicatum denominatione talenti minoris. Istud exemplo perspicuum euadet. Talentum Babylonicum sortitur denominationē septenarij, cum sit minarum septuaginta. Atticum verò minus capit denominationem senarij, est enim sexaginta minarum. Dico igitur quòd septem Attica minora perficiunt sex Babylonica talēta, & e diuerso. Vt igitur ima talenta summis, & summa cōferantur infimis, singulorum indicaturas texere operepreciū est.

Talentum Atticum minus est, vt sex.

Talentum Babylonicum, vt septem.

Talentum Atticum maius, vt octo.

Talentum Aegineticum, vt decem.

Talentum Hebraicum minus, vt duodecim.

Talentum

RATIO.

136

Talentum Hebraicum maius, ab Ezechiele & Iosepho descriptum, vt vigintiquatuor.

Lego aliud Rhodium talentum cistophori nomine dictū, quòd cistam pro insigni gereret. Aestimabatur autem valore denariūm quater millium quingentorum. Denarius autem Romanus quatuor solidis æstimabatur. Sic fit, vt mille denarij assurgant ad valorē librarū turoni. ducentarū. Assurget itaq; talentum Rhodium ad libras turonicas nongentas.

Conferamus igitur duas talentorū classes, videlicet Babylonicorum cum Atticis minoribus. Hæc igitur prima est habitudo Babylonici ad Atticū minus, sic quòd Babylonicum superat Atticū, sicut septenarius senarium numerum. Hinc ex regula data sequitur, quòd septem Attica sex Babylonica reddunt. Et hinc fit septuaginta Attica minora, sexaginta Babylonicis, & septingenta sexcentis, & septem millia sex millibus respondere. Porro decaltes, centurias ac chiliades, ex præscripto prioris regulæ hæc arte adæquare poteris, quòd ille numerus Atticorū, seu decuriatus, seu cēturiatus, seu etiam chiliadis nota insignitus, implet Babylonicorum aceruum, vbi numeri Atticorum ad numerum Babylonicorum seruat proportionem sesquifexta, qualis est septem ad sex. Huius rei exemplum sic habet: Decem Attica talenta cum semisse, nouem Babylonica ex æquo cōprehendunt. Siquidem illius ad hunc numerum est proportio sesquifexta. denarius enim cum semisse enneadē superat parte sexta ipsius enneadis, quæ est vnitas cum semisse.

Novenarius enim sex vnitates habet, sexque semisses. Nunc autem quid clarius esse potest, quàm

MENSVRARVM AC POND.

quod eadem ratione in cēturiatis aceruis obseruata, centum quindecim talenta Attica minora ex æquo referent nonaginta Babylonica, parique discursu centum quinquaginta Attica nongentorū Babyloniorum æstimationem implent?

Vtraque amussi progrediendum est ad collationē faciendā inter Atticum maius, & duo inferiora talenta, Babylonicū scilicet & Atticum minus. Cum enim Atticum maius octonarij habeat indicaturam, Babylonicum verò septenarij, & Atticū minus senarij: quid prōptius colligi potest, quā quod octo Babylonica septem Attica maiora reddūt, & octoginta Babylonicæ classis, septuaginta ex Atticis crassioribus complent? Similique progressu octoginta septingētis, & octo millia septē millibus correspondent. Horum omnium hæc vna ratio est. nā septies octo, sunt octies septem. Ad prioris autem regulæ præscriptum vtriusque decadis classes conferantur, seruata ratione sesquiseptima, qualem habet octonarius ad septenarium. Sic fit, vt duodecim Babylonica æquipolleant decem Atticis maioribus cū semisse: quandoquidē illius numeri ad hunc sesquiseptima proportio locū habet. Pari ratione 120. Babylonica complent Attica maiora cētum & quinque. Rursumque Babylonica mille ducenta Attica mille 500. reddunt. Cum autem Attici talenti maioris ad minus ea sit proportio, quæ est octo ad sex: nemini non prospicuum esse potest eam esse sesquitertiā, ac proinde octo minora sex maiora efficiūt, & 80. reddunt sexaginta, sic & octingenta sexcenta, & octo millia sex millibus correspondent. Quod si vtriusque classis decurias centuriasque conferre libebit,

RATIO.

bebit, ex alio canone satis liquet, quod cum duodecim ad nouem sit proportio sesquitertia: quod duodecim Attica minora, nouem maiora Attica talenta constituunt, & centum viginti nonaginta reddunt: pariterque mille ducenta, nongenta crassiora talenta complent.

Alio iam loco superest classem talentorum Aegineticam cum aciebus conferre minorū, quod facile fiet ad eam, quam in alijs obseruauimus, amussim. Est enim Aegineticum talentum, ad Atticum maius sesquiquartum, ad Babylonicum autem tripartiens septimas, ad Atticū verò minus quadriparties sextas. Quare ex repetito altero canone, decem Attica maiora octo Aeginetica ex æquo implent: centum verò octoginta & mille perficiunt octingenta. Ex alia item regula aperte liquet, quid de decuriatis cēturiatisque talentorum aceruis sit asserendum. Pro Babylonicis verò talentis ad Aeginetica relatis illud primū constat, quod septem Aeginetica, decē Babylonica reddunt. nam decies septuaginta & septingenta idem sunt. Quare centum Babylonica septuaginta Aegineticis, & mille septingentis correspondent.

Vulgaris autem Hebraici ad minora talenta facilis est comparatio, cum ipsum sit vt duodecim, Atticum verò minus vt sex, & ob eam causam duplā rationē habet ad illud. Quocirca duæ Attici decades vnam Hebraici constituunt. Duæ item centuriæ, duæque eiusdem chiliades Hebraici, faciunt & centuriam & chiliadem vnam. Ad Babylonicam autem istud Hebraicum se habet vt duodecim ad septem, hoc est in proportione quinque spartiete septimas.

MENSVRARVM AC POND.

duodecim itaque Babylonica, septem constituunt Hebraica. Porro centum ac viginti, septuaginta Hebraica: & mille ducenta Babylonica, septingenta Hebraica reddunt.

De Attico vero maiori, cuius indicatura est octo ad duodecim, ex supra dictis perspicuum est duodecim Attica, octo Hebraica complere: quemadmodum centum viginti, octoginta & mille ducenta octingenta reddunt. Aegineticum autem indicatura est vt decem ad duodecim. Quare duodecim Aeginetica, decem Hebraica faciunt: , parique progressu centum viginti centenarium Hebraicorum reddunt. Mille quoque ac ducenta de Aeginensi talentorum classe, chiliadem Hebraicorum vulgarium ex æquo perficiunt. Iam nihil est promptius, quam nouissimi talenti Hebraici maioris ad reliqua expedire rationem. Est enim vt vigintiquatuor: quo fit, vt quadruplum sit ad Atticum minus: ad Babylonicum vero triplum, ac tripartiens septimas: ad Atticum maius triplam rationem habet. nam ter octo sunt 24. ob eamque rationem tria Attica Hebraicum istud implent: triginta vero de Atticis decem Hebraica reddunt: trecenta autem centum efficiunt, & tria millia Atticorum, chiliadem Hebraicorum constituunt. Aegineticum autem se habet ad istud, vt decem ad 24. quare vigintiquatuor Aeginetica, decem Hebraica: & ducenta quadraginta, centum Hebraica: mille autem quadringenta, Hebraicorum millenarium complent. Similique ratione Babylonica vigintiquatuor, septem Hebraica: ducenta vero quadraginta, septuaginta: & bis mille quadraginta, Hebraica septingenta perficiunt. Hebraicum autem maius

cum

RATIO.

138

cum sit duplum ad minus, apertior est calculus quam vt in recensenda proportione conferendis que numeris opus sit immorari.

De talento autem Syro in hac talentorum ratione pauca attingemus. Satis enim constat ipsum minas continere quindecim: hinc apparet quatuor Syra talenta vnum Atticum minus perficere. Quocirca quadraginta decem Attica minora complent, quadraginta vero centum & quatuor millia chiliadem: eademque ratione octo Syra talenta Hebraicum vulgare minus de integro perficiunt: Octoginta vero talenta Syra, decem talenta Hebraica æqua æstimatione referunt. Octoginta vero centenarium Hebraicorum comprehendunt, & octo millia millenarium. Quo etiam fit, vt vnum talentum Hebraicum maius, in se comprehendat sedecim Syra talenta, decem vero Hebraica maiora continent Syra centum sexaginta. Centum autem Hebraica complectuntur mille sexcenta Syra, & mille decem millia sexcenta Syra efficiunt. Hæc autem quæ de talentorum inter se comparatione dicta sunt, viam facilem aperiunt ad conferendas inter se & Romanorum opes, & Persicas gazas, & Græcam supellectilem, & Hebræorum thesauros.

Proinde superest talenti Hebraici describere abacum, vt ad eius calculum reliquorum talentorum acerui & eorum habitudines promptius referantur. Cæterum ex his quæ in talentis dicta sunt: facileprehenditur numerum drachmarum in talento, quod ex minis conficitur Atticis, esse decuplum ad numerum æstimatum coronatorum: quandoquidem mina Attica, centum drachmarum est,

14

MENSVRARVM AC POND.

coronatorum verò decem. Quot igitur minas argēti habet talētum, toties in se recipit decem coronata: vtpote talentum Syrum minarum quindecim cētum quinquaginta coronata habet. Atticum minus sexaginta minarum sexcentis coronatis æstimandū est, Babylonicum verò septingentis, Atticum maius octingentis, denique Aegineticum mille pensandum est coronatis. Talentum verò Hebraicum vulgare minus, cum duodecim millia drachmarum complectatur, mille ducenta coronata recipit, minas verò Atticas centum viginti. Maius verò talentum, minarum & coronatorum duplum numerum comprehendit: hoc est, libras turonicas quater mille ducentas. Porro de talento vulgari agitur. 2. Machab. 12. Iudas collatione facta duodecim millia drachmas argenti misit Hierosolymam, offerri ea pro peccatis mortuorum: quæ nostra æstimatione valent libras bis mille centum. Hinc paruo negotio poteris assequi quid sub ea sententia lateat. 2. Machab. 8. Pollebatur Nicanor nonaginta mancipia se talento distracturum. Quæras forsitan ex talenti precio nonaginta mancipiorum, quæ summa competat singulis? Quod vt facile assequaris, distribuendæ sunt libræ bis mille centum per 90. Partitione facta se offert precium mancipij vnus, librarum scilicet trium & viginti vnâ cum sex solidis & octo denariolis. Et id quidem, si locus ille intelligatur de vulgari talento. Alioqui si de crassiori talēto loquamur, ad duplum augendus est numerus, vt sit precium mancipij vnus, librarū 46. solidorum 13. denariorum quatuor.

Abacus

RATIO.

139

Abacus Talenti minarum Hebraicarum argenti.

Talentum cicar seu centenarius minarū argenti Hebraicarum, valet libras turonicas quater mille ducentas, hoc est centies duas & 40, seu vt dictum est, coronata duo millia quadringenta. De hoc talento habetur. 3. Reg. 20. Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius, aut talentū argenti appendes.

Duo talenta minarum argenti Hebraicarum, valet libras turon. octies mille quadringentas, coronata vero quater mille octingenta. Hoc precio emit Amri rex Israël montem Samariæ à Somer, & ædificauit eum 3. Reg. 17. Hoc etiam pondere onustus Giezi acceptis à Naamam duobus talentis, perpetuæ lepræ maculam contraxit. 4. Reg. 5. Melius est vt accipias duo talenta, & coëgit eum: ligauitque duo talenta argenti in duobus fassis: & duplicata vestimenta imposuit duobus pueris suis, qui & portauerunt coram eo. nisi fortè credas syra fuisse talenta, quæ multo minora sunt istis talentis Hebraicis, vt in Tomo de talentis videre est.

Quatuor talenta minarum Hebraicarum argenti, valent myriadem librarū sexies mille octingentas: scuta autem coronata nouem millia sexcenta.

Octo talenta minarum Hebraicarum argenti, valent tres myriades ter mille sexcentas libras turonicas, scuta coronata nouedecim millia ducenta.

Decem talenta minarum argenti Hebraicarum valent quatuor myriades & bis mille libras turonen-

f iij

MENSVRARVM AC POND.

coronata verò vigintiquatuor millia. Hoc munere donatus est Thobias à rege Medorum, quam summam Gabello datam mutuo, aspirante deo, comite angelo, per manus filij sui recepit.

Viginti talenta minarum argenti Hebraicarum valent octo myriades, quater mille libras turonicas, seu coronata quadraginta octo millia.

Quadraginta talenta argenti minarum Hebraicarum valent centum sexaginta octo millia librarum turonicarum, coronata verò nonaginta sex millia.

Quinquaginta talenta argenti minarum Hebraicarum valent ducenta decem millia, hoc est vnam & viginti myriades librarum turonicarum, coronata verò centum viginti millia.

Centum talenta Hebraicarum minarum argenti, valent quadringenta viginti millia, hoc est duas & 40. myriades librarum turonicarum, coronatorum verò ducenta quadraginta millia. Hoc loco admonemur de militari stipendio viritim apud Hebræos olim distributo differere. Qua de re scribitur 2. Paralipome. 25. quod rex Amasias mercede conduxit de Israël centum millia robustorum, centum talentis argenti. Quocirca mille gregarijs militibus talentum vnum assignabatur, & centum militibus decem minæ. Quo fit, vt decem milites vnam minam stipendij nomine reciperent, quam supra ostendimus valere coronata vigintiquatuor, libras verò turonicas duas & quadraginta. huius summæ partitio in decadem, resoluitur in duo coronata, & solidos quatuordecim, seu libras turonicas quatuor, & solidos totidem. Quod si libet minam in sexaginta siclos seu semuncias partiri, hoc est vncias

triginta:

RATIO.

140

triginta: singuli percipient ternas vncias, hoc est vigintiquatuor. Hebræi verò suos menses lunares vigintinouem, & quandoque paucioribus diebus cōplent. Quo fit, vt nisi deessent drachmæ quatuor aut quinque, singulis diebus drachma sua responderet. Hoc autem menstruum esse stipendium, vel hinc patet: nam minus est quàm vt credi debeat annuū, maius vero quàm vt dicatur esse diurnum. Nostro seculo pro mense ex triginta diebus constituto, viritim distribuuntur solidi centum & quinque. Quaratione diebus singulis sua drachma respōdet. Nonaginta enim solidi pro diebus triginta, tres nummos reddunt: qui verò restant quindecim de centum & quinque, in triginta semisses resoluūtur. Sic fit vt militaris operæ nomine, dentur tres solidi cū semisse, quæ est drachma. Vlpianus l. Inter publica, de verborum significatione, in salarium militare decernit drachmam in dies singulos. Hebræis verò quatuor aut quinque drachmæ deficiunt de hoc numero ad singulos dies mensis lunaris relato. Nunc ad reliqua.

Illud etiam scire oportet, quod de hac summa centum talentorum argenti, scriptum est quarti Regum vicefimo tertio, quod Pharaeo Nechao multa indixit terræ centum talentorum argenti, (quorum valorem supra descripsimus) & talenti auri, minarum videlicet Hebraicarum, quarum centenarius pendet libras duodenarias ducentas quinquaginta. Valet autem hoc talentum ex taxa antea mox designata, quinquagies mille quadringentas libras turonicas. Quod si duos numeros in vnum contuleris aceruum, inuenies Hebræos Pharaoni

MENSVRARVM AC POND.

numerasse in argento & auro annuatim quadringenta septuaginta millia, seu quadragintaseptē myriades librarū turonicarum cum libris quadringētis.

Trecenta talenta argēti minarum Hebraicarum, valent librarum turonicarum millionem cum ducentis sexaginta millibus, coronatorum verò septingēta viginti millia.

Tulit hanc multam argenti Ezechias sub Sēnacherib rege Assyriorum, vnā cum triginta auri talentis, quarti Regum decimo octauo, sicque in vniuersum multatus est duobus millionibus librarum turonicarū vnā cum septingentis septuaginta duobus millibus. Coronatorum verò summa in vnum collecta, ascendit ad numerū millies mille quadringentorum quinquagintaseptem millium coronatorū vnā cum centū coronatis. Eo autē quod trecēta talenta argenti, ad triginta auri talenta numero, rationem habent decuplam, colligi potest auri ad argentum rationem fuisse decuplam: quam tamen ex supra dictis statuimus duodecuplam.

Quingenta talenta argenti minarum Hebraicarū valent duos milliones, & centum millia librarum, hoc est ducentas decem myriades, coronatorū verò millionem cum ducentis millibus, seu centum viginti myriades.

Mille talenta minarum argēti Hebraicarum, quo scilicet precio filij Ammon conduxerunt sibi satellitium seu militarem exercitum de Mesopotamia Syria Maacha & Soba, vt resisterent Ioab & militibz Dauid, suis ceruicibus imminenti ob violatum ius gētium, & indignē receptam legationem, atque etiā cōtumeliosē tractatam, vt habetur primi Paralipo-

menon

RATIO.

141

menon decimonono: valent quatuor milliones ducenta millia librarum turonicarum, seu quadringētas viginti myriades, coronatorum verò duos milliones, & millia quadringenta seu ducentas quadraginta myriades. Qua de re scriptum est quarti Regum decimo quinto: Dabat Manahen Phul mille talenta argenti, vt esset ei in auxilium, & firmaret regnum eius.

Septem millia talentorum minarum argenti Hebraicarum, Dauidicum legatum ad ornanda interiora templi, præter auri quantitatem suo loco in numero redigendam, vt scribitur primi Paralipomenon vigesimo nono, valēt vigintinouē milliones quadringēta millia librarū turonicarū, seu bis mille nongētas quadraginta myriades, milliones verò coronatorum sexdecim cum octingentis millibus, seu myriades mille sexcentas octoginta.

Decem millia, seu myrias talentorum minarum argenti Hebraicarum, quam proceres tribuni filiorum Israël obtulerunt in ædificium templi Domino, vt interim taceam de auri immenso pondere suo loco declarando, vt legitur primi Paralipomenon vigesimo nono, & Matthæi decimo octauo, Oblatus est vnus qui debebat decem millia talenta, recensetur etiam hic numerus Hester tertio: Decem millia talentorum appendam arcarijs gazæ tuæ. vbi de talentis argenti mentio est iuxta Græcam editionem. valet ergo hæc myrias talentorum quadraginta duos milliones librarum turonicarum, seu quater mille ducentas myriades, coronatorū autem vigintiquatuor milliones, seu bis mille quadringētas myriades.

MENSVRARVM AC POND.

Iosephus autem pro decem millibus quadraginta millia pecuniarum talenta reponit. quod si verum esset, talentum minarum longè differret à talento pecuniarum. sed vide potius ne mendosus sit codex. nam de mina Attica nihil est quod suspiceris. Siquidem tempore Ahasueri, nondum prodierat regnum Græcorum, & author historiæ, siue sit Mardocheus, siue illius seculi sacerdos præcipuus, nam de ea re vacillant authores, quisquis tandem fuerit, Hebræus erat, nec Græcorum, sed Persarum legibus vivebat, apud quos nulla minæ Atticæ erat mentio. Præstat igitur de mina Hebraica quæ dicta sunt intelligere, quàm de Attica, nisi fortè aliquis contendat talenta illa fuisse Babylonica: quod neque asserere neque omnino inficiari apud me statui. Tunc autem eius valor exprimetur, cum de abaco Babylonico tractabitur.

Centum millia talentorum argenti seu decem myriades minarum Hebraicarum valent quadringentos viginti milliones librarum turonicarum: coronatorum verò ducetos quadraginta milliones, myriadam verò vigintiquatuor millia.

Mille millia, aliàs decies centena millia, siue centum myriades talentorum argenti minarum Hebraicarum, valent quater mille ducentos milliones librarum turonicarum, coronatorum verò milliones bis mille quadringentos, hoc est ducenta quadraginta millia myriadam. Hunc ingentem argentæ supellestilis aceruum, vnà cum talentis auri centum millibus, de quibus suo loco dicetur, nouissimis diebus suis ad pios vsus reliquit rex omnium regum religione & pacis belliq; artibus clarissimus David Salomoni

RATIO.

142

Salomoni filio ad templum Domino extruendum, primi Paralip. 22. præter incogitabile ferri ac æris aceruum. Quam regiâ magnificentiâ si cum omnium Regum illius ætatis gazis opibusq; conferas, inuenies hanc inter alias tantum caput extulisse, quantum lenta solent inter viburna cupressi suas erigere cristas.

Vt autem omnia inter se collata apertius intelligantur, operæ precium est de abaco talentorum auri differere, minis Atticis, & eorum talentis in ordinem suo loco redactis.

Talentum minarum Hebraicarum auri valet quinque myriades cum quadringentis, seu quinquagies mille quadringentas libras turonicas, coronata verò vigintiquatuor millia quingenta septuaginta vnum, solidos quindecim.

Duo talenta minarum auri Hebraicarum valent decem myriades, seu centies mille octingentas libras turonicas, coronata quadragintanovem millia, centum quadragintaduo, solidos triginta.

Quatuor talenta minarum auri Hebraicarum valent viginti myriades, & mille sexcentas libras turonicas, coronata verò nonaginta octo millia, ducenta octogintatria, solidos viginti quinque.

Octo talenta minarum auri Hebraicarum valent myriades quadraginta, ter mille ducentas libras turonicas, coronata centum nonaginta sex millia, quingenta sexaginta septem, solidos quindecim.

Decem talenta auri minarum Hebraicarum valent quinquaginta myriades cum chiliadibus quatuor librarum turon. coronata duceta quadraginta quinque millia septingenta, solidos decem.

Iunge simul in vnum duo talenta cum octo talen-

MENSVRARVM AC POND.

tis, ex abaco, & inuenies verum esse quod dicitur. Hac arte similia profequere, si citra negotium statim adsequi velis numerorum collectorum ratione. nam in aliquibus additione, in alijs multiplicatione opus est.

Viginti talenta auri minarum Hebraicarum, valēt millies mille, seu centum myriades, siue decies centena millia cum octo millibus librarum turonicarū, quadringenta vnum & nonaginta millia quadringenta coronatorum, solidos viginti.

Triginta talenta auri minarum Hebraicarum valent librarum millionem, cum quingētis duodecim millibus & solidis decem, coronatorū verō septingenta triginta septem millia, adiectis centum coronatis. Hanc auri multā imposuit Sennacherib Ezechia Regi Iuda vnā cum trecentis talentis argenti, quarti Regum decimo octauo.

Quadraginta talēta minarum auri Hebraicarum valent duos milliones, seu ducentas myriades aut vigesies centena millia cum sedecim millibus librarum turonicarum, coronata nongenta octoginta duo millia vnum & octoginta solidos quinque.

Quinquaginta talenta auri minarum Hebraicarū valent duos milliones quingenta viginti millia librarum turonicarum, coronatorum millionem, hoc est centum myriades cum ducētis vigintiocto millibus, adiectis vno & quinquaginta coronatis & solidis quindecim.

Centum talenta auri minarum Hebraicarū, valēt quinq; milliones, quatuor myriades librarum turonicarum, coronatorum duos milliones quadringenta quinquaginta septem millia adiectis duobus coronatis,

RATIO.

143

ronatis, & triginta solidis. Quibus ita deductis facile est in ordinem redigere numeros & valores talentorum auri, quorum passim scriptura meminit.

Centum viginti talēta auri minarum Hebraicarum, quæ Regina Saba detulit ad Regem Salomonem, tertij Regum decimo, Iosephus tantum viginti talenta reponit, & minus recte, nisi mēdosus est codex. Valent itaque sex milliones quadraginta octo millia librarum turonicarum, coronatorum verō duos milliones, nongenta quadraginta octo millia, quadringenta & tria cum solidis quindecim.

Ducenta talēta auri minarum Hebraicarum, valent decem milliones, octoginta millia librarū turonicarum, coronatorum verō quatuor milliones nongenta quatuordecim, millia quinque cum viginti quinque solidis.

Quadringenta talenta auri minarum Hebraicarum, valent viginti milliones cētum sexaginta millia, seu sedecim myriades librarū turonicarum, coronatorum nouem milliones, nōgenta vigintiocto millia vndecim, cum quindecim solidis.

Quadringenta viginti talenta auri minarum Hebraicarum delata ex Ophir, quam terram Iosephus India appellat, hinc aurū Ophizirum vulgō Obrium appellatum est, valent vnum & viginti milliones, centum sexaginta octo millia librarum turonicarum, coronatorum decem milliones trecēta nouemdecim millia, quadringenta duodecim.

Hanc classē quam mittebat Salomō in Afion gaber, mihi referre videntur navigationes huius nostri seculi, quibus itur Calicutium multū ultra insulas seu Madere, seu Fortunatas, & quādoq; tran-

MENSVRARVM AC POND.

fitur vsque ad antarcticum. Nō est igitur noua hæc nauigatio, sed multis antea seculis adinuēta. Textus sic habet 3. Reg. 9. Classē fecit Rex Salomon in Assiongaber, quæ est iuxta Ahilam in littore maris Rubri in terra Idumæ, quam Aylath seu Veronicæ appellant, distatq; à petra deserti milliariis decē. & sequitur: Misitq; Hiram in classe illa seruos suos viros nauticos & gnaros maris cum seruis Salomonis: qui cum venissent ex Ophir, sumptum inde aurum quadringentorum viginti talentorū, detulerūt ad Regem Salomonem. verū hic numerus suppletur in libro Paralipom. qui quum sit liber reliCTORUM, supplet omīssa, & derelicta reponit. proinde huic summæ adiungit talenta 30. Sic enim dicitur 2. Paralipom. octauo: Tulerunt inde quadringēta quinquaginta talēta auri, & attulerunt ad Regem Salomonem. nisi fortē intelligas superiorem numerum priore nauigatione allatum, & posteriorem altera. Malè ergo Iosephus habet, nisi vitio interpretis aut librarij fuerit vitiatus, qui solū quadringenta talenta reponit. Adde quod habetur secūdi Paralipomenon nono: Argentum in diebus illis pro nihilo reputabatur. Siquidem naues Regis ibant in Tharsis cum seruis Hiram semel in annis tribus, & deferebant inde aurum & argentum, ebur, simias & pauones. Nec est cur aliquis miretur tantam fuisse illis seculis auri argentique copiam, ita vt penè omnem numerum superare videatur. neque enim in numero, sed pondere commercia fiebant. Quid ergo mirum, si graua pondere comprehendantur, quorum partes minutissimæ vt sunt drachmæ, & femidrachmæ, nulla numeratione claudantur? Aureum

RATIO.

144

reum enim illud seculum per pondera & talenta loquebatur: nos autem minutatim omnia prosequētes, numerare pecuniam necesse est, quam illis appendere satis erat. Huc accedit quod Iosephus ait libro octauo, Non enim aurum aut argentum, aut vendebatur aut emebatur, sed multæ fuere naues quas rex in mari Tharsis constituit, vt interiora gentium penetrarent, & cōparatum aurum argentūque Regi deferrent, necnon elephantes & simias. Idēque ait: Argenti tantam multitudinem fecit Rex in Hierosolymis abundare, quanta erat & lapidum. Alludit Iosephus ad id quod scriptū est primi Paralipomenon secundo: Tribuit Rex argētum & aurum in Hierusalem, quasi lapides & cedros & sycomoros. Non est igitur hyperbole, neque vlla ex parte à veritate receditur, dum tanta auri & argenti describitur copia: tametsi drachmarum aut nūmularum immensus sit acruus, perinde ac si quis nostro seculo existimaret talenta, plumbi aut æris aut ferri in numerum non posse redigi, eo quod drachmarum aut ferri aut æris numerus deprehendi non possit.

Quinquaginta talenta auri minarum Hebraicarum, valent viginti quinque milliones ducenta millia librarum turonicarum, coronatorum vndecim milliones, nongenta octoginta quinque millia, quatuordecim coronata cū decem solidis.

Sexcenta sexaginta sex talenta auri, quæ ad pondus non ad numerum adferebantur Salomoni per annos singulos, exceptis vestigialibus, quibus persoluedis erant obnoxij negociatores scruta vendentes, hoc est minutulas merces, insuper & Reges

MENSVRARVM AC POND.

Arabum, & duces nationum, his inquam exceptis, annuo censu & prouentu Salomon suo fisco adiugebat summam quam diximus, adeo vt magis ponderaretur aurum graue, quàm leuis pecunia numeraretur. Nam seculum illud opulentiùs erat, quàm vt ad numerum nummos reciperet, præsertim vbi de principum prouentu agebatur. Et, quod seculi illius opulentiam magis declarat, sicli apud priuatos ad numerum passim recipiebantur, cum tamen siclus aureus valeret quatuor, argenteus verò solidos quatuordecim. nos autem longè minori numismate vti cogit auri argentiq; inopia. Quinetiam illud mihi vide, quantum obolus illius ætatis nostri seculi obolum superet. Hęc omnia idcirco dixerim, ne quis miretur, qui aut legit aut audit illius tēporis auri & argenti nostris seculis inauditam congeriem: quam mirari desinet, si considerauerit etiã illam etsi non exteris nationibus, certè Hebræis fuisse aureã, nostrã verò minus quàm ferreã. Illa metallis omnibus abundabat, hæc omnium patitur penuriam. Apud eos fermè omnia pondere permutabatur, apud nos rerum minutissimarum commercia exercentur. Vnde & qui suis insignibus affigere solent pondo auri aut argenti Gallicè *bezans*, hoc indicio significare volunt suę domus suortive opulentiam, vt quibus non vacet aurum argentumque numerare præ nimia abundantia, quasi significare velint se suarum rerum pōdus non nosse, non item numerum, vtpote quæ nulla discretionis numeratione comprehendi possent.

Vt autem ad rem redeamus, sexcenta sexagintasex illa talenta auri, valent trigintatres milliones quingenta

RATIO.

145

genta sexagintasex millia librarum turonicarū cum quadringentis, coronatorū verò sedecim millones quinquagintatria millia centū nonagintaquinque.

Quæ apertè demonstrant verum esse quod in eo capite scribitur. Magnificatus est Rex Salomon super omnes Reges terræ diuitiis & sapientia. Nec enim fieri poterat vt ille non esset ditissimus, qui suis ministris seu militibus annonam tantum & alimenta præberet, & ex omni parte auri argentiq; pondera grauissima abundè reciperet, cuique ob victorias paternas immensum auri argentiq; pondus reseruatam foret, adeo vt scriptum legamus David reseruasse Salomoni filio suo præter materias ferri, æris, lapidum & lignorum, in impensas domus Domini, auri talenta centum millia, & argenti mille millia talentorum. æris verò & ferri non erat pondus, vincebatur enim numerus multitudinem. Quæ ferè ad verbum dicuntur primi Paralipomenon vigesimo secundo. Et hoc dicit David se fecisse in paupertatula sua. Cum igitur pensiones auri aut modicæ aut nullæ erogarentur in milites aut ministros, immensæ verò vndecunq; reciperentur, & spolia amplissima ex omni parte quaesita reseruata forent, non poterat princeps cui talia inessent, non excedere sua opulentia omnes sui seculi principes: quod & scriptura non tacuit, & Iosephus assertionem quin & probationem confirmauit, qui ait multo tempore post euersam Hierusalem, ex loculis sepulchri David eruta fuisse ab Hircano & Herode, ingentia auri argentiq; pōdera. Ait enim Hircanum aperto loculo sepulchri David, eduxisse tria millia talentorum, Herodem quoque ex alio lo-

MENSUR ARVM AC POND.

culo plurimam, nec facile numerabilem pecuniam exhaustisse. hoc asserit Iosephus lib. 7. antiquitatū, capite ultimo. Et super hæc omnia obtulit Dauid tria millia talentorū auri de auro Ophir, aliās Obriizo seu Ophirizo. Sed & septem millia talentorum argēti probatissimi & electissimi ad ornatum ædis interioris, in laminas videlicet quibus interiora templi auro argentove solido teherentur, aut certè linerētur, eliquato. Huius calculi ratio facile habetur ex multiplicatione numerorum, per minas & talenta sese dupla proportione excedentium. Præterea coronatorum calculum confirmat & approbat proportio numeri librarum turonicarum ad numerum coronatorum, seu octava numeri librarū turon. Sic calculus alius alium demonstrat. Iā ad chiliades progrediendum est, ut summa numeratio habeatur totius Dauidicæ ac Salomonis opulentia, tandemq; perspicua luce appareat, opes Hebræorum lōgo superasse intervallo omnes omnium qui præfuerunt, quiq; sequuti sunt aut regum aut imperatorū thesauros, ut non autoritate solum scripturæ, imò & Ethnicorum ipsorum placitis verissimo verius esse cōstet, calculo etiā ad assem subducto, id quod scriptū est: Magnificatus est rex Salomon vehementer super omnes reges terræ diuitiis & sapientia.

Mille talenta auri minarum Hebraicarum valent quinquaginta milliones & quadringenta millia librarum turonicarum, coronatorum verò vigintitres milliones, nongenta septuaginta millia, & vigintiocto coronata cum solidis viginti.

Tria millia talentorum auri minarum Hebraicarum, Dauidicæ magnificentia munere destinata

ad

RATIO.

146

ad deauranda interiora templi, ut scribitur primi Paralipomenon vigesimonono, valent centū quinquaginta milliones, ducentaq; millia librarum turonicarum: coronatorum verò septingentavntū milliones, octingenta decem millia, & octogintaquinque coronata cum solidis vigintiquinque.

Quinque millia talentorum auri minarum Hebraicarum, quæ principes & proceres Israël obrulerunt ad ædificationem Templi complendam, primi Paralipomenon vigesimonono, valent ducentos quinquaginta duos milliones, centūque millia librarum turonicarum, coronatorum verò centum nouemdecim milliones, septingenta quinquaginta millia, & amplius cētum quadragintaduo coronata cum solidis triginta. Quod autem eo ipso loco legitur oblata fuisse æris talēta decem & octo millia, ferri quoque centum millia, huius immensi penè ponderis æstimationem colligemus, paulò plus minùsve in singulas aut æris aut ferri libras solido designato. Cū enim mina Hebraica duas libras ac semissem contineat, ac centum libris exprius conuento respondeant centū solidi, seu quinque libræ turonicæ, primū statuemus quingenta nonaginta millia librarum turonicarum: quo numero duplicato, euadent mille centum octoginta millia librarum: cui aceruo adiungenda est medietas prioris numeri. nam mina continet duas libras & semissem, & inde colliges ducenta nonagintaquinque millia. Sicque summa numeratione euadet p̄ totius æris ac ferri æstimatione, valor vnus millionis quadringentarum septuagintaquinque millium librarum turonicarum: quæ ad hūc numerum

r ij

MENSVRARVM AC POND.

redacta, aliqua ex parte augent omnium regum suo tempore ditissimi Salomonis opes, quæ etiam in hac æris ferrique materia hunc calculum longè superabant: cum scriptum legamus neque æris neque ferri pondus comprehendi posse, æstimationemve aut numerum. Iam pergamus ad reliqua auri enumeranda talenta.

Decem millia, seu myrias talentorum auri minarum Hebraicarum, valent quingētos quatuor milliones ac ducenta millia librarū turon. coronatorū verò ducentos trigintanovem milliones, & quinquaginta millia, super hæc ducenta octogintaquinque coronata, cum viginti quinque solidis.

Triginta millia talentorum auri minarum Hebraicarum, valent mille quingētos duo decim milliones, ac sexcēta millia librarum turonicarum, coronatorum ducentos nonaginta octo milliones, & quinque millia vnà cum octingētis quinquaginta septem coronatis, solidisque viginti.

Quinquaginta millia talentorum auri minarum Hebraicarū, valent bis mille quingētos vnū & viginti milliones librarum turon. coronatorum verò septingētos octoginta septem milliones, vnum & quingēta millia quadringenta, 29. coronata.

Octoginta millia talentorum auri minarum Hebraicarum, valent quater mille tres ac triginta milliones, milliaq; sexcenta librarum turon. coronatorum verò mille 86. milliones & duo millia, in super ducenta 87. coronata cum solidis quindecim.

Centum millia talentorum auri minarum Hebraicarum, aucto ad duplum numero quinquaginta millia talentorum, valent quinquies mille quadragin-

RATIO.

147

dragintaduos milliones librarum turon. coronatorum verò mille quingētos 75. milliones cum duobus millibus & octingētis quinquaginta octo coronatis. Hunc auri ingentem aceruum cum argenti supra numerata æstimatæque talentorum multitudine, impēdendum reliquit Dauid in vsu templi, vnà cum incredibili æris ferriq; pondere. Quo certè facinore suâ posteritati magnificentiam declaravit, quã ceteri Reges mirari quidem possint omnes, assequi verò nemo. Id autē singula numerando, suæ magnificentiæ opus liquebit apertius.

Decies centena millia talentorum auri seu centū myriades, millionē auri Hebraicum reddunt: quæ quum priorē æstimationem decade auctâ cōpleant, valent quindecim millia millionum coronatorum, vnà cum septingētis quinquaginta millionibus.

Quando itaque semel à nobis decretum est, Hebraicas illius ætatis opes, cum cæterorum Regum thesauris opulentiæque conferre, in cumulum redigendæ veniunt omnes de quibus ex scripturis certa colligi possunt indicia huius thesauri particulæ, ita vt Salomonis opes vnà cum Davidicis annumeretur, id quod factum curabimus ordine tripartito. In primis talentorum auri describetur Abacus. Deinde numerata etiam in scriptura argenti talenta singulatim reponentur. Tertio autem loco reliqua quæ in illius bonis erant, crassa quadam æstimatione talentorum numero, suo etiam loco reponenda explicabuntur. Quæ omnia summa tandem numeratione collecta, Sardanapali opibus, quem regum omnium ditissimum fabulantur historiæ ethnica, planè conferentur, ita vt ipso etiam sensu cō-

MENSVRARVM AC POND'

muni facile quis agnoscat, Salomonem regem Davidicis opibus adiutum auctumque vehemeter, reges omnes, & qui præcesserunt, quique sequenti sunt, excelluisse diuitijs & sapientia. Esto igitur hic primus Abacus talentorum auri in scripturis numeratorum.

PRIMI ORDINIS ABACVS.

Centum millia talentorum auri Hebraicorum, pars Davidici legati ad structuram templi perficiendam: primi Paralipomenon vigesimosextido. Tria millia talentorum de auro Ophir ad deaurandos parietes templi, primi Paralipomenon 29. Quinque millia auri talenta cum decem millibus solidorum, qui cum siclis æquipolleant, & sexaginta sicli minam reddant Hebraicam, si rectè calculū subdixeris, reperies sexcentos siclos 10. minas Hebraicas reddere. Centum enim 20. sicli duas minas efficiunt, & ducenti 44. minas reddunt, quadringenti verò octoginta octo minas implent, quibus additis centum viginti siclis, decem minarum numerum perficies ex siclis sexcentis. Hac demonstracione quid clarius dici potest? Quum igitur sexcenti sicli decem minas faciant, sex siclorum millia, ceterum minas hoc est talentum Hebraicum reddunt, & nouem millia talentum cum semisse, mille autem superantes sicli octo minas cum siclis quadraginta ex æquo implent. Erit igitur hæc numeratio quinq; millium auri talentorum, & talenti vnus cum semisse, vnà cū minis octo, & siclis quadraginta. i. Paralipomenon 29 Aurū hęc describimus, argenti talenta, ærisq; æstimacionem, suis locis declaraturi, quæ tribuni, ceterionnes, principesque possessionum regis dederunt in

opera

opera domus dei. Tria millia talentorum ab Hircano in loculis sepulchri David longo post tempore inuentorum, authore Iosepho. 7. antiquitatu nouissimo capite. Totidem talentorum millia, quod quidem non assero, crassa tantum coniectura colligens, lectorem suæ libertati relinquo, quæ ab Herode inuenta fuisse traduntur à Iosepho, non quod idem Iosephus hunc numerum tradat, qui nihil in numerato reliquit de huius thesauri talentis. Verum demus exempli gratia, hunc thesaurū ei qui ab Hircano inuentus est, æqualem fuisse. Ex Salomone autē relata in numerū talenta subscribenda veniūt hoc loco. In primis munus à regina Saba oblatū, centum viginti talenta auri, 3. Regum decimo capite. Deinde hoc loco connumerabuntur ducenta scuta de auro purissimo, in quorum laminas sexcenti auri sicli sigillatim distributi sunt. Erant præterea trecentæ peltæ ex auro probato, quas vestiebant singulas minæ auri trecentæ. Sunt enim minæ peltarū trecenties trecentæ, hoc est nonaginta millia minarum, quæ faciunt talenta nongenta. Ducenta verò scuta sexcentis aureis siclis laminatim tecta, ceterum viginti siclorum milia cum octingentis reddunt. Quum igitur sicli sexaginta minam Hebraicam constituent, necesse est decies sexaginta siclos, hoc est sexcentos, decem minas efficere. Quo fit ut ducenta scuta, duo millia talentorum auri ex æquo constituent. hinc ergo prodibunt in scutis & peltis duo millia nongenta auri talenta, tertij Regum decimo. Enumeranda post hæc sexcenta sexaginta sex auri talenta annuo prouentu ad Salomonem redcutia, 2. Paralipomenon 9. Quum autem Salomon re-

uij

gnauerit annis 40. numerus ille quadragenario auctus, multitudinem efficit utiq; admiratione digna, non autem vsque adeo incredibilem, vt fidei pectore vel leui quidem momento negotiū exhibere possit. Prodibit igitur numerus 26. millium sexcentorum 40. talentorum auri. hęc est summa quadragenarij prouetus toto regni Salomonis tempore, exceptis muneribus legatorum diuersarum prouinciarum, vectigaliūque à negotiatoribus prodeuntium, ac prouentu regum Arabiæ atque Satraparum, & de his quidem suo loco dicetur. Aurum aliud nauigio deferebatur ad Salomonem ductu atque auspicijs regis Hirā tertio quoque anno, vt i scribitur secundi Paralipomenon nono. Numerus autem talentorum describitur. 3. Reg. 10. Venerunt in Ophir, tuleruntque inde aurum quadringenta. 20. talenta.

Qui numerus minimo calculo multiplicandus est, augendusque ad quinquuplum. Sunt enim qui dicant non nisi post expletos viginti annos: ab ædificata domo domini, missum fuisse in Ophir cum ducibus suis. Restarent itaque anni 20. regni Salomonis, si non auferedi forent anni 4. quādo quidem anno quarto sui regni cœpit ædificare. Restant igitur à vigesimoquarto regni Salomonis vsquedū finem ipse viuendi atque adeo regnandi fecit, anni sedecim. Sic igitur restant quinque annorum triades. lege nonum caput tertij Regum. Quum itaque quadringenta & 20. talenta, si quinquies multiplicentur, efficiant numerum bis mille centum talentorum, sequens est, vt ab inchoata nauigatione, talenta totidem bonis Salomō habuisse credatur, quod etiam facit ad diuitiarum suarum augmentum.

Quod

Quod si malis hanc nauigationem tum primū tam commercio cum Hiram inito, vñā cum exordio sui regni multiplicanda erunt 4020. talēta numero tredenario, ternari^o enim tredecies auctus 39. reddit. Emerget itaque numerus talentorum quinq; millium quadringentorum sexaginta, atque id quidem summa numeratione. Addamus & thronū de ebore grandem vestitū auro fuluo nimis, cui operi vix minus triginta millibus talentorum attribui potest, quum ad interiora templi summa tantum de aurenda facie septem millia impensa legatur. Quare ex hac primi ordinis talentorū numeratione, summa hęc singulis colligēda venit, vt sit ista vno acervo collecta numeratio, centum 79. millia talentorum auri & insuper centum viginti vnum talenta, minæ Hebraicæ 58. sicli verò 40. Verūm cum non omnia quæ in bonis Salomonis erant, sigillatim in calculum redacta sint, leuandi oneris gratia, vniuersæ auri summæ tribuimus ducenta millia talentorū Hebraicorum. Iam illud scire conueniet, quod talentum Hebraicum, Syrum sedecupla proportione continet. Est enim quadruplum ad Atticum minus, vt vigintiquatuor ad sex. Atticum verò Syro talento est quadruplum, vt sex ad triadis semissem. Est ergo vigintiquatuor ad tria proportio octupla, nā ter octo sunt vigintiquatuor. Si igitur triadē partiaris in duas medietates, superest vnum cum dimidio, quæ quidem medietas octupli rationem habet sub sedecuplā. Est igitur summum talentū Hebraicum Syro maius in sedecuplo: quo fit vt vnus millio talentorum Hebraicorum, sedecim milliones Syrorum reddat. Medietas autem millionis octo

MENSVRARVM AC POND.

milliones efficit Syrorum talentorum. Quarta vero quatuor, & octaua pars duos milliones reddit. Est autem octaua pars millionis. 125. millia. quo fit vt 625. millia talentorum Hebraicorum, 10. milliones Syrorum ex æquo perficiant. Sufficiunt ergo ad adæquandum aureum Sardanapali thesaurum, talentorum Hebraicorum sexcenta 25. millia. nam thesaurus Sardanapali 10. millionibus comprehenditur. Quod igitur superest auri ad eum numerum quem taxauimus supplendum, facile sarcietur atque implebitur, primum ex supellectili familiari à patre Salomoni relicta, deinde ex donarijs principum. nã plurimum auri ea causa Salomoni toto sui regni tempore prouenire solebat. Itẽmque ex vaforum multitudine aureorum regnante Salomone adaucta. Id enim liquet ex 3. Regum 10. Omnia vasa de quibus bibebat rex Salomon, erant aurea, & tota supellex domus saltus Libani de auro purissimo, & non erat argentum: quia non fuit alicuius precij. Hęc igitur in vnum collecta, quàm facillimum est implere numerum precij vve sexceterorum viginti quinq; millium talentorum Hebraicorum: quæ quidem equare docuimus decem Syrorum talentorum milliones, quos Ctesias author Ethnicus Assyrij Sardanapali auream gazam implere asseuerat. Non ergo iã incredibile est, immo cognitu facillimum, sensuque etiam communi obuium, prompto ac parato calculo assequi, Salomonem Hebræum regem, Assyrium Sardanapalũ auri copia insigniter superasse. vt enim nunc dicam, quasi antea nihil egerim, aut Ctesie authori Ethnico Assyriarum opum numerũ describẽti creditur, aut non, si creditur Ethnico, cur nõ ma-

gis

RATIO.

150

gis scripturæ authoritati sacrosanctæ? Si vero illi nõ creditur de se suisque loquenti, quid iã superest nisi id fateri, quod scriptũ legimus: Salomonem superasse omnes omnium regnorum principes diuitijs & sapientia? Præsertim quum legatur tantam fuisse abundantiam auri in Hierusalem, quantam & lapidum, cedrosque illic fuisse in copia quasi sycomoros. Id autem nusquam de quauis aut ciuitate aut prouincia legitur, aut re etiam publica seu imperio. Iam quis neget copiam lapidum, multos etiam milliones talentorum pòdere æquare potuisse? At iam docuimus, non esse opus vno milione in Hebraicis talentis, ad superandum totum Sardanapali thesaurum, cum ille hunc superet etiam plusquã in sesquialtero. Ad reliqua igitur pergendum est. Iam secundo loco enumeranda veniunt talenta Hebraica argenti relicta in numerato, ex scripturis, veterumque authorum historijs,

Abacus talentorum argenti Hebraici secundi ordinis, sparsim è scripturis cumulatus.

Entũ myriades talentorum argenti Hebraicorum, seu decies cõtena millia, hoc est millies mille, magnificentissimũ ac verè regiũ in vsum templi Dauidis legatum, vnã cum auro suprã descripto, 1. Paralipomenon 22.

Septem millia talentorum argenti Hebraicorum, ad linienda interiora templi prominentia seu anaglypha, à Dauide rege in eum vsum relicta.

Quocirca mina Hebraica ferri, quæ duas libras & semissem comprehendit, nihil aliud quam solidum & quartam eius partem iusta æstimatione tenet. Talentum ergo minarum, cum sit centenarium, cæcum ac vigintiquinque solidos habet, hoc est, libras turonicas sex cum quinque solidis, quæ fermè quatuor coronata reddunt. Agedum facilioris calculi gratia, singulis ferri talentis 4. coronata precio & æstimatione respondere faciamus. Sic fiet vt talento æris, quod valore quadruplum esse diximus, 16. coronata respondeant. Iam cum ex abaco talentorum argenti, constet argenti talentum æstimari bis mille quadringentis, omnino sequens est mille ferri talenta, & 250. æris, 4. millibus coronatorum æstimari: & hac ratione 500. talenta ferri & 125. æris duobus millibus coronatis respondebunt. Quibus adiectis centum ferri talentis, quæ quadringenta coronata efficiunt, apertissimè sequitur, duo millia centum talenta ferri, vni talento argenti respondere. Quod quidem argenti talentum, æris talentis ad numerum subquadruplum correspondet. Sexcenta igitur talenta æris, vnum argenti talentum efficiunt: iam pro no omnia cedunt alueo. Quum enim primi Paralipomenon 22. legamus David reliquisse Salomoni in vsus templi argenti mille millia talentorum, continuo sequitur: Aeris verò & ferri non est pondus. vincitur enim numerus multitudine. & paulò mox subiungitur: Aes & ferrum sine numero. Minimum igitur fecerimus, si ducentos decem milliones ferri, totidemque æris in Salomonis supellectile constituerimus. Quum autem ex prædictis duo millia, cæcumque ferri talenta, vnum argenti talentum efficiant:

ciant: ea quidem millenario multiplicata, vnum & viginti milliones reddunt. Quo fit, vt vnus & viginti milliones ferri, mille talentis argenti respondeant. Et hac ratione ex ducentis & decem millionibus ferri, constituere poterimus argenti talentorum decem millia. Statuemus igitur exempli gratia, in ferri impensas, argenti decem millia talentorum. Cum autem totidem æris pondera designata sint, quorum precium quadruplum esse declarandum est: sequens est in æris impensas tribuenda designandaque fore argenti 40. millia talentorum.

Iam ad æstimationem reliquorum pergendum est: modò tamen intelligamus in æris ferrique sumptus, in totum statuenda esse quingenta millia talentorum argenti. Nunc ad æstimationem ciborum in artifices & architectos vsui templi incumbentes impensorum, deueniendum est. Qua de re legitur 3. Reg. 5. Salomon autem præbebat Hiram 20. millia coros tritici in cibum domui eius, & 20 coros purissimi olei: hoc tribuebat Salomon per singulos annos. Illud autem non est ignorandum, quòd 20. annis durauit templi & regie domus structura & ædificium. Qua ratione annuerandi erunt in vniuersum cori purissimi olei 400. cororum verò tritici 400. millia. Iam autem in mensuris corum diximus & probauimus esse modio triticario respondetem, qui quidem nostra æstimatione, quæ etià minimam esse volumus, valet libris turonicis 14. hoc est, coronatis 8. Quòd si quadringenta millia octonario multiplicaueris, in promptu reperies valorem ad numerum coronatorum trium millionum ducetorum milliū: quæ vt ex abaco facile constare potest, fermè

1327. talenta argenti æstimatione æquare possunt. Esto igitur hic numerus talentorum argenti pro summa cororum tritici. Nec illud omittendum est, quod ubi est auri copia, ibi carius cætera venduntur. Iam ex libro Paralipomenon secundi secundo, totidem hordei cori in similem usum impesi sunt. Est autem tritici ad hordeum scripturæ etiam auctoritate tripla proportio, si vtriusque valorem attendas. scriptum est enim Apocalyp. 6. Bilibris tritici denario vno, & tres bilibres hordei denario vno. Quo sit vt æstimatio hordei, ad eam quæ tritico attributa est, sit subtripla. Quare designanda erit hordeaceæ impensæ summa talentorum argenti 402. & 40. paulo plus minusve. Quum autem ex eodem capite 2. Paralipomenon 2. vini & olei mētio fiat, exploranda prius est vnus ad alterum precij æstimationisque proportio, ac deinde precium illis statuendum est liquoribus. Nam de mensurarū multitudine ex prædictis satis costare potest: æqualis enim est in vtrisque mensurarum numerus. Siquidem vtriusque liquoris pro 20. annis cori 400. afferuntur, totidemque vini, vt ex .ij. secundi Paralipomenon liquet: temperata quadam ciuilique æstimatione constituemus excessum precij olei super vinum, in ea proportione quæ est tritici ad hordeū, quæ est tripla. Si ergo duo coronata, coro vini temperato precio tribuerimus: euadet numerus octingentorum coronatorum. Quæ summa ad talenti æstimationem non assurgit, sed nec 40. minarum assequitur valorem. Ex quo apparet, quod amborum iuncta precia, vini dico & olei, nec talentum quidem argenti complent. verum, demus vnum esse argenti

argenti talentum. Summa igitur esculentorum & poculentorum in vnam redacta æstimationem, erit 143. talentorum argenti. Nunc si quis fortè requirat quanti æstimandum sit precium cedrorum, abietum, lapidum, atque operarum omnium, vt pote vecturæ dolaturæque seu lapidum seu lignorum, istud facile inueniet ex precio 20 ciuitatum Galileæ, in eorum quæ diximus compensationem à Salomone traditarum. Quod quidem precium regi Hiram minus gratum, & pro ratione acceptorum beneficiorum iniquum reputatum est, ideoque ciuitates illas appellauit Chabul, quæ dictio apud Phœnices displicentiam, apud Hebræos vero carcerem significare creditur. Iam non incommodè cuique ciuitati precium tribui poterit mille talentorum: cuius rei fidem facere potest, quod coloni ciuitatum ingentia suis regibus tributa pendebant, erantque admodum suis dominis frugiferæ ciuitates. Nam si Pharaon Nechao etiam in temporum infœlicitate tributa collegit annua ad numerum centum talentorum argenti, si centum annua mille respondere facias, habebis tributum nomine vna vice redempti, mille talenta, & pro talento auri imposito, decem auri talenta, quæ centum viginti talentis argenti æquipollent. Iam pluris æstimanda est vna ciuitas, quam multarum ciuitatum tributa. Videtur itaque ea æstimatio quam diximus, mediè temperata, vt cuique ciuitati vno precio redemptæ mille talenta respondeant. Sicque erunt in summa, pro 20. ciuitatibus, 20. millia talentorum. Prioribus annumeranda venit ex secundi Paralipomenon capite octauo, structura domus regiæ,

MENSVR ARVM AC POND:

toto annorum 13. circulo ædificatæ. templum enim domini septem annis, domus verò regia non nisi annis 13. ædificata est. Quòd si annis singulis imperarum nomine designemus decem millia talentorum, habebis pro domo illa ædificanda, centum triginta millia talentorū argenti. Addamus & tributum à Salomone erectum, ex quo ædificauit murum in Hierusalem, dotemque à Pharaone vxori Salomonis traditam, & alias ciuitates in deserto ab eodem salomone constructas 3. Regum 9. Quid minus hac ratione subscribi poterit, quàm quinquaginta millium talentorum numerus?

Totidemque adiungere poterimus nomine ciuitatum, curruum, thesaurorum, & equitum, à Salomone constructarum, quas & mœnibus & ædificijs rex ille pacificus muniuit, & rerum omnium abundantia impleuit: prodibit igitur ex his duobus numeris, summa centum millium talentorum argenti.

Neque istud extra numerum est, quod eodem capite scribitur, Singuli deferebant ei munera, & ipsi portantes vnusquisque munus suum, vasa argentea, aurea, vestes, arma, equos, aromata & mulos, per singulos annos. Iam si annis singulis 10. talentorum millia designabimus, tandem reperiemus ex hac tantum particula procedere 40. millia talentorum.

Demum huius abaci summa numeratio, totius æstimationis argenti copiam implet, ac numerum duorum millionum, quadringentorum 25. millium, 143. talentorum Hebraicorum. Iam si ex textu attendamus auri copiam lapidum multitudini fuisse adæquatam, maioremque fuisse argenti quàm auri copiam, adeo vt omnem ponderis numerum supe-

raret,

RATIO:

154

raret, id quod ex scriptura liquidò colligitur, ita dicente secundi Paralipomenon nono: Tantam copiam præbuit argenti in Hierusalem, quasi lapidum, & cedrorum, tantam multitudinem veluti symcomorum, quæ gignuntur in campestribus. Idem quoque legitur tertij Regum decimo. Ex quibus verbis nemini dubium esse potest, in regijs thesauris præter ea quæ enumerata sunt, fuisse plusquam decem milliones talentorum argenti. Atqui cum talenti Hebraici ad Syrum sit sedecupla proportio, constat sex milliones Hebraicos cum quarta parte vnus, ex æquo replere totam æstimationem argenteæ supellectilis talentorum, quam Sardanapalo Ctesias asseruit atque designauit. Sufficiunt igitur septem milliones, immò & multò superant excremento Assyriæ copiam molem vniuersam, quos non defuisse Salomoni, facile ostendit scripturæ authoritas sacrosancta. Promptum est igitur assequi Hebræos multo interuallo copia diuitiarum Assyrios superasse.

Nec ea re tantum cæteris fuisse superiores, imò etiam excelluisse sapientia & gloria. Nam Rex Assyrius vt omnium sui ordinis nouissimus, ita & contaminatissimus Sardanapalus, vt infeliciter rexerat, vixerat infelicius, ita etiam perijt infelicissimè: ea siquidem omnia multo labore multaque sollicitudine congesta, quindecim dierum interuallo voracibus flammis consumenda tradidit. quem rectius vnum in suo scelere perire conueniebat. Cuius vita exemplo, mors verò rerum temporalium incommodo omnibus detrimentosa fuit: nam rebus humanis vale dicturus, pro-

v ij

MENSVRARVM AC POND.

teruam fecit. Viuens igitur suis sibi que nocuit, & moriens orbis sc̄licitati inuidit. At contrā religioſiſſimus omnium regum Dauid, ſuperis ſuum cultum honorēque reddidit, templa Deo, mores populo, & moriens dedit ocia ferro: & quæ viuis perficere non potuit, ſuppeditata rerum copia neceſſariarum, ea poſteris peragenda commendauit. Rex igitur Dauid omnes & priores & poſteriores opulentia, vnā cum religione coniuncta ſuperauit. Nam quod diuitiæ non potuerunt, id ſuppleuit religio. Ita etiam dicimus magnificatum regem Salomonem præ omnibus regibus terræ, fama, diuitijs, & ſapientia. Verūm ne quid à tergo relinquamus quod deſiderare merito poſſit lector videndi cupidus, audiendūve, nouiſſimo qui ſuper eſt tomo talentorum memorabilioreſ cum ſui æſtimatione copias, quas probati authores poſteritati ſcriptis reliquerunt, proferemus: ſi tamen prius nonnulla ex libris Machabæorum collecta protulerimus.

Quando ſemel ex varijs rationē inire cœpimus, ideoque illud expendendum eſt, quod habetur 1. Machab. 14. Poſthæc autem miſit Simon Numenium Romam, habentem clypeum aureum magnū pondo minarum mille, ad ſtatuendam cum eis ſocietatem. Atqui conſtat ex abaco centū minas Atticas auri, valere mille libras turonicas & duas myriades. Qui numerus decuplo auctus, mille minas Atticas conſtituet: valebitque vnam & viginti myriades librarum turonicarum, hoc eſt ducentas & decies mille libras turonicas. At ſi minæ illæ Hebraicæ fuerint, conſtat ex abaco minarum Hebraicarum centum minas auri complere talentum: quod
noſtro

RATIO.

155

noſtro ere æſtimandū foret libris quinquagies mille quadringentis. Quo ſit, vt mille minæ Hebraicæ auri ſeu decem talenta, æſtimanda veniant libris turonicis quadraginta millibus ſuper quinq; milliones: coronata verò ducenta octoginta octo millia. Nam centum minæ Hebraicæ valent coronata viginti octo millia octingenta. Et id in parte ſuprà attrigimus.

Habes præterea 2. Machab. 3. tempore Oniæ in templo fuiſſe aſſeruata quadringenta argenti talenta, ſacerdotum commiſſa fidei, vtpote depoſita viduarum & pupillorum vſibus applicanda. Erāt autem in vniuerſum talenta argenti quadringenta, quæ vt̄ ex abaco facile colligi poteſt, valent millionē & ſexcēta octoginta millia librarum turonicarum. Et præterea auri ducenta talenta æſtimationis decem millionum octoginta millium librarum. Quos numeros ſi in vnum collegeris acruum, euadet ſumma vndecim millionum ſeptingentorum ſexaginta millium librarum: quæ in ærario templi recondita tenebantur.

Præterea ex talenti valore deprehenditur intelligentia eius quod habetur 2. Machab. 8. de Nicanore: qui nimio tumore elatus, promittebat ſe nonaginta ex Iudæis perſonas talento vno venditurū. Porro conſtat ex abaco talentū æſtimari libris quater mille ducentis. Quem numerum ſi per nonaginta partiariſ, prodibit precium captiui vnus ad numerum quadraginta ſex librarum, tredecim ſolidorum, denariorum quatuor.

Itēque ex quingentorum talentorum æſtimatione, quæ ex abaco valent duos milliones & centū

MENSVRARVM AC POND.

millia librarum, liquet quātū requireret Antiochus à Iudæis, qui Athenobij organo ita cū Simone ex-
postulabat: Vos (inquit) tenetis Ioppen & Gazara,
& arcem quę est in Hierusalem, ciuitates regni mei,
fines earum desolastis. Nunc ergo tradite ciuitates,
sin autem date pro illis quingenta talenta argēti, &
extermiñij quod exterminastis, & tributorum ciui-
tatum alia talenta quingenta: alioqui veniemus, &
expugnabimus vos. i. Macha. 15. Hac ratione expos-
cebat, & improbè requirebat Antiochus à Iudæis
satisfactionis nomine, milliones quatuor & ducen-
ta millia librarum turonicarum. Habes præterea 2.
Machab. 5. quod Antiochus mille octingentis abla-
tis de templo talētis, velociter Antiochiam regres-
sus est, existimans se præ superbia terram ad nau-
gandum, pelagus verò ad iter agendum deducturum
propter mentis elationem. Quæ summa ad verum
reducta calculum, facile ex abaco deprehenditur va-
lere septem milliones quingenta sexaginta millia li-
brarum turonicarum: modò quis intelligat minas
illas fuisse Hebraicas crassiores. Quod autè ad mi-
narum æstimationem attinet, illud præterire nolim
silentio, quod extra nostrum canonem tertio Ma-
chab. legitur ex Complutensi æditione, Alcinoem
victoribus minas auri duas virtim distribuendas
promisisse. Sic fit, vt cuiq; victori designaretur sum-
ma librarum turonicarum quadringetarum viginti,
si minæ ille forent Atticæ. Hæc nonnihil lucis can-
dorisque afferent plerisque scripturæ locis obscu-
rioribus, quantum ad veteris calculi æstimationem
pertinet.

THESAUR-

RATIO

156

THESAURORVM MEMORABI-

lium ab historiographis obseruato-
rum, Tomus decimus.

Am in eam descendimus area, quæ tota
fermè talētis Atticis resperfa est. Quo-
circa priusquā negotij huius scopum at-
tingere possim⁹, præferēdus erit ac præ-
mittendus talentorum Atticorum, seu aurea, seu ar-
gentea dicas, cum singulorum æstimatione, abacus.

Talentū argenti Atticum ex prædictis tomo no-
no, duplex est, minus sexagenarium, octogenarium
verò maius. Sexaginta autè minas Atticas & drach-
marū sex millia capit minus: octoginta verò minas,
drachmarumq; octo millia maius cōplectitur. Verū
quia ex minore, maioris æstimatio facilè habetur,
additis illi minis viginti, estq; frequētior vsus apud
authores sexagenarij, quàm octogenarij, cui æquale
est Aegyptiacum talētū: idcirco satis fuerit ad præ-
sens, talentorum sexagenariorum enumerare valo-
rem. Talentum itaq; argenti sexagenariū, valet scu-
ta coronata sexcenta. Cui si adiunxeris quadraginta
minas Atticas, quarum singulæ scutis cetum coro-
natis æstimantur, centum minas efficient coronatis
mille æstimatas: quas in vnam cœnam quotidiana
impensa, Alexander magnus inuitatis conuiuii vt
plurimum sexaginta, expendere solebat.

Duo talenta argenti Attica valent mille ducen-
ta coronata. Quatuor argenti talēta Attica, valent
duo millia quadringenta coronata. Octo talēta ar-
genti minarum Atticarum, valent quatuor millia
octingenta coronata.

t iij

MENSVRARVM AC POND.

Decem talenta valent sex millia coronatorum. Viginti talenta minarum Atticarum argenti, quo precio Harpalus à Demosthene silentium emit, ne aduersus eum causam diceret, valent duodecim millia coronatorum.

Quinquaginta talenta argenti minarum Atticarum, numerus multa Demostheni indicta, ob pecuniam per nephas iniuriamque receptam, valent triginta millia coronatorum. Narrat Suetonius Iulium Cæsarem à pyratibus captum detentumque dies prope quadraginta, vna cum medico & cubiculariis duobus, quingentis se redemisse talentis: quæ statim vt numerata fuerunt, missaque ad prædones, euestigio persecutus est abeuntes, eosque in potestatem redactos, supplicio quod per iocum illis minatus fuerat, affecit extremo.

Centum talenta argenti minarum Atticarum, valent sexaginta coronatorum millia.

Quadringenta talenta, quæ solèniore epulæ gratia expendere solebat Darius rex persarum, inuitatis etiã conuiuii ad numerum quindecim millium, valent ducenta quadraginta millia coronatorum.

Mille talenta valent sexcenta coronatorum millia.

Septem talentorum millia, quam summam præstare non potuit Ptolemæus rex Cypri, tametsi eam populus Romanus exigeret, & ob id sese præcipitavit in mare, valent 4. milliones, 900. millia coronatorum.

Decem millia, seu talentorum myriades, multa Gabinius ciui Romano indicta, ob depredata eius numeri summam à Ptolemæo patre Cleopatrarum, valent sex milliones coronatorum. Tanti etiã legimus Alexandrum funerasse Ephæstionem sibi dum viueret charissimum.

Quin-

RATIO.

157

Quindecim millia talenta, valent nouem milliones coronatorum.

Viginti millia talentorum, multa Asiæ indicta à Lucio Sylla ob eam quam attētauit à Romanis defectionem, valent duodecim milliones coronatorum. Hoc etiã talentorum numero, Cleopatra Antonij partes & iuuit & fouit, præter alia plurima magnæ æstimationis subsidia.

Centum millia seu decem myriades talentorum Atticorum, valent sexaginta milliones coronatorum. Hic erat thesaurus Alexandri magni, Trogo Pompeio auctore: duplum ab Asia exegit Antonius.

Decies centena millia, seu centum myriades, aut millio talentorum Atticorum, valent sexcentos milliones coronatorum.

Decem milliones, seu mille myriades talentorum Atticorum, valent sex millia millionum coronatorum.

Centum milliones, seu millies centena millia, aut myriades myriadum, hoc est decies mille myriades talentorum, valent 60. millia millionum coronatorum.

Mille milliones, seu decem myriades myriadum talentorum Atticorum, valent sexcenta millia millionum coronatorum. Hactenus de abaco talentorum argenti minarum Atticarum.

ABACVS TALENTORVM
auri sexagenariorum.

Talentum auri Atticum sexagenarium, proportionem seruata auri ad argentum duodecupla, ita videlicet vt uncia auri libram argenti cõplectatur: sitque mina Attica libra duodenaria auctior semuncia

MENSVRARVM AC POND.

vna:qua ratione mina auri cētū viginti quinq; coronatis æstimanda sit:his inquam ita se habētibus, mina sexagies multiplicata talentum perficiens,valet septem millia quingenta coronata.

Decem talenta auri valent 75. millia coronatorum. Istud cum sequentibus apparet ex progressu multiplicationis ad decuplum.

Centum talenta auri valent septingenta quinquaginta millia coronatorum.

Mille talenta auri valent septem milliones cum quingentis millibus coronatorum.

Decem millia seu myriades talentorum, auri, valēt septuagintaquinque milliones coronatorum.

Centum millia talentorum auri, seu decem myriades, valent septingentos quinquaginta milliones coronatorum.

Millies mille seu centum myriades, deciēve cētena millia, valent septies mille quingentos milliones coronatorum.

Decem milliones, seu mille myriades, quas etiā appellare possis centies cētena millia, valēt septuagintaquinque millia millionum coronatorum.

Centum milliones, seu decem millia myriadum, valent septingenta quinquaginta millia millionum coronatorum.

Mille milliones, seu centena millia myriadum, valent septem milliones millionum cum quingentis millionum millibus.

Hæc vt reposita sunt, gradum præstant facilem æstimationi nostro numismate colligendæ numerationis Atticæ talentaris, vt ab authoribus variis historiarum locis traditur.

Porro

RATIO.

158

Porro illud ex re sestertiaria ad memoriam reuocandum est, aliam esse calculi seruandam rationē cū de denariis Romanis, & eis cohærentibus sestertiis agitur, quā si de drachmis talentisq; Atticis summa numeratio requiratur. Diximus enim Atticam drachmam minus valere denario. In calculo igitur Romano solatos ex denariis & sestertiis reponere oportet, solatos intelligo bilibres, hoc est duarum librarum turonicarum. drachmis verò talentisve Atticis numeratio facienda est aureis coronatis, quos fecimus esse valoris trigintaquinque solidorū. Istud ex drachma & denario colligi potest, quibus locis probatur denariū quatuor solidis æstimari, seu duodenariis nummis, drachmam verò trium solidorum cum semisse æstimatione censerī. Sic fit vt centum drachmæ decem coronata, centum verò denarij viginti libras turon. seu solatos decē bilibres aureos valore perficiant. Alius igitur calculus colligendus est ex more supputandi Romanorum per denarios, & Græcè supputantium per drachmas.

Sequens est Abacū exponere, quē ab initio subnectere statuimus, eumq; in primis qui à talentorum Atticorum, pondōq; Romanorū æstimatione pendet: deinde Syrorum talentorum indicaturam abaco prosequemur, vt inæulabili demonstratione ac sensui peruia, notū euadat, Hebræorū opes omnes omnium ciuitatū, prouinciarum, rerūq; publicarū congestos vndecūque thesauros multa diuitiarū mole superasse. hinc ergo sumetur exordium.

Quotidiana in dies singulos impensa Alexandri, drachmas centum sexaginta comprehendebat, æstimationis coronatorū sedecim, quanti æstimada ve-

MENSVRARVM AC POND:

nit sesquimina cum drachmarum decade. Iā si sumptum hunc diarium in annuū redigere libet, trecen-
torum sexagintaquinque dierū numero augebitur:
sicque euadet summa quinque millium octingēto-
rum viginti coronatorum.

Alexander cognomento magnus, philosophorum
principi Aristoteli dono dedit octoginta talenta,
quadringentis octingenta coronatorū millibus æ-
stimanda. Hæc autem æstimatio ita colligitur. centū
enim talenta Attica ex Abaco, valent sexaginta co-
ronatorum millia: quæ multiplicata ogdoade, nu-
merum constituunt hoc loco repositum.

Bucephali equi Alexandrina equitatura decanta-
tissimi, precium erat talentorum tredecim auctore
Gellio, septē millibus & octingentis coronatis no-
stro calculo æstimādi, quam summā ex Abaco pro-
deuntem, reperies decem talentis vnā cum trium ta-
lentorum æstimatione coniunctis. Plinius sedecim
talenta refert tribus talentis superadditis, quorum
adiectioe nouē millia sexcenta effluent coronata.

Crater Semiramidis pondo auri talentorū quin-
decim. Prouētus Atheniēsis annuus numero capie-
bat ducenta mille talenta septingentis viginti mil-
libus coronatorum æstimanda: id quod manifestum
euadit, si talentis mille ducētorum valorem adiun-
xeris.

Aegyptiæ pecuniariæ mensis fructus annuus sub
Ptolemæo Aulete Romano fisco addictus, Strabo-
ne & Marco Tullio authoribus, duodecim millium
quingentorum talentorum manipulum implebat,
valoris septem millionum, & quingentorum milliū
coronatorū. profuit hæc summa ex Abaco, ex duo-
decim

RATIO.

159

decim millibus quingētis talentis calculi ratione
subductis.

Romanum imperium Pompeiana manu & indu-
stria in ærarium mittebat drachmarum octies mille
quingentas myriades: quæ nostro calculo expressæ
valent octo milliones quingenta millia coronato-
rum. Id quod assequi facile est hac ratione. Nam
centum drachmæ minam Atticam reddunt, seu de-
cem coronata. Mille igitur drachmæ centum coro-
natis æstimabuntur, myriadsque drachmarum coro-
natis mille: mille igitur myriades drachmarum, mil-
lionem coronatorum efficient, quæ octies repetitæ
& auctæ, quingentis myriadibus drachmarum adie-
ctis, nouissima æstimatione exurget numerus octo
millionum coronatorum, cum quingentis millibus.
Id quidem verum intelligendum est, si de drachmis
Atticis agatur. Nā si de denarijs Romanis in re præ-
sertim Romana quisviā malit intelligi, pro corona-
tis solatos bilibres subscribere habet. denari⁹ enim
drachma maior est semisse vnus solidi turonici.

Qui Strabonem sequuntur auctorem, Darianis
opibus tribuunt centum nonaginta millia talento-
rum argenti: quæ quidem æstimationem subeunt
centum 14. millionum coronatorū: hoc perspicue
agnosces si ex abaco talētari Attico ex ducētis mil-
libus decem millia abstuleris talēta valoris sex mil-
lionū coronatorum. quod reliquum est, summam
quam diximus, perficiet.

Omnium quæ in sestertio habentur numeratio-
num summa & maxima hæc est, quadragies millies
sestertium, quam valere diximus in sestertiaro to-
mo, centum milliones solatorum, quam etiam fisco

MENSVRARVM AC POND.

Romano necessaria Vespasianus asserbat ad pro-
pellendos hostes ex Romani imperij limitibus. ve-
rum ea, tametsi ingens copia, longè inferior est Assy-
riorum, ac longè magis Hebræorum thesauris: cuius
rei fidem faciunt ea quæ suprâ diximus.

Auri Tholosani moles referente Iustino, pēdebat
auri pondo. 110. millia. Pondo autem nomine libras
magis quàm talenta intelligenda censent, ex quibus
breui calculo aureorū solatorum centum octoginta
milliones, vnâ cum centum quinquaginta vno mil-
libus & sexcentis haurire poteris: quam summâ ex
Abaco deprehendes, si æstimatis centuria ac deca-
de librarum auri millenariarum, subduplū ad sola-
tos bilibres reduxeris. Argenti vero Tholosani cō-
geries tota pendebat quinquies decies cētena mil-
lia, seu quinq; milliones librarū, vt diximus, Roma-
narum. pondo enim appellantur, non Atticæ minæ.
porro mina Attica semuncia maior est quàm libra.
Qua ratione argēteæ molis aceruus Tholosanæ, æ-
stimandus est quadraginta millionibus solatorum,
vnâ cū centum vigintiquinq; millibus. Quod si in
ea re hæsitas, rem totam paucis aperiâ. Ex libræ ar-
genti estimatione, suo loco agnosces illâ valere se-
decim libras turon. cū solidis totidem. Quæ faciunt
solatos bilibres octo, & solidos sedecim. Iâ quinq;
milliones librarū argēti multiplica per octo, emer-
get numerus quadraginta millionū solatorū: rursum
que quinque milliones solidorū multiplica per se-
decim, inuenies solidorum duplum numerū, videli-
cet octoginta milliones. Illud autem exploratū esse
oportet mille solidos libris quinquaginta turonicis
æstimari, id quod nemo ignorat. Qua ratione decē
millia

RATIO.

160

millia solidorum libris quingentis, & centum mil-
lia quinq; millibus, millionem verò quinquaginta
millibus conuenit æstimari. Quo fit vt quinq; mil-
liones solidorum, ducentis quinquaginta millibus
librarum æstimandi veniât. Et quibus si solatos bi-
libres effeceris, numero ad semissem redacto, habes
centum vigintiquinque millia solatorum, quæ cum
quadraginta millionibus coniuncta, numerum per-
ficiunt æquantem valorem totius molis argenteæ
Tholosanæ. Iam si auri & argenti æstimationes in
vnum iūgas, summa numeratione cōperies ducētos
viginti milliones, ducenta sexagintaquatuor millia
solatorum bilibrium cum sexcentis. Alia tamen in-
eunda est ratio, si iustam vocabuli, Pondo, rationē
teneamus Pondo enim probauimus apud Roma-
nos fuisse drachmarū septuagintaquinque, cum li-
bra nonaginta sex drachmas capiat. Est igitur libra
auctior quàm pondo drachmis vna & viginti. Exi-
mendæ itaq; veniunt libræ argenti duodenariæ ce-
tum nonaginta tres cum drachmis quatuor.

Porro libræ cen tū valent turonicas libras. 1377.
& solidos duodecim.

Rursum nonaginta libræ argenti valent libras tu-
ronicas. 1512.

Tres insuper libræ duodenariæ, valet libras quin-
quaginta cum octo solidis.

Drachmæ verò quatuor, valent solidos turonen-
ses. 14.

Summa itaque detrahenda ex præcedenti calculo,
assurgit ad quâtitatem libellarū turonicarū. 2940.
cum solidis. 14.

Sicque in totum pro centum decem pondo arge-

MENSVRARVM AC POND.

ti, colligere, summa æquante, poteris supra quadraginta milliones centum vigintitria millia ac vigintinouem solata cū libra turonica vna & solidis turonicis sex. Hæc est germana collectio ex Iustini descriptione ad veram pondo æstimatione: qua scilicet singula pōdo Romana, trecentis sestertijs seu libris quindecim turonicis æstimanda veniunt.

De hac re Strabo ita scriptū reliquit: Que à Possidonio tradita sunt, verisimiliora dixerim, repertas Tholosæ pecunias circiter quindecim millium talentum fuisse, è quibus partem in secretis templi sedibus depositam, partem in consecratis lacubus, nullos apparatus habentem, sed aurum atque argētum inelaboratum. Huius rei gratia lectorem admonitū velim, quā parum inter vtrunque, Iustinum in quā & Strabonem conueniat. Strabo enim ex Possidonio refert, sed verisimiliter (vt ait) potius quā assertiue, Tholosæ pecunias repertas ad quindecim talentum millia. Trogus verò auri Tholosani copiā ad centum decem millia pondo assurrexisse ait, argenti verò ad quindecies cētena millia. Sic fit, vt argenti æstimatio totam Possidonij æstimationē absorbeat. Nam quindecim millia centuriata, hoc est centenario numero aucta (talentum enim centum pondo perficit) chiliadem chiliadum librarum vnā cum quingentis millibus explet, hoc est quindecies centena millia. Ex quo constat, quā lata sit inter vtrunq; differentia, quæ vix vllō possit conciliari augurio, vt ne dicam explorato aliquo certō ve iudicio. Non defuere tamē, qui in singula pōdo libras duodecim referendas putarint: vt tot esset pondo librarum, quot libra vnciarum.

Cyri

Cyri regis Persarum opes, statim à domitis Mida & Croeso Phrygiæ Lydorumque regibus, in summa comprehendunt quingenta millia talentorum argenti Aegyptiorū. Sunt autem Aegyptiaca talenta, æqualia maioribus Atticis octogenarijs. Porro cōstat ex abaco quingenta millia sexagenariorum talentorū valere trecētos milliones coronatorū, quibus adiungere oportet vigesies quingenta millia minarum Atticarum, hoc est decem milliones. Valet autem millio minarū decem milliones coronatorum. Sicque ex tota minarum summa, centum milliones prodeunt coronatorum: quos si adiungas trecentis millionibus, habebis summā vna numeratione collectam quadringētorum millionum coronatorum; quæ quidem omnes Cyri opes vno cumulo aggregatæ intelliguntur.

Novissimè autem, cum Syrorum æstimatione talentorum Sardanapali sit metiēda supellex, ea abaco æstimanda veniunt, vt nihil obstare possit, quominus liquidò constet auream Salomonis etatē regnorum omnium fastum opes ac gloriā magno excessu superasse. super omnia enim vincit veritas, & scripturæ diuinæ authoritas sacrosancta.

Talentum itaque argenti Syrum Attico sexagenario subquadruplum, vt̄ alias ex tomo talentari colligitur, valet libras turonicas ducentas sexagintaduas cum semisse, coronata verò cētum quinquaginta.

Duo talenta argenti Syra, valent libras turonicas quingentas viginti quinque, coronata verò trecenta.

Quatuor Syra talenta, valet libras turonicas mille quinquaginta, coronata verò sexcenta.

I

MENSURARVM AC POND.

Octo talenta Syra, valēt libras turonicas bis mille centum, seu mille ducenta coronata.

Decem Syra talenta, valent libras turonicas bis mille sexcētas viginti quinque, coronata verò mille quingenta.

Centum Syra talenta, valent vigintifex millia librarum turonicarum, cum ducentis quinquaginta, coronata verò centum quindecim millia.

Mille Syra talenta, valent ducenta sexagintaduo millia librarum cum quingentis, coronatorum verò centum quinquaginta millia.

Decem millia talentorum Syrorum argenti, valēt duos miliones sexcenta viginti quinque millia librarum turonicarum, coronatorum verò milione, cum quingentis millibus.

Centum millia talentorum argenti Syrorum, valent vigintifex miliones, ducēta quinquaginta millia librarum turonicarū : coronatorum verò quindecim miliones.

Mille millia talentorum, seu millio aut decies cētena millia argenti Syrorum, valent ducentos sexagintaduos miliones, vnā cum quingentis millibus librarum turonicarum, coronatorum verò centum quinquaginta miliones. hic est valor talentorum argenti thesauri Assyriorum nostro numismate æstimatorum.

Decem miliones talentorum argenti Syrorum, valent bis mille sexcentos viginti quinque miliones librarum turonicarum : coronatorum verò mille quingentos miliones.

Centum miliones talentorū argenti Syrorū, valent vigintifex mille & ducētos quinquaginta miliones

RATIO.

liones librarum turonicarum : coronatorum verò quindecies mille miliones.

Quam summam talentorum argenti non reliquit posteritati profuturam, sed moriens, suæ memoriæ, suorumque vtilitati inuidens, infeliciter consumpsit Sardanapalus, vnā cum decem talentorum auri millionibus. Quorum æstimatio, Abaci sequentis continuo defluxu, paucis venit demonstranda.

Talētum auri Syrum minarum Atticarum quindecim, vii ex tomo superiore talētari colligitur, valet ter mille cētum quinquaginta libras turonicas. Est enim quarta pars minæ Atticæ auris sexagenariæ. Ideoque æstimandum est coronatis mille octingētis septuaginta quinque.

Duo talenta auri Syra, valent libras turonicas sexies mille trecētas, coronata verò ter mille, septingenta quinquaginta.

Quatuor talenta auri Syra, valent libras turonicas duodecies mille sexcentas, coronata sex millia quingenta.

Octo talenta auri Syra, valent libras turonicas quindecies mille ducentas, seu coronata tredecim millia, hoc est myriadem cum trecentis.

Decem talenta auri Syra, valent librarum turonicarum vnum & viginti millia, cum quingentis : coronatorum verò sedecim millia & septingenta quinquaginta.

Centum talenta auri Syra, valent ducenta quindecim millia librarum turonicarum, coronatorum verò centum sexaginta septem millia quingenta.

Mille talenta auri Syra, valent duos miliones, centum quinquaginta millia librarum turonicarū,

MENSVRARVM AC POND.

feu vnum millionem, sexcenta septuaginta quinque millia coronatorum.

Decem millia talentorum argenti Syrorum, valent vnum & viginti miliones cum quingētis millibus librarum turonicarum, coronatorū verò miliones sexdecim vnā cum septingētis quinquaginta millibus.

Centum millia talentorum auri Syrorum, valent ducentos quindecim miliones librarum turonicarum, seu cētum sexaginta septem miliones coronatorum cum quingentis millibus.

Millies mille, seu millio talentorum auri Syrorū, valent bis mille centum quinquaginta librarū turonicarum, seu mille sexcentos septuaginta quinque miliones coronatorum.

Decem miliones talentorum auri Syrorum, valent nostra æstimatione vnū & viginti millia millionum cum quingētis millionibus librarum turonicarum, coronatorum autē sexdecim millia millionum cum millionibus septingentis quinquaginta: quæ est æstimatio summa & nouissima aureæ gazæ ab Assyrio Sardanapalo collectæ.

Iam si in vnum colligas summas talentorum argenti Syrorum, & auri numerationes, habebis totā Assyriorum opum nostro numismate estimationē, quæ est quadraginta septem millia millionum vnā cum septingentis quinquaginta millionibus librarum turonicarum, coronatorum verò vnum & triginta millia millionum.

Erāt tum temporis aurea secula, quibus successerunt deteriora ferreis: nisi hac vna ratione aureā dicas nostram ætatem, vt quidam cecinit, ita

Aurea

RATIO.

163

Aurea nunc credas fore secula, plurimus auro
Vænit honos, auro conciliatur amor.

Porro delicatiora sunt ac molliora, quàm vt ferrea dici debeant. Testea igitur potius atque omnino fragilia, nisi iam fracta sint & diruta, dicenda veniunt. Ita enim Daniel præuiderat olim. Viderat inquam statuam, cuius caput erat aureum, plantæ verò testee & luteæ: luto quidem in varia fragmenta cominuto.

Siquidem hæc ætas plena rimarum est, huc illucque variarum hæresum sectione diffluēs, atque adeo vacillans ac nutabūda, vt nihil propius quàm ruinam expectare debeat, nisi breui de alto prospiciat, manumque proferat adiutricem, dominus: cuius clementiæ est soluere compeditos, cæcos illuminare, nutantes erigere, & elisos consolidare. Cui honor, triumphus, & gloria, nulli obnoxia cōsummationi.

xij

Sequuntur pauca quædam, quæ metentium manus euaserant, Paralipomena: quæ ita relicta intelliguntur, vt non habeantur pro derelictis. Colligenda itaque veniunt hæc fragmenta, ne pereant.

Rimum itaque occurrit in rem festertiarum spicilegium. Festertiarum nomen ex alio loco probatis, affem nostrum duodenarium ex æquo cõplet. Est enim quarta pars denarij, qui denarius est septima pars vnciæ.

Sestertij centum, seu duodenarij asses, valent. 5. li. t.

Sestertij mille, seu festertium vnum, valet. 50. li. t.

Decies mille sestertij nummi, valent. 500. li. t.

Hæc est myrias nummorum festertiorum, seu festertia decem.

Centies mille sestertij, seu festertia centum, valent. 5000. li. t.

Decies centena millia, seu myriades centum nummorum festertiorum, quæ etiam merito dixeris decies centena festertia, valent. 50000. li. t.

Hucusque ex vsu vulgato tẽdij leuãdi gratia, processum est: vt omisis medijs vocabulis, extrema tantum efferrentur, videlicet decies festertium: ita vt subaudiri debeant hæc verba intermedia, centena millia nummorum, quæ sunt centuriæ festertiorum neutro genere. Cum ergo audis decies festertium, festertium

festertium vices, aut tricies, sexagiesve festertium: toties intelligere habes cõtena millia nummorum. festertium pro festertiorum. Centies festertium, hoc est centies centena millia nummum, seu centies centena festertia valent. 500000. li. t.

Millies festertium, seu quinque chiliades chiliadum librarum turonicarum numero perficiunt.

5000000. li. t.

hinc fit, vt festertiarum, chiliastes diarius, vulgato nomine missoldarius appellatus, Gallicè mille souldier, vt qui quotidiana messe colligat festertium vnum, seu festertios nummos mille, hoc est libellas turonicas quinquaginta. Ea messis annuo prouentu affurgit ad trecõtena sexagena quina festertia, totidemve nummorum festertiorum millia. Quæ nostro cõtæstimationem subeunt librarum turonicarum.

18250.

Anno verò bissextili.

18300

vno adiecto festertio, nempe vnus dies accessione.

Pro re drachmatica, epitome.

IN drachmis Atticis ad scuta coronata perducẽdis hic canon perpetuus esto, Quod numeri drachmarum ad coronata, ea est ratio, quæ decem ad vnum. Quo fit, vt mille drachmæ, centum respondeant coronatis. Brutus igitur, cum extremis suis diebus viritum suis militibus mille drachmas distribuendas designarit: perinde egisse intelligatur, atque si centum coronata in singulos distribuisset. Quare ita Sabellicus in Philippis: Postridie quàm ita dimicatum est: Brutus milites pro concione allo-

MENSVRARVM AC POND.

quatus, eos vehementi oratione confirmavit, mil-
léque drachmas singulis pro re bene gesta nume-
rare iussit.

Huius rei præsentissimum sese offert exemplum.
Herodes ex Iosepho in bello Iudaico lib. 1. cap. 17.
militibus suis centum quinquaginta drachmas vi-
ritim distribuit: ducibus vero summam duplicatam,
hoc est, vulgo militari coronata quindecim: militiæ
vero præfectis aucto ad duplum numero, coronata
triginta.

Restat alia via progredi in constituenda æstima-
tione rei nummaria, iuxta nostræ tempestatis æsti-
mationem, vna cum auri argentiue ponderibus, seu
in libris vnciisve aut drachmis.

Ad constituendum abacum iuxta vsum nostra
ætate receptum, id primum obseruandum est, quod
auri ad argentum ea est ratio, quæ est duodecim
ad vnum: ita vt libra vna auri duodenaria, valore
æquare possit duodecim libras argenti: sic fit vt vn-
cia auri & libra argenti ex æquo inuicem permuten-
tur. Siquidem marca argenti octonaria hodie æsti-
matur libris turonicis paulo plus minusve 13.

Hac ratione libra duodenaria, seu vnciarum duo-
decim, æstimatur libris turonicis paulo plus mi-
nusve 20.

Designauimus itaque in libram argenti, libras
turonicas viginti. Porro centum octo solati aurei
nummi, libram auri nostro vsu valore complent.
Solatus autem æstimatur solidis turonicis quinque
& quadraginta: quo fit, vt in libram auri vsu hodie
recepto designanda veniat summa librarum turo-
nicarum. 243.

Hic

RATIO.

165

Hic autem reiiicimus tres libras turonicas in ex-
pensas & operas monetariorum. Quæ superant
ducentæ quadraginta libræ, seruant rationem ad
æstimationem libræ argenti, quæ est duodecim ad
vnum, vtpote duodecies viginti ad viginti.

Hoc etiam ipsum in ducalibus aureis nummis, ex
recepto nostro vsu eorum valore facile demonstra-
tur. Ducales etenim nummi si verè drachmales es-
sent, nonaginta sex libram auri perficerent. Qua-
propter ad perficiendū centenarium, supplendumq;
drachmarum defectum, & monetariorum operas &
impensas: ducatos quatuor adiungimus. sic fit, vt
centum ducati designentur in libram auri, si non ad
æquum pondus, certè ad æstimatū nostra ætate va-
lorem paulo plus minusve. Atqui ducalis nummus
hodie æstimatur solidis turonicis octo & quadra-
ginta: quo fit, vt ducatorum ceteria æstimanda ve-
niat centum quadraginta libris turonicis. Qui nu-
merus ad viginti collatus eam habet rationem, quæ
est duodecim ad vnum. Nam duodecies viginti cē-
tum quadraginta perficiunt. Seruatur itaque seu in
solatis, seu in ducalibus nummis iuxta æstimationē
hodie receptam auri ad argentum duodecupla ra-
tio paulo plus minusve. Quod enim superest, reii-
ciendum venit in operas expensas monetariorum.
Iam si quis drachmarum Atticarum rationem inire
velit, leuior erit libræ argenti æstimatio. Siquidem
nonaginta sex drachmæ, quæ duodecim vncijs ab-
forbentur, æstimandæ veniunt libris turonicis se-
decim solidis sedecim. Quod superest vsque ad vi-
ginti, nostra ætas adauxit in operas & expensas mo-
netariorū: vt alio loco in ponderibus copiosius de-

MENSVRARVM AC POND.

ductū est. Hoc ad præsens dixisse sufficiat, iuxta vsū æstimationis auri & argenti nostra ætate receptum, quæ hoc loco sequimur, nō exactā (vt in ponderibus constituta est) fixāque rationem. His ita demonstratis, constituendus est abacus ad hunc modum: vt inde lector habere possit in digitis, prisce monetæ æstimationem ad temporis nostri vsū redactam: idq; ad elucidationem locorum ad rem nummariā pertinentiū, qui sparsim apud authores leguntur.

Talentorum abacus.

Libra auri valet ducatos	100.
Decem libræ auri valent ducatos.	1000.
Centum libræ auri valent ducatos	10000.
seu myriadem vnā. Porrō cētum libræ talentū minimum perficiunt, hoc est, librarum centuriam.	
Talenta decem valent ducales nummos.	100000.
Nam decem myriades, chiliades centum perficiunt, centūve millia ducatorum.	
Talenta centum valent ducatos.	1000000.
nos millionē appellamus, siue chiliadē chiliadū: aut si mauis, decies centena millia, seu myriades cētum.	
Mille talenta valent ducatos	10000000.
seu decadē millionū: aut si mauis, chiliades chiliadū decē, centiēsve centena millia ducatorū. Quo fit, vt decē millia talentorum, quæ Iosephus cōmemorat à Iudæis modico tēpore fuisse extorta per Romanos, centū millionibus ducatorū æstimanda veniāt, hoc est centū chiliadibus chiliadū: & id quidem, si de talento librarū auri intelligamus. Alioqui si resperimus ad centurias minarum Hebraicarum, (cū cōstet ex ipso Iosepho minā Hebraicā, duas libras cū semisse pendere, hoc est vncias triginta siclosve semūciales sexagita, iuxta æstimationē ab Ezechiele	

RATIO.

designatam) augēda erit summa talentorū ex minis Hebraicis cōstitutorū, ad duplū sesquialterū. Assurget itaq; ad ducentas 50. chiliades chiliadum. Quam summā exhauriri potuisse nomine tributi à quacūque vel prouincia vel regno, nō fidē tantum cōmunē, verūm cogitatum etiā humanū superat. Plura de hac re in ponderibus & mensuris diximus.

Hircanus effoso cauædio Dauidici tumuli, inuēta talentorum tria millia sustulit, Iosepho lib. antiquitātū. 16. cap. 7. quæ pariunt chiliades chiliadū ducatorum, millionēsve triginta. Aurea illa vitis quingentorum auri talētorū, quā Aristobolus ad Pompeiū misit ad aucupandum eius fauorē, quinq; ducatorum millionibus æstimāda venit, seu quinquages cētēnis millibus. De qua rapsodus Iosephi lib. 4. historiarum Iudaicarum cap. 20. Nicomedes verō dum quadringenta auri talenta ab Aristobolo, vt ei apud Pompeiū faueret, recepit: æstimabitur nostro ære recepisse chiliades chiliadū ducatorū quatuor. Hic semper de leuioribus talentis loquor, quæ librarum auri centuriam comprehendunt: alioqui augenda esset summa ad duplum sesquialterum, cū mina Hebraica duas libras cum semisse comprehendat. Sicque erumperent ex quadringentis talentis minarum auri, decem milliones. Bis mille talenta in templo reposita, quæ Pompeius attingere noluit, ex eodem vigesimo capite libri historiarum quarti: viginti ducatorū milliones absorbent. Quæ tamen non multo post Crassi sacra fames, dum in Parthos expeditionē parat, penit⁹ exhaust: ex eodē cap. 26. Quod scelus scēdissima eius morte expiatū est. Neq; enim multo post proprio maculauit sanguine

MENSVRARVM AC POND.

Carras. Quin & infuso in caput eius truncum auro liquato, acclamatum est: Aurum fitisti, aurum bibe.

Hoc loco obiter annotandum, crassius talentum minarum Hebraicarum esse duplum sesquialterum ad aliud, quod centuriam diximus esse librarum. Si quidem, uti in ponderibus diximus, mina Hebraica duas libras cum semisse pendet. Lege rapsodum Iosephi lib. quarto cap. vigesimo sexto, qui in hoc corrupte legitur, dum ait: Libram vero faciunt unciae sexaginta. Id enim falsum est. Nam sexaginta sici tetradrachmi seu semunciales, minam Hebraicam reddunt. Ezechielis 45. quae ad subduplum numerum decurtatae constituunt uncias triginta, hoc est duas libras cum semisse. Et sic omnia quadrant. Talenta igitur minarum Hebraicarum, quoties cum centurialibus librarum talentis conferenda venient, augenda erit summa ad duplum sesquialterum.

Cassius & Brutus statim a caede Caesaris Syriae peruagantes, Iudaeam septuaginta auri talentis multarunt. Quae si ad leuiora talenta referas, exurget summa septingentorum millium ducatorum auri.

Antigonus filius Aristoboli, Hircani nepos, ut Persarum regem Pacorum ad se aduersus Hircanum traheret, spondet mille auri talenta se daturum, hoc est decem milliones ducatorum: apud eundem lib. 5. cap. 8.

Pherodas Herodis frater Iosephi alteri sui fratris, recisum caput ab hoste Papo quinquaginta auri talentis redemit, hoc est quingentis ducatorum millibus, ex eodem cap. 11.

Appianus auctor est, in triumpho sui operas & impensas Caesarem effudisse talenta 65000.

Et hinc donatiuum militum reuerasse ex coronis aureis

RATIO:

167

aureis octingentis vigintiduabus libras auri 25414.
Et in milites singulos designatas fuisse drachmas Atticas 5000.

Nunc singula nostri numismatis estimatione designanda sunt, ad minimam indicaturam auri talentum, scilicet librarum centum. Iam cum decem talenta ex abaco aestimetur centum millibus ducatorum: sequens est, ut sexaginta quinque talenta triumpho Caesaris attributa, aestimari oporteat sexcentis quinquaginta millibus ducatorum.

Rursum libra auri centum ducatis aestimata, ad decadem aucta profert mille ducatos: ad centuriam vero, decem millia ducatorum. Quae si assurgat in chiliadem, decem myriades perficiet, centumve chiliades. Sic fit, ut auri coronarii a Iulio Caesare toto orbe expilati & exacti summa, assurgat ad numerum duorum millionum quingentorum quadraginta millium unam cum mille & quadringentis ducatis. Porro donatiuum militibus viritum distributum, ex Appiano cum ad quinquies mille drachmas assurgat Atticas, reddit summam quingentorum coronatorum: quandoquidem decem drachmae coronatum unum, centum coronata decem: mille vero drachmae Atticae centum coronata perficiunt.

Priusquam finem inueniat abacus iste per talenta progrediens: quae mox sequuntur commemorasse non pigeat. Interceptus Caius Caesar a piratis, ut se suosque redimeret, nempe medicum unum & cubicularios duos, non prius liberatus est, quam quinquaginta talenta auri praedonibus illis pacta expediret. Quod perinde est ac si numerasset 50. millia ducatorum.

De drachmis autem sestertiis, ac pondo seu auri, seu

MENSVRARVM AC POND.

argenti abacum texere superuacaneum forte fuerit: cum de his fusus in ponderibus nostris tractatum sit. Hoc tamen perstringam, q̄ drachma pars vnciæ, tres solidos cum semisse sua æstimatione compleat. Denarius autem cum sit septima vnciæ pars, solidos turon. 4. de integro comprehendit. Sestertius verò nummus denarij quadrans, hac ratione solidum turonicum valore complet. Sic fit, vt decem drachmæ perficiant nummū vnum aureum coronatū, cētum verò drachmæ coronata decem, mille verò centum coronata absorbeāt. Porro sestertiū neutro genere mille sestertios nummos (quos solidos turon. recte dixerim) suo valore concludit, hoc est libras turon. quinquaginta. Cētū ergo libræ turon. duo sestertia complent, ducentæ 4. & ita deinceps. Nam & decē sestertia hac ratione quingētis libris turon. æstimāda veniūt, viginti verò sestertia mille libris. Reliqua ex pōderibus nostris singulatim digesta cernere est. Drachmarum cōstitutio (id quod nuper attigimus) hac methodo habebitur. Drachmæ decē veterē scuti coronati æstimationē implēt, quinque scilicet & triginta solidorum turon. Centum drachmæ valent coronata decē. Mille drachmæ valent coronata cētum. Myriades drachmarum coronata mille. Decem myriades valent coronatorum myriadem: hoc est, centum millia drachmarum valore æquant decem millia coronatorum. Porro centū myriades drachmarum, seu decies centena millia (quæ nos millionem dicimus) ex æquo perficiunt decem coronatorum myriades, seu centena millia. Est enim numeri drachmarum ad respondentem numerū coronatorum ratio ea, quæ est decem ad vnum. In summa,
drach-

RATIO.

168

drachmarū gregem 15. coronatis aureis, sestertiorū verò libris turonicis, talentorum autē turbam ducalibus seu drachmalibus aureis nummis pensare metiriq̄ oportet. Per hæc facile deprehenditur ex Appiano lib. 4. quanti constiterit Marco Antonio inexplebile aduersus Marcum Ciceronē odium: qui à sanguinario Claudio Lena, caput manumq̄ rescisam Ciceronis, ducētis quinquaginta millibus drachmarum Atticarum, quasi rem præclarissimam egisset, incunstanter emit, quæ nostra æstimatione valent viginti quinq; millia coronatorum. Qua de re ita scribit Appianus: Lena verò, qui propriā causam Ciceronis patrocinio tutatus pœnā effugerat, caput è lectica primus extulit, simulq̄ præcidit, tribus feriens secansq̄ vulneribus ob inexperience. Abscidit & dextrā, qua orationes illas luculentissimas in Antonium veluti tyrānum exarauit, ad Demosthenis in Philippum æditarum similitudinem. Quo facto, nonnulli in equis, quidam nauibus præuecti sunt, vt hæc Antonio primi nunciarent. Lena sedenti in foro Antonio caput manūq; Ciceronis à longē protulit, ostenditq;. Qua ex re exhilaratus, duces coronauit, adornauitq; donis, ducentis scilicet & 50. millibus drachmis Atticis, q̄ maximū & pugnacissimū inimicorū olim eius occidisset. Caput manūq; Ciceronis in foro ante tribunal per spaciū tēporis pepedēre, quo in loco & ipse prius orare solitus. Ad id spectaculū multi audiētes visendi causa conuenere. Ferunt & in die Antonij Ciceronis caput in mensa tenuisse, demū satiātū animo, ab hoc nefando spectaculo abstinuisse. In hunc modū Cicerō, eloquētia admirabilis, præter cæteros in hanc

MENSVRARVM AC POND.

ætatem vsque, & qui consularem dignitatem obtinuerat in maximis patriæ suæ utilis, extinctus ab hostibus, cõtumelijs affectus est. Hactenus Appianus. De sestertijs verò nummis, (quos solidos turonicos nostro ære valere diximus,) apud Suetonium legitur, Augustum Cæsarem singulis prætorianis militibus singula nummorũ millia distribuisse: quæ pariunt libras turonicas quinquaginta. legionarijs autem cohortibus trecentos nummos sestertios dedisse viritum, qui reddũt libras turonicas quidecim.

Pondo verò, quod vnum vocabulum explanandũ superest, pluratiua & indeclinabilis dictio, aliàs duodecim vncias singulasve libras designat: nonnunquam verò ad duodecuplum assurgit, totidem libras complectens, quot libra vncias tenet: vt scilicet singula pondo dicamus, pondera duodecim librarum. Ex his facile est sestertiorum, drachmarum, librarumque ac pondo, æstimationem designare.

Primũque stabilitur ea, quam suprà constituimus, valoris æstimatio ex ipsius Equatij sententiã in Suetonium ita dicentem: Cæsar in Gallia fana templaque deũ donis referta expilauit, vrbes diruit sæpius ob prædam quam ob delictum, vnde factum vt auro abundaret: ternisque millibus nummũ in libras promercale per Italiam prouinciãque diuenderet. Quæ sententiã vt perspicua sit, ac lectorum intelligentiæ peruia: obseruandum nummos sestertios (de quib⁹ hic agitur) singulos solidos turonicos valore constituere. Cũque sestertius nummus sit quadrans denarij Romani, sequens est denarium apud Romanos nostro ære quatuor solidis turonicis æstimari: cũ drachma Attica tri-

bus

RATIO.

169

bus tantũ solidis cum semisse æstimanda sit. Cuius hæc vna ratio est, quòd octo drachmæ vnciam constituunt: quæ tamen septem denarijs Romanis conficitur, sestertijs verò nummis octo & viginti. Qua de re suprà nonnihil attigimus, & copiosius in ponderibus nostris differuimus. Dicendum igitur tria millia nummũ sestertiorum, quibus promercale aurum ex præda Cæsaris redundans passim diuendebatur, æstimanda esse centum quinquaginta libris turonicis. Nam mille solidi turonici quinquaginta libras efficiunt. Libram verò argenti constitutam diximus, ad æstimationẽ librarum turonicarum viginti. Quo fit, vt libra auri septẽ argenti libras cum semisse sua æstimatione constitueret: vt exactissimè designauit Egnatius. Erat igitur proportio auri ad argentum septupla sesquialtera: quæ ante Galliam deprædatam, authore Plinio, rationem habebat ad argentum eam, quæ est quindecim ad vñi. Sic fit, vt æstimaretur trecentis libris turonicis: cũ tamen iusta ratio auri ad argentum esse debeat duodecupla, vt libra argenti æquet vnciam auri. Hæc igitur, quam diximus, constitutio probatur Baptistæ Egnatio. Nec alteranda est lectio ex ternis millibus nummũ in quaterna millia: quæ centum solatos bilibres, seu ducentas libras turonicas constituunt, ad rationem scilicet auri ad argentum decuplam, vt rectè Egnatius sentit. Ex his æstimare licet pecuniæ summam à Caio Cæsare in milites & populum viritum distributam, authore Appiano, post celebratum triumphum. Primũ (ait) singulis ex populo distributam fuisse minam vnam Atticam, quæ qua-

y

MENSVRARVM AC POND.

dringentos nummos sestertios valet, seu solidos turonicos: hoc est, libras turonicas viginti. Tranquillus autem reponit tricenos, hoc est trecentos nummos viritim distributos, & insuper pro mora centenos: quæ iunctim perficiunt viginti libras turonicas. Et ea parte quadrat Suetonius cum Appiano. Neque enim fallit aut fallitur qui ait: In ore duorum vel trium stat omne verbum.

Quod autem Appianus ait, quina millia drachmarum cuique militi distributa, ductori turmæ bis totidem, tribunis vero militum equitibusque duplū maius: intelligendum est donatiuum militi factum, assurgere ad libras turonicas octingētas septuagintaquinque, seu coronata quingēta. Qua ratiōe eques duplo donatiuo locupletatus, recipit nostro numismate, bis mille septingentas quinquaginta libras turonicas. Quod mirum videri poterat, nisi ex Plutarcho cōstaret Antonium triumvirum post aciem Philippensem viritū in singulos milites quina drachmarū millia distribuisse. Porro centū drachmæ Atticæ valent libras turonicas decē & septem cum semisse, seu coronata decem: quæ si auxeris ad decuplū, exurget numerus librarum turonicarum, centum septuagintaquinque, centūve scuta coronata. Ex his cætera probantur. Ad rem talentarē reuertor. Hibeas Asianus cum animaduerneret Antonianā auri sitim inexplebilem, ita respondisse fertur: Si tui te Marce Antoni exaetam pecuniam non deferunt, eorum iniuriam meritō incuses. At verò si delatam tuam explere libidinem non potuit haecenus: nulla nobis spes erit sitis impostherum satiandæ. Exegerat autem Antonius nomine annui tributi, ducenta talen-

RATIO.

170

talentorum millia: quæ breui temporis spacio, his quibus captus erat & dementatus illecebris profingauerat. Quæ æstimationem subeunt vicies centenum millium ducatorum.

Porro talentorum decem millia quingenta, ex regijs rationibus olim expensa feruntur in pyramidū structuram: parit ea summa pecuniæ centum quinque chiliades chiliadum ducaliū nummorū. At verò in pentaclinio regis Persarū, eiusque interiori cubiculo, seposita leguntur ad repētinos casus reseruata quique millia auri talenta: idque ad caput lecti præter vitem auream, ingentis indicaturæ lapillis insignitam. In suppodio verò eiusdem cubilis, tria talentorum millia asseruabantur: constat ex abaco octo talentorum millia octoginta millionum ducatorum summam perficere: illud ex Iosepho non omiserim, ceterum talenta Cassio fuisse numerata, immò (vt verius dicam) præenumerata ad implendam summam talentorum septingentorū, pro parte tributi Galilææ contingente, ab Herode filio Antipatri Iosepho lib. 1. cap. 9. Assurgit autem huiusmodi talentorum centuria, ea quam sequimur æstimatione, ad chiliadē chiliadū millionēve ducatorum. Quo fit, vt subinde numerata septingenta talenta, septem millionum ducatorum summā impleant, quæ pleno habitu sibi numerari, Cassius exigebat.

Habuit & Pheroras in prouentu annuo ex fructibus terræ trans Iordanē talenta centū, seu ducatorū decies cetera millia. author Iosephus de bello Iudæico lib. 1. cap. 17. Qui nisi ancillæ amore dementatus, regale matrimonium recusasset, recepturus erat dotis nomine trecenta auri talenta, tresve ducatorum

MENSVRARVM AC POND.

milliones, eodem Iosepho authore eo ipso libro & capite: Zephyrius ab Archelao Alexandri socero, vt in causa sui generi apud Cæsarem fauentem se præstaret ac beneuolum, triginta talenta recepit, hoc est trecenta ducatorum millia. Herodes (vt Iosephus ait libro primo, capite quarto, belli Iudaici) pro redemptione pacis ab Arabum legatis oblata, quinquaginta talenta accipere recusauit. Quorum æstimatio est quingentorum millium ducatorum. Idemque apud Iosephum decimotertio belli Iudaici, cum Marco Antonio egit, alioqui sibi non parum infero, instigante Cleopatra, quæ eum dementaerat, annuo tributo ducentorum talentorum ablatas possessiones redemit: hoc est, vigesies centenis millibus ducatorum, seu myriadibus ducentis, quæ duos perficiunt milliones. Idem ipse ex capite vndecimo, asseuerat trecenta, quæ in bonis Hircani erant auri talenta, violentas rapacissimæque manus Parthorum euasisse: quæ nos tribus ducatorum millionibus æstimanda ex abaco docuimus.

Ex eodem Iosepho in bello Iudaico libro secundo, capite quarto, prouentus Toparchiæ Archelai quadringenta illi talenta suppeditabat annuatim, hoc est quatuor ducatorum milliones: Galilææ redditus exurgebat ad summam ducentorum talentorum, hoc est, ducentorum millionum ducatorum. Portio verò Philippum tetrarcham cõtingens, centum (nec amplius) talenta perficiebat, seu millies mille ducatos.

Cæsar supremis tabulis cauit, quinque & octuaginta drachmis populo Romano viritim distribuendas:

buendas: quæ nostro ære octo coronata cum semisse complent. Casius apud Appianum lib. 4. deuicto Dolabella à Tharsensibus, mille quingentorum talentorum tributum exegit, hoc est, quindecim millionum ducatorum. De immoderata exactiõne Casij, Iosephus in bello Iudaico libri noni cap. 9. sic ait: Casius ciuitatibus tributum indicebat. Nec modus erat exactiõnum, cum Iudæos septingenta talenta iussisset inferre.

Porro Herodes ex Galilæa parte sua, centum talenta portauit: propterea inter eximios amicos numerabatur. Malacho autem indignabatur Casius, quasi cum interfectorius, quod remissior in exigendo fuisset. Verum huius & ciuitatum interitum suppressit Antipater, centum illico talentis Casio delinito.

Habes itaque ex abaco talenta centum, valere ducatorum decies centena millia. Quo fit, vt septingenta talenta, septem ducatorum milliones æquo valore comprehendant.

Facit ad talentorum abacum id quod Sabellicus lib. 8. enneadis sextæ commemorat ad huc modum: Fuit M. Antonius auctor patribus senatusconsulti faciendi, vt Sextus magni Põpeij filius ex Hispania reuocaretur, vtque quinquagesies decies mille sestertia ei pro bonis paternis ex publico darentur. Cum igitur duo sestertia centum libras turonicas, & viginti sestertia mille libras constituant, centum verò quinque millia librarum inesse est, vt mille sestertia, quina millia librarum turonicarum colligant. Sequens est quinquagesies decies (hoc est quingen-

ties mille sestertia) vigesies quinquies cetera millia in libris turonicis perficere, seu duos milliones & millia quingenta. Ideoque in eodem refert apud Antonium, ut paternum amicum, depositam fuisse pecuniam ex peculio Caesaris, quam Calphurnia uxor apud illum cum testamento deposuerat. Et ea exurgebat ad summam 4. milliū talentorum, quam repetebat Octavius Caesar: eam repetitione ita indignè tulit Antonius, ut contumelios etiam oneratum Octaviū, non ultra reuersurū à se diuiserit, retentis nihilominus ex alieno ære, quadraginta ducalium nummorum millionibus.

De minutis ponderibus relicta quædam, ex usu Trapezitarum recentiore deprompta.

Vncia pedet drachmas seu grossos octo. Quo fit, ut grossus habeatur pro drachma, quæ est vncia pars octava. Semuncia pendet drachmas grossosve quatuor, seu (quod idem est) denarios duodecim, stellinos vero decem. Stellinum (ut obiter dicam) à stellæ nota dictum existimo, est enim stella apud veteres, nota decadis. Proinde quarta vnciæ drachmarum duarum, totidemque grossorum, sex denarios seu stellinos quinq; potere leuat. At verò drachma (quæ & grossus vulgò dicitur) denarios tres, stellinos vero duos potere sustinet. Porro stellinus dimidiatus, idem cum obolo cæsetur apud Trapezitas: qua ratione sesquidenarium pondere sustinebit. Obolū dico, vulgò appellatum *maille*, deducto nomine à vocabulo *medaille*, seu paucis immutatis, *metaille*, à metallo. Oboli medietas, felinus dicitur, ea est quarta stellini, quæ in quadrates fecernitur & octaves. Felinū autem augur rer dictū quasi semistellinum, S. transfurata in F. nisi scire esse quartam stellini, hoc est, semissem semisis.

Hæc

Hæc ex usu recentiorum depropta recessui, a vetusti ponderis ratione distincta, uti suo digessimus loco.

De denarii à drachma diuersa æstimatione.

Video vix persuaderi posse plurimis, aliam esse denarii quam drachmæ indicaturam cui tamē setetia vnum hoc argumentum sufficere poterat, quod drachma sit octava vnciæ, denarius verò septima. Id autem omnem ambiguitatem absoluit, quod ex Tacito. lib. 1. scriptum legimus, quæstos milites infructuosam nimium illis fuisse militiam: quod scilicet denis in die assibus anima æstimeretur & corpus. Denarium itaque postulabat in die sibi dari, aucto nimirum stipendio. Alioqui quid attinebat denarium pro drachma petere, nisi auctior esset ipsius supra drachmā indicatura? Id probe animaduertit sua in Tacitum annotatione Aemilius Ferretus. Ex his (inquies) fit planissimum denarium pluris fuisse, quam decem asses. Cum enim decem asses singuli reciperent, & denarium cuperent: constat pluris assibus decem, valuisse denarium: tamen Alciatus hunc locum inuoluere potius quam euoluere videatur, cum ait: Ostendit hic locus, denarium decem asses æris esse, quod diurnum stipendium erat militi, ubi drachmā pro denario reposuisse debuit. Nemo iam, nisi quem errare delectat, deinceps dubitare possit, denarium quatuor solidis turonicis æstimandum, cum drachma trium tantum solidorum cum semisse subeat æstimatione. Poterunt verò notulas ex Valerio probæ, & eo qui nobis obtruditur Volusius Metiano, qui vollet exquirat apud quem Volusium fecerit asse in octo octauas, portio illa fescucia diceretur, continet enim vnciam cum semisse. Si in partes nouem fecueris asse, nouem habebis binas sextulas: hoc est, nouem nonas sextates sex, quadrates quatuor, trietes tres, duosque semisses,

y iij

MENSURARVM AC POND.

Id quoq; ex eo addiderim, quod scriptulum dimidiatum simplicium vocet. Numeratur autē assis totius quingentesima-septuagesima sexta. Hanc verò inter assem et libram differentiā ponit, quod as ad pondus numeratāmq; refertur pecuniam. Libra verò pōdus potius respicit, quā numerum. Nos autē ab eo placito recedētes, libram etiam in numerariā constituimus & pecuniariam, quam francicum ex usu appellare solemus. Id quoque ex eodem obseruato, quod denarius à decem assibus, ad sedecim assium valorem assurgere cœpit & numerum, id suadente rei nummarie inopia. Inde sequutum est, ut victoriatu de quinario octonarius fieret: sestertius verò quatuor assium valorem impleret.

Id in causa fuit, cur alia in eūda foret partitio, nō cuius facile obuia. Secandus enim primū est denarius in semuncias sedecim, totidemq; siciliquos: qui iunctim assem reddūt, qui meritō appellabitur, semuncia siciliquus. Ita igitur denarium secare cōueniet, ut semūcia siciliquus sedecies repetita, assem denarij constituāt. As geminatus, dupondium: tertio repetit^o, tresim: singulatimq; resumptus quartusim, quinquessim, sexim, septussem, oñussem, nonussem, decussemq; reddit. A decusse verò procedunt vndecias, hoc est vndecim æris. Duodecies, tredecias, quatuordecies, & quidecies, hoc est quindecim æris asses. Denarium nouissimē constituit as decimosexto repetitus. Ex his collige, ex semuncia & siciliquo minore sedecies repetitis, assem componi. Toties verò repetitam semunciam, dupondiu: sextantem siciliquum, tresim: quadrantem verò quartusim: & ea ratione quadrans, semuncia, & siciliquus

RATIO.

173

ciliquus quinquessim reddit. Sexis verò ex triente & semuncia perficitur. Septus autem ex quincunce ac siciliquo. Oñus ex semisse. Nonus ex semūcia & siciliquo semissi adiūctis: ita ut appelletur semissis, vncia siciliquus. Decus autem habet cum septunce semūciam, vndecias verò bessem cū siciliquo, ideoque dicitur besiciliquus. At duodecias, siue duodecim æris, dodrante perficitur sedecies multiplicato. Tredecias autem habet cum dodrante semunciam siciliquum. Quatuordecias dextantes semunciasque sexdecim. Quidecies, deuncē ac siciliquum absorbet sedecies repetitos.

Sestertius autem eodem authore Volusio, in decem libellas fecatur. Est igitur libella decima sestertij: cuius vigesima singula, dicitur libellæ medietas. Teruncius verò quadragesima: cuius teruncij medietas, octogesima sestertij censebitur.

Reliqua ex eo colligito. Et hæc sunt spicilegij vice proposita: quæ ut omnia complecti impossibile est, metentis manum effugerant: quæ verò supersunt, (supersunt autem sat scio plurima) posterorum diligentie supplenda relinquo.

Immortali deo, semper ac super omnia benedicto, perpetuū decus, immortales gratiæ, & gloria perennis.

CErrata quædam inter colligendum indicem re-
ta sic castigato: modò prius notaueris post primũ
numerum, a, primam, b, secundam folij faciem desi-
gnare.

Folio. 3. a. linea. 9. lege, Manâtes: fo. 5. a. li. vltima le-
ge, liquoribus, pondus verò non omnibus idẽ. Hæc
libram mēsuralem vt̄i assem &c. fo. 8. b. li. 25. Ita-
licarũ. fo. 19. b. li. 31. triticũ. fo. 25. a. li. 30. vna tã-
tũm. fo. 26. a. li. 29. subsesquialtero. fo. 27. a. li. 2.
artabas. fo. 29. b. li. 21. si medimnos. fo. 31. a. li. 8.
Fac Bernharde voces quot habet sestertia fratres.
fo. 33. a. li. 11. illa erit minor. fo. 39. a. li. 17. pygon.
Ibidem. b. li. 16. quantitas. Ibidẽ. li. 23. exciso. fo.
43. a. li. 17. mille cubitos. Ibidẽ. li. 19. tscad. Ibi-
dem. b. li. 10. & hic est semid. fo. 46. a. li. 5. quadrin-
genti octuaginta, remanẽtibus. fo. 47. b. li. 11. hy-
da à viginti fo. 48. a. li. 13. iugerum diurna. fo. 49
a. li. 5. chalcos. fo. 50. a. li. 31. coronatum, Ibidẽ. b.
li. 3. abstrahas, nihil hinc. fo. 55. b. li. 27. Ex marcæ
seu libræ octonariæ, auri argẽtũve, quocũq; designa-
to valore, vnciæ &c. fo. 58. a. li. 20. solidus cõtiner.

Ibidem. b. li. 30. Castrenses. fo. 59. a. li. 13. Obolus
parit. 15. f. 2. d. ob. fo. 62. b. li. 30. didrachmus est,
nempe. fo. 65. b. li. 1. annonæ. Ibidem. li. 4. publi-
co. Ibidem. li. 9. excusa. fo. 70. b. li. 1. sua. Ibidẽ
li. 21. idest, tribus denariolis. Ibid. li. 23. Item in. l.
fo. 74. b. li. 15. equestri. Ibid. li. 17. subeũt. fo. 80.
a. li. 1. sunt verò. fo. 82. b. li. 1. lepton, fo. 84. b. li.
27. denarius. fo. 85. a. li. 20. coronata, librã seu turo-
nicas mille septingentas quinquaginta. Hinc &c.
fo. 86. b. li. 27. tridrachmum fo. 87. a. li. 1. de quo
Ibid. li. 14. subquadrupla. fo. 88. a. li. 2. mischqual.

Ibidem b. in fine paginæ delecta dictione, precio: le-
ge dignum occurrit.

Fo. 91. b. li. 5. hordei. fo. 95. b. li. 31. pondo. aureorũ
fo. 96. a. li. 11. Ornã lebusço. Ibid. b. li. 7. Machab. 10
fo. 103. a. li. 2. capit. fo. 105. b. li. 17. centenarij, quo-
ties. fo. 106. b. li. 9. sestertium. fo. 112. b. li. 25. soli-
dos. fo. 116. b. li. 1. quam. fo. 128. a. li. 6. qui. fo.
122. b. li. 30. quatuor enim. fo. 136. b. li. 3. referant.
Ibidem. li. 28. perspicuum fo. 138. a. li. 17. cõtinent.
Syrã. fo. 143. a. li. 24. Ophirizũ. fo. 144. b. li. 10.
valeret ducatos quatuor. Ibid. li. 28. pondus nosse.
fo. 146. a. li. 4. septuaginta vnum. fo. 148. a. li. 21.
nongenta. Ibidem. b. li. 31. rotidẽ in bonis. fo. 155.
b. li. 24. Arsinoẽ. fo. 156. b. li. 12. quinquaginta se-
fo. 162. b. li. 3. talentorum auri Syrorum. fo. 164.
a. li. 10. appelletur, fo. 165. a. li. 25. operas & expen-
sas. fo. 168. b. li. 20. Egnatij.

Nunc habes cum leui declaratione subiectam
ob oculos totius rei nummarie pon-
deralisque figuram.

Ponderum notulæ ita se habent, quod
siclus designatur per hanc notulam I
simplicem, vncia vero per eandem du-
plicatam hoc modo I, adiecto hoc si-

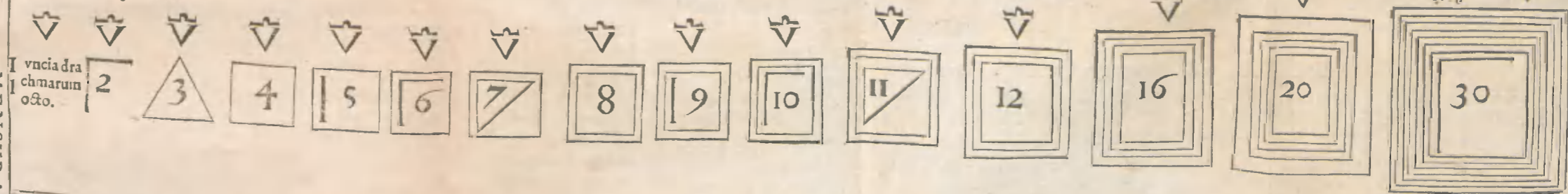
gno , quod vnciã significat. Vnciæ duæ hoc

modo, Vnciæ tres hoc modo, : & ita de

reliquis suo ordine vsq; ad minã Hebraicã centena-
riam, quæ Hebraicè dicitur cicar, figura capacissima
circulari cõclusã. Hactenus de vnciis, libra, & minis
tã Græcis q̃ Hebraicis. Subest & alia figura mensu-
rarum longitudinis à palmo vsq; ad mensuram pe-
dum duodecim. Cui substernitur longitudo polli-
caris duodenaria, quæ tamẽ lectori poterit designa-
re pedem. Neque enim aliud fieri potuit propter lo-
ci angustiam. Hæc ad inferioris tabulæ declaratio-
nem sufficere poterunt. Continet autem mensuras
tam capedinis, quàm longitudinis.

PONDERVM NOTVLAE

I Siclus, seu semuncia dra-
chmarum quatuor.

MENSVRARVM FIGVRARVM ORDINATAE

- Palmus | Digitorum 4
- Doron | Digitorum 5.
- Dichas | Digitorum 8.
- Spithame | Palmorum 3.
- Pes pal. 4.
- Cubit⁹ sesquipes.
- Gradus bipes
- Gress⁹ simplex, bipes cū semisse.
- Tripeda mensura
- Tetrapeda seu vlna negotiaria telam dimetiens.
- Pentapeda gressus duplex.
- Hexapeda seu cana spithamarū octo, alias brassa cubitorū 4. orgia, toise, amplexus.
- Heptapeda.
- Octopeda.
- Enneapeda seu cubitus geometricus mensura arcæ Noë cubitalis, sesquiorgia acena calamus menturę vulgaris sex cubitorum.
- Decapeda, alias pertica, seu radius addito palmo euadit calamus mensurę sanctuarij Ezechielis 40. alia est pertica pedum 25.
- Endecapeda.
- Diodecapeda.

Marca
argentaria
drachmarum
[64]

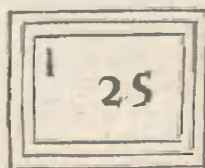
Libra negotiato-
ria drachmarum
[96.]

Mina Alexãdri-
na drachmarum
[128.]

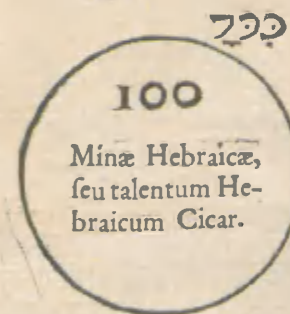
Mina Attica me-
dica drachmarū
[160.]

Mina Hebraica
drachmarum
[240.]

Sicli seu semũ-
cia.

Mina Attica nego-
ciatoria drachma-
rum [100]

Hic tibi pro vero pollice finge pedem.

P | O | L | L | I | C | E | S | DV | O | DE | CIM.

1968007

XII
R
1923:3794

